

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Muhammet ÇEÇEN

KÜRESELLEŞMENİN KURUMLAR VERGİSİ POLİTİKASI TRENDLERİ ÜZERİNE
ETKİLERİ: GELİŞEN ÜLKELERDEN KANITLAR 1989-2020

Maliye Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2022

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Muhammet ÇEÇEN

KÜRESELLEŞMENİN KURUMLAR VERGİSİ POLİTİKASI TRENDLERİ ÜZERİNE
ETKİLERİ: GELİŞEN ÜLKELERDEN KANITLAR 1989-2020

Danışman

Prof. Dr. Mustafa YILDIRAN

Maliye Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2022

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Muhammed ÇEÇEN'in bu çalışması, jürimiz tarafından Maliye Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Hale BALSEVEN

Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. Mustafa YILDIRAN

Üye : Doç. Dr. Alparslan UĞUR

Tez Başlığı: Küreselleşmenin Kurumlar Vergisi Politikası Trendleri Üzerine Etkileri:
Gelişen Ülkelerden Kanıtlar 1989-2020

Tez Savunma Tarihi : 17/06/2022

Mezuniyet Tarihi : 07/07/2022

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Küreselleşmenin Kurumlar Vergisi Politikası Trendleri Üzerine Etkisi: Gelişen Ülkelerden Kanıtlar 1989-2020” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Muhammet ÇEÇEN

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

27/06/2022

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Muhammet ÇEÇEN
Öğrenci Numarası	202052034011
Anabilim Dalı	Maliye ABD
Programı	Maliye Yüksek Lisans
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Mustafa YILDIRAN
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Küreselleşmenin Kurumlar Vergisi Politikası Trendleri Üzerine Etkileri: Gelişen Ülkelerden Kanıtlar 1989-2020
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	1863605260
Rapor Tarihi	27.06.2022
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %8 Alıntılar dahil: %8
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam ...sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: (X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.	
Danışman Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mustafa YILDIRAN İmza	

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	v
ÖZET.....	vi
SUMMARY.....	vii
ÖNSÖZ.....	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Küreselleşme Kavramı.....	5
1.2. Kurumlar Vergisi Kavramı	8
1.3. Kurumlar Vergisinin Tarihsel Gelişimi	9
1.4. Kurumlar Vergisiyle İlgili Teorik Görüşler	12
1.4.1. Kurumlar Vergisinin Varlığını Desteklemeyen Görüşler.....	13
1.4.1.1. Kurumlar Vergisi Uygulamasının Çifte Vergilendirmeye Yol Açtığını Savunan Görüşler	13
1.4.2. Kurumlar Vergisinin Varlığını Destekleyen Görüşler	14
1.4.2.1. İmtiyaz Bedeli Teorisi	15
1.4.2.2. Gayrı Şahsi Ödeme Gücü Teorisi.....	15
1.4.2.3. Hizmet ve Sosyal Maliyetler Bedeli Teorisi	17
1.4.2.4. İktisadi ve Sosyal Denetleme Aracı Teorisi.....	18
1.4.2.5. Gelir Vergisini Tamamlama Aracı Teorisi	19
1.4.2.6. Emek ve Sermayeden Elde Edilen Gelirleri Ayırma Teorisi.....	19
1.4.2.7. Uygun Gelir Kaynağı Olma Teorisi	20
1.5 Kurumlar Vergisi Uygulamalarında Karşılaşılan Sistemler	20

İKİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞMENİN KURUMLAR VERGİSİ POLİTİKASINA ETKİLERİ ve KURUMLAR VERGİSİNDE EKONOMİK TRENDLER

2.1. Ticari Sermayenin Küreselleşmesi ve Ülkelerin Yatırım İklimini Sağlamaya Dönük Politikalar Oluşturması.....	22
2.1.1. Sermayenin ve Yatırımların Küreselleşmesi	23
2.1.2. Ülkelerin Yatırım İklimi Politikaları Oluşturması	26
2.1.2.1. Politikaların Oluşturulma Süreci	29
2.1.2.2. Yatırım İkliminin Unsurları	33

2.1.2.2.1. Makroekonomik Durum.....	33
2.1.2.2.2. Yönetişim ve Kurumlar.....	36
2.1.2.2.3. Altyapı.....	37
2.2. Çokuluslu Şirketlerin Mikro Vergi Planlamasının Ülkelerin Kurumlar Vergisi Politikasına Etkisi.....	39
2.2.1. Çokuluslu Şirketlerin Mikro Vergi Planlaması.....	39
2.2.1.1. Vergiden Kaçınma.....	40
2.2.1.2. Transfer Fiyatlaması	41
2.2.1.3. Matrah Aşındırma.....	42
2.2.1.4. Kar Aktarımı	43
2.2.2. Ülkelerin Kurumlar Vergisi Politikasına Etkisi.....	44
2.3. Küresel Vergi Rekabetinin Oluşması ve Kurumlar Vergisi Oranlarındaki Rekabet.....	47
2.3.1. Küresel Vergi Rekabetinin Oluşması	47
2.3.1.1. Vergi Rekabetinin Tanımı.....	48
2.3.1.2. Zararlı Vergi Rekabeti	52
2.3.2. Kurumlar Vergisi Oranlarındaki Rekabet.....	54
2.4. Doğrudan Yabancı Yatırımlardaki Rekabet ve Kurumlar Vergisi Oranlarına Etkisi....	58

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GELİŞEN ÜLKELERDE KÜRESELLEŞMENİN KURUMLAR VERGİSİ POLİTİKASI UYGULAMASI

3.1. Araştırmanın Amacı.....	63
3.2. Araştırmanın Yöntemi	63
3.3. Küreselleşmenin Kurumlar Vergisi Politikası Trendleri Üzerine Niceliksel Analiz	64
3.3.1. Literatür	64
3.3.2. Veri Seti.....	69
3.3.3. Metodoloji.....	70
3.3.4. Panel Veri Modelleri Belirleme Testleri	72
3.3.5. Bulgular	75
SONUÇ.....	87
KAYNAKÇA.....	91
EKLER.....	100
Ek Tablo 1. Model 1 Veri Seti	100
Ek Tablo 2. Model 2 Veri Seti	109
Ek Tablo 3. Model 3 Veri Seti	118

Ek Tablo 4. Model 4 Veri Seti	127
ÖZGEÇMİŞ	136

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1 Ülke Gruplarına Göre 1970-2019 Yılları Arasındaki Doğrudan Yabancı Yatırım Girişleri (Milyar dolar).....	25
Şekil 2.2 Yatırım İklimi	27
Şekil 2.3 1980-2021 Yılları Arasında Dünyanın Ortalama Kurumlar Vergisi Oranı.....	54
Şekil 2.4 Dünya, OECD ve Gelişen Ülkelerde 1989-2020 Yılları Arasındaki Kurumlar Vergisi Oranları	56
Şekil 2.5 1970-2020 Yılları Arası Küreselleşme Endeksi	56
Şekil 2.6 Küreselleşme Endeksi ve Kurumlar Vergisi Oranları.....	57
Şekil 2.7 Gelişen Ülkelerde 1970 ile 2019 Yılları Arası DYY Girişleri (Milyar dolar).....	59
Şekil 3.1 Küreselleşme Endeksi ve Kurumlar Vergisi Oranı.....	80
Şekil 3.2 Küreselleşme Endeksi ve Kurumlar Vergisi Geliri.....	81
Şekil 3.3 Kurumlar Vergisi Ortalama Oranları Ülkeler Arası Karşılaştırılması	82
Şekil 3.4 Kurumlar Vergisi Gelirleri Ülkeler Arası Karşılaştırılması	83
Şekil 3.5 Avrupa Bölgesinin Ortalama Kurumlar Vergisi Oranı ve Geliri.....	84
Şekil 3.6 Kafkasya-Asya Bölgesinin Ortalama Kurumlar Vergisi Oranı ve Geliri.....	85

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1 Uluslararası Kuruluşlar Tarafından Küreselleşme Tanımları.....	7
Tablo 1.2 Kurumlar Vergisinin Varlığını Destekleyen ve Desteklemeyen Görüşler	12
Tablo 2.1 Ülke Gruplarına Göre 1970-2019 Yılları Arasındaki Doğrudan Yabancı Yatırım Girişleri (Milyon dolar).....	24
Tablo 2.2 Gelişen Ülkelerde Yıllara Göre İş Yapma Kolaylığı Endeksi Verileri	28
Tablo 2.3 Ülkelerde Uygulanan Vergi Teşvikleri ve Tanımları.....	30
Tablo 2.4 Gelişen Ülkelerde 1995 ile 2020 Yılları Arası Ekonomik Özgürlük Endeksi.....	32
Tablo 2.5 Gelişen Ülkelerde 2005 ile 2019 Yılları Arası Makroekonomik İstikrar.....	35
Tablo 2.6 Gelişen Ülkelerde 2005-2019 Yılları Arası Kurumların Sıralaması.....	36
Tablo 2.7 Gelişen Ülkelerde 2005 ile 2019 Yılları Arası Altyapı Sıralaması.....	38
Tablo 2.8 Gelişen Ülkelerde 2008-2018 Yılları Arası Vergi Çekiciliği Endeksi.....	45
Tablo 2.9 Kurumlar Vergisi Teşvikleri.....	46
Tablo 2.10 Gelişen Ülkelerde 2005-2019 Yılları Arası Uluslararası Vergi Rekabeti Endeksi	50
Tablo 2.11 Gelişen Ülkelerde 1989-2020 Yılları Arası Kurumlar Vergisi Oranları.....	54
Tablo 2.12 Gelişen Ülkelerde 1970-2019 Yılları Arasında DYY'ları (Milyar dolar).....	58
Tablo 2.13 Gelişen Ülkelerde 1989-2019 Yılları Arası DYY, Kurumlar Vergisi ve Büyüme Ortalaması	59
Tablo 2.14 Pearson ve Regresyon Analizi	61
Tablo 3.1 Değişkenler ve Açıklamaları	69
Tablo 3.2 Değişkenlerin Kullanıldığı Çalışmalar	71
Tablo 3.3 Değişkenlere Ait Özet İstatistikler	75
Tablo 3.4 Değişkenlere Ait Korelasyon Matrisi.....	75
Tablo 3.5 Değişkenlere Ait Korelasyon Matrisi ve R2 Katsayıları	76
Tablo 3.6 Tahmincilerin Belirlenmesi	77
Tablo 3.7 Tahmincilerin Varsayım Testleri	78
Tablo 3.8 Klasik Model ve Sabit Etkiler Regresyon Sonuçları.....	79

ÖZET

Küreselleşme ülkeleri ekonomik, siyasi ve sosyal olmak üzere birçok alanda etkilemiştir. Tez kapsamında küreselleşmenin ekonomik etkileri açısından ele alınmaktadır. Küreselleşmenin kurumlar vergisi politikası trendlerine olan etkisi incelenirken iktisadi görünümünün benzer olması nedeniyle gelişen ülkeleri önemli bir örneklem oluşturmaktadır. Bu tezde, küreselleşmenin kurumlar vergisi politikasına olan etkisini on iki ülke üzerinden incelemektedir. Bu kapsamda 1989-2020 yıllarına ait veriler kullanılmaktadır. Kullanılan yöntem ise nicel veri yöntemlerinden mevcut istatistiklere dayalı panel veri analizi kullanılmıştır. Bulgularımıza göre küreselleşme ile kurumlar vergisi oranları arasında negatif bir ilişki mevcut iken kurumlar vergisi gelirleri arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle küreselleşme kurumlar vergisi oranı düşürmekte iken kurumlar vergisi gelirini artırmaktadır. Ayrıca kurumlar vergisi oranı ile ticari açıklık arasında negatif bir ilişki bulunmakta; nüfus ve kişi başına düşen milli gelirle arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Kurumlar vergisi geliri açısından bakıldığında ise ticari açıklıkla arasında negatif bir ilişki bulunmaktayken nüfus ve kişi başına düşen milli gelirle arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Kurumlar Vergisi Politikası, Kurumlar Vergisi Oranı, Kurumlar Vergisi Geliri, Gelişen Ülkeler

SUMMARY

THE EFFECTS OF GLOBALIZATION ON CORPORATE TAX POLICY TRENDS: EVIDENCE FROM DEVELOPING COUNTRIES 1989-2020

Globalization has affected countries in many areas, including economic, political and social. Within the scope of the thesis, it is discussed in terms of the economic effects of globalization. Küreselleşmenin kurumlar vergisi politikası trendlerine olan etkisi incelenirken iktisadi görünümünün benzer olması nedeniyle gelişen ülkeleri önemli bir örneklem oluşturmaktadır. While examining the effect of globalization on corporate tax policy trends, developing countries constitute an important sample due to their similar economic outlook. In this thesis, it examines the effect of globalization on corporate tax policy through twelve countries. In this context, data for the years 1989-2020 are used. The method used was panel data analysis based on available statistics, one of the quantitative data methods. According to our findings, while there is a negative relationship between globalization and corporate tax rates, there is a positive relationship between corporate tax revenues. In other words, while globalization lowers the corporate tax rate, it increases the corporate tax income. In addition, while there is a negative relationship between corporate tax rate and trade openness, there is a positive relationship between population and per capita income. In terms of corporate tax income, there is a negative relationship between trade openness and a positive relationship between population and per capita income.

Keywords: Globalization, Corporate Tax Policy, Corporate Income Tax Rate, Corporate Income Tax Revenue, Developing Countries

ÖNSÖZ

Çalışmanın tümünde desteğini esirgemeyen, sosyal ve akademik alanda örnek olan ve büyük bir sabırla çalışmaya teşvik eden danışmanım Sayın Prof. Dr. Mustafa YILDIRAN’a sonsuz şükranlarımı sunarım. Ayrıca her zaman akademik gelişimime katkıda bulunan, önerileri ile beni yönlendiren ve desteğini esirgemeyen Sayın Prof. Dr. Hale BALSEVEN’e teşekkürü borç bilirim. Önerileri ve eleştirileriyle sundukları değerli katkılar için Sayın Doç. Dr. Alparslan UĞUR’a teşekkürlerimi sunarım.

Diğer yandan en zor zamanlarda her zaman paha biçilmez desteği ve emeğiyle bu çalışmayı yapabilmemde destek olan Sayın Dr. Mustafa Alpin GÜLŞEN’e ve tez yazım sürecinde teknik bilgi desteğini benden esirgemeyen Sayın Dr. İlyas ÖZKÖK’e teşekkür ederim.

Son olarak eğitimimin her aşamasında ve hayatımın her alanında desteklerini esirgemeyen başta annem Şahime ÇEÇEN ve babam Memet Nafiz ÇEÇEN olmak üzere kıymetli aileme en derin duygularıyla teşekkürlerimi sunarım.

Muhammet ÇEÇEN

Antalya 2022

GİRİŞ

Kurumlar vergisinin gelişimi dünyada sanayileşmeyle paralel bir seyir izlemiştir. Yirminci yüz yılın başlarına kadar herhangi bir ayrıma tabi tutulmadan gelir üzerinden vergilendirilen kurumlar vergisi, sanayi devrimi neticesinde anonim şirket sayılarının artması ve savaşlar sonucunda kamu harcamalarının artması, kurumların vergilendirilmesi gerektiğini ve ayrı tüzel kişiliğe sahip olduğunu belirten çeşitli görüşler ortaya çıkmıştır. Bu çeşitli görüşler temelde iki sınıf altında toplanmaktadır. Bunlardan ilki kurumlar vergisinin çifte vergilemeye yol açtığını savunarak varlığını gereksiz bulan görüşlerdir. İkincisi ise kurumların çeşitli imtiyazlara, gayri ödeme gününe ve gelir vergisini tamamlama gibi vb. unsurlara sahip olduğundan kurumlar vergisinin varlığını gerekli bulan görüşlerdir.

Kurumlar vergisinin gelişimi sanayileşmeyle ortaya çıkmış olsa da asıl ortaya çıkışı ve yaygın hale gelmesi, Birinci Dünya Savaşı'ndaki yıllar denk gelmektedir. Bu yıllarda savaşın finansmanı için ülkelerin baş vurduğu kurumlar vergisinin temel problemi ise kurumlar vergisi oranlarının yüksekliğidir. Küreselleşmeyle beraber sermaye hareketlerinin serbest dolaşımıyla çokuluslu şirketler gelişen ülkelere doğru yönelmiştir. Özellikle 1980'lerden sonra gelişmekte olan ülkeler, keynesyen iktisat politikalarını terk edip yerine neo-klasik finansal serbestleşme teorindeki Washington Konsensüsü yaklaşımını benimsemişlerdir ve uluslararası yatırımcıları kendi ülkelerine çekebilmek için yatırım iklimi politikaları oluşturmuşlardır. Ülkelerin yatırım iklimi oluşturmalarındaki amacı, vergileri esnetip çok uluslu şirketler lehine uygun vergi politikaları oluşturarak ülkelere doğrudan yabancı yatırımları çekmektedir. Dolayısıyla ülkelerindeki sermaye birikimi açığını gidermiş olacaktır. Ancak küreselleşme sürecine katılan ülke sayısının artması çok uluslu şirketler lehine vergi politikasının bir rekabet aracı olarak kullanılmasıyla sonuçlanacak ve kurumlar vergisi oranlarında düşüşler meydana gelecektir.

Ülkelerin yatırım iklimi politikalarının oluşturmalarının yanında çok uluslu şirketler vergi planlamasını kullanarak vergi yüklerinin azaltmak için vergi sistemlerindeki farklılıklardan yararlanıp, karlarını yüksek vergi oranlı ülkelere daha düşük oranlı ülkelere doğru aktarmıştır. Diğer bir ifadeyle agresif vergi planlamasıyla yasal olarak vergi yüklerini azaltmak için çeşitli stratejiler kullanarak vergi sistemlerindeki boşluklardan yararlanması ve vergi yasalarından bilinçli olarak uzaklaşarak vergi yüklerini en aza indirmekte ve karlarını maksimize etmektedir. Çok uluslu şirketler karlarını maksimize etmek için birçok yöntem kullanmaktadır. İlk olarak vergi kanunlarındaki boşluklardan yararlanarak vergiden kaçınabilmektedirler. İkincisi transfer fiyatlaması yöntemiyle birbirine bağlı şirketlerin ilgili kolları/birimleriyle aralarında yaptıkları mal ve hizmet alımlarında ya da benzer ticari işlemlerde uyguladıkları fiyatlarla gelirlerini

daha düşük vergi alınan ülkelerdeki bağlı şirketlerine aktararak daha az vergi ödemektedirler. Diğer bir ifadeyle çok uluslu şirketler transfer fiyatlaması yoluyla ana şirket ile bağlı şirketin kendi arasında yaptıkları işlemlerde piyasa fiyatından farklı bir fiyat uygulayarak vergi matrahını düşük göstererek daha az vergi ödemektedir. Üçüncüsü çok uluslu şirketler vergilendirilebilir gelirlerini yüksek vergili ülkelerde bulunan bağlı kuruluşlardan, düşük vergili ülkelerdeki yan kuruluşlara kaydırarak vergi sonrası karlarını artırarak vergi matrahlarını aşındırmaktadır. Son olarak ise çok uluslu şirketler karlarını yüksek vergili olan ülkeden daha düşük oranlı ülkeye aktararak kar aktarımı yapmaktadır.

Ekonomik entegrasyon ve sermaye hareketliliğinin önündeki engellerin kalkmasıyla çok uluslu şirketler, kar maksimizasyonu için vergi yüklerini azaltma eğilimleri doğrultusunda izledikleri vergi mikro vergi planlaması stratejileri, ülkelerin kurumlar vergisi politikalarını etkilemiştir. Bu politikalar neticesinde gelişen ülkeler de yabancı sermayeyi ülkelerine çekebilmek için uyguladıkları kurumlar vergisi politikalarını değiştirmek zorunda kalmıştır. Öncelikle gelişen ülkeler yabancı sermayeyi kendi ülkelerine çekebilmek için kurumlar vergisi oranlarını düşürmüşlerdir. Ancak Sovyetlerin yıkılmasıyla ortaya çıkan ülkelerin küreselleşme sürecine dahil olması vergi rekabetine yol açarak kurumlar vergisi oranının daha da düşmesine yol açmıştır. Ayrıca vergi rekabeti neticesinde sıfır veya çok düşük kurumlar vergisi oranları uygulayan vergi cenneti bölgelerinin de ortaya çıkmasında rol oynamıştır. Kurumlar vergisi oranlarındaki bu düşüş çok uluslu şirketlerin gelirlerini daha özgürce değiştirmesine neden olarak genel kurumlar vergisi yükünü daha da azaltmaktadır. Örneğin tez kapsamında ele alınan ülkelerin 1989 yılında ortalama kurumlar vergisi yüzde 33 iken 2020 yılında bu oran yüzde 18,2'ye inerek 14,8 puanlık bir azalış olmuştur. Ayrıca 1989 yılı baz yıl alındığında 2020 yılında yüzde 81,7'lik bir değişim yaşanmıştır.

Gelişen ülkeler çok uluslu şirketler için kurumlar vergisi oranlarında bir indirimle kalmayıp çeşitli teşvikler de sağlayarak kendi ülkelerini cazip hale getirmeye çalışmışlardır. Örneğin gelişmekte olan ülkelerde yeni kurulan firmalara yatırımı teşvik etmek için belirli süre kurumlar vergisi ödemesini erteleyen vergi tatilleri, gelişen ülkelerdeki nitelikli projeleri kurumlar vergisinden muaf tutmak yerine, tercihli kurumlar vergisi oranları uygulamaları, yatırım indirimleri, finansman teşvikleri gibi birçok kurumlar vergisi teşvikleri verilmiştir. Bu teşvikler özetle çok uluslu şirketlerin gelirlerini minimum düzeyde veya hiçbir vergiye tabi tutmadan ülkelerine getirmeyi çalışmaktadır.

Gelişen ülkelerin çok uluslu şirketleri kendi ülkelerine çekmek için uyguladıkları kurumlar vergisi politikaları neticesinde doğrudan yabancı yatırım girişleri hızla artmıştır. Örneğin 1989 yılında gelişen ülkelere giren doğrudan yabancı yatırımlar 700 milyar dolar iken 2019 yılında

16.928 milyar dolar sermaye girişı olmuştur. Bu çalışmada, gelişen ülkelerde kurumlar vergisi oranlarının DYY ve büyüme oranları üzerindeki etkisini incelerken Pearson ve Regresyon analizini kullanarak birbirlerini etkilemeleri ve aralarındaki uyuma bakılmıştır. Sonuçlar kurumlar vergisi oranları ile doğrudan yabancı yatırımlar ve büyüme arasında negatif bir ilişki olduğu bulunmaktadır. Dolayısıyla birbirlerini etkileme gücü ve aralarındaki bağıntı zayıftır. Diğer bir ifadeyle kurumlar vergisi oranları düşüyor iken DYY'ler ve büyüme oranları arttığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Yapılan panel veri analizinde 1989-2020 yılları arası küreselleşmenin kurumlar vergisi oranlarını ve gelirlerini etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bulgularımız Sokolovska vd. (2020), Hamper (2019), Sevinç, Öz-Yalaman ve Sevil (2019), Clausing (2008), Clausing (2007), Hansson ve Olofsdotter (2003), Bretschger ve Hettich (2002) ve Gelleny ve McCoy (2001) gibi literatürde yer alan bazı çalışmalar ile aynı sonuçlara ulaşmıştır. Ayrıca analiz sonuçlarına göre kurumlar vergisi oranı ile ticari açıklık arasında negatif ilişki bulunmakta iken nüfus, kişi başı düşen milli gelir, küreselleşme endeksi ve arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir. Kurumlar vergisi geliri açısından bakıldığında ise nüfus, kişi başı düşen milli gelir arasında pozitif bir ilişki var iken ticari açıklık arasında negatif bir ilişki bulunmaktadır. Bunun yanında kurumlar vergisi oranı yıllar itibariyle sürekli bir düşüş eğiliminde olurken kurumlar vergisi gelirinin ise arttığı görülmektedir. Bölgesel bazda ele alındığında hem Avrupa bölgesi hem de Kafkasya-Asya bölgelerinde de aynı sonuçlara ulaşılmıştır. Bölgeler arasındaki farka bakıldığında Avrupa bölgesinde kurumlar vergisi oranı ve gelirinde yaşanan değişimin Kafkasya-Asya bölgesine göre daha fazla olduğu görülmektedir.

Araştırmanın Amacı, Sınırı ve Sorusu

Bu çalışmanın amacı, küreselleşmenin kurumlar vergisi politikalarına olan etkisini gelişen ülkeler örneğinde araştırmaktır. Çalışmada gelişen ülkelerin seçilmesinin nedeni, küreselleşme sürecinde kurumlar vergisi politikalarının en çok etkilenenlerin bu ülkeler olmasının yanı sıra başta iktisadi ve siyasi olarak da tarihsel miraslarının birbirlerine benzer olmasıdır. Çalışmanın sınırı, gelişen ülkelerin bir kısmının siyasi bütünlüğünü sağlayamamasından dolayı verilerin düzensiz olmasıdır. Çalışmanın temel sorusu, küreselleşmenin gelişen ülkelerdeki kurumlar vergisi politikalarını etkilemiş mi? şeklinde olup, bulgular sonucunda ülkelerin kurumlar vergisi politikasını etkileri veya etkilememelerinde hangi faktör/faktörler rol oynamıştır? sorusunun cevabı aranmıştır.

Araştırmanın Yöntemi ve Kapsamı

Çalışmada nicel ve nitel veri yöntemleri kullanılmıştır. İlk iki bölümde gelişen ülkelerin tarihsel karşılaştırmalarında nitel veri analizi yöntemi açıklanmıştır. Son bölümde ise nicel veri yöntemlerinden mevcut istatistiklere dayalı panel veri analizi kullanılmıştır. Araştırmada panel veri analizi yapılırken 1989 ile 2020 yılları arasında on iki gelişen ülkeyi kapsamaktayken sonrasındaki karşılaştırmalı analizde 2000-2020 yılları arasında on sekiz gelişen ülkeyi kapsamaktadır.

Çalışmanın Yapısı

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde küreselleşme kavramına, kurumlar vergisi kavramına, tarihsel gelişimine ve kurumlar vergisiyle ilgili teorik görüşler anlatılarak kavramsal çerçeveye değinilecektir. İkinci bölümde ise araştırmanın temeli olan ve bu nedenle çalışmanın merkezinde olan küreselleşme sürecinde kurumlar vergisi politikasına etkisine ve kurumlar vergisindeki ekonomik trendlere bakılacaktır. Bu kapsamda sermayenin ve yatırımların küreselleşmesini, ülkelerin yatırım iklimi politikaları oluşturma sürecini, çok uluslu şirketlerin uyguladığı vergi politikalarına ve bu politikaların ülkeleri kurumlar vergisi politikalarına etkisini, küresel vergi rekabetinin oluşmasını, kurumlar vergisi oranlarındaki rekabeti, doğrudan yabancı yatırımlardaki rekabet ve bu rekabetin kurumlar vergisi oranlarına olan etkisi şeklinde incelenecektir. Diğer bir ifadeyle küreselleşmenin uygulamada ne tür değişikliklere yol açtığı incelenecektir. Üçüncü ve son bölümde ise küreselleşmenin gelişen ülkelerdeki kurumlar vergisi politikası trendlerine olan etkisini anlayabilmek için 1989-2020 yılları arasında panel veri analizi yapılmıştır. Buna göre küreselleşmeyle kurumlar vergisi politikası arasındaki etkinin ne olduğu analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarından sonra ise çözüm önerileri sunularak çalışma sona erdirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Kavramsal çerçeveyi oluşturan bu bölümde ilk olarak avcı toplayıcı insanların ticaret yapmak için köyleri keşfettiği çağlardan beri var olan küreselleşme kavramının tanımına yer verilecektir. Daha sonra ise kurumlar vergisi kavramının tanımına değinilecektir. Diğer bir ifadeyle kurum ve verginin tanımı yapıp, daha sonra bu kelimelerinin birleşimiyle nasıl oluştuğu açıklanacaktır. Sonrasında kurumlar vergisinin tarihçesine değinilecektir. Son olarak ise kurumlar vergisinin varlığını destekleyenler ve desteklemeyenlerin teorik görüşlerine değinilecektir.

1.1. Küreselleşme Kavramı

Küreselleşme avcı toplayıcı insanların ticaret yapabilmek için köyler keşfettiği çağlardan beri dünyamızda vardır. Fakat modern küreselleşme dalgası¹ 1980’li yıllarda başladı ve bu zamandan beri hararetli bir şekilde tartışılan bir konu olmuştur. (Hamer, 2019: 6). Her ne kadar tartışılan bir konu olsa da küreselleşme kavramının tanımı için günümüzde henüz net bir fikir birliğine varılamamaktadır. Bunun sebebi, kavramın literatür bakımından oldukça geniş ve çok boyutlu olması nedeniyle disiplinlerin kendi açısından yorumlamasından ve tanımlamasından kaynaklanmaktadır.

Küreselleşme kavramının kökeni küre, yuvarlak anlamına genel Latince “globus” sözcüğünden gelmektedir. İngilizce “globalisation” (küreselleşme) karşılığı olup dünya çapında ya da yer küre anlamına gelmektedir.

Marshall McLuhan “Komünikasyonda Patlamalar” (1960) adlı kitabında “Küresel” kavramını kullanmış ve bu yeni süreç için “Küresel Köy” (global village) teriminin kullanarak literatüre girdiği görülmektedir. Kavram, 1980’lere doğru Kolombiya, Harvard ve Stanford gibi ünlü Amerikan üniversitelerinde (işletme bölümlerinde) kullanılmaya başlanmış ve yine bu üniversitelerden çıkan ekonomistler tarafından güncellenmiştir (Hasanoğlu, 2001: 72).

Akademik literatüre bakıldığında küreselleşme kavramı bir süreci, sistemi, durumu, gücü ve çağı tanımlamak için kullanılmaktadır (Steger, 2020: 7). Antony Giddens’a göre, küreselleşme sadece ekonomiye özgü olmadığını aynı zamanda uzay ve zamanın dönüşümüyle

¹ Dünya kapitalizm tarihinin son 200 yılında iki küreselleşme evresi yaşamıştır. İlk evre 1870-1914 yılları arasında gerçekleşmişken ikinci evre 1970’li yıllardan günümüze kadar uzanmaktadır. Birinci ve ikinci küreselleşme evrelerinin sermaye hareketleri açısından en önemli farkı, birinci küreselleşme evresi reel bir mal ile (altın standardı) düzenlenirken ikinci küreselleşme evresi fiat kâğıt paraların nominal değişim hareketlerine dayalı olmasıdır (Yeldan, 2001: 15-19). Tez kapsamında ikinci küreselleşme evresi ele alınmaktadır.

ile ilgili bir olgu olarak görmektedir. Ayrıca küreselleşme sadece büyük ölçekli sistemlerin yaratılmasıyla değil, yerel ve kişisel deneyimlerin dönüşümüyle ilgidir (Giddens, 1994: 5). Edebiyat profesörü Frederic Jameson'a göre küreselleşme, dünya iletişiminde ve pazar ufkunda bir genişleme yol açmıştır. Her ikisi de modernitenin ilk aşamalarından çok daha somut ve görünebilir hale geldiğini ifade etmektedir. Siyaset bilimi profesörü David Held'e göre küreselleşme, sosyal ilişkilerin ve işlemlerin mekânsal organizasyonunda (genişlikleri, yoğunlukları, hızları ve etkileri) kıtalararası veya bölgeler arası akışlar ve faaliyet ağları üreten bir dönüşümü somutlaştıran bir süreç (süreçler dizisi) olarak tanımlamaktadır. Sosyoloji profesörü Roland Robertson (1938-)’a göre küreselleşme, hem dünya bilincinin bütün olarak yoğunlaşması hem de dünyanın küçülmesi olarak belirtmektedir. Uluslararası ilişkiler profesörü James Mittelman’a göre küreselleşme kavramı, toplumsal ilişkilerin zaman ve mekân boyutlarının sıkıştırılması (küçülmesi) olarak tanımlamaktadır (Steger, 2020: 10). James Tobin (1999) ise küreselleşmeyi finansal açıdan ele almaktadır. James Tobin’e göre finansal küreselleşme ülkelerin liberalleşmeye başlamasıyla beraber finansal varlıkların ve işlemlerin önündeki engellerin oradan kalkmaya başladığına ve dolayısıyla ülkeler arasındaki dolaşımın serbestleşmesi olarak tanımlamaktadır.

Tez kapsamında küreselleşme kavramı iktisadi açıdan ele alınmaktadır. Bu kapsamda küreselleşme tanımları şunlardır: Stiglitz (2002)’e göre, ekonomik küreselleşme ulaşım ve iletişim maliyetlerinin düşürülmesinin ve malların, hizmetlerin, sermayenin, bilginin ve insanların sınır ötesi akışının önündeki yapay engellerin yıkılmasının getirdiği dünya ülkeleri ve halklarının daha yakın entegrasyonudur. Wolf (2001)’a göre küreselleşme, ulaşılmaz bir varış noktasına doğru yapılan bir yolculuktur. Küreselleşmiş ekonomi, mesafenin ve ulusal sınırların ekonomik işlemleri engellenemediği bir ekonomi olarak tanımlanabilir. Bu, ulaşım ve iletişim maliyetlerinin sıfır olduğu ve farklı ulusal yetki alanlarının yarattığı engellerin ortadan kalktığı dünya olurdu. Bhagwati (2004)’ye göre ekonomik küreselleşme, ticaret, doğrudan yabancı yatırım (şirketler ve çok uluslu şirketler tarafından), kısa vadeli sermaye akışları, uluslararası işçi ve genel olarak insanlık akışları ve teknoloji akışları yoluyla ulusal ekonomilerin uluslararası ekonomiye entegrasyonu şeklinde ifade etmektedir. Steger (2017)’e göre ekonomik küreselleşme ise dünya genelinde ekonomik ilişkilerin yoğunlaşması ve genişlemesi şeklinde ifade etmektedir.

Ticari serbestleşme ve sermaye hareketlerinin önündeki engellerin kalkması ülkelerin birbirleriyle olan etkileşimini arttırmıştır. Küreselleşme sadece ticari ve finansal alanlarla sınırlı kalmayıp ülkelerin kültürel, hukuki ve birçok alanda birbirlerini etkilemiştir. Dolayısıyla küreselleşmeyle beraber ülkeler birbirlerine daha çok benzemeye başlamıştır. Ancak burada

küreselleşmeyle uluslararasılaşma kavramları üzerinde durulması gerekmektedir. Bu iki kavramın birbirlerinden farklarının ayırt edilmesi küreselleşmenin anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır.

Küreselleşme ile uluslararasılaştırma kavramları çok sık karıştırılmaktadır. Fakat bu iki kavram birbirinden tamamen farklıdır. Uluslararasılaşma, uluslararası ticaretin, ilişkilerin, anlaşmaların, ittifakların vb. artan önemini ifade etmektedir. Küreselleşme ise daha önce ulusal olan birçok ekonominin ticaret ve sermaye hareketliliği ile birlikte daha kolay veya kontrolsüz göç yoluyla tek bir küresel ekonomideki küresel ekonomik entegrasyonunu ifade etmektedir (Daly, 2006: 187-188).

Uluslararası kuruluşlar tarafından yapılan küreselleşme tanımları aşağıdaki tablo 1.1 de verilmektedir.

Tablo 1.1 Uluslararası Kuruluşlar Tarafından Küreselleşme Tanımları

IMF	Ekonomik küreselleşme, özellikle malların, hizmetlerin ve sermayenin sınırlar arasında hareket yoluyla dünya çapındaki ekonomilerin artan entegrasyonunu ifade eder. Bu terim bazen insanların (emek) ve bilginin (teknoloji) uluslararası sınırları aşan hareketini de ifade eder.
World Bank	Dünya genelindeki ekonomilerin ve toplumların entegrasyonu olarak tanımlamaktadır.
OECD	Küreselleşme terimi genellikle mal ve hizmet pazarlarının, üretim araçlarının, finansal sistemlerin, rekabetin, şirketlerin, teknolojinin ve endüstrilerin artan uluslararasılaşmasını tanımlamak için kullanılmaktadır.
UNCTAD	Dünya ekonomisindeki artan entegrasyon sürecini tanımlamak için kullanılmaktadır.
ILO	Küreselleşme terimi çok çeşitli aktörlerin (uluslararası kuruluşlar, hükümetler, iş dünyası vb.) ulusal ve uluslararası politikaları tarafından yönlendirilen ekonomilerin ve toplumların kademeli olarak entegrasyonu olarak tanımlanmaktadır.

Kaynak: www.imf.org, Collier ve Dollar, 2002: 9; stats.oecd.org, Nayyar: 2000: 4; Gunter ve Hoeven: 2004: 1.

Uluslararası kuruluşların küreselleşme tanımları genellikle küresel regülatör² olan IMF (International Monetary Fund: Uluslararası Para Fonu)'in tanımını çerçevesinde şekillenmektedir. IMF'in küreselleşme kavramını malların, hizmetlerin ve sermayenin sınırlar arasındaki hareketiyle ekonomilerin artan entegrasyonu olarak tanımlamakta iken Dünya Bankası ve ILO toplumların da entegrasyon sürecine katıldığını belirterek IMF'nin tanımından farklılaşmaktadır.

Küreselleşme sosyoloji, edebiyat, siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler gibi birçok alanda kendi disiplinleri açısından çeşitli tanımlara önceki sayfalarda yer verilmiştir. Ancak

² Küresel regülatör ile kastedilen uluslararası mali kurumlardır. Bu kurumlar; Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD), Dünya Bankası (WB), Uluslararası Para Fonu (IMF), Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'dür.

küreselleşme mali literatürde ise mali kurallar bakımından kendisini göstermiştir. Bir sonraki bölümde kurumlar vergisi kavramı ele alınacaktır.

1.2. Kurumlar Vergisi Kavramı

Fransızca “Corporation” sözcüğünden alınan kurum kavramı tesis, kuruluş, müessese ve aile, mülkiyet, özgürlük, hukuk gibi anlamları bulunmaktadır (Seyitoğlu, 1992: 508). Kurum kavramı, kişi veya kişilerin mal ve hizmet üretimi ve bundan bir artırımı sağlama amacıyla bir sermaye koyarak kurallara ve yasalara uygun oluşturdukları hukuki ve ekonomik bir birimdir (Yazıcı ve Durmuş: 1973: 1). Vergi ise Türkçedeki “vermek” kelimesinden türeyerek anlamı; çeşitli hediye veren, diğer bir ifadeyle karşılıksız verilen bir kıymeti belirtmektedir (Turhan, 2020: 1). İktisat teorisine göre gelir, üretim faktörlerinin üretim sürecine katılması sonucunda üretimden aldıkları paylar olarak ifade edilmektedir (Pehlivan, 2011:121). Geniş anlamdaysa gelir, bireylerin sahip olduğu kıymetlerdeki her türlü artış yaratan fazlalıklardır (Mutluer vd., 2016: 240). Gelirin işletmeler kapsamındaki tanımı ise kurumların iktisadi faaliyetleri neticesinde elde ettikleri toplam net kazançlarından alınan dolaysız bir vergidir (Turhan, 2020: 149).

Kurum ile tüzel kişilik kavramı birbirinden farklı kavramlardır. Genelde tüzel kişilerin kurumlar vergisi mükellefi olduğu belirtilmektedir. Fakat bu kavram gerçeği tam karşılayamamaktadır. Bunun sebebi, adi komandit ve kollektif gibi şirketlerin ortaklarının ayrı tüzel kişilikleri olmasına rağmen kurumlar vergisi mükellefi sayılmamasıdır. Ayrıca dernek, vakıflara ait bazı işletmeler veya iş ortaklıklarının tüzel kişiliği bulunmamasına rağmen kurumlar vergisi mükellefi sayılmaktadırlar. Bu sebeplerden, kurumlar vergisi mükellefleri gerçek kişiler şeklinde tanımlamak yerine, gerçek olmayan kişiler şeklinde tanımlamak daha doğru olacaktır (Mutluer vd., 2016: 248).

Kurumlar vergisinin konusu kurum kazancıdır. Kurum kazancı, kişisel gelir vergisinin konusuna giren yedi gelir unsurundan meydana gelmektedir. 5520 sayılı kurumlar vergisi kanunun birinci maddesine göre bu kazanç ve iratlar sırasıyla; Ticari kazançlar, zirai kazançlar, ücretler, serbest meslek kazançları, gayrimenkul sermaye iratları, menkul sermaye iratları ve diğer kazanç ve iratlardan oluşmaktadır. Kurumlar vergisi mükellefleri ise sermaye şirketleri kooperatifler, iktisadi kamu kuruluşları, dernek ve vakıflara ait iktisadi işletmeler ve iş ortaklıklarıdır (Şenyüz vd., 2019: 159).

Kurumlar vergisi objektif vergi³ grubu içerisine dahil edilmektedir. Diğer bir ifadeyle verginin konusu ön plandadır. Fakat gelir vergisinde ise verginin mükellefi ön planda olan sübjektif vergi⁴ grubu içerisinde yer almaktadır. Kurumlar vergisinin objektif vergi grubunda yer alması, gelir vergisinden ayrı bir hukuki düzenlemeye tabi olmasına ve en az geçim indirimi, özel indirim, basit usul, gelirin toplanması ve artan oranlı tarifeler gibi gerçek kişilere özgü kurallara kurumlar vergisi yabancıdır (Mutluer vd., 2016: 248).

Literatürde kurumlar vergisi kavramı çeşitli isimler/adlarla ifade edilmektedir. Bunlar; “Gerçek Olmayan Kişilerden Alınan Gelir Vergisi” ve/veya “Gerçek Kişiler Dışından Kalan Bazı Kişilerin Safi Kazançları Üzerinden Alınan Vergi” (Nadaroğlu, 2000: 348), “Safi Karlar ile Sermaye Üzerindeki Vergi” (King, 2000: 36), “Sermaye Şirketi Vergisi” (Devrim, 1992:8), “Kurumların Gelir Vergisi” (Güney ve Tuncer, 2000: 5), “Ortaklar Üzerinden Alınan Vergi” (Brochier vd., 1981: 324), “Geliri İkinci Kez Vergilendirilen Vergi” ve/veya “Çifte Vergilendirmeye Yol Açan Vergi” gibi adlarla anılmaktadır. Ayrıca İngilizce “Corporate Tax”, “Corporate Income Tax”, “Company Tax”, “Corporation Tax” ve “Capital Tax” gibi farklı adlarla adlandırılmaktadır (Şen ve Sağbaş, 2016: 199).

Özetle kurumlar vergisi kavramını, kurumun ticari faaliyetleri sonucunda elde ettikleri kazanç ve iratların kurum ortaklarına dağıtılırken, ortakların şahsi ve ailevi durumları dikkate alınmadan ödedikleri sabit oranlı bir vergidir şeklinde tanımlayabiliriz. Ayrıca Kurumlar Vergisi mükellefleri, gerçek olmayan kişilerdir ve konusunu ise kurum kazancı oluşturmaktadır. Bir sonraki kısımda Kurumlar Vergisinin tarihsel gelişimi ele alınacaktır.

1.3. Kurumlar Vergisinin Tarihsel Gelişimi

Kurumlar vergisinin dünyadaki gelişimi, sanayileşmenin gelişimine paralel bir seyir izlemiş ve XIX. yüzyılın sonlarından itibaren sanayi ülkelerinde farklı türdeki şirketlerin sayılarının çoğalması, kurumlar vergisinin konulmasıyla sonuçlanmıştır. Sebebi ise gerçek kişilerin gelirini tamamlayıcı bir özelliğe sahip olmasından dolayıdır. Kurumlar vergisinin gelişimi her ülkede eş zamanlı ortaya çıkmamıştır. Sanayileşmedeki gelişmeye bağlı olarak ilk Batı Avrupa ülkelerinde ortaya çıkmıştır. Sonraki yıllarda ise diğer ülkelere yayılmıştır (Turhan, 2020: 149; Şen ve Sağbaş, 2016: 199).

Birinci Dünya Savaşı'ndaki yıllarda kurumlar vergisi doğmuş ve yine bu dönemde yaygın hale gelmiştir (Nadaroğlu, 1992: 359). Bunun nedeni savaşın finansmanını sağlamaktır.

³ Objektif vergi veya gayri şahsi vergiler, mükelleflerin şahsi ve ailevi göz önüne almamaktadır. Diğer bir ifadeyle bu vergiler, verginin konusunu ön plana alınmaktadır (Mutluer vd., 2016: 238).

⁴ Sübjektif veya şahsi vergiler, mükelleflerin şahsi ve ailevi durumlarına göre ayarlanıp ve düzenlenen vergilerdir (Pehlivan, 2004: 129).

Fakat her ne kadar savaşın finansmanını sağlamak için kurumlar vergisine başvurulmuş olsa da savaş sonrası yüksek olan kurumlar vergisi oranı pek çok ülkede gerilemiştir. Dolayısıyla devletlerin çoğunun savaş sonrası kamu giderlerinde bir azalma görülmüştür. Ayrıca bu dönemdeki temel problem, kurumlar vergisi oranlarının yüksekliğidir. Dolayısıyla savaş sonrası çoğu ülkede bu oran azalmıştır (Martin, 1989: 265). Ayrıca yine bu dönemde kamu harcamalarındaki artışı açıklamaya çalışan teorilerinden Wagner kanuna göre, uzun dönemde kamu harcamaları sürekli bir artış eğilimindedir. Peacock-Wiseman ise Wagner'in uzun dönemli analizini kısa dönem için incelemiştir. Peacock-Wiseman'a göre savaş, afet gibi olağanüstü dönemlerde kamu harcamaları, olağanüstü dönemin öncesine düşmemektedir. Bu nedenle kamu harcamaları artmaktadır. Kurumlar vergisi ise yeni bir vergi olarak bu kamu harcamalarının finansmanını sağlamak için kullanılmıştır.

İlk kurumlar vergisi XIX. yüzyılın başlarından itibaren Amerika Birleşik Devletleri'nde, bazı eyaletlerin (State) vergi sistemlerinde, genel bir servet vergisinin başarısızlığı veya hasılat yetersizliği karşısında başvurulmuş bir tedbir olarak denendiği görülmektedir. İlk olarak, şirket olarak kurulan banka ve sigorta teşebbüslerinin varlıklarını vergilendirilmiş ve daha sonra başka faaliyet alanlarına yayılan bir genel servet vergisi niteliğine dönüşmüştür. Amerika'da bu yüzyılın başlarında, liberal bir grubun ilerlemiş bir gelir vergisinin teklifinin anayasaya aykırılık iddiası ile neticelendirilmesi üzerine, Kongre'den bir kurumlar vergisi geçirilmiştir. Kurumlar vergisi başlangıçta federal gelirler içindeki payı çok düşüktür ve oranı %1'dir. Kurumlar vergisi yürürlüğe girmesinden bağımsız bir vergi olana kadar, yaklaşık 20 yıl gelir vergisinin tamamlayıcısı olarak federal devlet vergisi şeklini almıştır (Bulutoğlu, 1960: 199). Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ise özel tarifeli bağımsız bir vergi haline gelmiştir (Aydın, 1999: 7).

Avrupa'da kurumlar vergisini uygulayan ilk ülke Prusya'dır. Prusya 1891 yılında çıkardığı gelir vergisi kanunu ile gerçek kişilere ilaveten kurumları da vergiye tabi tutmuştur. Prusya'nın kurumlar vergisi uygulamasının etkisiyle Almanya da kurumları vergilendirme girişiminde bulunmuştur. Almanya ilk denemesinde başarısız olmasına rağmen, 1920 yılından itibaren "Körperschaftsteuer" adıyla tüm tüzel kişileri kapsayan bir kurumlar vergisi uygulanmaya başlanmıştır. İlerleyen süreçte ise Avusturya ve Çekoslovakya tarafından da kurumlar vergisi kabul edilip uygulanmaya başlanmıştır (Bulutoğlu, 1960: 200).

1937 yılına kadar İngiltere'de gelir vergisine ek olarak bir kurumlar vergisi alınmamaktadır. Kurumlardan, toplam net kazançları üzerinden normal gelir vergisi (Regular or Normal Income Tax) ve dağıtılan kazançlarından ise "Ek Vergi" (Surtax) alınmıştır. 1920-1924 yılları arasında uygulamaya konulan ve daha sonra kaldırılan "Kar Vergisi" (Corporation

Profit Tax) ile ilk kez kurumlar, vergiye tabi tutulmuştur. Bununla birlikte 1937 yılında ise “Milli Savunma Vergisi” (National Defence Contribution) ismiyle tekrar uygulamaya konulmuştur. Fakat uygulamaya konulan Milli Savunma Vergisi, gerçek anlamda bir kurumlar vergisi olmamıştır. Sebebi ise sermaye şirketlerinin ek olarak gerçek kişilerin ticari gelirlerini de vergilendirmesidir. Bu verginin kurumlar vergisine dönüşümü ise 1947 yılında gerçekleşmiştir. İngiltere’de gerçek anlamda kurumlar vergisi 1965 yılında “Finans Yasası” (The Finance Act) ile gelmiştir. Yasa, bireylerin yanı sıra şirketleri ayrı bir vergilendirilmeye tabi tutulması gerektiğinden yola çıkarak, şirketler kazançlarını kurumlar vergisine tabi tutarken gelir vergisi kapsamında ise temettü (kâr payı) ve diğer yıllık ödemeleri vergiye tabi tutmuştur (Turhan,2020: 150).

Fransa’da kurumlar vergisi, 1948 yılına kadar gelir vergisinden ayrı bir vergi değildir. Gerçek kişiler, şahıs ve sermaye şirketleri gelirleri üzerinden ortak bir vergi olan sedüler gelir vergisi ödemekteydi. Sedüler gelir vergisinde gelirler çeşitli sınıflara ayrılmakta ve her sınıflandırma ayrı ayrı düzenlemelere tabi tutularak vergilendirilmektedir. Uygulamada sedüler gelir vergisi, gelir vergisinde olması gereken özellikleri yansıtmamaktadır. Gelir vergisinde artan oranlı tarife uygulanırken, sedüler gelir vergisinde düz oranlı vergi tarifesine uygulanmaktadır. Sedüler gelir vergisi, kooperatif şirketlerine ve birliklerine, sermaye şirketlerine, kamu kuruluşlarına, sınırlı sorumluluğa sahip diğer şirketlere ve kâr amacı güden diğer tüzel kişilere uygulanmak üzere Fransa’da uygulanmıştır. Bu ise bugünkü anlamıyla Fransa’daki kurumlar vergisinin temellerini oluşturmuştur (Feyzioğlu ve Barda: 1956: 175-176).

Japonya’da 1894-1895 dönemlerindeki Çin-Japonya savaşının sonrasında kurumlar vergisine benzer bir uygulama gündeme gelmiştir. Öncelikle gelir vergisi de dahil olmak üzere çoğu vergi, savaş masraflarını karşılayabilmesi için gözden geçirilmiştir. Diğer bir ifadeyle savaş sonrası artan harcamalar vergi sisteminin düzenlenmesine yol açmıştır. İlk başta kurum kazançları ile temettü kazançları birbirlerinden ayrılmıştır. Bu yıllara gelinceye kadar kurum gelirleri vergilendirilirken temettü gelirleri üzerinden ayrıca bir vergi alınmamıştır. Japonya’da gelir vergisinden ayrı bir kurumlar vergisi, ekonomide sermaye birikimini engellediği gerekçesiyle gelen tepkilerle dönemin hükümetini sınırlandırmıştır. Dolayısıyla 1899 yılındaki vergi reformuyla istenilen kurumlar vergisi uygulamasına geçilememiştir. 1904-1905 döneminde gerçekleşen Japon-Rus savaşı da kamu harcamalarına sebep olmuş ve bu artan kamu harcamalarının finansman ihtiyacını giderebilmek amacıyla gelir vergisinde 1920-1940 yılları arasında önemli değişiklikler yapılmasına yol açmıştır. Bu değişikliklerle birlikte gelir vergisine gerçek kişiler tabi olurken kurumlar vergisine şirketler tabi olmuştur (Önder, 1980: 10-12).

Türkiye’de kurumlar vergisi uygulaması dünyadaki gelişmelere paraleldir. 1917 yılında temettü vergisi ile kurum kazançları vergilendirilmeye başlanmıştır. 1925 yılında aşar vergisinin kaldırılması üzerine temettü vergisinin yerine 1926 yılında kazanç vergisi uygulanmaya konulmuştur. Bu vergi hem gerçek kişilerin gelirlerini hem de kurum kazançlarını vergi kapsamına almıştır. Ancak ülkemizde gelir vergisinden ayrı ilk kurumlar vergisi uygulaması, 1949 yılında gelir vergisi reformuyla kabul edilip 1950 yılında yürürlüğe giren 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu’yla kurum kazançları vergilendirilmiştir. Günümüzde ise 2007 yılından itibaren yürürlükte bulunan 5520 sayılı kurumlar vergisi kanunu uygulanmaktadır (Turhan, 2020: 151; Mutluer vd., 2016: 247).

Bir sonraki bölümde Kurumlar Vergisi ile ilgili teorik görüşler ele alınacaktır.

1.4. Kurumlar Vergisiyle İlgili Teorik Görüşler

Devletler varoluşundan itibaren XX. yüzyılın başlarına kadar vatandaşlarını herhangi bir ayrıma (gerçek veya tüzel kişilik) tabi tutmadan elde ettikleri gelirleri üzerinden vergilendirmekteydi. Fakat sanayi devrimi sonucunda sermaye şirketi sayısının hızla artması ve savaşlar sonucunda meydana gelen kayıplar, kamu harcamalarını arttırmıştır. Bu artış neticesinde, kurumların vergilendirilmesi ve ayrı tüzel kişiliğe sahip olduğunu belirten çeşitli görüşler ortaya çıkmıştır. Gerçek kişilerden alınan gelir vergisinin yanında, gelir vergisini tamamlayan bir kurumlar vergisi uygulaması, başta Avrupa ülkeleri ve ABD olmak üzere birçok ülkede uygulanmaya başlamıştır.

Kurumlar vergisiyle ilgili çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bunlardan bazıları gelir vergisinin varlığını desteklemekteyken, bazıları ise kurumlar vergisinin varlığını desteklememektedir. Genel itibarıyla bu görüşler iki yaklaşım altında toplanmaktadır. Bu yaklaşımlardan ilki, gelir vergisi ile kurumlar vergisinin birleştirilmesi (entegrasyonu)’dır. Bu görüşe göre, gelir vergisine ek olarak kurumlar vergisi alınması, çifte vergilendirmeye neden olmaktadır. Diğer bir ifadeyle kurum kazançları kurum ortaklarına ait olduğundan aynı vergi matrahı iki kere vergilendirilmektedir. İkinci yaklaşım ise kurumların ayrı bir kişiliğe sahip olduğunu ve birtakım ayrıcalıkları bulunması nedeniyle, ayrı olarak vergilendirilmesi gerektiğini savunmaktadırlar (Edizdoğan ve Çelikkaya, 2012: 121).

Aşağıdaki tablo 1.2’de kurumlar vergisinin varlığını destekleyen ve desteklemeyen görüşler bulunmaktadır.

Tablo 1.2 Kurumlar Vergisinin Varlığını Destekleyen ve Desteklemeyen Görüşler

Kurumlar Vergisinin Varlığını Gereksiz Bulan Görüşler	Çifte Vergilendirmeye Yol Açtığını Savunan Görüşler.
---	--

Kurumlar Vergisinin Varlığını Gerekli Bulan Görüşler	• İmtiyaz Bedeli Teorisi, • Gayri Şahsi Ödeme Gücü Teorisi, • Hizmet ve Sosyal Maliyetler Bedeli Teorisi, • İktisadi ve Sosyal Denetleme Aracı Teorisi, • Gelir Vergisini Tamamlama Aracı Teorisi, • Emek ve Sermayeden Elde Edilen Gelirleri Ayırma Teorisi, • Uygun Gelir Kaynağı Olma Teorisi.
---	---

Kaynakça: Mutluer vd. 2016: 348-350; Aksoy, 1994: 379-382; Muter vd., 2012: 245-247.

Tablo 1.2’de belirtildiği gibi kurumlar vergisinin varlığını destekleyenler olduğu gibi desteklemeyenlerde mevcuttur. Bir sonraki bölümde bunlara yer verilmektedir.

1.4.1. Kurumlar Vergisinin Varlığını Desteklemeyen Görüşler

Gelir vergisinden ayrı bir kurumlar vergisine gerek olmadığını savunan görüşler, kurumlar ve gelir vergisinin konusunun aynı olduğu söylemektedirler. Diğer bir ifadeyle her ikisinin de geliri vergilendirdiğini, kurum kazançları dağıtıldıklarında bu kazançlar kurum ortaklarının geliri sayılarak gelir vergisiyle vergilendirileceğini, kurum ortaklarının ise ayrı bir vergiye tabi tutulmasının çifte vergilendirilmeye sebep olacağını ileri sürmüşlerdir (Mutluer vd., 2016: 251).

1.4.1.1. Kurumlar Vergisi Uygulamasının Çifte Vergilendirmeye Yol Açtığını Savunan Görüşler

Çifte vergilendirme tartışmasını tarihte ilk kez J.S. Mill (1806-1873) tarafından ortaya konulmuştur. XIX. yüzyıldan beri gelir ve kurumlar vergisinin birlikte uygulanmasının bir çifte vergilendirme sorununu birlikte getirdiği hususu çok tartışılmıştır. Bu tartışmalar neticesinde ise, gelir vergisi ve kurumlar vergisi entegrasyonu çözüm olarak getirilmiştir (Ozansoy, 2010: 135). Bu yaklaşım tarzı bütünleştirici yaklaşım olarak da bilinmektedir ve gelir vergisiyle kurumlar vergisinin birleştirilmesi gerektiğini ileri sürmektedirler (Edizdoğan ve Çelikkaya, 2012: 122).

Kurumlar açısından bakıldığında entegrasyon teorisi, gerçeğe dayanmayan varsayımlardan oluşmaktadır. Entegrasyon teorisi taraftarları, gelir vergisinden ayrı bir kurumlar vergisi alınmasına gerek olmadığını söylemektedirler. Kurumların kazançlarının ortaklarına ait olduğunu ve ortakların paylarına düşen bu kazançlar için gelir vergisi ödediklerini belirtmektedirler. Esasında vergilerin alınmasında hangi yöntem kullanırsa kullanılsın sonuç olarak, bütün vergilerin gerçek yüklenicisi gerçek kişilerdir ve vergilemede adalet ilkesi yalnız bunlar açısından değerlendirilebilir. Geniş kapsamlı bir gelir kavramı dahilinde, gelirin kaynağından bir bütün olarak vergilendirilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde gelir vergisinin yanı sıra bağımsız bir kurumlar vergisinin uygulamaya konulması çifte

vergilemeye neden olmaktadır. Bu nedenle gelir vergisine kıyasla dağıtılmayan kazançları farklı bir oranda mecbur bırakan ve dağıtılan kazançları iki kez vergilendiren düzenlemeden hoşnut kalmayan bu görüşün savunucuları, bağımsız bir kurumlar vergisinin bulunmadığını, aksine kurumlardan elde edilen bütün kazançları aynı diğer gelir türleri gibi gelir verisi ile kavrandığı bir sistem önermektedir (Turhan 2020: 151-152).

Bu görüş kurumlar vergisinin çifte vergilemeye neden olduklarını savunsalar da zamanla uygulamada çifte vergilendirmeye yol açmadığı belirtilerek eleştirilmiştir. Kurumlar vergisi, kurumların kazançları üzerinden alınan bir vergi iken, kurum kazançları, ortaklara dağıtılması sonucunda kişisel gelir vergisine dönüşerek gelir vergisine de tabi tutulmaktadır. Diğer bir ifadeyle kurumlar vergisi mükellefleri, kurumlar faaliyetleri neticesinde elde ettikleri kazançları vergilendirilirken gelir vergisi mükellefleri ise kurum ortağı olmasından dolayı vergilendirilmektedir. Dolayısıyla gelir ve kurumlar vergisi, farklı aşamada ve farklı sebeplerle vergilendirilmektedir (Bila,1986:19-20).

Bu görüş kısaca, gelir vergisine ek olarak kurumlar vergisi alınması, kurum ortaklarının gelir vergisi yanında kurumlar vergisi ödemesinde yol açarak iki kez vergilendirilmiş olacağını ön gördüklerinden ayrıca bir kurumlar vergisinin alınmasını desteklememektedirler. İlerleyen süreçte kurumlar vergisi ve gelir vergisinin farklı aşamalarda ve farklı nedenlerden vergilendirildiği için çifte vergilemeye neden olmadığını ileri sürenler tarafından eleştirilmiştir ve kurumlar vergisinin alınmasını desteklememişlerdir.

1.4.2. Kurumlar Vergisinin Varlığını Destekleyen Görüşler

Gelir vergisinden ayrı bir kurumlar vergisinin alınması gerekli bulanlar, kurumlar vergisinin gerekliliğini çeşitli açılardan savunmuştur. Bu görüşler şunlardır (Aksoy, 1994: 379-382; Mutur vd., 2012: 245-247);

- İmtiyaz Bedeli Teorisi,
- Gayri Şahsi Ödeme Gücü Teorisi,
- Hizmet ve Sosyal Maliyetler Bedeli Teorisi,
- İktisadi ve Sosyal Denetleme Aracı Teorisi,
- Gelir Vergisini Tamamlama Aracı Teorisi,
- Emek ve Sermayeden Elde Edilen Gelirleri Ayırma Teorisi,
- Uygun Gelir Kaynağı Olma Teorisi.

1.4.2.1. İmtiyaz Bedeli Teorisi

Ticari ve sınai faaliyette bulunan kurumlar, gerçek kişilere kıyasla iş yaşamında daha fazla avantaja sahiptir. Gerçek kişiler ve hatta şahıs şirketleri, ticari faaliyetlerde muhataplarına karşı bütün mal varlıklarıyla sınırsız bir şekilde sorumludur. Faaliyetleri dolayısıyla kurumların sorumlulukları ise sınırlıdır. Diğer bir ifadeyle kurumlar, sadece koydukları sermaye kadar sorumludurlar. Sınırlı sorumluluk, girişimcilik ruhunu geliştirmekle kalmayıp servetlerini riske atmaksızın getirisi yüksek yatırım ve girişimlere atılmalarını teşvik etmektedir. Ayrıca kurumların hisse senedi çıkarmaları daha kolay büyümelerine ve yeteri kadar yatırım yapma olanaklarına sahiptir. Kurumlara büyük avantaj sağlayan unsur ise tahvil çıkarabilme olanaklarına sahip olmasıdır. Tahvil çıkarabilme imkanına sahip olan kurumlar, kolay borçlanma imkanına sahip olmaktadır. Özetle hisse senedi ve tahvil çıkarıp daha kolay finansman olanaklarına erişen kurumlar (sermaye şirketleri), özellikle büyüme ve gelişme açısından diğer hukuki kurumlara (şahıs şirketleri) kıyasla rekabet üstünlüğü sağlamaktadır. Dolayısıyla sermaye şirketleri ile rekabet halinde olan şahıs şirketleri veya ortakları, kendi aleyhlerine bozulan dengenin ayrı bir Kurumlar Vergisi'yle kurulması, vergilemede rekabetin tarafsızlığı ilkesinin de doğal sonucudur. Doğal olarak bu tür avantajların bir bedelini olması gerektiğini savunmaktadırlar (Turhan, 2020: 153; Mutluer vd., 2016: 249).

Kurum kazançlarının tümünün, sıralanan bu ayrıcalıklardan kaynaklanmadığı ileri sürülerek, söz konusu bu görüşe birtakım eleştiriler de getirilmiştir. Fakat yapılan eleştiriler, Kurumlar Vergisi'nin varlığı açısından ayrıcalık görüşünün değerini azaltmamış ve birçok dünya ülkesinde, bu tür bir verginin uygulamaya geçişini önleyememiştir (Mutluer vd., 2016: 249).

Özetle imtiyaz bedeli teorisi, kurumların sınırlı sorumluluğa sahip olup tahvil ve hisse senedi çıkarması, gerçek kişilere kıyasla kurumlara çeşitli ayrıcalıklar yarattığını ifade etmektedir. Bu ayrıcalıklar ise kurumların daha girişimci olmalarına yol açmaktadır. Ayrıca geniş finansman olanaklarına sahip olması da daha çabuk büyümelerine neden olmaktadır. Bu nedenle kurumlar vergisi alınmasını desteklemektedir.

1.4.2.2. Gayri Şahsi Ödeme Gücü Teorisi

Gayri şahsi ödeme gücü teorisini savunan en önemli temsilcisi, İtalyan maliyeci Griziotti (1884-1956)'dir. Griziotti'ye göre kollektif iktisadi birimlerin, kendilerini teşkil eden bireylerden ayrı bir güce sahiptir. Hukuki imtiyazlarına ek olarak, ayrıca iktisadi imtiyazlara sahiptir. Kollektif iktisadi birimler, kendisine has finansal araçlara (hisse senedi ve borç senedi), hedeflere ve sorumluluğa sahiptir (Bulutoğlu, 1958: 202-2003). Diğer bir ifadeyle kurumların

ayrı bir tüzel kişiliğe sahip olması nedeniyle, ortaklarından ayrı bir hukuki güce ve hepsinden daha fazla iktisadi gücü sahip olmaktadır (Musgrave ve Musgrave, 1989: 384).

Bu görüş, kurumları meydana getiren ortaklarından ayrı ve ortaklara nazaran daha çok ekonomik güçleri bulunmaktadır. Farklı bir deyişle, sermaye şirketleri ve kurumlarının ayrı bir tüzel kişilik olarak ortaklarından ayrı ödeme gücüne sahiptir. İlâveten ortak bulma, borçlanma, rizikoya sahip olma ve sermayeyi temin etme bakımından bireylere göre oldukça güçlüdür. Büyük şirketler, piyasadan mali kaynak sağlama bakımından, bireylere oranla daha fazla olanakları bulunmaktadır. Dolayısıyla kuramları oluşturan getiren kişilerden ayrı bir ekonomik güce sahip değildirlir. Kısaca hukuki kişiliğinin yanı sıra, iktisadi ve mali özerkliği olan kuruluşların ayrı bir vergi ödeme gücü bulunmaktadır. Bu nedenden devletler, gelir vergisinin yanında ayrı bir kurumlar vergisi almaktadır. İlâveten ödeme gücünün ayrı ve bağımsız bir vergi alınması hem adalet hem de ödeme gücünün olmasının bir sonucudur. (Turhan, 2020: 153; Aksoy, 1994: 380).

Kurumların kazançlarının dağıtılmış veya dağıtılmamış olmasının herhangi bir önemi bulunmamaktadır. Bunun sebebi ortakların, kurum kazançlarının dağıtılması hususunda etkisi çok azdır. Dolayısıyla genelde şirket yönetim kurullarının karar vermesi gerekmekte ve kazancın çoğunun ihtiyatlara ayırmaları, ortaklar nezdinde vergilendirme imkânı bulunmamaktadır (Turhan, 2020: 152-153).

Çeşitli nedenlerden dolayı her ne kadar gelir vergisinden ayrı bir kurumlar vergisi alınması gerektiği savunulsa da zamanla bu görüşün çeşitli eksiklikleri ortaya çıkmış ve çeşitli eleştirilere uğramıştır. Bu görüşe yapılan eleştirilerden en önemlisini vergi ödeme gücünün ölçülememesi oluşturmaktadır. Ayrıca kurumların safi kazançlarının miktarı fark etmeksizin aynı oranda vergilendirilmesi, kurumların iktisadi güçleri arasındaki farklılıkların dikkate alınmadığının göstergesidir. Yapılan eleştirilerin diğer boyutunu ise kurumsallaşmanın bir imtiyaza veya faydaya yol açmadığı ve hatta başlangıçta yeni kurulan şirketlerin bazı ayrıcalıklardan yararlanma olanakları sınırlı kalması oluşturmaktadır (Aksoy, 1994: 380).

Bu teori kısaca, kurumların tüzel kişiliğe sahip olması ve kendilerine has finansal araçlara sahip olması nedeniyle, ortaklarına kıyasla daha güçlü ve ayrı bir ödeme gücüne sahiptir. Diğer bir ifadeyle kurumların hukuki ayrıcalığının yanında mali özerkliğe sahip olmasından dolayı, gelir vergisinden ayrı bir kurumlar vergisi alınmasını desteklemektedirler. Vergi ödeme gücünün ölçülememesi ve kurumsallaşmanın bir ayrıcalığa yol açmaması gibi çeşitli eksiklerden dolayı da eleştirilmiştir.

1.4.2.3. Hizmet ve Sosyal Maliyetler Bedeli Teorisi

Bu teori, uygun şekilde işletmeye devredebilen fakat özel işletme hesaplarına dahil edilmeyen belirli sosyal maliyetleri karşılamak için firmaların vergilendirilmesini haklı olduğunu söyleyen fayda teorisiyle ilgilidir. Bu yaklaşıma göre, sosyal maliyetler ikiye ayrılmaktadır. İlki, kamu hizmetlerinin firmalara sağladığı faydalar iken diğeri firma faaliyetlerinden doğan zararlardır (Goode, 1951: 30-31).

Devlet kamu harcamaları vasıtasıyla bazı hizmetler sunmaktadır. Devletin sunduğu bu hizmetlerden gerçek kişiler gibi kurumlar da faydalanmaktadır. Dolayısıyla kurumların kazançların bir kısmının devletin sunduğu hizmetlerin bir bedeli olarak devlet tarafından vergilendirmesini haklı kılmaktadır. Firmaların bu kamu hizmetlerinden yararlanmasının yanında devlete bir maliyeti vardır. Örneğin, nüfus etkinliğini sağlamak için eğitim ve sağlık hizmeti sunarken hukukun devamı, yolsuzlukla mücadele ve mülkiyet haklarının korunması gibi birçok araçla piyasayı düzenleyerek devamlılığını sağlamaktadır. Devletin sunduğu kamu hizmetlerinin de bir üretim faktörü olduğunu ifade eden bu görüşe göre, kurumların da devlete vergi ödemesi gerekmektedir. (Bulutoğlu, 1958: 204; Groves, 1939: 178; Goode, 1951: 30).

İkincisi sosyal maliyet ise firma faaliyetleri sonucunda çevreye yaymış olduğu dışsal zararlardır. Endüstriyel faaliyetler sonucunda bulundukları çevreye atıkları, hava kirliliği, akarsu kaynaklarının kirletilmesi, meslek hastalıklarının yaygınlaşması, iş kazaları, gecekondulaşma, gürültü gibi birçok unsur topluma bir sosyal maliyet yüklemektedir. Bu maliyetler şirketlerin büyümesiyle çok büyük boyutlara ulaşmıştır. Birinci tür sosyal maliyetler ve ikinci tür sosyal maliyetler, kurumların özel hesaplarında bir maliyet olarak bulunmamaktadır. Ayrıca kurumlar vergisinin maliyet-fiyat yapısını ve ekonomideki kaynak tahsisini bozmaktadır. Dolayısıyla bu teori, firmaların sebep olduğu sosyal maliyetlerin ve kullandığı hizmetlerin bir bedeli olarak devletin vergi almasını haklı bulmaktadır. (Goode, 1951: 30; Mutluer vd., 2016: 250).

Devletin maliyetleri azaltarak, pazarı genişleterek, finansal işlemleri kolaylaştırarak ve benzeri yollarla ticari faaliyetlere fayda sağlayan birçok hizmet sunmasından sadece şirketler değil, aynı zamanda diğer ticari organizasyon biçimleri de bundan yararlanmaktadır (Musgrave ve Musgrave, 1989: 373). Bu nedenle tam olarak kurumlar vergisinin haklılık nedenini izah edememektedir. Ticari ve sınai faaliyetlerinin maliyetlerine, devletin sunmuş olduğu hizmetlerin bedeliyle, dışsal zararların da sosyal maliyetler olarak eklenecekse bu görüş, üretilen malların değerinden dolayı bir vergi alınmasını haklı görebilir. (Aksoy, 1994: 381).

Bu görüş, zaman içerisinde eleştirilere maruz kalarak önemini yitirmiştir. Eleştirilerin odak noktasında ise kimin hangi hizmeti ne kadar kullanıp, ondan ne kadar faydalandığının

ölçülememesi yatmaktadır. Ayrıca devletin sunduğu hizmetten kurumlar vergisi mükelleflerinin yanında bütün tüzel ve gerçek kişiler de faydalanmaktadır (Abaç, 1974: 8).

Özetle hizmet ve sosyal maliyetleri teorisi, devletin kurumlara sunduğu hizmetlerden ve kurumların faaliyetleri sonucunda, iki sosyal maliyet ortaya çıkardığı yüzünden kurumların vergilendirilmesini desteklemektedir. Fakat zamanla uğradığı eleştiriler sonucunda önemi kaybolmuştur.

1.4.2.4. İktisadi ve Sosyal Denetleme Aracı Teorisi

Günümüz şirketlerinin çok geniş finansman olanaklarına sahip olması, şirketlerin çok büyük ekonomik gücü elinde bulundurmalarına yol açmıştır. Bu, şirketlerin hızlı büyümesine ve güç toplama eğilimine yol açarak, toplum açısından zararlı olacağı görüşünü ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla bu büyümeyi engellemek için kurumlar vergisine başvurulmaktadır. Ayrıca kurumlar vergisi vasıtasıyla monopolleşmeyi ve aşırı sermaye birikimini engellemek için de kullanılmaktadır. Sonuç olarak Kurumlar Vergisi aracılığıyla büyük kurumların iktisadi ve sosyal amaçlarını kontrol altına almak ve toplumun aleyhine olan bir işe girmelerine engel olunmak istenmektedir (Aksoy, 1994: 381; Groves, 1946: 146).

Tarihte ilk kez ABD Başkanı Taft tarafından büyük şirketlerin zararlarından korunmak ve onları kontrol altına almak için kurumlar vergisi kullanabileceğini söylemiştir. Kongrede şirketin karları üzerinden bir resim vergisi alınmasını (hemen sonrasında 1909'da Kurumlar Vergisi izlemekte) tavsiye ederken, meydana gelen zararların çoğundan büyük şirketleri sorumlu tutmaktadır. Ayrıca Başkan William Howard Taft (1857-1930), kurumların yetkilerinin daha fazla kötüye kullanmasını engellemeye yönelik, denetim kontrolünün dayandırılacağı kayıt ve bilgiler için kurumlar vergisinin önemini vurgulamaktadır (Goode, 1951 :38-39).

Bu görüş, kurumların denetiminin kurumlar vergisi aracılığıyla varlığını savunmuş olmasına rağmen, kurumlar vergisinin haklılık sebebini ve niçin kurumlar vergisi sorusunu tam açıklayamamaktadır. Kurumlar vergisi, yalnızca belirli bir büyüklüğe ulaşmış toplum geneline zarar verebilecek kurumlardan değil, aynı zamanda bütün kurumlardan alınmaktadır. Diğer bir ifadeyle kurumlar vergisi kapsamına yalnızca büyük kurumlar girmemektedir. Topluma zarar verme potansiyeli olmayan ve ülkelerin mali, ekonomik ve sosyal politikalarına yön verecek veya etki edebilecek güce sahip olmayan kurumlar da kurumlar vergisi ödemektedir. Ayrıca büyük kurumlarla mücadelede kurumlar vergisinin artan oranlı yapısının, vergilemede adaletin sağlanması için etkili olduğu bilinmektedir. Fakat bu hiçbir ülkede uygulamaya konulmamıştır

ve çok uluslu şirketlerin ülkeye yatırımlarının azaltacağı korkusuyla siyasilerin çoğu, bu uygulamadan kaçınmaktadır (Bulutoğlu, 1962: 195-196).

1.4.2.5. Gelir Vergisini Tamamlama Aracı Teorisi

Bu teoriyi savunanlar kurumlar vergisini, gelir vergisinin boşluklarını doldurmak ve onu tamamlamak sebebine dayandığını belirtmişlerdir (Bulutoğlu, 1962: 205). Kurumlar ekonomik hayatın doğal işleyişinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır ve kurumların gelirleri de Kurumlar vergisine tabi olmadığından, gelir vergisine tabi olmuştur. Bu nedenle, sermaye şirketlerinin dağıtılmayan karları, gelir vergisi kapsamı dışında kalmış olacak ve kurumların biriken ihtiyatların, hisse senetlerinin değerinde meydana getirdiği yükselişler neticesinde bunların satışından elde edilen değer artışları vergi dışında kalmış olacaktır (Aksoy, 1994: 382; Muter vd., 2012: 246).

Bu iddia da zaman içerisinde eleştiriye uğramıştır ve kurumlar vergisini haklı kılamamaktadır. Haklı olmamasının sebebi ise paraya çevrilen sermaye artışları vergiye tabi olmadığına bir açık yaratmasıdır. Ancak kurumlar vergisi alınmadan sermaye artışlarının paraya çevrilmesiyle vergiye tabi olması, bu açığı kapatılabilir (Bulutoğlu, 1962: 206). Günümüzde ise kurumlar vergisi aracılığıyla hem sermaye artışları hem de hisse senetlerinin satılması sonucunda elde edilen değer artışlarının vergilendirilmesi olanağı bulunmaktadır (Muter vd., 2012: 246).

1.4.2.6. Emek ve Sermayeden Elde Edilen Gelirleri Ayırma Teorisi

Ayrırma teorisi, sadece gelirin tutarına göre değil aynı zamanda gelirin elde edildiği kaynak bakımından da farklı ödeme gücünü içerdiğini ileri sürmektedir. Bu teori, sermaye kazançlarından elde edilen gelirler emek üzerinden kazanılan gelirlere kıyasla daha fazla ödeme gücüne sahip olduğu fikrini içermektedir. Buradan hareketle bu teoriye göre, kurum kazançlarından elde edilen sermaye iradının, emek gelirine kıyasla daha ağır bir şekilde vergilendirilmesi gerektiğini söylemektedir. Bazı maliyeciler ayırma teorisini doğal ve teorik açıdan kabul etse de bu görüşe hak vermek doğru değildir. (Aksoy, 1994: 382; Bulutoğlu, 1962: 206).

Ayrırma görüşü zamanla çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır. Bu görüşe gelen eleştiriler, sadece ayırma ilkesini gerçekleştirme için mutlaka ayrı bir kurumlar vergisi alınmasının mecburi olmadığını, sermaye gelirin hepsinin sermaye şirketlerinden gelmediği ve kurumlar vergisi ile tüm sermaye şirketlerinin vergilendirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca sermaye üzerinden elde edilen yüksek gelirle düşük bir geliri, aynı sınıfa sokmak veya aynı derece ayırma tabi tutmak gerçeğe uygun düşmemektedir (Aksoy, 1994: 382).

Her ne kadar ayırma teorisi sermaye gelirin emek gelirine kıyasla daha fazla vergilendirilmesi gerektiğini savunsa da uygulama açısından bakıldığında pek çok ülkede buna rastlanmamaktadır. Bu, ikinci bölümde çeşitli ülkelerin kurumlar vergisi gelirlerinin vergi gelirleri içerisindeki kapsadığı yere bakıldığında daha net görülebilmektedir.

1.4.2.7. Uygun Gelir Kaynağı Olma Teorisi

Bu teoride, devletler vergi politikalarını en az direnmeyle en fazla gelir elde edecek şekilde düzenlemektedirler. Farklı bir ifadeyle devlet, gelir ihtiyaçlarını giderebilmek için en az siyasi ve mükellef tepkisinin olacağı vergi türlerini tercih etmektedirler. Devletler kendi menfaatleri gereği böyle bir vergi politikalarını uygulamaktadır. Ayrıca sermaye şirketlerinde vergi yükünü hisse senedi sahipleri taşımaktadır ve genellikle hisse senedi sahipleri toplumun varlıklı kişileri olduğu varsayılmaktadır. Bu varsayımlar altında, kurumlar vergisinin en uygun gelir kaynağı olduğu iddia edilerek kurumlar vergisinin haklılığını ileri sürülmüştür (Bulutoğlu, 1962: 207; Aksoy, 1994: 382-383).

Kurumlar vergisinin gerekli olduğunu açıklamaya çalışan diğer görüşlerle kıyasla bu teori, kurumlar vergisi'nin haklılığını en iyi açıklayan görüştür. Dünyadaki vergicilik alanındaki gelişmeler bakıldığında kurumlar vergisi uygulamalarına geçişlerin İkinci Dünya Savaşı sonrasında başladığı görülmektedir. Nitekim bu durum, kurumlar vergisinin verimi yüksek bir vergi olduğu ve devletlerin böyle bir vergiden vazgeçemeyeceğini göstermektedir (Mutluer vd., 2016: 250-251).

Kurumlar vergisinin gerekli ve gereksiz olduğunu savunan görüşlerin her birinin ayrı ayrı haklı tarafları bulunmaktadır. Her ne kadar bu görüşlerin haklı tarafları olsa da kurumlar vergisi açıklamakta yetersizlerdir ve kurumlar vergisinin varlığını güçlü bir temele dayandıramamaktadır. Ancak kurumlar vergisinin varlığını veya haklılık nedeni bu görüşlerden birine dayandırmak mümkün olmadığı halde aslında kurumlar vergisinin varlığındaki ana etken, devletlerin mali kaynak bulma arayışlarıdır.

1.5 Kurumlar Vergisi Uygulamalarında Karşılaşılan Sistemler

Kurumlar vergisi uygulamalarında da gelir vergisinden ayrı bir kurumlar vergisi alınmamasını gerektiğine yönelik tartışmalar kendini göstermiştir. Başka bir deyişle, söz konusu görüşlerin uygulamalarına göre ülkeler, görüşleri doğrultusunda farklı sistemler uygulamıştır. Bu konudaki uygulamaları şu şekilde ayırma tabi tutabiliriz (Mutluer vd., 2016: 252-253):

Bütünleşme Yöntemi: Bu yöntemde kurum kazançları ortaklara aittir. Diğer bir ifadeyle kurumun elde ettiği kazançlar dağıtılsın veya dağıtılmasın, bunların ortaklara ait olması gerektiğini ifade etmektedir. Dolayısıyla ortaklar, kurum bünyesinde bıraktığı kazançlar veya dağıtılmak suretiyle elde etmiş olduğu kazançları kendi beyannamelerinde göstererek vergisini ödemektedir. Söz konusu durumda kurumların ödediği kurumlar vergisi yükümlülüğünü, vergi sorumlusu gibi görev yapmaya benzetilebilir.

Ayrı Kişilik Yöntemi: Bu yöntemin uygulamasında kurumlar ile onu oluşturan kişiler hukuken ayrı kişi olarak düşünülmektedir. Dolayısıyla bu durumda, önce kurum kazançları üzerinden kurumlar vergisi ödenmektedir ve sonrasında kurum kazançları ortaklara dağıtıldığında ise ortakların elde etmiş olduğu kazançlar üzerinden gelir vergisi mükellefi olmaktadır. Diğer bir ifadeyle aynı kazanç iki kere vergiye tabi olunmuş gibi bir sonuç ortaya çıkmaktadır.

Ayrı Oranlar Uygulama Yöntemi: Bu yöntemin uygulamasında kurumlar tarafından dağıtılan ya da dağıtılmayan kurum kazançları farklı oranlarda vergilendirilmektedir. Dağıtılmayan kurum kazançları dağıtılan kurum kazançlarına göre daha yüksek vergi oranlarında vergilendirilmektedir. Dağıtılmayan kurum kazançlarının daha yüksek oranlarda vergilendirilmesindeki amaç, kurum kazançlarının dağılmayarak kurumda alıkonulmasını engellemektedir.

Vergi Alacağı Yöntemi: Bu yöntemin uygulamasında önce kurum, kurum kazancı üzerinden vergi ödemektedir. Sonrasında kurum kazançları ortaklara dağıtıldığında, ortaklar kazançlarını gelir vergisi matrahına ekleyerek vergilerini hesaplamaktadır. Daha sonra da hesaplanan kurumlar vergisi tutarı üzerinden vergi alacağı olarak kabul edilen tutar indirilerek ödenecek vergi tutarı hesaplanmaktadır. Bu yöntemdeki amaç aynı kazanç üzerinden iki kez vergiye tabi tutulmasını engellemektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞMENİN KURUMLAR VERGİSİ POLİTİKASINA ETKİLERİ ve KURUMLAR VERGİSİNDE EKONOMİK TRENDLER

Küreselleşmeyle beraber ekonomilerin birbirine entegre olması ülkelerin vergi politikalarını etkilemiştir. Dolayısıyla ülkeler vergi politikalarını uygularken ülkelerin vergi politikalarıyla uygun bir politikaya yönelmek zorunda kalmışlardır. Özellikle piyasa ekonomisine geçiş ve sermaye hareketlerinin önündeki engellerin kalkması, gelişmekte olan ülkelerin kurumlar vergisi politikalarını etkilemiştir. Gelişmekte olan ülkeler sermaye birikiminden yoksun olduğundan yabancı sermayeyi kendi ülkelerine çekebilmek için kurumlar vergisi oranlarını düşürmekte ve çeşitli vergisel teşviklerde bulunmaktadır. Kurumlar vergisi oranındaki bu düşüş 1989 yılı baz alındığında 2020 yılına kadar yaklaşık yüzde elli bir düşüş yaşanmıştır.

Gelişmekte olan ülkelerin yabancı yatırımlar için kurumlar vergisi oranlarında bir indirim yapmakta ve çeşitli imtiyazlar sağlayarak yabancı yatırımcı için uygun bir yatırım ortamı yaratmaktadır. Diğer bir ifadeyle yabancı yatırımcıları ülkelere çekebilmek için uygun yatırım iklimi politikalarına (Investment Climate Policy) yönelmişlerdir. Dolayısıyla yabancı yatırımcılara yönelik sağlanan yatırım ortamı neticesinde yatırımcılar, vergi yüklerini hafifletmek ve karlarını maksimize etmek için çeşitli vergi stratejilerini izleyerek kendilerine en uygun ortam neredeyse oraya doğru yönelmektedir. Bunun sonucunda ülkeler, kendilerine doğrudan yabancı yatırımı çekebilmek için vergi rekabetine girerek kurumlar vergisi oranlarını düşürmüşlerdir.

Bu bölümde sırasıyla ticari sermayenin küreselleşmesi ve ülkelerin yatırım iklimi politikalarını oluşturması, çokuluslu şirketlerin vergi politikaları ve ülkelerin kurumlar vergisi politikasına etkisi, küresel vergi rekabetinin oluşması ve kurumlar vergisi oranlarındaki rekabet ve son olarak doğrudan yabancı yatırımlardaki rekabet ve kurumlar vergisi oranlarına etkisi konuları ele alınmaktadır.

2.1. Ticari Sermayenin Küreselleşmesi ve Ülkelerin Yatırım İklimini Sağlamaya Dönük Politikalar Oluşturması

Gelişen ülkeler küreselleşmeyle beraber çokuluslu şirketlerin ülkelere yatırım yapmaları için vergi teşvikleri, mülkiyet haklarının korunması, vergi oranlarında indirim ve ticari liberalizasyon gibi çeşitli politikalar oluşturmuştur. Bu oluşturulan politikaların tamamı yatırım iklimini kavramıyla ifade edilmektedir. Özellikle küreselleşmeyle beraber sermaye

hareketlerinin önündeki engellerin kalkması, ülkelerin yatırım iklimi politikalarının oluşturmaya yöneltmiştir. Bir sonraki kısımda (2.1.1) Tablo 2.1’de gelişen ülkelere bakıldığında 1970 yılında gerçekleşen doğrudan yabancı yatırım 3.766 milyar dolar iken 2019 yılında 684.723 milyar dolara yükselmiştir. Şekilde aynı zamanda doğrudan yabancı yatırımların 1990 yılından sonra gelişen ülkeler doğru hızla yöneldiği açıkça görülmektedir. Ayrıca ülkeler çokuluslu şirketlere vergi teşvikleri vererek ve vergi oranlarını düşürerek birbirleriyle yarışa girmişlerdir. Sovyetlerin yıkılmasıyla komünizmden piyasa ekonomisine geçen ülkelerinde bu yarışa girmesi, kurumlar vergisi oranlarının düşmesini daha da hızlandırmıştır.

Ülkelerin uygun yatırım iklimi sağlamaya yönelik politikalarıyla ilgili çeşitli çalışmaları bulunmaktadır. Bunlardan özellikle iş yapma kolaylığı endeksi (Ease of Doing Business Index) ile ekonomik özgürlüğü endeksi (Economic Freedom Index) incelenerek gelişen ülkelerin oluşturduğu yatırım iklimi politikalarında bir iyileşmeye neden olup olmadığı ele alınacaktır.

2.1.1. Sermayenin ve Yatırımların Küreselleşmesi

Küreselleşme süreci sermayenin önündeki engelleri kaldırıp sermayenin küreselleşmesine yol açmıştır. Sermayenin küreselleşmesi, sermayenin kıtalar ve ülkeler arasında hiçbir engelle karşılaşmadan dolaşımını serbest hale getirmiştir. Bu dolaşım ise çokuluslu şirketler tarafından sağlanmaktadır. Dolayısıyla bu şirketler kendilerine en iyi yatırım ortamı yaratıldığı taktirde sermayelerini kıtalar arası veya bir ülkeden başka bir ülkeye aktarmaktadır. Bu aktarım ise yabancı yatırımın girdiği ülke için avantaj sağlarken, yabancı sermayenin çıktığı ülkede ise tam tersi bir durum söz konusu olmaktadır.

Yabancı yatırım, bir kişi veya kurumun bir başka ülkeye yatırılabilir kaynakları taşımasıdır (DPT, 2000, 1). Doğrudan yabancı yatırım (DYY, Foreign Direct Investment-FDI) ise genel olarak, bir kaynak ülkenin yatırımcılarının, ev sahibi ülkedeki bir işletmede önemli miktarda sermaye mülkiyeti elde etmelerine izin veren süreç olarak tanımlanabilir. IMF Ödemeler Dengesi El Kitabı, DYY’yi “yatırımcının ekonomisinden farklı bir ekonomide faaliyet gösteren bir işletmede kalıcı bir pay elde etmek için yapılan ve yatırımcının amacı işletmenin yönetiminde etkin bir söz sahibi olmak olan bir yatırım” olarak tanımlamaktadır (Aizenman ve Jinjark, 2009: 1). Doğrudan yatırımcı bir birey, bir firma, çok uluslu bir şirket, bir finans kurumu veya bir hükümet olabilir (Accolley, 2003: 5).

DYY, çok uluslu şirketler (ÇUŞ, Multinational Corporations-MNC) tarafından yapılmaktadır ve ÇUŞ’ların özünü oluşturmaktadır. Diğer bir ifadeyle ÇUŞ’lar DYY’nin ana

kaynağıdır. ÇUŞ'lar üretimlerinin bir kısmı yurtdışında yapıldığı için bu adla anılmaktadır (Accolley, 2003: 5).

ÇUŞ'ların yaptığı DYY'ler özellikle 1980'ler sonrasında gelişmekte olan ülkelere doğru yönelmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ilgi odağı haline gelmiştir. Gelişmiş ülkeler bu yıllara kadar uluslararası yatırımcıları kendi ülkelerine çekebilmek için çeşitli propagandalar ve teşvikler sunuyorken gelişmekte olan ülkeler, bu yatırımcılara ve yatırımlarına karşı şüphe duymuşlardır. Bunun sebebi ise bu yatırımcıların ülkenin egemenliğini tehlikeye sokacağı ve döviz çıkışlarına neden olarak bunu sömürgeciliğin bir aracı olarak görmekte olduklarıdır (DPT, 2000: 3; Karagöz, 2007: 931). Özellikle 1980'lerden sonra gelişmekte olan ülkeler keynesyen iktisat politikalarını terk edip yerine neo-klasik finansal serbestleşme teorindeki Washington Konsensüsü yaklaşımını benimsemişlerdir. Bu yaklaşım kısaca, finansal araçları arttırmakta ve faiz oranlarını serbestleştirerek finansal sistemin etkinliğini arttırdığını savunmaktadır. 1989 yılında Washington Konsensüsünün kabulüyle reform yapacak ülkeler için 10 madde hazırlanmıştır. Bunlar; (i) vergi reformu, (ii) mali disiplin, (iii) özel mülkiyetin korunması, (iv) özelleştirme, (v) ticaretin serbestleşmesi, (vi) finansal reform, (vii) uluslararası ticaretin önündeki engellerin kalkması, (viii) sermaye hareketlerinin liberalleşmesi, (ix) serbest faiz hadleri ve (x) rekabetçi kur politikaları oluşturmaktadır (Eroğlu, 2002: 24).

Dünyadaki kurumlar vergisi oranları son 40 yılda sürekli düşme eğilimindedir. Dünya çapında 1980 yılında ağırlıksız ortalama kurumlar vergisi oranı %40,11'dir. Günümüzde ise ortalama yasal oran %23,85'tir. Son 40 yılda bu sürekli düşüş %41'lik bir azalmaya tekabül gelmektedir. Ayrıca bölgeler bazında ele alındığında ise 1980 ve 2020 yılında ortalama oranlarda net bir düşüş görülmektedir. En fazla düşüş yaşayan Avrupa kıtasıdır ve 1980 yılında ortalama %44,6 iken %55'lik bir düşüşle 2020 yılında %27,54'e gerilemiştir (Asen, 2020: 8-9). Küresel vergi rekabetinin oluşması ve kurumlar vergisi oranlarındaki rekabet bölümünde şekil 1 ve şekil 2'ye bakarak bu düşüş daha net bir şekilde görülmektedir.

Kurumlar vergisindeki bu düşüşle beraber DYY girişleri birbirleriyle paralel ilerlemektedir. Aşağıdaki tablo 2.1'de ülke gruplarına göre dünyadaki DYY girişlerine yer verilmiştir.

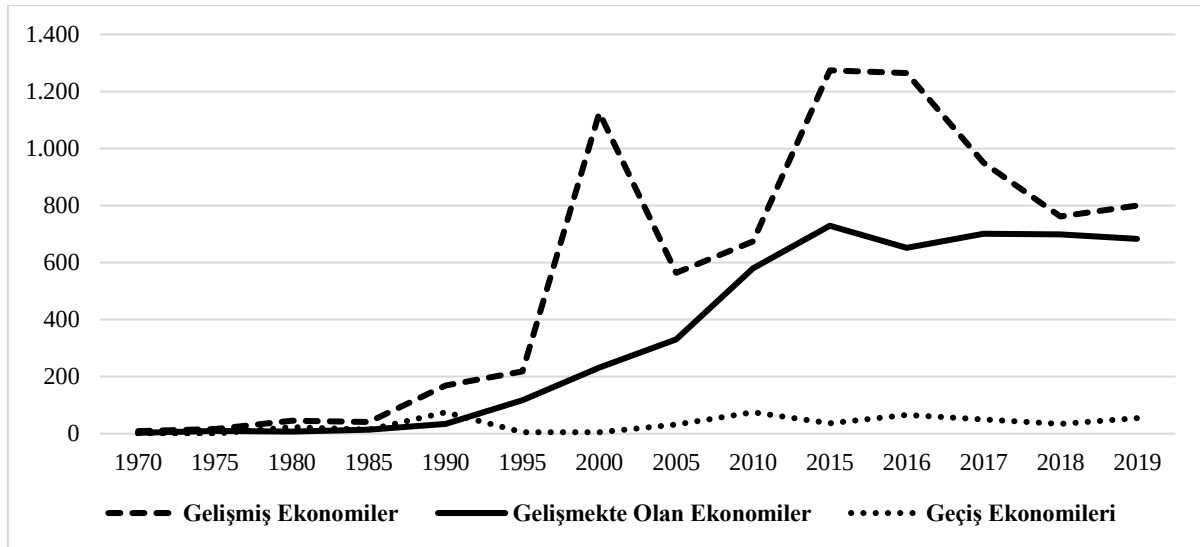
Tablo 2.1 Ülke Gruplarına Göre 1970-2019 Yılları Arasındaki Doğrudan Yabancı Yatırım Girişleri (Milyon dolar)

Yıllar/Ülkeler	Dünya	Gelişmiş Ekonomiler	Gelişen Ekonomiler	Geçiş Ekonomileri
1970	13.257	9.491	3.766	0
1975	26.396	16.858	9.538	0
1980	54.400	46.978	7.398	24

1985	55.835	41.748	14.072	15
1990	204.896	170.213	34.608	75
1995	341.537	219.772	117.767	3.999
2000	1.363.215	1.125.227	232.216	5.772
2005	927.402	565.423	330.178	31.801
2010	1.328.215	673.223	579.891	75.101
2015	2.041.770	1.274.405	729.889	37.476
2016	1.983.478	1.265.245	651.979	66.254
2017	1.700.468	950.150	700.636	49.681
2018	1.495.223	761.391	699.306	34.526
2019	1.539.880	800.239	684.723	54.917

Kaynak: UNCTAD DYY İstatistikleri'nden alınarak tarafımızca düzenlenmiştir.

Gelişen ülkelere DYY girişleri önceki yıllara göre çok daha hızlanmıştır. Bunda sermayenin küreselleşmesi, finansal düzenlemeler ve gelişen ülkelerdeki özelleştirme politikaları gibi çeşitli nedenlerden dolayıdır. Gelişen ülkeler 1990 yılında yaklaşık 35 milyar dolar bir DYY girerken gelişen ülkelerde bu 170 milyar dolardır. 2014 yılında ise ilk kez gelişen ülkeler gelişmekte olan ülkelere göre daha fazla DYY almıştır. 2019 yılına ise gelişen ülkelere yaklaşık 685 milyar dolar DYY girişi olmuştur. Bu oran 1990 yılına göre yaklaşık 19.5 katıdır. Bu oran küreselleşmeyle beraber gelişen ülkelere doğru DYY girişinin ne kadar ciddi boyutlara ulaştığını göstermektedir.

Şekil 2.1 Ülkeler Grublarına Göre 1970-2019 Yılları Arasındaki Doğrudan Yabancı Yatırım Girişleri (Milyar dolar)

Kaynak: UNCTAD

Şekil 2.1’de ülke grupları arasında geçiş ekonomilerinin yer verilmesinin sebebi 1990’ların başlarında Sovyetlerin dağılmasıyla ortaya çıkan ülkelerin piyasa ekonomisine geçmesi yatmaktadır.

Gelişmekte olan ekonomilere yönelik DYY akışları 2019 yılında marjinal bir düşüşle yüzde 2 oranında 685 milyar dolara geriledi. 2010'dan bu yana, gelişmekte olan ekonomilere akışlar, ortalama 674 milyar dolar ile gelişmiş ülkelere göre çok daha dar bir aralıkta seyreterek nispeten istikrarlı olmuştur. Ayrıca gelişmekte olan Asya'ya DYY girişlerinde en büyük 5 alıcından biri olan Çin, ABD'den sonra en büyük ikinci DYY alıcısı olmaya devam etmiştir (UNCTAD WIR, 2015:20).

DYY'deki rekabet ve kurumlar vergisi oranlarına etkisi kısmında (2.3) DYY'ler ile kurumlar vergisi oranlarının arasındaki Pearson analizi ve regresyon analizine bakılarak aralarındaki ilişkinin uyumu ve birbirlerini etkileme gücünün anlaşılmasında katkıda bulunmaktadır.

Bir sonraki kısımda, ülkelerin yatırım iklimi politikalarını oluşturması konusuna değinilecektir.

2.1.2. Ülkelerin Yatırım İklimi Politikaları Oluşturması

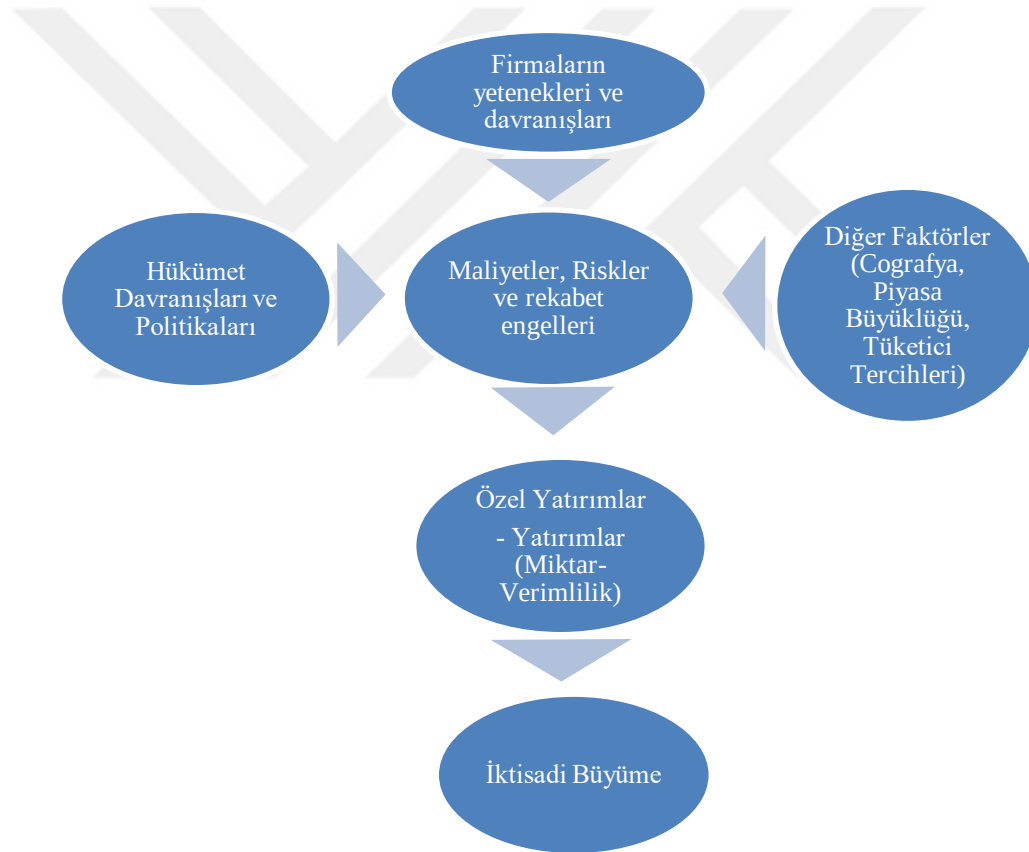
Küreselleşme sürecinde gelişen ülkeler sermaye birikimi açığını gidermek ve DYY'leri ülkelere çekmek için çok çaba sarf etmişlerdir. Bunlardan biri de ÇUŞ'ların isteği doğrultusunda vergileri esneterek sermaye girişini sağlamaktır. Bu çaba doğrultusunda küreselleşme sürecine katılan ülke sayısı arttıkça ÇUŞ'lar lehine vergi politikasının bir rekabet aracı olarak kullanılmasıyla sonuçlanmaktadır. Bu sonuç ise genelde yatırım iklimi kavramıyla ifade edilmektedir (Yıldırım, Öztürk ve Bolat, 2008: 1).

Yatırım iklimi, firmaların verimli bir şekilde yatırım yapmaları, istihdam yaratmaları ve genişlemeleri için fırsatları ve teşvikleri şekillendiren, konuma özgü birçok faktörü yansıtır. İyi bir yatırım ortamı, mikro işletmelerden çok uluslu şirketlere kadar firmalara verimli yatırım yapmaları, istihdam yaratmaları ve genişlemeleri için fırsatlar ve teşvikler sağlar. Bu nedenle büyüme ve yoksulluğun azaltılmasında merkezi bir rol oynar (Dünya Bankası, 2005: 1-2). Özellikle gelişmekte olan ülkeler yatırım iklimi sonucunda daha fazla DYY çekerek iktisadi büyümeyi hızlandırmıştır. Fakat firmaların yatırım yapmasını teşvik etmek yeterli değildir. Ülkedeki makroekonomi, altyapı ve yönetim gibi çeşitli alanlardaki şartların da iyileştirilmesi gerekmektedir.

Firmaların topluma yaptıkları katkı esas olarak firmaların verimli yatırım yapmaları, istihdam yaratmaları ve genişlemeleri için fırsatları ve teşvikleri şekillendiren yere özgü faktörler olan yatırım iklimi tarafından belirlenir. Hükümet politikaları ve davranışları, yatırım ortamının şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır. Hükümetler coğrafya gibi faktörler üzerinde sınırlı etkiye sahipken, mülkiyet haklarının güvenliği, düzenleme ve vergilendirme

yaklaşımları, altyapının sağlanması, finans ve işgücü piyasalarının işleyişi ve yolsuzluk gibi daha geniş yönetim özellikleri üzerinde daha belirleyici bir etkiye sahiptirler. Yatırım ortamını şekillendiren hükümet politikalarının ve davranışlarının iyileştirilmesi büyümeyi hızlandırır ve yoksulluğu azaltmaktadır. (Dünya Bankası, 2005: 1).

Dünya Bankası (2005)'na göre yatırım iklimini en çok etkileyen faktörler olarak maliyetler, riskler ve rekabet engelleri olduğunu ifade etmektedir. Bu 3 faktörle ilişkili tüm faktörler bir ülkedeki yatırım ikliminin belirleyicisi olmaktadır. Yatırım iklimi, firmaların üretken bir şekilde yatırım yapmaları, istihdam yaratmaları ve genişlemeleri için fırsatları ve teşvikleri şekillendiren konuma özgü birçok faktörü yansıtır. Firmaların yatırım kararlarını belirleyen kar arayışlarıdır. Bu karlılık oranını ise maliyetler, riskler ve fırsatlarla alakalı rekabet engelleri tarafından belirlenmektedir (Dünya Bankası, 2005, s.4).

Şekil 2.2 Yatırım İklimi

Kaynak: Dünya Bankası, 2005: 20

Şekil 2.2’de yatırım ikliminin unsurları verilmektedir. Bu unsurlar maliyetler, riskler ve rekabet engelleri ve onu etkileyen coğrafya, piyasa büyüklüğü, tüketici tercihleri ve hükümet davranışları ve politikalarıdır. Yatırım ikliminin unsurları özel yatırımların miktarını ve verimliliğini belirlemektedir.

Yatırım iklimi konusunda Dünya Bankası'nın (2002) bazı çalışmaları mevcuttur. Bunlardan ilki 2001 yılında başlatılan Yatırım İklimi Araştırmalarıdır. 1999 yılında yapılan yatırım iklimi anketleri, Dünya İş Ortamı Araştırması üzerine inşa edilmiştir. Toplamda 53 ülkeden oluşup 26.000'den fazla firmayı içermektedir. Araştırma hem firmaların, gözetim, vergileme, finans, düzenleme, işgücü ve altyapı gibi alanlarda karşılaştıkları zorlukları veya sınırlamaları değerlendirmekte, hem de firmaların performanslarıyla ilişkili olabilecek çeşitli verileri toplayarak istihdam, verimlilik ve yatırım kararlarına olan etkilerini incelemektedir.

Dünya bankasının ikinci çalışması ise 130 ülkedeki meydana gelen düzenleme değişikliklerini belgeleyerek, verimliliği teşvik eden, iş yapma maliyetlerinin ne olduğu ve iş yapma özgürlüğünü destekleyen düzenlemelerin uzmanlar tarafından analiz ettiği iş yapma endeksidir. Bu maliyetler ise çeşitli düzenlemeleri (sözleşmelerin icra günü, işe başlamak için sicile kaydolma, iş düzenlemeleri vb.) kapsayan farklı alanlardaki değişik düzenlemelerin uygulama maliyetlerini ve zamanı göstermektedir.

Tez kapsamında ele alınan gelişen ülkelerdeki iş yapma kolaylığı endeksi tablo 2.2'de verilmektedir.

Tablo 2.2 Gelişen Ülkelerde Yıllara Göre İş Yapma Kolaylığı Endeksi Verileri

Ülkeler	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2017	2018	2019	2020
Arnavutluk	117	136	82	82	90	97	58	65	63	82
Azerbaycan	98	96	38	66	70	63	65	57	25	34
Belarus	106	110	58	69	63	44	37	38	49	37
Bosna Hersek	87	105	116	125	131	79	81	86	89	90
Bulgaristan	62	46	44	59	58	38	39	50	59	61
Çin	91	83	89	91	96	84	78	78	46	31
Hırvatistan	118	97	103	80	89	40	43	51	58	51
Hindistan	116	120	133	132	134	130	130	50	59	61
Kosova	-	-	113	117	86	66	60	40	44	57
Karadağ	92	81	71	56	44	46	51	42	50	50
Kazakistan	86	71	63	47	50	41	35	38	37	49
Kırgızistan	84	94	41	70	68	67	75	77	70	90
K. Makedonya	81	75	32	22	25	12	10	11	10	17
Macaristan	52	45	47	51	54	42	41	48	53	52
Moğolistan	61	52	60	86	76	56	64	62	74	81
Moldova	83	92	94	81	78	52	44	44	47	48
Özbekistan	138	138	150	166	146	87	87	74	76	69
Polonya	54	74	72	62	45	25	24	27	33	40
Romanya	78	48	55	72	73	37	36	45	52	55
Rusya	79	106	120	120	92	51	40	35	31	28

Sırbistan	92	86	88	92	93	59	48	43	48	44
Tacikistan	-	153	152	147	143	132	128	123	126	106
Türkmenistan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Türkiye	93	57	73	71	69	55	69	60	43	33
Ukrayna	124	139	142	152	112	83	80	76	71	64

Kaynak: Dünya Bankası

Tablo 2.2’de görüleceği üzere 2006 ile 2020 yılları arasında gelişen ülkelerdeki iş yapma kolaylığı endeksine ait veriler bulunmaktadır. Bu verilere göre iş yapma kolaylığı en yüksek ilk 3 ülke sırasıyla Macaristan (52), Polonya (54) ve Moğolistan (61) yer almaktadır. Son sırada ise Özbekistan (138) yer almaktadır. 2020 yılında ise bu sıralama değişmiş olup şu şekildedir: Kuzey Makedonya (17), Rusya (28) ve Çin (31) ilk 3’e gelmiştir. Ayrıca 2006 ile 2020 yılları arasında Belarus ve Özbekistan 69 ülkeyi geçerek iş yapma kolaylığı endeksinde en yüksek iyileşmeyi gerçekleştiren ülkeler olmuştur.

2.1.2.1. Politikaların Oluşturulma Süreci

Gelişen ülkelere sermaye akışının belirleyicilerine ilişkin literatür, esas olarak iki faktöre odaklanmıştır. Bunlar çekici ve itici faktörlerdir. Bu faktörler genel olarak DYY girişlerini belirleyen ana faktörler olarak kabul edilmektedir. Çekici faktörler (Pull Factors) ile yabancı ülkelere doğrudan yabancı yatırımı çeken ev sahibi konumundaki gelişen ülkenin içsel özellikleri (ticari açıklık, yüksek yurtiçi faiz oranları, yüksek büyüme potansiyeli, makroekonomik istikrarın bir sonucu olarak kredibilitede artış, finansal piyasaların yaygın olarak serbestleştirilmesi, borç sorununun başarılı bir şekilde çözülmesi ve düşük yurtiçi enflasyon) vurgulanmak istenmektedir. Çekici faktörlerin belirleyicileri iş ortamı, ekonomik ve ticari faktörler ve piyasa sistemleri ve düzenlemesi olmak üzere üç kategoride özetlenebilir. Ayrıca bu belirleyiciler ev sahibi ülkelerin siyasi, ekonomik ve sosyal çevreleriyle de ilgilidir. Öte yandan itici faktörler (Push Factors) ise yerel ekonomide doğrudan yabancı yatırımları ev sahibi ülkelere çekmeyi amaçlayan yapısal faktörler olarak sınıflandırılmaktadır. Bu faktörlerin belirleyicileri küçük pazar büyüklüğü, ticaret koşulları, üretim maliyetleri ve anavatan içindeki yerel iş koşulları, siyasi riskler, ev sahibi ülke ile kültürel yakınlık, ev sahibi ülkenin doğal kaynakları, faiz oranı, kişi başına gelir, insan sermayesi, teknolojik yetenek, döviz kuru ve döviz kuru oynaklığı olarak sıralanabilir (DeVita ve Kyaw, 2008: 305; Polat, 2015: 40; Lee vd., 2022: 613). Özetle, itici faktörler, herhangi bir ülkeye dışsal olan ve yatırımın dışa çıkmasına neden olan faktörler iken çekici faktörler ise ev sahibi ülkenin özellikleridir. Bu çekici faktörler büyük ölçüde ev sahibi ülkelerin politikalarının bir işlevidir. Gelişen ülkeler tarafından kontrol

edilirken itici faktörler oldukça değişkendir ve kontrolleri politika yapıcılarının erişiminin ötesindedir.

Gelişen ülkeler çeşitli regülasyonlar ve vergi teşvikleri vererek yatırımcıları korumaya yönelik politikalar izleyerek ülkelerini DYY girişlerine uygun bir ortam yaratmaya yönelik çabalarda bulunmaktadırlar. Bunu başarabilen ülkelerde DYY girişleri hızlanarak artmakta ve büyümede artış yaşanmaktadır. Önceki bölümde verilen tablo 2.1’de DYY girişlerine bakıldığında gelişmekte olan ülkelerdeki DYY girişlerinin yıllar itibariyle arttığı açıkça görülmektedir.

Piyasaya dayalı politikalara geçilmesi ve birçok ülkenin dışa açılmasıyla beraber ülkeler, DYY çekebilmek için birbirleriyle kıyasıya rekabete girmiştir. Özellikle küreselleşmeyle beraber sermayenin daha serbest dolaşımı, yabancı sermayeye daha kolay erişimini sağlamış ve ülkelerin birbirleriyle yarışması rekabeti daha da arttırmıştır. DYY’deki rekabet, vergisel teşviklere de yansımıştır. Teşvikler getirilirken ülkeye DYY çekmek (coğrafi teşvik) ya da ülkedeki yabancıların eğitim, yerel tedarik, araştırma ve geliştirme veya ihraç gibi istenen yönde davranılmasını sağlamak (davranış teşviği) amaçlanır. Teşviklerin çoğu yerli ve yabancı yatırımcı arasında ayırım yapmasa da ikisinden birine yönelik olabilir (Kaymak, 2005: 80-84).

Aşağıdaki tablo 2.3’te ülkelerin yatırımcılara sunduğu vergi teşvikleri ve tanımları bulunmaktadır.

Tablo 2.3 Ülkelerde Uygulanan Vergi Teşvikleri ve Tanımları

Vergi Teşvik Türleri	Tanım ve Sınırlar
Düşük Oranlı Kurumlar Vergisi	Yatırım amacına yönelik olarak gelir ve kurumlar vergisi oranlarını daha aşağı oranlara indirmektedir.
Tercihli Kurumlar Vergisi Oranları Uygulamaları	Gelişen ülkelerdeki nitelikli projeleri kurumlar vergisinden muaf tutmak yerine, tercihli kurumlar vergisi oranları uygulanmaktadır. Nitelikli yatırım projeleri diğer projelere göre daha uygun kurumlar vergisi oranı uygulanmaktadır.
Yatırım İndirimleri	Yatırım indirimi, genelde yeni gerçekleşen yatırımların belli bir yüzdesi yatırımcının kazancından indirilerek kazancın belli bir kısmı vergi dışında bırakan bir vergi teşvik türüdür.
Vergi Cennetleri	Vergiden arındırılmış alanlar veya bölgeler oluşturmayı hedefler. Bir ülkenin veya bölgenin diğer ülke veya bölgeye kıyasla gelir unsurlarının tümüne veya bazılarına düşük oranlı veya sıfır oranlı bir vergi uygulanmaktadır. Vergi cennetleri “düşük vergi alanı” veya “ayrıcalıklı vergi rejimi” olan birimler olarak adlandırılabilir.

Yatırım Vergi Kredisi	Vergi öncesi karın bir kısmı gelecekte yapılacak yatırım harcamaları için bir fon olarak tutulmasıdır. Yatırım indirimlerinin aksine hükümetler peşinen vazgeçmektedir.
Gümrük Vergi Muafiyeti	Sermaye malının ithalinde ödenmesi gereken vergilerden kısmen veya tamamen muaf tutulmasıdır.
İhracat İşleme Bölgeleri	İhracat işleme bölgeleri dünyanın pek çok yerinde (özellikle gelişmekte olan ülkelerde), ihracatı ve seçilen bazı emek yoğun endüstrileri teşvik etmek amacıyla oluşturulan bölgelerdir.
Diğer Vergi Resim ve Harçlar	Yatırımla ilgili gerek yatırıma başlamadan önce şirket kuruluşu, gerek yatırım aşamasında birtakım izinler, ruhsatlar, kredi alımları aşamasında gerekse işletme döneminde firmaların muhatap olduğu birçok küçük çaplı vergiler, harçlar ve resimler (işlem vergileri) bulunmaktadır.

Kaynak: (Yıldıran vd, 2008: 5).

Tablo 2.3'ten de anlaşılacağı gibi vergi teşvikleri DYY ülkeye çekmek ve yatırımları teşvik etmek gibi çeşitli amaçlarda kullanılmaktadır.

Ülkeler vergi teşviklerinin yanında yaygın kayıt dışılık nedeniyle amaçlanan sosyal hedeflere ulaşamayan, ancak gereksiz maliyetler ve gecikmeler getirerek, yolsuzluğu, belirsizliği, riski artırarak ve rekabet için haksız engeller yaratarak yatırım ortamına zarar veren düzenleyici yaklaşımlar izlerler. Esas nokta, yaklaşımların yerel koşullara uyarlanmasını sağlamak ve şeffaflığı artırmak da dahil olmak üzere, piyasa başarısızlıkları ile hükümet başarısızlıkları arasında daha iyi bir denge kurmaktır. Başarılı reformlar, haksız yükleri ortadan kaldırır ve prosedürleri düzene sokar. Takdir yetkisini kısıtlayarak ve istişareyi genişleterek düzenleyici belirsizliği ve riski azaltırlar (Dünya Bankası, 2005: 10).

Ülkelerin yatırım ortamını iyileştirme girişimleri, vergi oranlarının düşürülmesi, özelleştirmeler, ticari liberalizasyon eğilimlerinin artması, ticaret ve yatırımı engelleyecek kuralların ve girişimlerin kaldırılması, hukukun üstünlüğünün sağlanması, kurumların ve çeşitli altyapı iyileştirilmesi, piyasaya giriş çıkışın sağlanması ve rekabetçi bir ortam sağlanması, iyi bir yönetim sağlanması ve son olarak piyasada devlet kontrollerinin azaltılması gibi politikalar oluşturarak ülkede yatırımcılara uygun bir ortamı sağlanmalıdır.

Gelişen ülkelerin yatırım iklimi politika oluşturma sürecini daha iyi anlayabilmek için ekonomik özgürlük endeksine bakılacaktır. Ekonomik özgürlük yargı etkinliği, endeksi mülkiyet hakları devlet bütünlüğü, devlet harcamaları, vergi yükü, mali sağlık, iş özgürlüğü, çalışma özgürlüğü, ticaret özgürlüğü, para özgürlüğü, yatırım özgürlüğü ve mali özgürlük olmak üzere toplamda 12 alandaki puanların genel ortalamasıyla oluşturulmaktadır. Bu endeks 0 ila 100 arasında değer almaktadır. Bu endeks 0'a yaklaştıkça ekonomik özgürlüğün olmadığını gösterirken, 100'e yaklaştıkça ekonomik özgürlüğün arttığını göstermektedir.

Aşağıdaki tablo 2.4'te 1995 ile 2020 yılları arasında gelişen ülkelerdeki ekonomik özgürlük endeksini göstermektedir.

Tablo 2.4 Gelişen Ülkelerde 1995 ile 2020 Yılları Arası Ekonomik Özgürlük Endeksi

Ülkeler/Yıllar	1995	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Arnavutluk	49,7	53,6	57,8	66	65,7	65,9	64,4	64,5	66,5	66,9
Azerbaycan	30	49,8	54,4	58,8	61	60,2	63,6	64,3	65,4	69,3
Belarus	40,4	41,3	46,7	48,7	49,8	48,8	58,6	58,1	57,9	61,7
Bosna Hersek	-	45,1	48,8	56,2	59	58,6	60,2	61,4	61,9	62,6
Bulgaristan	50	47,3	62,3	62,3	66,8	65,9	67,9	68,3	69	70,2
Çin	52	56,4	53,7	51	52,7	52	57,4	57,8	58,4	59,5
Hırvatistan	-	53,6	51,9	59,2	61,5	59,1	59,4	61	61,4	62,2
Hindistan	45	47,4	54,2	53,8	54,6	56,2	52,6	54,5	55,2	56,5
Kosova	-	-	-	-	-	61,4	67,9	66,6	67	66,5
Karadağ	-	-	-	63,6	64,7	64,9	62	64,3	60,5	61,5
Kazakistan	-	50,4	53,9	61	63,3	63,6	69	69,1	65,4	69,6
Kırgızistan	-	55,7	56,6	61,3	61,3	59,6	61,1	62,8	62,3	62,9
K.Makedonya	-	-	56,1	65,7	67,1	67,5	70,7	71,3	71,1	69,5
Macaristan	55,2	64,4	63,5	66,1	66,8	66	65,8	66,7	65	66,4
Moğolistan	47,8	58,5	59,7	60	59,2	59,4	54,8	55,7	55,4	55,9
Moldova	30	59,6	57,4	53,7	57,5	57,4	58	58,4	59,1	62
Özbekistan	-	38,1	45,8	47,5	47	46	52,3	51,5	53,3	57,2
Polonya	50,7	60	59,6	63,2	68,6	69,3	68,3	68,5	67,8	69,1
Romanya	42,9	52,1	52,1	64,2	66,6	65,6	69,7	69,4	68,6	69,7
Rusya	51,1	51,8	51,3	50,3	52,1	50,6	57,1	58,2	58,9	61
Sırbistan	-	-	-	56,9	60	62,1	58,9	62,5	63,9	66
Tacikistan	-	44,8	50,4	53	52,7	51,3	58,2	58,3	55,6	52,2
Türkmenistan	-	37,6	47,6	42,5	41,4	41,9	47,4	47,1	48,4	46,5
Türkiye	58,4	63,4	50,6	63,8	63,2	62,1	65,2	65,4	64,6	64,4
Ukrayna	39,9	47,8	55,8	46,4	46,9	46,8	48,1	51,9	52,3	54,9
Dünya	57,6	58,1	59,6	59,4	60,4	60,7	60,9	61,1	60,8	61,6

Kaynak: www.heritage.org

Tablo 2.4'e bakıldığında 1995-2020 yılları arasında ekonomik özgürlük endeksinde Karadağ dışında tüm ülkelerde iyileşme olmuştur. Ayrıca 1995 yılında gelişen ülkelere sadece Türkiye dünya ortalamasının üstünde iken 2020 yılında Çin, Hindistan, Karadağ, Moğolistan, Özbekistan, Rusya, Tacikistan, Türkmenistan ve Ukrayna dışında kalan tüm ülkeler dünya ortalamasının üstüne çıkmıştır.

Gelişen ülkelerde küreselleşmeyle beraber yatırım iklimi oluşturma politikaları İş yapma kolaylığı endeksi ve ekonomik özgürlük endeksine (tablo 2.2 ve tablo 2.4) göre pozitif bir etkide bulunduğu sunucuna varabilir.

Sonraki bölümde yatırım ikliminin unsurları olan makroekonomik durum, yönetim ve kurumlar ve altyapıya değinilecektir.

2.1.2.2. Yatırım İkliminin Unsurları

Yatırım kararları alınırken yatırımcı, yatırım iklimini incelemelidir. Yatırım iklimini etkileyen unsurlar şunlardır; (Stern, 2001, 55; Tiryakioğlu, 2006: 170).

- Makroekonomik durum
- Yönetim ve kurumlar
- Altyapı

olarak ifade edilir.

Makroekonomik durum; makroekonomik istikrarı (mali ve harici dengeleri, gerçekçi döviz kuru, düşük enflasyon ve kar oranlarını), sosyal ve politik istikrarı ile rakip olan pazarları kapsamaktadır. Yönetim ve kurumlar; düzenleme, vergilendirme ve yasal sistemde şeffaflığa ve yeterliğe, güçlü ve iyi işleyen finansal sektöre, emek piyasası esnekliğine ve vasıflı iş gücüne dayanmalıdır.

2.1.2.2.1. Makroekonomik Durum

Makroekonomik istikrara sahip olan ülkeler, en istikrarlı yatırım artışının gerçekleştiği ülkelerdir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki makroekonomik istikrarsızlık yatırımları engellemektedir. Dolayısıyla devlet, makroekonomik istikrarsızlıkları ve yatırımların önündeki engelleri kaldırarak en temel işlevi açısından sanayileşmeyi teşvik etmektedir. Ülkenin ekonomik gelişimi ve refahı için DYY'ler oldukça önemlidir. Şirketlerin karşılaştığı bazı engeller bulunmaktadır. Bunlar (Gökbunar, 2006, .30);

- Adli sistemdeki zayıflıklar,
- Yönetimle iş birliğindeki zayıflıklar,
- Yüksek miktarlarda toplanan vergiler,
- Aşırı bürokrasi,
- Bazen belediye düzeyinde alınan tahmin edilemez kararlar ve sıklıkla yasal ve düzenleyici çevrede meydana gelen net olmayan değişiklikler, olarak sıralanabilir.

Yatırım iklimi, makroekonomik istikrarı gerektirmektedir. Düşük enflasyon, sürdürülebilir bütçe açıkları ve gerçekçi döviz kurları büyük öneme sahiptir. İstikrarsızlık, yatırımcı için gelecekteki karları daha belirsiz hale getirerek yatırımdan caydırma bilmektedir. Ayrıca varlıkların değerine zarar verebilmektedir. Yüksek enflasyon ve değişken reel döviz kurları buna iki örnektir. Makroekonomik istikrarsızlığın maliyetleri yüksek olabilir. 1980'lerde yüksek dalgalanmalar yaşayan Latin Amerika'daki birçok ülke, kişi başına düşen GSYH'de mutlak düşüşler yaşadı ve 1980'lerin Latin Amerika'da “kayıp on yıl” olarak adlandırılmasına neden olmuştur (Dünya Bankası, 2005: 80).

Yabancı yatırımcı, yatırım yapmadan önce yatırım yapacağı ülkenin genel makroekonomik durumunu incelemektedir. Ayrıca makroekonomik koşullar yerli yatırımcıların yatırım kararlarını da etkilemektedir. Yabancı sermaye gideceği ülkede siyasi, sosyal, ekonomik, hukuki ortam koşullarının uygun olması gerekmektedir. Ekonomik ve siyasi ortamın istikrarlı olması, ülkenin coğrafi konumu, sosyal barış ve adaletin sağlanması, hukuki açıdan liberal bir mevzuata ve uygulamada aksaklıkların olmamasının yanında, bu koşullar uzun vadeli bir zaman aralığını kapsamalıdır (İşeri, 2005: 12).

Firmaların ülkeye yatırım yapabilmeleri için istikrar ve güvenlik şart olsa da bundan daha fazlası gerekmektedir. Makul düzeyde siyasi ve ekonomik istikrara sahip ve personel ile mülkün, makul ölçüde güvenli olduğu bir ortama ihtiyaç duyarlar. Politik istikrarsızlık, mevcut yasa ve politikaların güvenilirliğini sarsarak firmalar için önemli bir belirsizlik ve risk yaratabilmektedir. Makroekonomik istikrar da kritik bir rol oynamaktadır ve bu olmadan diğer alanlardaki değişikliklerin etkisi sınırlı olmaktadır. İstikrarsız veya güvensiz bir ortam, mülkiyet hakları üzerinde en somut etkiye sahiptir. Güvenli mülkiyet hakları, küçük veya büyük, kayıt dışı veya resmi, kırsal veya kentsel fark etmeksizin tüm firmalara yatırımlarının karşılıklarını alabileceklerini garanti ederek, çabayı ödülle (yatırım) ilişkilendirmektedir. Bu haklar ne kadar iyi korunursa, çaba ve ödül (yatırım) arasındaki bağlantı o kadar güçlü olmaktadır. Polonya, Romanya, Rusya, Slovakya ve Ukrayna'dan yapılan son anketler, mülkiyet haklarının güvende olduğuna inanan girişimcilerin, kârlarının yüzde 14 ila 40'ını, yapmayanlara göre yüzde 14 ila 40 oranında daha fazla yeniden yatırım yaptığını göstermektedir. Birçok ülkede yapılan araştırmalar, mülkiyet hakları ne kadar güvende olursa büyümenin de o kadar artış olduğu görülmektedir. Ayrıca, güvenlikteki küçük bir iyileştirmelerin bile yıllık ekonomik büyüme oranlarını yüzde bire kadar artırabileceğini göstermektedir (Dünya Bankası, 2005: 79-80).

Tez kapsamında ele alınan gelişen ülkelerde 2005-2019 yılları arasında makroekonomik istikrar bakımında sıralaması aşağıdaki tablo 2.5'te verilmektedir.

Tablo 2.5 Gelişen Ülkelerde 2005 ile 2019 Yılları Arası Makroekonomik İstikrar

Ülkeler/Yıllar	2005	2010	2015	2019
Arnavutluk	83	101	118	104
Azerbaycan	17	13	10	103
Belarus	...	...	...	...
Bosna Hersek	45	81	98	64
Bulgaristan	35	42	53	43
Çin	6	4	8	39
Hırvatistan	73	51	107	43
Hindistan	88	73	91	70
Kosova	...	...	...	...
Karadağ	106		79	104
Kazakistan	10	26	25	60
Kırgızistan	117	119	80	74
K. Makedonya	30	47	47	82
Macaristan	98	69	52	43
Moğolistan	60	49	133	120
Moldova	67	90	55	94
Özbekistan	...	...	...	...
Polonya	70	61	46	1
Romanya	97	78	34	56
Rusya	22	79	40	43
Sırbistan	106	109	125	64
Tacikistan	96	131	78	98
Türkmenistan	...	...	...	...
Türkiye	111	89	68	129
Ukrayna	74	132	134	133

Kaynak: World Economic Forum 2005-2019

Tablo 2.5'te 2005 yılı baz alındığında gelişmekte olan ülkelerde en çok değişimi yaşayan ülke Polonya (69) olmuştur ve en güçlü makroekonomik istikrara sahip olan ülke olmuştur. Macaristan (55) ve Kırgızistan (43) ise makroekonomik istikrarda en çok iyileşme yaşayan ikinci ve üçüncü ülke olmuştur.

Özetle ülkeler makroekonomik istikrarın yanında yatırımcının mülkiyet haklarının garanti alınması, iyi bir hukukun sisteminin olması, demokratik, şeffaf, dışa açık ve iş yapma maliyetlerinin daha az olduğu bir ortam oluşturarak kendilerine daha fazla yatırım çekebilirler.

2.1.2.2.2. Yönetişim ve Kurumlar

Yönetişim kavramının birçok tanımı bulunmaktadır. OECD yönetim kavramını şirketin yönetimi, hissedarları, yönetim kurulu ve diğer çıkar sahipleri arasındaki ilişki olarak tanımlamaktadır (Aktan, 2005: 153).

İyi bir yönetişimi, tahmin edilebilir, açık ve kolay anlaşılabilir politikaların oluşturulması, bürokrasinin profesyonel yöneticilerle yönetilmesi, sivil toplum örgütlerinin toplumsal olaylarda etkin katılımı, kanunlara uygun davranılması ve devletin idari kollarının eylemlerinden sorumlu olması şeklinde tanımlanabilmektedir. Ayrıca iyi bir yönetişim, düzenleyici bir kurum oluşturup piyasalardaki rekabeti artırarak etkin çalışmasını, piyasaya sinyallerine duyarlı ve etkin çalışmasını sağlayacak makroekonomik politikaların oluşturulmasını içermektedir (TİSK, 2006, 27).

Ekonomik büyüme ile iyi bir yönetim arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Mülkiyet haklarının garanti altında olması, rüşvetin olmaması ve kişi başına gelir gibi çeşitli değişkenler arasında pozitif bir ilişki olduğunu gösteren birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalar, ülkelerdeki kurumsal yapıyla büyüme arasındaki ilişkiyi anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır (TİSK, 2006, 23).

Tez kapsamında ele alınan gelişen ülkelerde 2005 ile 2019 yılları arası kurumlar açısından ülkeler arası sıralaması tablo 2.6'da gösterilmektedir.

Tablo 2.6 Gelişen Ülkelerde 2005-2019 Yılları Arası Kurumların Sıralaması

Ülkeler/Yıllar	2005	2010	2015	2019
Arnavutluk	108	63	84	76
Azerbaycan	72	71	64	49
Belarus	...	...	...	...
Bosna Hersek	106	126	127	114
Bulgaristan	109	114	107	57
Çin	80	49	51	58
Hırvatistan	66	86	89	77
Hindistan	34	58	60	59
Kosova	...	...	...	...
Karadağ	97	45	70	53
Kazakistan	75	91	50	64
Kırgızistan	123	131	115	93
K. Makedonya	103	80	52	84
Macaristan	66	79	97	63
Moğolistan	101	122	95	90
Moldova	101	102	123	81
Özbekistan	...	...	...	...

Polonya	73	54	58	60
Romanya	87	81	86	52
Rusya	114	118	100	74
Sırbistan	97	120	120	75
Tacikistan	77	77	54	78
Türkmenistan	...	...	...	...
Türkiye	51	88	75	71
Ukrayna	104	134	130	104

Kaynak: World Economic Forum 2005-2019

Tablo 2.6’da 2005 yılı baz alındığında kurumların açısından en çok iyileşmesinde en Bulgaristan ‘da (52) yaşanmıştır. Bulgaristan 2005 yılında ülkeler arasında 106. sıradayken 2019 yılında 57. sıraya yükselmiştir. Sonra sırasıyla Karadağ (44) ve Rusya (40)’da kurumlarda iyileşme meydana gelmiştir. Ayrıca 2019 yılında Romanya tez kapsamında ele alınan ülkeler arasında kurum sıralamasında en iyi sıralamaya (52) sahip olan ülke konumundadır.

Özetle yönetim ve kurumlar kullanarak piyasaların etkin ve verimli olmasını, şeffaflığın ve hesap verilebilirliğin artmasını ve özel mülkiyet haklarının garanti altına alınmasını sağlayarak firmaların verimini artırmaktadır.

2.1.2.2.3. Altyapı

Altyapı sözlük anlamı bakımından “bir sistemin veya organizasyonun temelini oluşturan yapı” olarak tanımlanmaktadır. Altyapı kavramı, ekonomi biliminde dar ve geniş olmak üzere iki farklı anlamı bulunmaktadır. Dar anlamda, yatırımın yapılacağı yerdeki haberleşme, enerji, ulaştırma ve su gibi maddi olanakları kapsamaktadır. Geniş anlamda ise bir ekonomide mevcut bulunan veya bulunması gereken haberleşme, su ve kanalizasyon gibi tesisler, sağlık kuruluşları, ulaştırma ve bu konular hakkında bilgi ve beceriyi kapsayacak sabit sermayeyi belirtmektedir. Altyapı sözcüğü dar anlamda maddi ve ekonomik altyapıyı kapsarken, geniş anlamda ise maddi altyapının yanında sosyal altyapıyı (eğitim ve sağlık hizmetlerini) kapsamaktadır (Aktan ve Dileyici, 2006).

Havaalanları, demiryolları, su ve doğal gaz dağıtım ağları dahil olmak üzere her türlü altyapı hizmetleri firmalar için önemlidir. Hükümetler altyapı hizmetleri için daha iyi bir yatırım iklimi oluşturmaya odaklanmaktadır. Hükümetler altyapı hizmetlerini finanse ederken veya sübvans ederken kamu kaynaklarının yönetimini iyileştirmeye çalışmaktadır (Dünya Bankası, 2005: 12).

Çoğu gelişmekte olan ülkede, firmalara yeterli altyapı hizmeti sunulamamaktadır. Altyapı hizmeti eksikliği, bölgelere göre değişiklik göstermektedir. Sahra Altı Afrika ve Güney Asya, Avrupa ve Orta Asya’dan daha zayıf altyapıya sahiptir. Bu bölgelerde yaşanan ortak

zorluklar ise yollar, limanlar, elektrik şebekeleri ve telekomünikasyon ağları inşa etmek ve bakımını yapmak pahalı olmasıdır. Dolayısıyla Afrika, Güney Asya ve diğer yerlerdeki fakir ülkeler gelişmiş ülkelerden daha kötü altyapıya sahip olmaktadır (Dünya Bankası, 2005: 124).

Tez kapsamında ele alınan gelişmekte olan ülkelerin altyapı sıralamaları tablo 2.7’de gösterilmektedir.

Tablo 2.7 Gelişen Ülkelerde 2005 ile 2019 Yılları Arası Altyapı Sıralaması

Ülkeler/Yıllar	2005	2010	2015	2019
Arnavutluk	121	89	88	98
Azerbaycan	56	76	65	38
Belarus	...	...	...	...
Bosna Hersek	96	98	103	84
Bulgaristan	65	80	72	56
Çin	60	20	39	36
Hırvatistan	51	41	46	32
Hindistan	62	86	81	70
Kosova	...	...	...	...
Karadağ	90	67	73	83
Kazakistan	68	81	58	67
Kırgızistan	103	124	114	103
Kuzey Makedonya	103	91	78	75
Macaristan	48	51	48	27
Moğolistan	106	117	112	101
Moldova	85	97	83	76
Özbekistan	...	...	...	...
Polonya	57	72	56	25
Romanya	77	92	86	55
Rusya	61	47	35	50
Sırbistan	90	93	75	51
Tacikistan	108	116	111	91
Türkmenistan	...	...	...	...
Türkiye	63	56	53	49
Ukrayna	69	68	69	57

Kaynak: World Economic Forum 2005-2019

Tablo 2.7’de en çok altyapı iyileşmesi yaşayan ülke Sırbistan (39) olmuştur. Daha sonra sırasıyla Polonya (32) ve Kuzey Makedonya (28)’da iyileşme meydana gelmiştir. Ayrıca 2019 yılında tez kapsamında ele alınan ülkelerde en iyi altyapıya sahip olan ülke Polonya (25)’dir.

Bir sonraki bölümde Çokuluslu şirketlerin vergi politikaları ve ülkelerin kurumlar vergisi politikasına etkisi ele alınacaktır.

2.2. Çokuluslu Şirketlerin Mikro Vergi Planlamasının Ülkelerin Kurumlar Vergisi Politikasına Etkisi

Küreselleşmeyle beraber ülkeler arasında sermaye hareketliliği serbestleşmiş, işlem maliyetleri azalmış, dijitalleşme artmış, teknolojik gelişmeler hızlanmış ve ÇUŞ'ların dünya ticaretindeki payı artmıştır. Dünya ticaretindeki payı artan ÇUŞ'lar vergi yüklerini azaltıp kar maksimizasyonunu sağlamak için mikro vergi planlaması stratejisine yönelmiştir. ÇUŞ'lar vergi planlaması ve çeşitli vergiden kaçınma yöntemlerini kullanarak, vergi öncesi karlarını vergi yükünün daha az olduğu ülkelere aktarmıştır. Gelişen ülkeler ise tasarruf ve yatırım açıklarını kapatmak için ülkelere yabancı sermayeyi çekmeyi amaçlamıştır. Amaçları doğrultusunda vergi sistemlerini kullanarak şirketlere, düşük ya da sıfır oranlı kurumlar vergisi gibi avantaj sağlayacak yollara başvurmuşlardır.

Kısaca ÇUŞ'lar daha az vergi ödeyebilmek için mikro vergi stratejilerini kullanırken ülkeler ise yabancı sermayeyi çekebilmek için kurumlar vergisi politikalarını kullanmıştır. Mikro vergi stratejileri ve kurumlar vergisi politikaları bu kısımda ele alınacaktır.

2.2.1. Çokuluslu Şirketlerin Mikro Vergi Planlaması

ÇUŞ'lar vergi yüklerini azaltmak için kurumlar vergisi sistemlerindeki uluslararası farklılıklardan yararlanmaktadır. Bu farklılıklardan yararlanmanın temelini, kârlarını yüksek vergi oranlı ülkelere daha düşük vergi oranlı ülkelere aktarması oluşturmaktadır (OECD, 2017: 6). ÇUŞ'ların vergi kanunlarından ve vergi sistemlerindeki boşluklardan faydalanması, uluslararası vergi sisteminin bir parçası olmuştur (Mandel, 2015: 1). ÇUŞ'lar vergilerini yasal olarak azaltmak için çok sayıda strateji kullanarak vergi ödemelerini planlayabilmektedir. Literatürde buna “vergi planlaması” adı verilmektedir. (Cooper ve Nguyen: 2020: 1). Vergi planlamasının temel amacı, ÇUŞ'ların vergi yükünü en aza indirmektir (Eiteman, Stonehill ve Moffet, 2016: 441). Diğer bir ifadeyle ÇUŞ'lar ülkelerin vergi sistemlerindeki boşluklardan ve vergi yasalarından bilinçli olarak uzaklaşarak vergi yüklerini en aza indirmekte ve karlarını maksimize etmektedir. ÇUŞ'ların izlediği bu davranışa “agresif vergi planlaması” denilmektedir.

ÇUŞ'ların vergi planlaması davranışları, ülkelerin mobil sermayeyi ülkelere çekebilmesi için aralarında vergi rekabeti yarışına sokmuş ve bunun sonucunda kurumlar vergisi oranlarında düşmeler meydana gelmiştir (Çelikkaya, 2010: 32).

ÇUŞ'ları vergilendirmede bazı zorluklar bulunmaktadır. Bunların temelinde, firmanın gelirini vergilendirme hakkını talep edebilecek en az iki yargı alanının olmasıdır. Yalnızca bir yargı alanının sınırları içinde faaliyet gösteren firmalar, bir dizi yasal vergi oranıyla karşı

karşıyadır. Birkaç yargı bölgesinde faaliyet gösteren firmalar ise yalnızca birkaç vergi oranı grubuna değil, aynı zamanda birkaç vergi düzenlemesine de tabidir. Kurallar ve oranlar arasındaki etkileşim, bu firmaların karşı karşıya olduğu çok sayıda potansiyel vergi yükümlülüğüne yol açmaktadır. ÇUŞ'ların gelirleri çakışan vergi talepleriyle karşı karşıya kaldığından, ÇUŞ'lar vergi idareleri tarafından vergi tahsilatını zorlaştıran vergiden kaçınma için çeşitli yollar geliştirmiştir (Blouin, 2012: 1-2).

ÇUŞ'ların vergi yüklerini azaltıp karlarını maksimiz edebilmek için kullandıkları yöntemler vergiden kaçınma, transfer fiyatlaması, matrah aşındırma ve kar aktarımı başlıkları altında aşağıda ele alınmaktadır.

2.2.1.1. Vergiden Kaçınma

Vergiden kaçınma, mükelleflerin vergi kanunlarındaki boşluklardan faydalanarak vergi yükümlülüğünü azaltması olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir ifadeyle mükellefler ödeyeceği vergi miktarlarını azaltmak amacıyla vergi sistemlerindeki boşlukları kendi yararları için yasalar doğrultusunda kullanmasıdır (Birinci ve Eser, 217: 449). Vergiden kaçınma ile vergi kaçırma birbirleriyle karıştırılmamalıdır. Vergiden kaçınma ile vergi kaçırma arasındaki fark, bir işlemin yasallığıdır. Vergiden kaçınmak için kanunu bozmaya veya kayıtların manipüle edilmesine yönelik kasıtlı girişim yasa dışı bir eylemdir ve vergi kaçakçılığı olarak kabul edilmektedir. Vergiden kaçınmak için vergi kanunlarındaki boşluklardan yararlanılması ise yasaldir ve bir suç teşkil etmemektedir. Sonuç olarak her ne kadar aralarında bir fark bulunsa da her ikisi de vergiden kaçınmayla sonuçlanır (Sharma ve Dang, 2011: 42).

Vergiden kaçınma uluslararası alanda iki ana kanaldan gerçekleşmektedir. Bunlardan ilki kaynak ülke vergilendirmesinden kaçınmaktır. Uluslararası vergi çerçevesinde ÇUŞ'lar, genel kurumlar vergisi yükümlülüklerini en aza indirmek için bünyelerindeki kuruluşları arasında karları kaydırmak için çok çeşitli teknikler kullanabilmektedir. Bu teknikler tamamen yasal olmakta ve bu durum yasa dışı olan vergi kaçırmanın aksine vergiden kaçınma olarak adlandırılmaktadır. Vergiden kaçınmanın yolları, ulusal vergi sistemlerinin ve anlaşma ağlarının belirli özelliklerine bağlı olarak değişebilmektedir. Örneğin, kaynak ülkelerdeki vergilendirme; (i) transfer fiyatlandırması (emsallere uygunluk ilkesindeki zayıflıkların genişletilmesi, ihlal edilmesi), (ii) ilgili gelir üzerindeki vergileri azaltmak için fikri mülkiyet yönetiminin düşük vergili ülkelere stratejik konumu, (iii) şirket içi krediler yoluyla borç değişimi (yüksek vergili ülkelere aşırı borçlanma ve düşük vergili ülkelere borç verme), (iv) anlaşma alışverişi (vergiden kaçınmak için geliri yönlendirmek için anlaşma ağlarını kullanmak), (v) risk transferi (kârları sınırlamak için yüksek vergi bölgelerinde sözleşmeye

dayalı olarak faaliyetler yürütmek) ve (vi) varlık satışlarının düşük vergili yargı bölgelerine yerleştirilmesi (sermaye kazançları üzerindeki vergilerden kaçınmak için). İkinci ana kanal ise ikamet edilen ülke vergilendirmesinden kaçınmadır. Çoğu sistemde gelir, nihai olarak ikamet edilen ülkedeki geri dönüş vergilerine tabi olacağından, kaynak vergilerinden kaçınmak için bir dayanak noktası işlevi görebilmektedir. Ancak ikamet vergisinden de kaçınılabilmektedir. Bunun bir yolu, vergi ertelemesinin kullanımıdır (ödemeyi süreli veya bazen süresiz olarak geciktirmek). Alternatif olarak firma, kurumsal ters çevirme veya bölgesel bir sistem işleten bir ülkede yeni bir ikamet yerinin seçilmesi yoluyla yerleşik statüsünden kaçınılabilmektedir (Beer, Mooji ve Liu, 2018: 6-7).

Sonuç olarak ÇUŞ'ların vergiden kaçınmasının arkasında kar maksimizasyonunu amaçlayarak vergi yüklerini en aza indirmek bulunmaktadır. Bunun içinde transfer fiyatlaması, karın aktarımı ve matrah aşındırması gibi yöntemleri kullanmaktadır.

2.2.1.2. Transfer Fiyatlaması

Transfer fiyatlandırması, uluslararası literatürde sıkça ele alınan “Transfer Pricing” kavramının Türkçe karşılığıdır. Transfer fiyatlandırması, birbirine bağlı şirketlerin ilgili kolları ya da birimleri arasında yaptıkları mal ve hizmet alımları veya benzer ticari işlemlerde uyguladıkları fiyattır (Pehlivan ve Öz, 2015: 137). Diğer bir ifadeyle transfer fiyatlandırması, kârı en üst düzeye çıkarmak, vergileri en aza indirmek, hedef uyumunu korumak ve yönetim performansını değerlendirmek için ana şirket ile bağlı kuruluşlar arasında veya bağlı kuruluşlar arasında transfer edilen maddi malların ve maddi olmayan hizmetlerin fiyatlandırılma stratejisidir (Borkowski, 1997: 322).

ÇUŞ'ların sayısındaki artışla birlikte transfer fiyatlaması dikkat çekmeye başlamıştır (Kızılot, 2002: 39). ÇUŞ'lar ana merkezi ile bağlı şirketleri arasında mal, hizmet ve teknoloji alım satımı yapması gayet doğaldır. Fakat ÇUŞ'lar daha az vergi ödemek için gelirlerini daha düşük vergi alınan ülkelerdeki bağlı şirketlerine aktarmaktadır. Bu aktarım, ana şirket ile bağlı şirket arasında veya bağlı şirketlerin kendi aralarında alım satım işlemlerinde farklı fiyat uygulamaktadır. Dolayısıyla transfer fiyatlamasını, ÇUŞ'ların vergi matrahlarını düşük göstererek daha az vergi ödemek için ana şirket ile bağlı şirket arasında veya bağlı şirketlerin kendi aralarında yaptıkları mali ve ticari işlemlerde piyasa fiyatından farklı bir fiyat uygulanmasıdır şeklinde tanımlayabiliriz (Pehlivan ve Öz, 2015: 137).

ÇUŞ'lar vergi politikası olarak, transfer fiyatlandırması düzenlemelerini, ithalat vergilerini, stopaj vergilerini, kur risklerini ve kâr geri dönüş kısıtlamalarındaki farklılıklardan yararlanmayı seçebilirler. Böyle bir kullanım, ÇUŞ'ların, küresel kârı en üst düzeye çıkarmak

ve vergileri en aza indirmek için bağılı şirketlerden kârlarını vergi yetki alanları arasında kaydırmasının sonucunda bazı ülkelerin vergi gelirlerinin azalmasına neden olmaktadır (Borkowski, 1997: 321-322). Diğer bir ifadeyle ÇUŞ'lar, transfer fiyatlaması yöntemini kullanarak gelirini bir ülkeden başka ülkeye aktararak gelirini maksimize ederken, gelirin çıktığı ülkede transfer fiyatlaması nedeniyle vergi gelirlerinde bir azalma meydana gelmektedir.

ÇUŞ'lar transfer fiyatlamasını kullanırken en önemli amacı şirketin vergi yükünü hafifletmektir. Fakat bu amaç transfer fiyatlamasının kötüye kullanımı olarak ifade edilmektedir. ÇUŞ'lar bu amaçla transfer fiyatlamasını kullanarak, vergi yükünün yüksek olduğu yerlerdeki bağılı şirketlerindeki karlarını, vergi yükünün düşük olduğu ülkedeki şubesine aktararak ödeyeceği vergilerini minimize etmektedir. Buna göre, yüksek vergi oranı uygulamakta olan ülkedeki şirket ödeyeceği vergiyi azalmak için, şubeleriyle olan ticari alışverişinde satışları düşük, alışlarda ise yüksek fiyat uygulayarak vergiye tabi karını düşürmektedir. Dolayısıyla yüksek vergi oranı uygulamakta olan ülkedeki şirket, karlarını bu ülkede toplayabilmesi için şubeleriyle olan ticari alışverişinde satışlarda yüksek, alışlarda ise düşük fiyat uygulayarak toplam vergi yükünü hafifletebilmektedir. Ayrıca ÇUŞ'lar genel merkezleri tarafından şubeleri için vermiş olduğu hizmetlerin genel giderlerinin bölüştürülmesinde giderler, çoğunlukla yüksek vergi oranı olan ülkedeki şirkete kaydırılarak vergi yükü düşürülebilmektedir (Pehlivan ve Öz, 2015: 137).

Transfer fiyatlamasının diğer amaçları ise gümrük tarifeleri ve kotalarından kaçınmak, fonları belirli bir yerde toplamak ve kur değişikliklerinden faydalanmak olarak sıralanmaktadır (Seyidoğlu: 1997: 394). Sonuç olarak transfer fiyatlamasını, ÇUŞ'ların ana ve bağılı şirketler arasında mal ve hizmet alışverişinde, fiyat stratejisini kullanarak vergi yüklerini hafifletmeye çalışmaktadır.

2.2.1.3. Matrah Aşındırma

ÇUŞ'lar, vergilendirilebilir gelirlerini yüksek vergili ülkelerde bulunan bağılı kuruluşlardan, düşük vergili ülkelerdeki yan kuruluşlara kaydırarak vergi sonrası karlarını artırma eğilimine sahiptir. Bu eğilim, yüksek vergiye sahip ülkede vergi matrahının aşınmasına neden olmaktadır (Grubert ve Mutti, 1991: 286).

Küreselleşmeyle beraber sermayenin daha mobil hale gelmesi ÇUŞ'ların vergi yükünü azaltılmasına ve vergiden kaçınmasında yeni fırsatlar yaratmıştır. ÇUŞ'ların vergi yüklerinde azalma olmaktadır, ülkelerin ÇUŞ'ların sermayesini vergilendirmedeki yaşadığı zorluklar nedeniyle yatırım kararlarının bozulmasına neden olmaktadır. Vergi rekabeti sonucunda ülkelerin kurumlar vergisi oranlarındaki azalma ve ÇUŞ'ların vergi sonrası gelirlerini daha

düşük oranlı ülkelere aktarma eğilimi, vergi yükünü daha az hareketli faktörlere kaydırmıştır. Ayrıca ÇUŞ'ların vergi yüklerini hafifletmesi veya bundan tamamen kurtulma yeteneği, ülkelerin vergi matrahında aşınmalara neden olmaktadır. Bu ise ülkelerde büyük bütçe açıklarına ve kamu hizmetlerinde azalmaya neden olmaktadır (Gropp ve Kostial, 2006: 3).

Gelişmekte olan ülkelerde ise vergi tabanının büyük ölçüde yoksul vergi idaresinden kaynaklanan yasal ve yasa dışı vergi kaçırma yüzünden vergi matrahını ciddi şekilde aşındırmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde matrah aşınmasının bazı mali sonuçları bulunmaktadır. Bunlar; (i) vergi gelirlerinde azalma, (ii) vergi idaresinin maliyetlerinin artması, (iii) yatay ve dikey adaletin gerçekleşememesi ve (iv) vergi tabanının genişlemesinde yavaşlamanın olması şeklinde sıralanabilmektedir (Alm, Bahl ve Murray, 1991: 849).

Özetle matrah aşındırılması, ÇUŞ'ların gelirlerini yüksek oranlı ülkeden düşük oranlı ülkeye aktarması sonucunda, gelirin çıktığı ülkedeki toplanan vergi gelirlerinde bir azalmaya neden olarak vergi matrahının aşınmasıdır.

2.2.1.4. Kar Aktarımı

ÇUŞ'lar kar maksimizasyonunu amaçlamaktadır. Bu amaçlarını, ödeyecekleri vergileri en aza indirerek gerçekleştirmektedir. ÇUŞ'lar amaçlarını gerçekleştirirken çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Bu yöntemlerden biri de kar aktarımı (Profit Shifting)'dir. Kar aktarımı yöntemi, karın, yüksek vergi uygulamakta olan ülkeden daha düşük oranlı vergi uygulanan ülkeye aktarılması olarak tanımlanmaktadır (Çölgezen, 2010: 65).

Kar aktarımında transfer fiyatlaması, örtülü sermaye, vergi cennetleri ve anlaşma alışverişi yöntemi kullanılmaktadır.

Örtülü sermaye (Thin Capitalization): Şirket düzeyinde, vergilendirilebilir gelirden borç faizini düşürülebilmektedir. Şirketlere, özellikle yüksek vergi oranlarının bulunduğu ülkelerde, faaliyetlerini öz sermaye yerine borçla finanse etme konusunda bir teşvik sağlamaktadır. Dolayısıyla ÇUŞ'lar, düşük vergi oranları uygulayan ülkelerdeki bağlı şubelerinden az borçlanırken, yüksek vergi oranları uygulayan ülkelere ise daha çok borçlanmaktadır. Bu ise borç yükünde ve toplam karında herhangi bir değişme olmadan toplam vergi yükünü azaltmaktadır (Blouin vd. 2014: 3).

Anlaşma Alışverişi (Treaty Shopping): uluslararası vergi anlaşmasından yararlanmak için önceden tasarlanmış bir çaba ve belirli bir amaç için en uygun anlaşmanın dikkatli bir şekilde seçilmesi anlamına gelmektedir. ÇUŞ'lar vergi anlaşmalarını ihlal ederek hükümlere tabi olmayan üçüncü ülkelere paravan şirket kurarak vergi avantajı sağlamaktadır. Diğer bir

ifadeyle ÇUŞ'lar paravan şirket aracılığıyla vergi yüklerini minimize etmektedir (Duff, 2014: 3).

Yeniden Yapılandırma (Contract Manufacturing): Bu yöntem, yüksek vergi oranlarının uygulandığı ülkedeki firmalar ile şirketler arasında kâr marjını içeren bir sözleşme imzalayarak, düşük oranlı vergi uygulayan ülkelere ürün satışını gerçekleştirerek vergi miktarlarını azaltmaktadırlar (Çölgezen, 2010: 65).

Vergi cennetleri (Tax Havens): Çok düşük vergi oranlarına ve vergiyle ilgili çeşitli avantajlar sağlayarak yabancı yatırımcıları teşvik edecek şekilde düzenlenen veya artan uluslararası rekabet şartlarında bireylere ve şirketlere vergiden kaçınmak için çeşitli olanaklar tanıyan yerler olarak tanımlanmaktadır (Öztürk ve Ülger, 2016: 238).

OECD (1998)'ye göre, bir yerin vergi cenneti olabilmesinde 4 faktör bulunmaktadır. Bunlar;

- Vergilerin olmadığı veya sadece nominal vergilerin olduğu yerler,
- Efektif bilgi alışverişinin olmaması,
- Şeffaflığın olmaması,
- Faaliyette bulunma gerekliliğinin olmamasıdır.

Yabancı sermayenin vergi cennetlerine olan ülkelere gitmesinin temelde iki nedeni bulunmaktadır. Bunlardan ilki, vergi cennetleri olan bu ülkelerde gelirlerin üzerinden herhangi bir vergi alınmaması veya çok düşük oranda bir vergi alınmasıdır. Diğer bir ifadeyle yabancı sermayenin şimdi ve gelecekte vergi ile ilgili döviz kısıtlamalarından kaçınmaktır. İkincisi ise bu ülkelerde sermayenin önünde engel teşkil edecek çeşitli yaptırımların bulunmadığından, yabancı sermaye için bir sığınma merkezidir (Yetkiner, 2001: 1).

2.2.2. Ülkelerin Kurumlar Vergisi Politikasına Etkisi

Ekonomik entegrasyon ve sermaye hareketliliğinin önündeki engellerin kalkmasıyla ülkelerin yabancı sermayeyi çekebilmesi için ÇUŞ'lar daha önemli hale gelmiştir. ÇUŞ'ların en önemli amacı olan kar maksimizasyonu için vergi yüklerini azaltma eğilimleri doğrultusunda izledikleri mikro vergi stratejileri, ülkelerin kurumlar vergisi politikalarını etkilemiştir. Diğer bir ifadeyle ÇUŞ'lar karlarını maksimize edebilmek için yüksek kurumlar vergisi uygulayan ülkelere düşük kurumlar vergisi uygulayan ülkelere doğru karlarını aktarmıştır. ÇUŞ'ların izlemiş oldukları mikro vergi planlamaları neticesinde ülkeler, yabancı sermayeyi ülkelerine çekebilmek için uyguladıkları kurumlar vergisi politikalarını değiştirmek zorunda kalmıştır.

İlk olarak gelişen ülkeler yabancı sermayeyi kendi ülkelerine çekebilmek için kurumlar vergisi oranlarını düşürmüşlerdir. Buna vergi rekabetinin eklenmesiyle ülkeler aralarında bir

yarış ortaya çıkmıştır. Bu, Batı Avrupa Ülkelerinde ve Sovyetlerin dağılmasıyla beraber ortaya çıkan Doğu Avrupa ülkelerinin de katılması, kurumlar vergisi oranlarında büyük düşüşlere yol açtırmıştır. Diğer bir ifadeyle ülkeler dibe doğru yarışın içine sokmuştur. Örneğin Batı Avrupa'da 1995'te kurumlar vergisi oranı %38 iken 2008 yılında bu oran %28'e düşmüştür. Aynı şekilde Doğu Avrupa ülkelerinde 1995'te kurumlar vergisi oranı %32'iken 2008'de %18'in altına düşmüştür. Bu düşüşler ÇUŞ'ların gelirlerini daha özgürce değiştirmesine neden olarak, genel kurumlar vergisi yükünü daha da azaltmaktadır (Piatkowski ve Jarmuzek, 2008: 3-6). Ayrıca ülkelerde meydana gelen bu dibe doğru yarışın aşırı bir biçimi olan sıfır veya çok düşük kurumlar vergisi oranları uygulayan vergi cenneti bölgeleri de ortaya çıkmıştır. Vergi cenneti olan ülkeler, ÇUŞ'ların herhangi bir gelirinden vergi almayarak kendi ülkelerini cazip hale getirmektedir.

Aşağıda tablo 2.8'de vergi teşvikleri, kar payları ve sermayenin vergilendirilmesi gibi çeşitli unsurları içeren Vergi Çekiciliği Endeksi⁵ gösterilmektedir.

Tablo 2.8 Gelişen Ülkelerde 2008-2018 Yılları Arası Vergi Çekiciliği Endeksi

Ülkeler/Yıllar	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Belarus	0,34	0,39	0,39	0,37	0,32	0,33	0,32	0,33	0,33	0,33
Çin	0,30	0,27	0,28	0,28	0,27	0,26	0,26	0,26	0,26	0,26
Hırvatistan	0,40	0,40	0,40	0,40	0,38	0,43	0,43	0,43	0,45	0,45
Hindistan	0,38	0,36	0,37	0,39	0,40	0,37	0,37	0,39	0,43	0,38
Karadağ	0,49	0,46	0,46	0,46	0,46	0,46	0,46	0,46	0,46	0,47
Kazakistan	0,26	0,31	0,32	0,31	0,31	0,36	0,36	0,39	0,39	0,39
Kuzey Makedonya	0,52	0,54	0,54	0,49	0,49	0,49	0,39	0,39	0,39	0,35
Macaristan	0,54	0,56	0,55	0,55	0,56	0,56	0,51	0,51	0,53	0,53
Polonya	0,42	0,42	0,40	0,40	0,40	0,40	0,35	0,35	0,35	0,35
Romanya	0,42	0,47	0,47	0,47	0,47	0,49	0,49	0,51	0,51	0,44
Rusya	0,37	0,41	0,41	0,44	0,43	0,43	0,36	0,36	0,38	0,39
Sırbistan	0,35	0,32	0,33	0,33	0,29	0,29	0,29	0,29	0,30	0,30
Türkiye	0,32	0,35	0,33	0,33	0,33	0,33	0,34	0,35	0,35	0,35
Ukrayna	0,33	0,39	0,38	0,38	0,38	0,39	0,33	0,34	0,34	0,34

Kaynak: tax-index.org

Tablo 2.8'de Arnavutluk, Azerbaycan, Bosna Hersek, Bulgaristan, Kosova, Kırgızistan, Moğolistan, Moldova, Özbekistan, Tacikistan ve Türkmenistan'a ait veriler bulunmamaktadır. 2008 ve 2018 yılları arasında verilen ülkelerde vergi politikalarının kullanılması neticesinde

⁵ Vergi çekiciliği endeksi, şirketler için ülkelerdeki vergi ortamının çekiciliğini ölçmektedir. Endeks 0 ile 1 arasında değişmektedir. Değerler 0'a yaklaştıkça şirketler için daha az vergi çekiciliğini göstermekteyken, 1'e yaklaştıkça daha yüksek vergi çekiciliğini göstermektedir. Endeks, eşit ağırlığa sahip gelir vergisi oranları, kurumlar vergisi oranları, sermayenin ve kar paylarının vergilendirilmesi gibi 20 bileşenden oluşmaktadır.

yatırımları cazip kılan ve şirketler için en yüksek vergi çekiciliğine sahip olan ülke Macaristan (0,53)'dir. Ayrıca bu yıllar arasında Kazakistan'da %33,3'lük bir iyileşme meydana gelmekte iken Kuzey Makedonya'da %33,6'luk bir kötüleşme meydana gelmektedir.

Gelişen ülkeler ÇUŞ'lar için kurumlar vergisi oranlarında bir indirimle kalmayıp çeşitli teşvikler de sağlayarak kendi ülkelerini cazip hale getirmeye çalışmışlardır. Önceki kısımlarda (2.2.2.1) verilen tablo 2.3'te ülkelerin verdiği kurumlar vergisi teşvikleri ve diğer vergi teşvikleri bir arada gösterilmektedir. Fakat aşağıdaki tablo 11'de sadece kurumlar vergisi teşvikleri bulunmaktadır. Bu teşvikler özetle, ÇUŞ'ların gelirlerini minimum düzeyde veya hiçbir vergiye tabi tutmadan ülkelerine getirmeye çalışmaktadır.

Tablo 2.9'da ülkelerin sunmuş olduğu kurumlar vergisi teşvikleri gösterilmektedir.

Tablo 2.9 Kurumlar Vergisi Teşvikleri

Vergi Teşvik Türü	Tanım
Vergi Tatilleri	Gelişmekte olan ülkeler nitelikli “yeni kurulan firmaların”, yatırımı teşvik etmek amacıyla belirli bir süre (örn. 5 yıl) için kurumlar vergisi ödememesidir.
Tercihli Kurumlar Vergisi Oranları Uygulamaları	Gelişen ülkelerdeki nitelikli projeleri kurumlar vergisinden muaf tutmak yerine, tercihli kurumlar vergisi oranları uygulanmaktadır. Nitelikli yatırım projeleri diğer projelere göre daha uygun kurumlar vergisi oranı uygulanmaktadır.
Yasal Kurumlar Vergisi Oranı İndirimi	Hem gelişmekte olan hem de gelişmiş ülkeler tarafından kullanılmaktadır. Nitelikli gelir üzerinden azaltılmış (yasal) bir kurumlar vergisi oranıdır. Oran indirimi geniş tabanlı olabilir, tüm yerli ve yabancı kaynaklı gelirler için geçerli olabilmektedir.
Vergi Cennetleri	Vergiden arındırılmış alanlar veya bölgeler oluşturmayı hedefler. Bir ülkenin veya bölgenin diğer ülke veya bölgeye kıyasla gelir unsurlarının tümüne veya bazısına düşük oranlı veya sıfır oranlı bir vergi uygulamasıdır.
Yatırım İndirimleri	Sermaye edinmenin etkin fiyatını düşüren özel vergi hükümleridir. Diğer bir ifadeyle vergilendirilebilir gelire karşı (azaltıcı) özel/arttırılmış indirimlerdir.
Yatırım Vergisi Kredileri	Vergi öncesi karın bir kısmı gelecekte yapılacak yatırım harcamaları için bir fon olarak tutulmasıdır.
Finansman Teşvikleri	Bir firmanın hisseleri üzerinde sunması gereken gerekli getiri oranını düşürmektedir. Her biri bir firmanın sermaye maliyetini (ıskonto oranı) düşürmeyi amaçlamaktadır.
Hızlandırılmış Amortisman Uygulamaları	Amortisman tabi varlıkların iktisadi ömürleri süresince uğrayacakları değer kayıplarının başlangıçta daha büyük oranlarda, daha sonraları ise giderek azalan oranlarda gider olarak indirilmesini öngörür
İhracat İşleme Bölgeleri	İhracat işleme bölgeleri dünyanın pek çok yerinde (özellikle gelişmekte olan ülkelerde) ihracatı ve seçilen bazı emek yoğun endüstrileri teşvik etmek amacıyla oluşturulan bölgelerdir.

Kaynak: (Tekin, 2006:307; Yıldırım vd, 2008: 5; OECD,2001: 25-28).

Ülkelerin kurumlar vergisi teşviklerinin vermesindeki temel amaç ÇUŞ'ların üzerindeki efektif vergi yükünü azaltmaktır. Ayrıca birbirleriyle yarış içerisinde olan ülkelerde patent

kutusu (fikri mülkiyet kutusu) rejimi yaygınlaşmıştır. Bunlar, patentlerden veya diğer fikri haklardan elde edilen gelirin lehte muamele edilmesini içermektedir. Politika yapıcılar, bu tür gelirlerin özellikle sınır ötesi hareketli olduğunu kabul ederek, patentlerden ve diğer fikri haklardan elde edilen gelirleri kendi yetki alanlarına çekmekle giderek daha fazla ilgilenmektedir. ÇUŞ'ların bağlı kuruluşlarından hangisinin fikri mülkiyete sahip olduğuna karar verirken vergi farklılıklarına oldukça duyarlı olduğunu görülmektedir. Böylece ülkeler, daha düşük vergi oranları uygulayarak önemli fikri mülkiyet haklarını da ülkelerine çekmektedir (Desai ve Dharmapala 2018: 256).

Çoğu gelişmekte olan ülkenin farklı sektörler için farklı kurumlar vergisi oranları mevcuttur. Bunlar genellikle, kaynakların tahsisinde hükümetin rolünün daha önemli olduğu dönemden kalmaktadır. Gelir tahsilatında veya gelir dağılımında herhangi bir iyileşme sağlamadan piyasa mekanizmasını bozmakta ve yönetim ve uyum maliyetlerini arttırmaktadır. ÇUŞ'ların benimsedikleri mikro vergi planlamaları sonucunda ülkelerin bunları kaldırmasına ya da vergileri sadeleştirmesine yol açmıştır (Heady, 2002: 8).

Sonuç olarak ÇUŞ'lar, ülkelerin kurumlar vergisi oranlarında bir indirim yapması için çok çaba sarf etmişlerdir ve bunda başarılı olmuşlardır. Ülkelerin kurumlar vergisi oranlarında yaptıkları indirim ve çeşitli kurumlar vergisi teşvikleri sağlaması ülkelere ÇUŞ'ları çekmiştir. Ancak bunun sonucunda ülkelerin vergi gelirlerinde de bir azalmaya yol açarak mali bozulmalara neden olmuştur. Ayrıca ülkeleri vergi gelirlerindeki azalmaları telafi edebilmesi için dolaylı vergilerin oranlarını arttırmak zorunda bırakmıştır.

Bir sonraki kısımda küresel vergi rekabetinin oluşması ve kurumlar vergisi oranlarındaki rekabet ele alınacaktır

2.3. Küresel Vergi Rekabetinin Oluşması ve Kurumlar Vergisi Oranlarındaki Rekabet

Bu kısımda küresel vergi rekabetinin nasıl ortaya çıktığına, tanımına ve zararlı vergi rekabetine değinilecektir. Daha sonra vergi rekabetinin ülkelerin kurumlar vergisi oranlarında bir düşüşe sebep olarak ülkelerin bu oranları düşürmedeki yarışı ele alınacaktır.

2.3.1. Küresel Vergi Rekabetinin Oluşması

1950'li yıllardan sonra ülkeler kapalı ekonomik sistemi terk edip açık piyasa sistemine geçmiştir. Sonrasında modern küreselleşme dalgasıyla uluslararası ticaretin önündeki engellerin kalkması, ülkeler arasındaki ticaretin hacmini artırmış ve ekonomik entegrasyon hızlanmıştır. Ayrıca küreselleşme ve teknolojiye bağlı olarak mal ve hizmetler, uluslararası sermaye hareketleri, emeğin ve yatırımların mobilitesi artmıştır. Bunların sonucunda uluslararası vergi rekabeti önemli bir faktör haline gelmiştir (Pehlivan ve

Öz, 2004: 99). Diğer bir ifadeyle bu gelişmeler sonucunda ülkelerin ekonomik alanda birbirlerine daha fazla üstünlük sağlamak, yatırım ve sermayeyi çekebilmek için ÇUŞ'lara vergi oranlarında indirim, istisna ve muafiyetler vererek yatırımcıyı teşvik edecek düzenlemeler yapmıştır. Dolayısıyla verginin mükellefinde, konusunda ve oranlarındaki düzenlemeler, vergilendirmede uluslararası rekabeti önemli bir konuma getirmiştir.

1980'li yıllardan sonra ülkeler kurumlar vergisi oranlarında indirimlere gitmiştir. Gelişmekte olan ülkeler sermaye birikimi eksikliğini gidermek ve büyümeyi artırmak için kurumlar vergisi oranlarını hızla indirmekteyken, gelişmekte olan ülkelere kurumlar vergisi oranlarındaki indirim daha yavaş ve küçük oranlarda gerçekleşmiştir (Öz ve Yaraşır, 2010: 5). Diğer bir ifadeyle gelişmekte olan ülkeler uluslararası vergi rekabeti yarışına girerek DYY'lerden daha fazla pay almaya çalışmaktadır.

Ülkelerin vergi yapılarındaki dönüşümü, gelir üzerinden alınan vergilerin oranlarında bir indirimle ve vergisel teşviklerin arttırılmasıyla görülmektedir. Gelir üzerinden alınan vergiler ve vergisel teşviklerle DYY'ları ülkelere çekenlere fayda sağlarken, DYY ülkelere çekemeyen ülkeler ise vergi rekabetinin zararlıyla karşılaşmaktadır (Kargı ve Yaygır, 2016: 4). Vergi rekabetinin neden olduğu zararlar literatürde zararlı vergi rekabeti olarak yer almaktadır. İlerleyen kısımlarda bu kavram ele alınmaktadır.

2.3.1.1. Vergi Rekabetinin Tanımı

Uluslararası vergi rekabeti, üretim faktörlerinden emek ve sermaye hareketlerinin mobilitesinin artmasıyla ülkeler yabancı yatırım çekebilmek için vergi sistemlerinde vergi teşviklerine yer vermesidir ve vergi rekabeti kavramı tarihte ilk kez teorik olarak 1956 yılında Charles Tiebout tarafından ortaya atılan iktisadi bir kavramdır (Öz ve Yaraşır, 2009: 5). Vergi rekabeti, bir ülkede ulusal ya da şirketler düzeyinde rekabet düzeyini artırmak için ülkelere veya rakip şirketlere kıyasla üretim faktörlerinin kendilerine yönelmesi için vergi yüklerini düşürme çabasıdır (Pehlivan ve Öz, 2004: 101).

Bazı vergi rekabeti tanımları sadece vergi oranlarıyla açıklanmaktadır. ÇUŞ'ların yatırım kararlarını belirlemede efektif vergi oranları önemli bir faktördür. Fakat vergi oranları haricinde vergi yükünü düşürmede başka vergisel ayrıcalıklar da bulunmaktadır. Daha kapsamlı olarak vergi rekabeti, vergi matrahları genişletilerek ya da vergi oranları düşürülerek gerçekleştirilebilmektedir (Giray, 2005: 94). Abbas vd. (2012)'göre ise vergi rekabeti, ülkeler arasında kurumlar vergisini aşağı çeken "dibe doğru yarış" olarak ifade etmektedir.

Uluslararası vergi rekabeti, hareketli emek ve hareketli sermaye tarafından yaratılır. Ulusal sınırlar kişilerin serbest dolaşımına büyük engeller getirirken, teknolojik gelişmeler,

bölgesel ticaret bölgeleri ve yabancı fırsatlar hakkında daha fazla bilgi ve artan sınır ötesi işgücü akışları yaratmaktadır. Bu, özellikle yüksek teknoloji ve finans gibi sektörlerdeki yüksek vasıflı işgücü için geçerlidir. Örneğin her yıl milyonlarca insan, aile birleşimi veya baskıcı siyasi rejimlerden kaçmak gibi finansal olmayan nedenlerle göç etmektedir. OECD tarafından yapılan bir analiz, aile ve siyasi faktörlerin göçün önemli nedenleri olmaya devam ederken, ekonomik nedenlerle göçte bir artış olduğunu bulmuştur. Bu nedenlerden biri, özellikle yüksek gelirli kişiler için ülkeler arasında büyük farklılıklar gösteren kişisel vergilerdir. Çoğu ülkede gelir vergileri, gelirle birlikte artan marjinal oranlara sahiptir, bu nedenle vergi rekabetine en duyarlı olanlar en yüksek gelirli en vasıflı işçilerdir (Edwards ve Rugy, 2002: 8).

Vergi rekabeti için yapılan tanımlamalardan yola çıkılarak vergi rekabetinin üç unsuru bulunduğu söylenebilmektedir. Birincisi, vergi rekabeti birey veya işletmelerin uluslararası vergi gücünü artırarak ülkeye yabancı yatırımcıları çekmeye yönelik bir uygulamadır. İkincisi, vergi rekabeti, uluslararası bir vergi rekabetini içermektedir. Uluslararası vergi rekabeti kavramı, vergi rekabeti neticesinde bazı ülkeler izledikleri politikalarla avantajlı çıkmakta iken bazı ülkeler dezavantajlı hale gelmesidir. Dolayısıyla vergi rekabetinde yükümlüler (şirketler, çalışanlar veya yatırımcılar) kendilerini daha avantajlı kılacak vergi sistemine sahip ülkeye gitmektedir. Üçüncüsü ise vergi rekabeti sonucunda çeşitli vergi teşvikleri verilmesi, vergi rekabeti yükümlülerine vergisel avantajlar sağlamaktadır. Tarih boyunca her çağda vergisel teşvikler tüm ülkelerin vergi sistemlerinde bulunmaktadır. Özellikle sermaye birikimi yetersiz olan az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için yabancı yatırımlar önemlidir ve küreselleşmeyle beraber yabancı yatırımcılara karşı politik davranışları değişmiştir. Günümüzde ise çoğu ülke, ekonomik büyümeyi artırmanın ana faktör olarak DYY'ları teşvik etmektedir. Dolayısıyla vergisel teşvikler veren ülkeler, vergisel teşvik vermeyen ülkelere göre mali işlem ve kurumların vergilendirilmesinde bir kısıtlama oluşturmaktadır (Giray, 2005: 96).

Vergi rekabeti kavramının içerisinde birtakım özellikler bulunmaktadır. Bunlar (Pehlivan ve Öz, 2015: 103-104);

- Vergi rekabeti kavramı, mobil üretim faktörlerini (sermaye ve emek) hedef almaktadır.
- Vergi rekabeti aktörleri, vergilendirme yetkisine sahiptir.
- Vergi yükünün hafifletilmesi için vergi rekabetinde çeşitli vergi oranları ve mali teşvikler gibi birtakım araç kullanılmaktadır.
- Vergi rekabeti, talep edenlerin rekabetidir.

Vergi rekabeti sürecinde gelişmekte olan ülkelerde uygulanan kurumlar vergisi politikaları ile gelişmiş ülkelerde uygulanan politikalar birbirinden farklıdır (Abbas vd. 2013: 3-4).

- Tipik yükselen piyasa daha küçüktür, daha esnek bir uluslararası sermaye arzıyla karşı karşıyadır ve daha küçük bir yerel yatırımcı tabanına sahiptir. Bu nedenle vergi oranlarını düşürme baskılarının daha güçlü olması muhtemeldir.
- Vergi idaresi ve icra kapasitesi genellikle daha sınırlıdır. Bu nedenle agresif vergi planlamasından elde edilen gelirlere yönelik tehdit daha büyük olmaktadır.
- Birçok küçük üreticinin kayıtlı sektör dışında faaliyet gösterdiği veya büyüklükleri nedeniyle resmi olarak muaf tutulduğu ekonominin yapısı, gelir otoritelerinin birkaç büyük işletmeye yüksek bağımlılığına yol açmaktadır.
- Gelişmekte olan ekonomilerin, yabancı yatırımcıları cezbetmek için cömert özel rejimlere ve vergi tatillerine daha fazla güvenmeleri beklenmektedir. Aksi takdirde verimsiz veya yozlaşmış vergi idareleriyle temastan çekinmektedirler.

Vergilerin iktisadi büyümeyle aynı doğrultuda olması ve ülkelerin küresel rekabette bulunma amacı, vergi reformlarının bu amaçlar doğrultusunda uyumlu şekilde yapılmasına neden olmuştur. Özellikle gelir vergisi ve kurumlar vergisi üzerindeki marjinal vergi oranları büyük oranda düşürülmüş ve dolaylı vergilere (vergi tabanı geniş olduğu için) geçilmiştir. Bu bakımdan ülkelerin vergilendirme yaklaşımlarını değerlendirebilmek için Uluslararası Vergi Rekabeti Endeksi⁶ aşağıdaki tablo 2.10'da gösterilmiştir. Uluslararası vergi rekabeti endeksine göre düşük vergi oranlarına ve uluslararası vergi kurallarına sahip olan ülkeler, vergi politikalarını kullanarak tüketimi ve tasarrufu yönlendiremiyorsa endeks yüksek çıkacaktır (Bunn ve Asen, 2019: 1-3).

Tablo 2.10 Gelişen Ülkelerde 2005-2019 Yılları Arası Uluslararası Vergi Rekabeti Endeksi

Ülkeler/Yıllar	2005	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Arnavutluk	100	88	89	95	97	93	80	75	76	81
Azerbaycan	62	57	46	39	38	40	37	35	69	58
Belarus	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Bosna Hersek	88	102	88	87	...	111	107	103	91	92
Bulgaristan	61	71	62	57	54	54	50	49	51	49
Çin	48	27	29	29	28	28	28	27	28	28
Hrvatistan	64	77	89	75	77	77	74	74	68	63
Hindistan	45	51	81	60	71	55	39	40	58	68
Kosova	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Karadağ	84	49	72	67	67	70	82	77	71	73
Kazakistan	51	72	51	50	51	50	53	57	59	55

⁶ Küresel Vergi Rekabeti Endeksi, gelir ve kurumlar vergisi oranları, tüketim vergisi oranları ve uluslararası vergi kurallarının dahil olduğu 40 değişkenle belirlenmektedir. Amacı bir ülkenin vergi sisteminin kullandığı vergi politikalarının 2 önemli özelliği olan tarafsızlık ve rekabet edilebilirliğe ne ölçüde bağlı olduğunu ölçmektir.

Kırgızistan	104	121	127	121	108	102	111	102	97	96
Kuzey Makedonya	75	79	80	73	63	60	68	...	84	82
Macaristan	35	52	60	63	60	63	69	60	48	47
Moğolistan	90	99	93	107	98	104	102	101	99	102
Moldova	89	94	87	89	82	84	100	89	88	86
Özbekistan	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Polonya	43	39	41	42	43	43	36	39	37	37
Romanya	67	67	78	76	59	53	62	68	52	51
Rusya	53	63	67	64	53	45	43	38	43	43
Sırbistan	84	96	95	101	94	94	90	78	65	82
Tacikistan	92	116	100	...	91	80	77	79	102	104
Türkmenistan	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Türkiye	71	61	43	44	45	51	55	53	61	61
Ukrayna	80	89	73	84	76	79	85	81	83	85

Kaynak: World Economic Forum 2005-2019

Tablo 2.10’da verilen küresel vergi rekabeti endeksinde 2018 yılı itibariyle tez kapsamında ele alınan ülkeler arasında Çin 1. (28) sırada yer almaktayken Polonya 2. (37) ve Rusya 3. (43) sırada yer almaktadır. Ayrıca Arnavutluk’ta en çok iyileşme (19) gösteren ülkedir. En düşük sıralamaya sahip olan ülkeler ise Tacikistan (104) ve Moğolistan (102) olarak görülmektedir.

Vergi rekabetinin etkisini ölçmede yaşanan zorluğun dört nedeni bulunmaktadır. Birincisi, vergi sistemleri karmaşıktır ve anlaşılabilir olma eğilimindedir. İkincisi, vergi matrahlarının yerleşim kararlarını etkileyen vergilerin yanı sıra özellikle harcama kararları ve diğer yerleşim faktörleri olmak üzere birçok unsur vardır. Üçüncüsü, kamu harcamalarından kaynaklanan faktörlerin elde ettiği faydaları bilmeden, belirli bir vergi sisteminin fayda vergilendirmesini ne kadar yakından taklit ettiğini söylemek zordur ve bu bilgi olmadan vergi rekabetinin iyi mi yoksa kötü mü olduğunu değerlendirmek zordur. Dördüncüsü, genellikle aynı amaca sahip birkaç hükümet politikası iş başındadır. Bu, tek başına vergi rekabetinin etkisini ayırt etmeyi zorlaştırmaktadır. Vergi rekabetinin etkisinin ölçülmesinin zor olmasının diğer bir nedeni, kurumlar vergisi sistemlerinin şeffaf olma eğiliminde olmamasıdır. Amortisman indirimleri ve yatırım vergi kredileri gibi unsurlar da dahil olmak üzere vergi matrahının tanımını dikkate almak gerekmektedir (Goodspeed, 1998: 583).

Vergi rekabeti sınıflandırılması ikiye ayrılmaktadır. Sınıflandırma, vergi rekabetinin düzeyine göre ve vergi rekabetinin etkilerine göre ayrılmaktadır. Vergi rekabetinin düzeyine göre yapılan sınıflandırma, kendi içerisinde yatay vergi rekabeti ve dikey vergi rekabeti olarak ayrılmaktadır. Yatay vergi rekabeti, aynı düzeydeki iki (veya daha fazla) hükümetin vergi

rekabetini ifade etmektedir. Örneğin, bir mobil tabanı vergilendiren iki yerel (veya iki ulusal) hükümetin yargı alanlarından herhangi biri tarafından belirlenen vergi oranı, diğer yargı alanının vergi gelirlerini etkilemektedir. Dikey vergi rekabeti ise farklı seviyelerdeki iki (veya daha fazla) hükümetin vergi rekabetini ifade etmektedir. Örneğin merkez ve eyalet hükümetleri aynı esası vergilendirmesi sonucunda yargı alanlarından biri tarafından belirlenen vergi oranı, diğer yargı alanının vergi gelirlerini etkilemektedir (Goodspeed,1998: 581). Özetle yatay vergi rekabeti farklı ülkeler arasında gerçekleşmekte iken dikey vergi rekabeti federal hükümet ve eyaletler arasında gerçekleşmektedir. Vergi rekabetinin etkilerine göre yapılan sınıflandırma ise yararlı vergi rekabeti ve zararlı vergi rekabeti olarak ikiye ayrılmaktadır. Tez kapsamında ele alınacak olan zararlı vergi rekabetidir ve bir sonraki kısımda tanımı ve araçlarına değinilecektir.

2.3.1.2. Zararlı Vergi Rekabeti

Vergi rekabetinin zararı konusunda çok sayıda araştırma yapılmış ve çoğu çalışma vergi rekabetinin zarar verici olduğu sonucuna varmıştır. Ancak bunlar genellikle temel varsayımlarına göre değişmektedir. Vergi rekabetinin zararı konusunda bazı çalışmalar dikkat çekmektedir. Başlangıçta biraz eleştirel olmayan çalışmalar, Charles Tiebout'un (1956) yerel yönetim harcama kararlarına ilişkin çalışmasına dayanan vergi rekabetinin genel bir analiziyle başlamıştır. Daha sonra, Samuelson'un verimli kamu malları teorisine dayanan daha karmaşık cebirsel modeller, vergi rekabetini dibe doğru zararlı yarış olarak görmüştür. Bu durum ise hükümetler sermayeyi çekmek için rekabet ederken, kaynakların verimsiz tahsisi ve düşük vergilendirme ile sonuçlanmaktadır (Teather, 2005: 38).

Küreselleşmeyle beraber uluslararası ticaret ve yatırımın önündeki vergi dışı engellerin kaldırılması ve bunun sonucunda ulusal ekonomilerin entegrasyonu, yerel vergi politikalarının diğer ekonomiler üzerindeki potansiyel etkisini büyük ölçüde artırmıştır. Küreselleşme ve sermayenin artan hareketliliği, sermaye ve finans piyasalarının gelişimini teşvik etti ve ülkeleri sermaye akışlarının önündeki vergi engellerini azaltmaya ve bu gelişmeleri yansıtacak şekilde sistemleri modernize etmeye itmiştir. Ayrıca küreselleşme süreci, küresel pazarda şirketler arasında rekabete yol açmıştır. ÇUŞ'lar giderek küresel vergi stratejileri geliştirmesi sonucunda herhangi bir ülkeyle olan bağlantılarını daha zayıf hale getirmektedir. Diğer bir ifadeyle ÇUŞ'ların vergi planlaması, vergi arbitrajı ve transfer fiyatlaması gibi araçları kullanarak vergiden kaçınmaktadır (OECD, 1998: 13-14). ÇUŞ'ların vergi yüklerini minimize etmek için kullandıkları vergi planlaması stratejileriyle, vergi yönünden avantajlı olan ülkelere yönelmişlerdir. Fakat ülkelerin daha fazla ÇUŞ'ları çekebilmek için uyguladıkları vergi

rejimleri, ülkelerin vergi tabanlarında erozyon oluşturmaktadır. Bu durum ise vergilerin yatırım kararları üzerinde etkili olmasına ve adil rekabet düzenin bozulmasına neden olmaktadır. Bu nedenle vergileme alanında uluslararası rekabet, zararlı vergi rekabeti olarak adlandırılmaktadır (Pehlivan ve Öz, 2015: 106).

Zararlı vergi rekabeti, bir ülkenin adil olmayacak bir şekilde benimsediği vergi politikaları sonucunda, bir başka ülkenin vergi matrahını aşındıracak şekilde negatif dışsallığa neden olmasıdır şeklinde tanımlanmaktadır (Oates, 2001: 507). Diğer bir ifadeyle zararlı vergi rekabeti, bir ülkenin ÇUŞ'ları kendi ülkelerine çekebilme için uyguladığı vergi politikaları neticesinde, bir başka ülkenin vergi gelirlerinde azalmaya yol açmasıdır.

Zararlı vergi rekabetine yol açan vergi sistemlerin bazı özellikleri bulunmaktadır. Bunlar (Pehlivan ve Öz, 2015: 106);

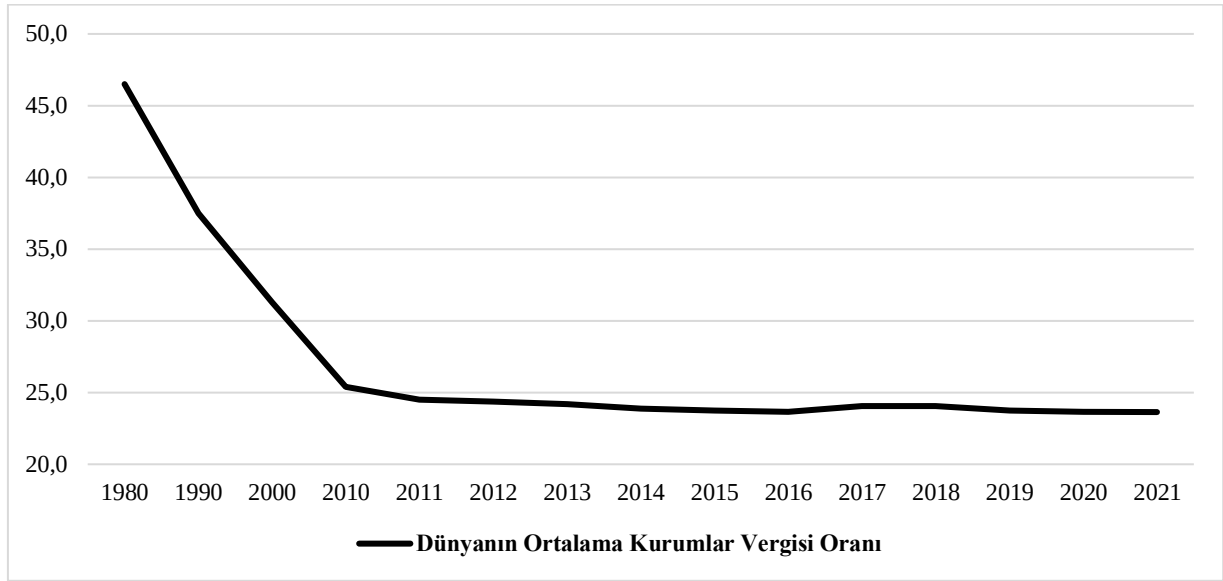
- Gelir üzerinden çok düşük düzeyde vergilendirilmesi veya herhangi bir vergiye tabi olmamaktadır.
- Bazı gelir unsurlarının (kişisel ve kurum kazançlarına ilişkin) çok düşük düzeyde vergilendirilmesi veya herhangi bir vergiye tabi bulunmamaktadır.
- Kişisel kazançlar ve kurum kazançları üzerinden alınan vergi oranlarının başka ülkelere kıyasla daha düşük oranlarda tutmaktır.

Zararlı vergi rekabetinin neden olduğu sosyal, siyasal, mali ve ekonomik birçok soruna yol açmaktadır. Fakat tez kapsamında zararlı vergi rekabetinin yarattığı ekonomik ve mali sorunlara değinilecektir. Bunlar (Giray, 2005: 111);

- Mali bozulmaya (fiscal degradation) neden olmaktadır. Mali bozulma, vergi matrahında meydana gelen erozyon sonucunda ülkelerin vergi gelirlerinde azalmalara yol açmasıdır.
- Bireysel eşitliği bozmaktadır. Vergi rekabeti neticesinde vergi yükünün, sermayeden daha az mobilitesi olan emek gibi faktörlere kaymasıdır.
- Mali yıkıma neden olmaktadır. Diğer bir ifadeyle vergi rekabeti neticesinde ülkelerin vergi matrahlarını kendilerine çekmeye çalışması ülkeleri “en alt düzeyde yarışa (Race To The Bottom)” sokmaktadır.
- Portföy ve reel yatırımların akış yönünü değiştirmektedir.
- Etkin vergilemeyi bozmakta ve vergi adaletini zayıflatan dışsallıklar yaratmaktadır.
- Beyin göçüne (Brain Drain) neden olmaktadır.

Ülkelerin küreselleşmeyle beraber DYY'ları kendi ülkelerine çekme yarışına girmeleri, kurumlar vergisi oranlarında bir indirim yol açmıştır. Diğer bir ifadeyle ülkelerin birbirleriyle zararlı vergi rekabeti yarışına girmeleri, kurumlar vergisi oranlarını düşürmeleriyle sonuçlanmaktadır.

Şekil 2.3'te 1980 ile 2021 yılları arasında dünyanın ortalama kurumlar vergisi oranı gösterilmektedir.

Şekil 2.3 1980-2021 Yılları Arasında Dünyanın Ortalama Kurumlar Vergisi Oranı

Kaynak: OECD

Son 40 yılda, kurumlar vergisi oranları küresel bazda sürekli olarak düşmüştür. 1980'de, dünya çapında ortalama kurumlar vergi oranı yüzde 46,5'idir. Bugün, ortalama kurumlar vergisi oran yüzde 23,54'tür. Bu süreçte son 40 yılda ortalama kurumlar vergisi yüzde 49,4 oranında bir düşüş yaşanmıştır. Bu düşüşle beraber bir sonraki bölümde vergi rekabeti sonucu gelişen ülkelerdeki kurumlar vergisi oranlarındaki düşüşler açıklanacaktır.

2.3.2. Kurumlar Vergisi Oranlarındaki Rekabet

Vergi rekabeti gelişmekte olan ülkelerin kurumlar vergisi oranlarını etkileyerek dibe doğru bir yarışa sokmuştur. Örneğin 1990'lı yıllardan sonra Sovyetlerin yıkılmasıyla ortaya çıkan ülkeler, sermaye birikimi yetersizliği nedeniyle kurumlar vergisi oranlarını düşürerek bu yarışa hızlandırmıştır.

Aşağıdaki tablo 2.11'de tez kapsamında ele alınan gelişen ülkelerde 1989-2020 yılları arasında kurumlar vergisi oranlarındaki değişim gösterilmektedir.

Tablo 2.11 Gelişen Ülkelerde 1989-2020 Yılları Arası Kurumlar Vergisi Oranları

Ülkeler/Yıllar	1989	1995	2000	2005	2010	2015	2020	Toplam Düşüş	Değişim (%)
Arnavutluk	30,0	30,0	30,0	23,0	10,0	15,0	15,0	15,0	100
Azerbaycan	35,0	35,0	32,0	24,0	20,0	20,0	20,0	15,0	75
Belarus	30,0	30,0	30,0	24,0	24,0	18,0	18,0	12,0	66,6
Bosna Hersek	30,0	30,0	30,0	10,0	10,0	10,0	10,0	20,0	200

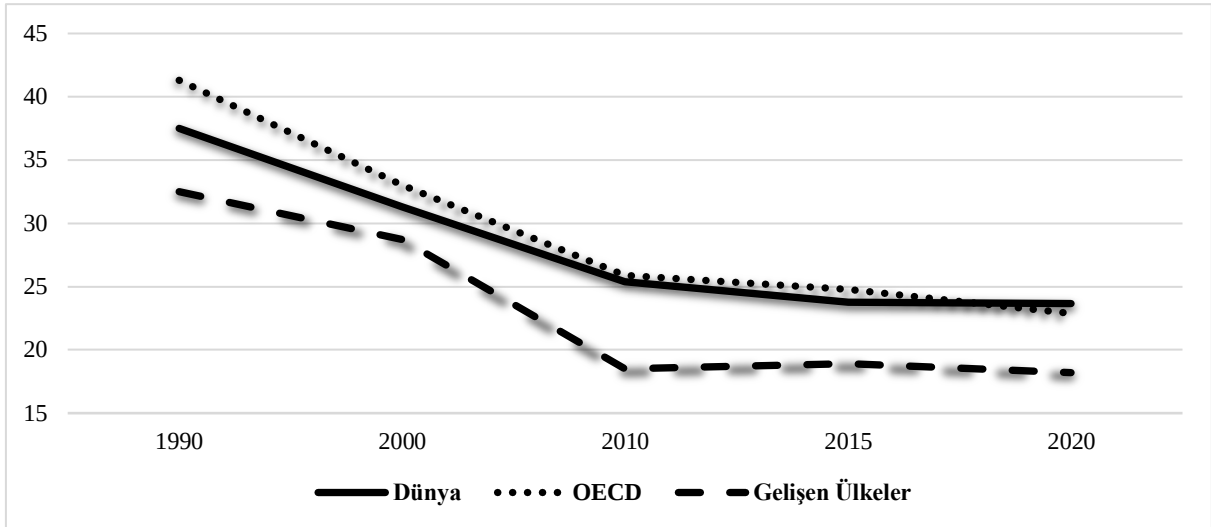
Bulgaristan	40,0	40,0	32,5	15,0	10,0	10,0	10,0	30,0	300
Çin	40,0	33,0	33,0	33,0	25,0	25,0	25,0	15,0	60
Hırvatistan	25,0	25,0	35,0	20,3	20,0	20,0	18,0	7,0	38,8
Hindistan	50,0	40,0	38,5	36,6	34,0	34,6	30,0	20,0	66,6
Kosova	...	...	...	...	10,0	10,0	10,0	10,0	100
Moldova	...	...	...	18,0	0,0	12,0	12,0	8,0	66,6
Karadağ	20,0	20,0	20,0	9,0	9,0	9,0	9,0	11,0	122,2
Kazakistan	30,0	30,0	30,0	30,0	20,0	20,0	20,0	10,0	50
Kırgızistan	30,0	30,0	30,0	30,0	10,0	10,0	10,0	20,0	200
Kuzey Makedonya	18,0	18,0	15,0	15,0	10,0	10,0	10,0	8,0	80
Macaristan	50,0	18,0	18,0	16,0	19,0	19,0	9,0	41,0	455,5
Moğolistan	...	...	...	...	25,0	25,0	25,0	0,0	0
Özbekistan	35,0	35,0	33,0	18,0	9,0	8,0	7,5	27,5	366,6
Polonya	40,0	40,0	30,0	19,0	19,0	19,0	19,0	21,0	110,5
Romanya	45,0	38,0	25,0	16,0	16,0	16,0	16,0	29,0	181,2
Rusya	35,0	35,0	35,0	24,0	20,0	20,0	20,0	15,0	75
Sırbistan	20,0	20,0	20,0	10,0	10,0	15,0	15,0	5,0	33,3
Tacikistan	25,0	25,0	25,0	25,0	25,0	25,0	23,0	2,0	8,6
Türkmenistan	30,0	30,0	30,0	25,0	8,0	8,0	8,0	22,0	275
Türkiye	46,0	25,0	30,0	33,0	20,0	20,0	22,0	24,0	109,0
Ukrayna	22,0	22,0	30,0	25,0	25,0	18,0	18,0	4,0	22,2
Ortalama	33,0	29,5	28,7	22,7	18,5	18,9	18,2	14,8	81,7

Kaynak: OECD, tax foundation

Tablo 2.11’de Gelişen ülkelerde 1989 yılında ortalama kurumlar vergisi oranı %33 iken 2020 yılında bu oran %22,2’ye düşmüştür. Bu yıllar arasında kurumlar vergisi oranında %81,7’lik bir düşme söz konusu olmuştur. Diğer bir ifadeyle kurumlar vergisi oranlarındaki son 31 yıl içerisinde %81,7’lik bir değişim olmuştur.

Ülkeler bazında değerlendirildiğinde ise 31 yıl içerisinde kurumlar vergisi oranlarında en çok düşüşün gerçekleştiği ülke Macaristan’da %41’lik bir düşüş olmuştur. Aynı zamanda Macaristan’daki bu düşüş %455,5’lik bir değişime tekabül gelerek en çok değişimin gerçekleştiği ülke olmuştur. Sırasıyla kurumlar vergisi oranlarında en çok düşüşün gerçekleştiği 2. ve 3. ülke ise Bulgaristan (30) ve Romanya (29) olmuştur. En çok değişimin gerçekleştiği 2. ve 3. ülke ise Özbekistan (366,6) ve Bulgaristan (300) olmuştur.

Gelişen ülkelerdeki ortalama kurumlar vergisi oranlarındaki düşüş Dünya ve OECD ülkeleriyle aşağıdaki şekil 2.4’te karşılaştırılmaktadır.

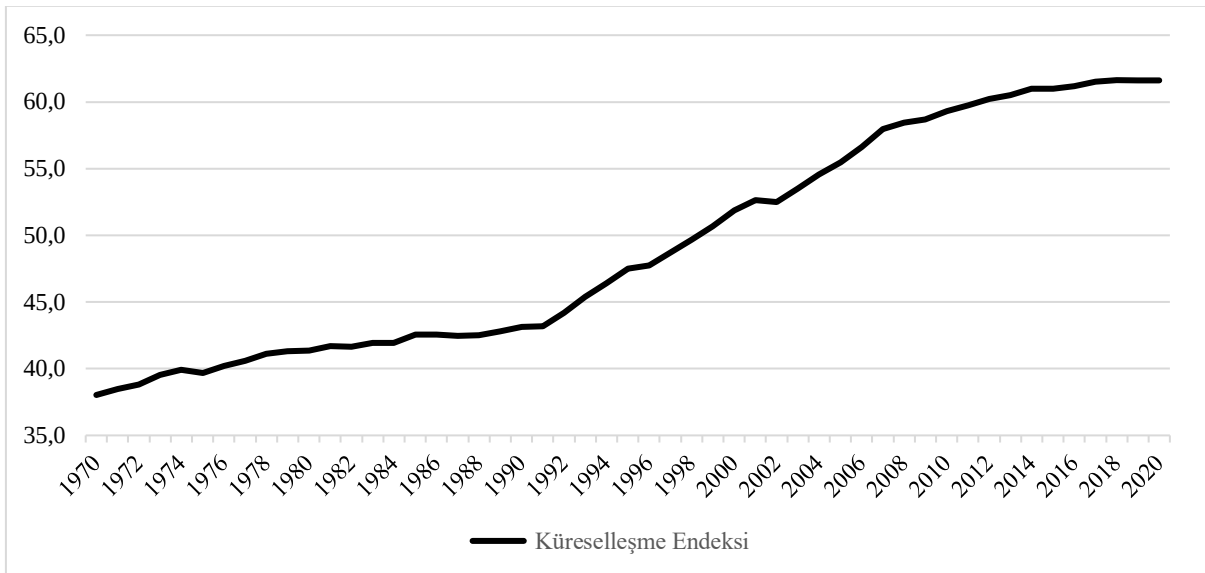

Şekil 2.4 Dünya, OECD ve Gelişen Ülkelerde 1989-2020 Yılları Arasındaki Kurumlar Vergisi Oranları

Kaynak: OECD, tradingview.com, home.kpmg.com

Şekil 2.4'te 1989-2021 yılları arasında Dünya, OECD ve Gelişen ülkelerdeki kurumlar vergisi oranlarındaki ortalama gösterilmektedir. Şekil 2.4 incelendiğinde Gelişen ülkelerdeki kurumlar vergisi oranlarındaki düşüş Dünya ve OECD ülkelerinden daha fazla gerçekleştiği sonucuna varılmaktadır. Ayrıca kurumlar vergisi oranlarındaki 2010 yılına kadar yaşanan bu düşüş son 10 yılda gerçekleşmiştir.

Kurumlar vergisi oranlarındaki düşüşü daha iyi anlayabilmek için Küreselleşme Endeksine⁷ (Globalization İndeks) bakılmaktadır. Aşağıda şekil 2.5'te 1970 ile 2020 yılları arasındaki küreselleşme endeksine ait veriler gösterilmektedir.

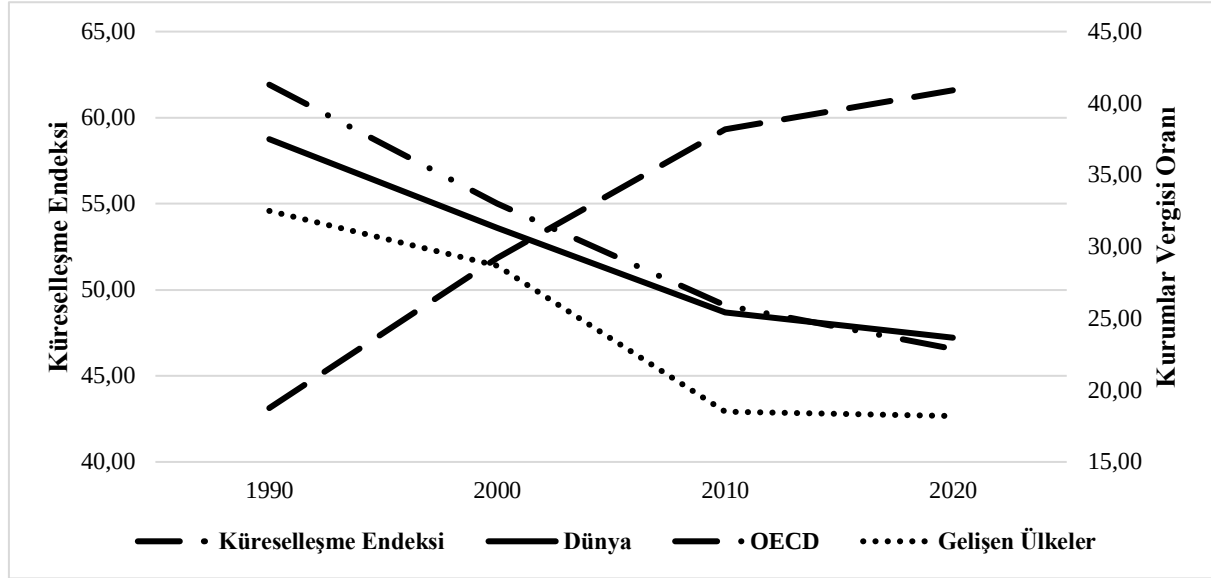
Şekil 2.5 1970-2020 Yılları Arası Küreselleşme Endeksi

⁷ Küreselleşme Endeksi, 122 ülkenin küreselleşme derecesini göstermektedir. Endeks, ekonomik sosyal ve politik 3 temel kriteri bulunmakta ve bunları ölçmektedir. Endeks 100'e yaklaştıkça küreselleşmenin arttığını göstermekte iken 0'a yaklaştıkça ise tam tersi olduğunu ifade etmektedir.

Kaynak: reports.weforum.org

Şekil 2.5'te 1970 yılında küreselleşme endeksi %38 iken 2020 yılında %62 olmuştur. Bu sonuçtan 2020 yılına kadar birkaç ülke dışında dünyada küresel entegrasyona çoğu ülkenin katıldığı sonucuna varabiliriz.

Kurumlar vergisi oranları ve küreselleşme endeksinin tek bir şekilde gösterimi şekil 2.6'da gösterilmektedir.

Şekil 2.6 Küreselleşme Endeksi ve Kurumlar Vergisi Oranları

Şekil 2.6'nın sol ekseninde küreselleşme endeksi bulunmakta iken sağ ekseninde kurumlar vergisi oranları bulunmaktadır. Küreselleşme Endeksi ile kurumlar vergisi kıyaslandığında, küreselleşme arttıkça kurumlar vergisi oranlarında düşüş meydana geldiği sonucuna varılabilmektedir. Diğer bir ifadeyle küreselleşme ile kurumlar vergisi oranlarında ters bir ilişki bulunmaktadır. Küreselleşme arttıkça kurumlar vergisi oranları düşmektedir. Literatüre bakıldığında Sevinç, Öz-Yalaman ve Sevil (1999)'in 33 ülkeyi içeren çalışmasında, 1998-2016 yılları arasında panel veri analizi kullanarak küreselleşme ile kurumlar vergisi oranları arasında negatif bir ilişki olduğu sonucuna varmıştır. Çalışmada küreselleşmenin kurumların vergilendirmesini negatif etkilediğini de belirtmektedir. Dreher (2006) kendi geliştirdiği bir küreselleşme endeksinin kullanarak 30 OECD ülkesi için 1970-2000 dönemlerini incelemiştir ve küreselleşmenin sermaye vergisi oranları üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu sonucuna varmıştır. Ayrıca Garrett (1995) ve Swank (1998) küreselleşmenin kurumlar vergisi üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğunu belirtirken Kenny ve Winer (2006) ve Slemrod (2004) küreselleşmenin kurumlar vergisi üzerinde hiçbir etkiye sahip olmadığını belirtmektedir.

Sonuç olarak küreselleşmeyle ortaya çıkan vergi rekabeti, ülkelerin kurumlar vergisi oranlarını daha da düşürmesine yol açmıştır. Ayrıca vergi rekabetinin aşırı biçimi olan zararlı

vergi rekabetiyle ülkelerin vergi gelirlerinde azalmalar meydana geldiği sonucuna varılmaktadır.

2.4. Doğrudan Yabancı Yatırımlardaki Rekabet ve Kurumlar Vergisi Oranlarına Etkisi

Gelişen ülkeler finansman kaynağı olarak özel sermayeye giderek daha fazla bağımlı hale gelmişlerdir. 1990'lardan beri özel finansman kaynakları, dış sermaye akışlarının %75'inden fazlasını oluşturmaktadır. Bu özel sermayeye en çok katkıda bulunan grup, 1990'ların başında %30'dan daha az olan paya sahipken 1998'de toplamın yaklaşık üçte ikisine oluşturan DYY'ler olmuştur. Yirmi birinci yüzyılın başlarında DYY'de bir düşüş olsa da DYY seviyesinin yükselmeye başlamasıyla beraber büyümede yeni bir trend başlatmıştır. Bu nedenle, DYY'nin gelişen ülkeler üzerindeki etkisini anlamamız önemli olmaktadır. Politika yapıcılara göre, DYY'ler gelişen ülkeler için ekonomik kalkınmanın önemli bir unsurudur (Reiter ve Steensma, 2010: 1678).

Tablo 2.12'de gelişen ülkelerde 1970 ve 2019 yılları arasında DYY'lerin miktarı gösterilmektedir.

Tablo 2.12 Gelişen Ülkelerde 1970-2019 Yılları Arasında DYY'leri (Milyar dolar)

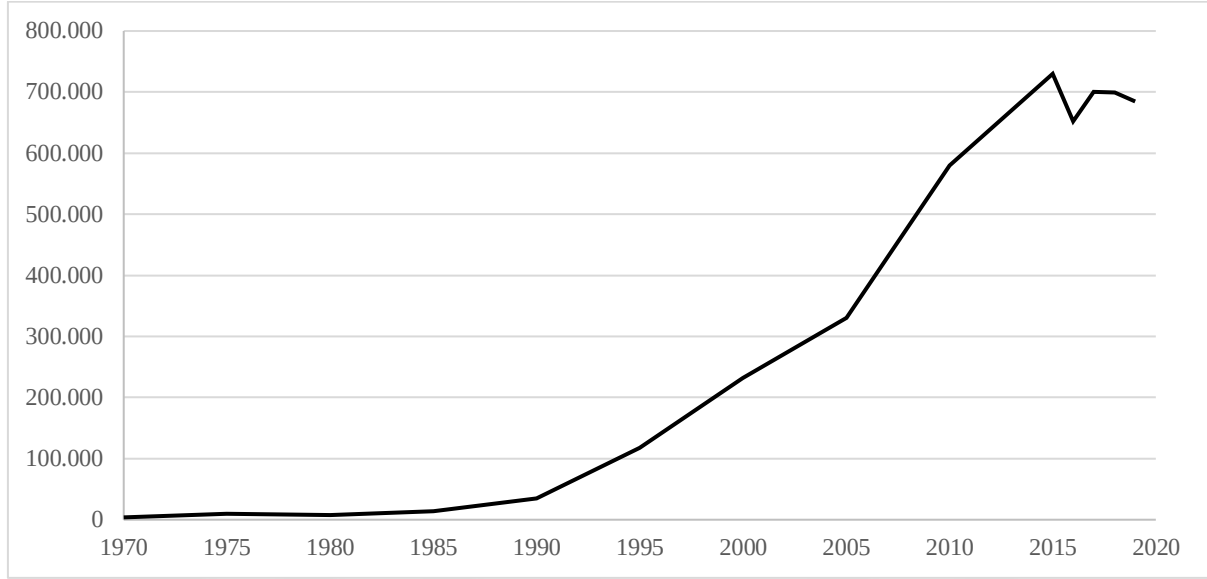
Yıllar	Gelişen Ekonomiler
1970	3.766
1975	9.538
1980	7.398
1985	14.072
1990	34.608
1995	117.767
2000	232.216
2005	330.178
2010	579.891
2015	729.889
2016	651.979
2017	700.636
2018	699.306
2019	684.723

Kaynak: UNCTAD

Tablo 2.12'de 1970'ten 2015 yılına kadar DYY'lerde sürekli bir artma eğilimi görülmektedir. Ayrıca 1980'lerin ortalarından başlayarak, dünyadaki birçok ülke DYY politikalarını serbestleştirme yoluna girdi ve 1993'ten 2003'e kadar dünya çapındaki ülkeler tarafından yapılan 1.718 düzenleyici değişikliğin %94'ü DYY lehine gerçekleşmiştir. Özellikle gelişmekte olan ülkeler, yabancı yatırımcılar için giderek daha uygun bir ortam yaratmışlardır.

Hükümet politikası değişiklikleri, yabancı yatırımcıların daha ekonomik sektörlere girmesini ve operasyonlar kurmasını kolaylaştırmıştır. Yabancı sermaye katılımı ve mülkiyeti üzerindeki birçok kısıtlama kaldırılmıştır. Yabancı sermayeli işletmelerin kurulmasına ilişkin tarama ve yetkilendirme bazı sektörlerde yerini basit tescile bırakmış ve birçok performans şartı teşvikler lehine kaldırılmıştır (Reiter ve Steensma, 2010: 1679). Ayrıca gelişmekte olan ülkelerdeki kurumlar vergisi oranlarındaki düşüşlerde DYY'leri büyük oranda etkilemiştir.

Şekil 2.7'de gelişen ülkelerde 1970 ile 2019 yılları arası DYY girişlerini göstermektedir.

Şekil 2.7 Gelişen Ülkelerde 1970 ile 2019 Yılları Arası DYY Girişleri (Milyar dolar)

Kaynak: UNCTAD

Gelişen ülkeler DYY'leri ülkelerine çekmek için kurumlar vergileri oranları konusunda birbirleriyle rekabet etmektedir. Kurumlar vergisinin yasal oranları son on yılda önemli ölçüde düşmüş, bu gelişen ülkelerde gelişmiş ülkelere göre önemli ölçüde daha düşük vergi oranlarına yol açmıştır. Vergi oranlarının DYY girişleri üzerindeki etkisini anlamak, gelişen ülkeler için çok önemlidir (Azémara ve Delios, 2008: 86). Önceki kısımda (2.3.2) verilen şekil 2.4'e bakıldığında bu düşüşün boyutu görülmekte ve gelişmekte olan ülkelerdeki kurumlar vergisi oranlarındaki düşüşün dünya ortalaması ve OECD ortalamasından daha fazla olduğu görülmektedir.

Aşağıdaki tablo 2.13'te tez kapsamında ele alınan gelişen ülkelerde 1989 ile 2019 yılları arasında DYY, DYY'in GSYH içindeki payı, kurumlar vergisi ortalaması ve büyümelerin ortalamasına yer verilmektedir.

Tablo 2.13 Gelişen Ülkelerde 1989-2019 Yılları Arası DYY, Kurumlar Vergisi ve Büyüme Ortalaması

Yıllar	DYY (Milyar dolar)	DYY (GSYH %)	Kurumlar Vergisi Ortalaması	Büyüme
1989	700	0,56	33,0	1,77

1990	726	0,28	33,5	2,40
1991	888	0,92	32,1	-6,36
1992	946	0,94	31,6	-8,34
1993	1.895	1,93	31,5	-4,31
1994	1.943	1,61	30,4	-6,08
1995	2.479	3,05	29,5	0,11
1996	2.731	2,95	29,9	5,61
1997	3.334	4,20	29,4	3,15
1998	3.137	3,92	29,6	3,50
1999	2.956	3,72	29,6	2,62
2000	3.072	3,61	28,8	5,66
2001	3.494	4,51	27,3	4,49
2002	3.646	4,64	26,7	4,89
2003	4.358	5,91	24,9	5,68
2004	5.912	7,66	24,5	7,48
2005	8.923	6,60	22,7	6,86
2006	12.444	7,70	21,9	7,93
2007	16.979	10,81	20,1	7,64
2008	19.000	9,64	19,5	6,11
2009	10.868	6,76	19,7	-0,84
2010	14.354	5,17	18,5	4,09
2011	18.844	7,00	18,5	5,10
2012	15.813	5,49	18,0	2,41
2013	17.473	4,03	18,8	4,41
2014	16.156	3,82	18,9	3,04
2015	14.078	4,21	18,9	2,62
2016	15.764	4,75	18,9	3,12
2017	11.110	3,31	18,4	4,09
2018	11.296	1,99	18,4	4,23
2019	16.928	6,12	18,2	3,88

Kaynak: Dünya Bankası

Tablo 2.13'te tez kapsamında ele alınan ülkelerin kurumlar vergisi oranlarındaki ortalama düşme eğiliminde iken DYY'ler ve büyüme oranları yıllar itibariyle değişiklik gösterse de DYY'ler artmakta iken büyüme oranlarında da yükselme meydana gelmektedir.

Kurumlar vergisi oranlarının DYY ve büyüme oranları üzerindeki etkisini incelerken Pearson⁸ ve Regresyon⁹ analizini kullanarak birbirlerini etkilemeleri ve aralarındaki uyuma bakılacaktır. Kurumlar vergisi oranları 1989 yılı baz alındığında 2019 yılında %44,84'lük bir düşüş yaşanmıştır. Kurumlar vergisi oranları ile DYY doğrusal ilişkisinin olup olmadığına bakmak için Pearson analizi yapıldığında -0,93 oranı çıkmaktadır. Bu, aralarında tam negatif bir korelasyon olduğunu göstermektedir. Bu iki değişkenin arasındaki uyumu ölçmek için regresyon analizi yapıldığında $R^2=0,88$ oranı bulunmaktadır. Bu, aralarındaki uyumun çok güçlü olduğunu göstermektedir. Aralarında kuvvetli ters yönlü ilişki bulunmaktadır.

Kurumlar vergisi oranlarıyla büyüme oranları arasındaki doğrusal ilişkisinin olup olmadığına bakmak için Pearson analizi yapıldığında -0,47 oranı bulunmaktadır. Bu, değişkenler arasında negatif bir korelasyon olduğunu göstermektedir. Bu iki değişkenin arasındaki uyumu ölçmek için regresyon analizi yapıldığında $R^2=0,23$ oranı bulunmaktadır. Bu, değişkenlerin arasındaki uyumun zayıf olduğunu göstermektedir.

Tablo 2.14'te Regresyon ve Pearson analizinin sonuçları gösterilmektedir.

Tablo 2.14 Pearson ve Regresyon Analizi

Göstergeler	Pearson	Sonuç	Regresyon	Sonuç
Doğrudan Yabancı Yatırımlar	-0,93	Tam Negatif	0,88	Güçlü
Büyüme	-0,47	Negatif	0,23	Zayıf

Sonuç olarak kurumlar vergisi oranları ile DYY ve büyüme arasında negatif bir ilişki olduğu bulunmaktadır. Dolayısıyla birbirlerini etkileme gücü ve aralarındaki bağıntı zayıftır. Diğer bir ifadeyle kurumlar vergisi oranları düşüyor iken DYY'ler ve büyüme oranları artmaktadır.

Literatüre bakıldığında kurumlar vergisi oranları ile DYY'ler ile ilgili birçok çalışma bulunmaktadır. Örneğin Abdioğlu vd. (2016) OECD ülkelerinde kurumlar vergisi oranlarının DYY üzerindeki etkisinin pozitif olduğu sonucuna varmıştır. Kubicova (2013), 27 AB ülkesi verilerini kullanması neticesinde vergi oranlarının DYY üzerindeki olumsuz etkilediği sonucuna varmıştır. Sato (2012) 19 OECD üyesinin 1985-2005 yılları arasında kurumlar vergisi oranının düşürülmesinin DYY'yi pozitif etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Sudsawasd, (2008) Doğu Asya ülkelerindeki kurumlar vergisi oranındaki bir yükselişin DYY girişlerini negatif

⁸ Pearson Analizi, iki sayısal ölçüm arasında doğrusal bir ilişki olup olmadığını, varsa bu ilişkinin yönünü ve şiddetinin ne olduğunu belirlemek için kullanılan bir istatistiksel yöntemdir. Değer aralığı -1 ile +1 arasındadır. +1'e yaklaştıkça pozitif değer olurken, -1'e yaklaşması ise aralarındaki ilişki negatif olmaktadır.

⁹ Regresyon analizi, iki ya da daha çok değişken arasındaki ilişkiyi ölçmek için kullanılan analiz metodudur. Regresyon analizi ile değişkenler arasındaki ilişkinin varlığı eğer ilişki var ise bunun gücü hakkında bilgi edinilebilmektedir. Eğer R^2 değeri sıfıra yakınsa, uyumun zayıf olduğu kabul edilir. Eğer R^2 değeri bire yakınsa, uyumun güçlü olduğu sonucu çıkarılır.

etkileyerek bir azalmaya neden olduğu sonucuna varmıştır. Son olarak Hartman (1985) ise kurumlar vergisinin DYY negatif etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Literatürde kurumlar vergisi oranıyla büyüme arasındaki ilişkiye bakıldığında Lee ve Gordon (2005) 1970-1997 yılları arasında 70 ülkeyi kapsayan verileri kullanarak kurumlar vergisi oranıyla ekonomik büyüme arasında güçlü bir negatif ilişki olduğu sonucuna varmıştır. Dackehag ve Hansson (2012) 1975-2010 yılları arası 25 OECD ülkesinde panel veri analizini kullanarak kurumlar vergisi oranı ile büyüme arasında negatif bir ilişki bulmuştur. Arnold (2008) 21 OECD ülkesinde kurumlar vergisi ile ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişki olduğu sonucuna varmıştır. Ayrıca Macek (2015)' de kurumlar vergisiyle büyüme arasında negatif bir ilişki bulmaktayken Vedder (2001) aralarında bir ilişki olmadığı sonucuna varmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GELİŞEN ÜLKELERDE KÜRESELLEŞMENİN KURUMLAR VERGİSİ POLİTİKASI UYGULAMASI

Tezin bundan önceki bölümlerinde kurumlar vergisi teorisine ve küreselleşmenin kurumlar vergisi politikasına etkisi ve kurumlar vergisindeki ekonomik trendler üzerinde durulmuştur.

Bu bölümde gelişen ülkelerde küreselleşmenin kurumlar vergisi politikasına yönelik uygulama yapılacaktır. Bu analiz yapılırken ülkelerin vergi sistemlerinde bulunan kurumlar vergisi oranları ve gelirleri baz alınarak bir yol izlenecektir. Ayrıca küreselleşme endeksi, ticari açıklık ve doğrudan yabancı yatırımları gibi çeşitli küreselleşme göstergelerine değinilecektir. Bu göstergelerin alınmasının nedeni gelişen ülkelerin küreselleşme sürecine katılmasıyla beraber sermaye yetersizliklerini giderebilmek için ÇUŞ'lara yönelik ülkelerini yatırıma uygun hale getirmeye çalışmışlardır. Bu ise gelişen ülkelerde kurumlar vergisi politikalarının değişmesine neden olmuştur. Diğer bir ifadeyle ülkelerin küreselleşme sürecine katılması kurumlar vergisi politikası trendlerini etkilemektedir. Bu çerçevede ilk olarak bu çalışmanın amacı ortaya konulacaktır ve sonrasında yöntemine değinilecektir. Daha sonrasında çalışmada kullanılan küreselleşmenin kurumlar vergisi politikasına etkisi olan göstergeleri ölçüt alınan verilere niceliksel analiz yapılacak ve elde edilen bulgular değerlendirilerek bu bölüm tamamlanacaktır.

3.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, gelişen ülkelerdeki küreselleşmenin kurumlar vergisi politikalarının uygulamadaki değişimlerine bakılacaktır. Bu kapsamda ilk olarak gelişen ekonomilerdeki kurumlar vergisi oranlarını ve gelirlerini etkileyen küreselleşme göstergeleri tespit edilip ekonometrik analiz yapılarak, küreselleşmenin kurumlar vergisi politikalarını etkileyip etkilemediğine bakılacaktır. Bu bağlamda ikinci bölümde kullanılan küreselleşme endeksi ve doğrudan yabancı yatırımlar gibi göstergeleri ülkeler bazında ele alarak araştırma sorusuna cevap aranacaktır.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmanın bu kısımdaki analizini nicel veri analizi kapsamında mevcut istatistiklere dayalı panel veri analizi yöntemi kullanılacaktır. Çalışmanın önceki bölümlerinde gelişen ülkelerin tarihsel ve makroekonomik unsurları nitel veri analizi kapsamındaki tarihsel karşılaştırma

yöntemi kullanılmıştır. Ayrıca bu kısımda önceki kısımlarda açıklanan nicel veri analizi yapılacaktır.

Çalışmada kullanılan ölçütler bakımından birçok ülkenin kısıtları bulunmaktadır. İlk olarak sadece bazı ülkeler haricinde (Kosova, Sırbistan) tüm ülkelerin 1989 yılından itibaren verileri bulunan ölçütler kurumlar vergisi oranı, küreselleşme endeksi ve nüfusa ait verilerdir. Diğer ölçütler kurumlar vergisi gelirleri, doğrudan yabancı yatırım girişleri, kişi başı düşen milli gelir, ticari açıklık, gayri safi yurtiçi hasılaya ait veriler bulunmamaktadır. Dolayısıyla veriler ile ülkelerin ortak bir başlangıç noktası seçilmesi gerekmektedir. Böyle bir başlangıç yılının seçilmesinde 1989 yılına en yakın tarih 2000 yılı olabileceği; 2000 yılının kabul edilmesi durumunda bile, yedi ülkenin (Sırbistan, Karadağ, Kosova, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan, Türkmenistan) ülkelerine ait veri sorunuyla karşılaşmıştır. Bu kapsamda bu kısımda yapılacak panel veri analizinde 1989-2020 yılları arasında on iki ülke incelenirken, ülkeler arası karşılaştırmalı analiz yapılırken 2000-2020 yılları arasında 18 ülke incelenmektedir.

Tez kapsamında kullanılacak verilerin kısıtlı olmasının sebebi bazı ülkelerin siyasi bütünlüğünü sağlayamaması ve verilerin düzenli bir şekilde yayınlanmaması gibi gerekçelerden kaynaklanmaktadır.

3.3. Küreselleşmenin Kurumlar Vergisi Politikası Trendleri Üzerine Niceliksel Analiz

Bu kısımda tez kapsamında ele alınan kriterlerin katsayılarını incelemek için panel veri modelleri kurularak ele alınacaktır. Bu kapsamda sırasıyla ilk olarak literatüre değinildikten sonra metodoloji açıklanacaktır, sonrasında panel veri belirleme testleri yapılacak ve bulgulara değinilecektir.

3.3.1. Literatür

Literatürdeki kurumlar vergisiyle ilgili çalışmalar kronolojik sıra itibarıyla şöyle sıralanabilmektedir.

Hamper (2019) 1980-2018 yılları arasında 36 OECD ülkesini içeren ülkeler arası havuzlanmış bir zaman serisi regresyonu analizini kullanarak, küreselleşme ile kurumlar vergisi oranı ve kurumlar vergisi geliri arasındaki ilişki yeniden değerlendirilmektedir. Mevcut kanıtlar doğrultusunda, ticari açıklık ile kurumlar vergisi oranları veya gelirleri arasında önemli bir ilişki olmadığı görülmektedir. Ancak, KOF Küreselleşme Endeksi ve DYY girişlerinin kurumlar vergisi oranı üzerinde negatif ilişkisi olduğu ve bunların kurumlar vergisi geliri üzerinde belirsiz bir etkisi olduğu sonucuna varmaktadır.

Sevinç, Öz-Yalaman ve Sevil (2019) 1998-2016 yılları arasında 33 ülkeden oluşan panel veri seti kullanılarak, küreselleşmenin kurumlar vergisi üzerinde bir etkisinin olup olmadığını

incelemektedir. Bulgular, küreselleşme ile kurumlar vergisi arasında negatif bir ilişki olduğu sonucuna varmaktadır.

Shevlin, Shivakuma ve Urcan (2019) toplam efektif vergi oranları ile ülke düzeyinde makroekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Bulgulara göre ülke düzeyinde efektif vergi oranları ile gelecekteki makroekonomik büyüme arasında negatif ilişki olduğu sonucuna varmaktadır.

Dökmen (2018) OECD ülkelerinde doğrusal olmayan regresyon tekniğini kullanarak kurumlar vergisi paradoksunun geçerliliğini incelemektedir. Analiz sonucunda kurumlar vergisi açısından Laffer eğrisinin geçerli olduğunu ve kurumlar vergisi gelirlerini maksimize eden oranın %34 olduğu sonucuna varmaktadır.

Abdioğlu, Biniş ve Arslan (2016) 2003-2013 yılları arasında 19 ülkeye panel veri analizi kullanarak kurumlar vergisi oranının doğrudan yabancı sermaye yatırımları üzerindeki etkisini incelemektedir. Bulgulara göre vergi oranları ile doğrudan yabancı yatırımları arasında negatif bir ilişki olduğuna ve vergi oranlarını düşüren ülkelerin, bu düşüşü izleyen süreçte daha yüksek seviyede doğrudan yabancı yatırımları çektiği sonucuna ulaşmaktadır.

Exbrayat (2017) 1982-2006 yılları arasında 26 OECD ülkesinden oluşan bir panelde farklı kurumlar vergilendirmesi ölçümleri üzerindeki reaksiyon fonksiyonlarını tahmin ederek, yeni ekonomik coğrafya literatürüne dayalı vergi rekabeti literatürünün ampirik ilişkisini incelemektedir. Bulgular, ticaret maliyetlerindeki düşüşün kurumlar vergileri üzerinde belirsiz bir etki yarattığı sonucuna varmaktadır.

Ogibayashi ve Takashima (2014) GSYH ile kurumlar vergisi oranı ve mekanizması arasındaki ilişkiyi etkileyen faktörleri analiz etmektedir. Bulgular, yönetici tazminatının ve üreticilerin yatırım için kendi nakitlerinin kullanımının, GSYH ile kurumlar vergisi oranı arasındaki negatif korelasyonu yeniden oluşturmak için vazgeçilmez faktörler olduğu sonucuna varmaktadır.

Sato (2012) 1985-2007 yılları arasında 30 OECD ülkesi arasında dinamik panel veri analizini kullanarak doğrudan yabancı yatırımların boyutunu analiz etmektedir. Bulgular, kurumlar vergisinin yabancı yatırımlar üzerindeki etkisinin negatif olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Abbas vd. (2012) 1996-2007 yılları arasında 50 yükselen ve gelişmekte olan ekonomideki kurumlar vergisi rejimleri hakkında yeni bir veri seti derlemekte ve bunların kurumlar vergisi gelirleri ile yerli ve yabancı yatırımlar üzerindeki etkilerini analiz etmektedir. Bulgular, daha yüksek vergi oranlarının yerel yatırımları ve doğrudan yabancı yatırımları olumsuz etkilediğini, kısa vadede ise gelirleri artırdığını sonucuna ulaşmaktadır.

Egger ve Raff (2011) 1982-2005 yılları arasında 43 gelişmiş (OECD üyesi) ve gelişmekte olan ülkedeki düşük kurumlar vergisi oranının doğrudan yabancı yatırım girişleri üzerindeki etkisini incelemektedir. Bulgular, ticari entegrasyonun kurumlar vergisi oranlarında önemli bir düşüşe yol açtığı sonucuna ulaşılmıştır.

Aizman (2009) 1980 ve 1990 yılları arasında 24 gelişmekte olan ülkede panel regresyon analizini kullanarak, küreselleşmenin farklı gelişme aşamalarındaki ülkelerin vergi matrahları üzerindeki etkisini incelemektedir. Bulgular vergi tabanını toplaması kolay vergiler (tarife, senyoraj, vb.) yerine toplaması zor vergilerle (KDV, gelir vergisi, kurumlar vergisi vb.) ikame edilmiştir ve 1980'lerin başı ile 1990'ların sonları arasında gelişmekte olan ülkelere toplanması kolay vergilerin gelir/GSYH oranı yaklaşık %20 azalırken, toplanması zor vergilerin gelir/GSYH oranı %9 arttığı sonucuna varmaktadır.

Overesch ve Rincke (2009) 1982-2005 yılları arasında 18 Batı Avrupa ülkesini kapsayan geniş bir örneklem kullanarak, Doğu Avrupa'daki komünist rejimlerin çöküşünün Batı Avrupa ülkelerinin vergi politikaları üzerinde asimetric etkileri olup olmadığını analiz etmektedir. Bulgular, Doğu Avrupa'daki komşularına doğrudan maruz kalan Batı Avrupa ülkelerinin, eski bir komünist ülke ile ortak bir sınırı paylaşmayan ülkelere göre kurumlar vergisi oranlarını önemli ölçüde düşürdüğünü ve Batı Avrupa'daki sınır ülkelerinin yasal vergi oranlarını sınır dışı ülkelere kıyasla yüzde 8,1 ile 10,5 puan düşürmekte iken efektif marjinal vergi oranları kullanıldığında, etkinin 6,5 ile 8,8 puan aralığında olacağı sonucuna varmaktadır.

Çak ve Karakaş (2009) 1990-2007 yılları arasında yedi ülkede panel veri seti kullanarak doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını çeken faktörlerin neler olduğu ve hangi faktörlerin diğerlerine kıyasla daha önemli olduğunu incelemektedir. Bulgular, ele alınan ülkelere 1990-2007 yıllarını içeren dönemde modele dahil edilen değişkenler arasında önem sıralaması yapıldığında, sırasıyla kişi başına GSYH'deki artış oranı, işsizlik oranı, toplam ticaret hacminin GSYH'ye oranı, kurumlar vergisi oranı, toplam vergi yükü, nüfus artış oranı ve enflasyon oranı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Neumann, Holman ve Alm (2009) iki ülkeli, iki faktörlü, iki model kullanarak küreselleşmenin vergilendirme üzerindeki etkisini incelemektedir. Bulgular, artan hareketlilik gelirleri bir dereceye kadar azaltırken, hükümetlerin hala önemli miktarda vergi toplama kabiliyetini elinde tuttuğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Piatkowski ve Jarmuzek (2008) 1995-2006 yılları arasında panel veri analizi kullanarak Doğu Avrupa'da kurumlar vergisi oranı belirlemede karşılıklı bağımlılık olduğu ve Moldova'daki son kurumlar vergisi indiriminin bölgede vergi rekabetini yoğunlaştırabileceği yönündeki tahminleri incelemektedir. Bulgular, bölgedeki kurumlar vergisi oranlarındaki

değişikliklere stratejik olarak tepki verdiği ve Moldova'nın sıfır kurumlar vergisi oranının kurumlar vergisinde daha fazla kesintiyi teşvik ettiği sonucuna varmaktadır. Ayrıca doğrudan yabancı yatırım akışlarının fazla etkilenmeyeceğini, vergi gelirlerinin düşmesinin muhtemel olduğunu, vergi gelirindeki kompozisyondaki değişimin ekonomik verimliliği artırırken eşitliği azaltabileceğini ifade etmektedir.

Sudsawasd (2008) Doğu Asya ülkelerindeki kurumlar vergisi ve vergi anlaşmalarının, özellikle ASEAN 5 ülkelerine (Endonezya, Malezya, Filipinler, Singapur ve Tayland) doğrudan yabancı yatırım girişleri üzerindeki etkisini incelemektedir. Bulgular, kurumlar vergisi oranındaki artışın, beklendiği gibi doğrudan yabancı yatırım düzeyinde düşüşe neden olduğu sonucuna varmıştır.

Clausing (2008) 1979-2002 yılları arasında 36 OECD ve Avrupa ülkelerinde oluşan bir veri setini kullanarak, artan ekonomik entegrasyonun kurumlar vergisi oranları ve kurumlar vergisi gelirleri üzerindeki etkisini, Avrupa Birliği üyesi ve aday ülkeler örneğine odaklanarak incelemektedir. Bulgular, daha entegre ülkeler daha düşük kurumlar vergisi oranlarını seçerken, daha büyük ülkeler, gelir vergisi oranlarında daha yüksek oranları seçtiği görülmekte ve kurumlar vergisi gelirlerinin vergi oranları ile parabolik olarak ilişkili olduğu sonucuna varmaktadır.

Agostini (2007) ABD'deki kurumlar vergisinin doğrudan yabancı yatırımlar üzerindeki etkisini incelemekte ve kurumlar vergisi oranının doğrudan yabancı yatırımlar üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu sonucuna varmaktadır.

Hines (2005) 50 ülkeyi içeren çalışmasında 1982'de büyük ülkelerin, küçük ülkelere kıyasla kurumsal geliri önemli ölçüde daha yüksek vergi oranlarına tabi tutulurken, 1999'da bu farklılıkların artık o kadar belirgin olmadığı sonucuna varmıştır.

Clausing (2007) 1979-2002 yılları arasında GSYH'ya göre kurumlar vergisi gelirleri boyutunda OECD ülkeleri arasındaki değişimi incelemektedir. Sonuçlar, vergi oranları ve gelirler arasında parabolik bir ilişki olduğunu ve tüm örnek için geliri maksimize eden kurumlar vergisi oranı %33 olduğu sonucuna varmıştır. Ayrıca bu gelir maksimize etme oranı, ekonomiler küçüldükçe ve dünya ekonomisiyle daha fazla bütünleştikçe azalmakta olduğu sonucuna ulaşmaktadır.

Dreher (2006) 1970-2000 yılları arasında 123 ülke için panel veri analizini kullanarak, genel küreselleşme endeksinin yanı sıra tek boyutları ölçmek için oluşturulan alt endekslerin ekonomik büyümeyi etkileyip etkilemediği ampirik olarak analiz etmektedir. Bulgular, küreselleşmenin büyümeyi teşvik ettiği sonucuna ulaşmaktadır.

Dreher (2005) 1970-2000 yılları arasında panel regresyonu kullanarak küreselleşmenin OECD ülkelerinin emek, tüketim ve sermaye üzerindeki örtülü vergi oranlarını etkileyip etkilemediğini analiz etmektedir. Bulgular, küreselleşmenin sermaye üzerindeki vergi oranlarını artırdığı sonucuna ulaşmaktadır.

Škabić (2015) 2000-2011 yılları arasında panel veri analizini kullanarak altı ülke üzerinde doğrudan yabancı yatırım girişlerinin belirleyicilerini incelemektedir. Bulgular, doğrudan yabancı yatırım çekmenin en önemli belirleyicilerinin pazar büyüklüğü (nüfus), büyüme oranları, kişi başına GSYH ve ücretler olduğuna sonucuna varmaktadır. Ayrıca kurumsal değişkenler ve kurumlar vergisi oranları, akışların analizinde önemli değilken, doğrudan yabancı yatırım stokunun analizinde önemli getirmektedir.

Slemrod (2004) hem yasal kurumlar vergisi oranlarını hem de kurumlar vergisi gelirlerini GSYH'ye oranlayarak kurumlar vergisi üzerindeki etkisini incelemektedir. Bulgular, ticari açıklığın yasal kurumlar vergisi oranını negatif etkilerken GSYH içindeki payı üzerinde hiçbir etkisi olmadığı sonucuna varmıştır.

Devereux vd. (2004) 1980-2004 yılları arasındaki Birleşik Krallık'taki kurumlar vergisi gelirlerini, kurumlar vergisi oranlarındaki indirimler ve kurumlar gelirindeki artışların kombinasyonuna odaklanarak incelemektedir. Bulgular, kısmen kurumlar vergisi matrahının genişliğini artıran tedbirlerin bir sonucu olduğu sonucuna ulaşmaktadır.

Bretschger ve Hettich (2002) 1967-1996 yılları arasında panel veri analizi kullanarak 14 OECD ülkesinde küreselleşmenin kurumlar vergisi oranları üzerine etkisini incelenmiştir. Bulgulara göre küreselleşmenin kurumlar vergileri üzerinde negatif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmaktadır.

Gelleny ve McCoy (2001) 1982-1991 yılları arasında 17 OECD ülkesinden oluşan bir veri setinde Olağan En Küçük Kareler havuzlanmış zaman serisi regresyon analizlerini kullanarak, ulusal kurumlar vergisi politikaları ile küreselleşme arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Analiz sonuçlarına göre küreselleşme ile kurumlar vergisi oranları arasında negatif bir ilişki bulunmaktadır.

Literatürdeki çalışmalara bakıldığında bağımlı değişken olarak kurumlar vergisi gelirlerinin GSYH içindeki payı alınmaktadır. Bu çalışma literatürden farklı olarak oluşturulan dört modelden ikisinde bağımlı değişken olarak kurumlar vergisi gelirlerinin vergi gelirleri içerisindeki payı ele alınmaktadır. Bu, literatürden farklı olarak çalışmanın özgünlüğünü oluşturmaktadır.

Özetle bu kısımda, literatürde yapılan çalışmalara ve bu çalışmanın özgünlüğüne değinilmektedir. Bir sonraki kısımda tez kapsamında kullanılacak olan verilere ve açıklamalarına değinilecektir.

3.3.2. Veri Seti

Tezde 1989-2020 dönemini kapsayan 12 ülkeye ait nüfus, kişi başına düşen milli gelir, küreselleşme endeksi, ticari açıklık, DYY ve GSYH kullanılarak kurumlar vergisi oranları ve gelirleri üzerindeki etkisi panel veri yöntemiyle analiz edilmiştir. Tez kapsamında ele alınan ülkelerden Bosna Hersek, Çin, Karadağ, Kazakistan, Kırgızistan, Kosova, Kuzey Makedonya, Özbekistan, Rusya, Sırbistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Ukrayna veri eksikliği sebebiyle analize dahil edilmemiştir. STATA 14.2 paket programı kullanılarak veriler tahmin edilmiştir. Çalışmada bağımlı değişken kurumlar vergisi oranı (Corporate Income Tax Rate- CITR) ve kurumlar vergisi gelirleri (Corporate Income Tax Revenue: CITREV), bağımsız değişkenler ise Nüfus (Population- POP), kişi başına düşen milli gelir (GDP per capital- GDPPER), küreselleşme endeksi (KOF Globalization Index- KOFGI), Ticari açıklık (Trade Openness- TO), DYY (Foreign Direct Investment- FDI) ve GSYH (Gross Domestic Product- GDP) serileri kullanılmıştır. Veriler, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD- Organisation for Economic Co-operation and Development), Dünya Bankası (WB- World Bank), Uluslararası Para Fonu (IMF- International Monetary Fund) ve Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD- United Nations Conference on Trade and Development)'ndan elde edilmiştir.

Aşağıdaki tablo 3.1'de çalışmada kullanılan değişkenler ve tanımları bulunmaktadır.

Tablo 3.1 Değişkenler ve Açıklamaları

Değişken	Tanım
Kurumlar Vergisi Oranı	Kurum veya kurumların ticari faaliyetleri sonucunda elde ettikleri kazanç ve iratların kurum ortaklarına dağıtılırken uygulanan vergi oranını göstermektedir
Kurumlar Vergisi Geliri	Kurum veya kurumların ticari faaliyetleri sonucunda elde ettikleri kazanç ve iratların kurum ortaklarına dağıtılırken uygulanan vergi sonucunda toplanan vergi gelirlerini göstermektedir.
Nüfus Artış Oranı	Bir ülkede bir önceki yıla göre toplam nüfusta yüzde kaçlık bir nüfus büyümesi gerçekleştiğini göstermektedir.
Kişi Başına Düşen GSYH	Kişi başına GSYİH, gayri safi yurtiçi hasılanın yıl ortası nüfusa bölüm oranını ifade etmektedir.
Küreselleşme Endeksi	Küreselleşmenin ekonomik, sosyal ve politik boyutlarını ölçen oranı ifade etmektedir.

Ticari Açıklık	Bir ülkenin ihracat ve ithalat toplamalarının GSYH'ye oranını ifade etmektedir.
Doğrudan Yabancı Yatırımlar	Bir ülkenin ekonomisine yabancı yatırımcılardan gelen net girişlerin GSYH'ye oranını ifade etmektedir.
GSYİH Artış Oranı	Bir ülkedeki tüm yerleşik üreticiler tarafından eklenen brüt değer artı tüm ürün vergileri ve ürünlerin değerine dahil edilmeyen tüm sübvansiyonların toplamını ifade etmektedir.

Bu kısımda özetle bu çalışmada hangi dönemler arasını kapsadığını ve kullanılacak değişkenlere ve tanımlarına değinilmektedir. Bir sonraki kısımda metodoloji ele alınacaktır.

3.3.3. Metodoloji

Tez kapsamında yapılan niceliksel analizde 12 ülkeye ait 8 değişkenin etkisi analiz edileceği için panel veri analizi kullanılmaktadır. Bunun sebebi zaman ve mekân boyutunun bulunmasındandır. Zaman serisi verilerinde bir veya birden fazla değişkenin gün, ay, yıl gibi belli bir zaman içerisindeki değişimi görülürken, kesit verilerinin değerlerinde ise bir veya birden fazla değişkenin zamanın belli bir noktasında çeşitli örneklemelerden toplanmaktadır. Panel verisinde ise aynı kesit birimleri zaman içinde gözlenmektedir (Gujarati ve Porter, 2012: 591; Tatoğlu: 2020: 1-2).

Panel veri, yatay ve dikey kesitlerin birleşiminden oluşmaktadır. Araştırmalara, belli bir zaman biriminde veri sayısını çoğaltarak birden fazla gözlem yapma imkânı vermektedir (Yaşar ve Küpcü, 2020: 71). Ayrıca panel veri analizi daha fazla veri setiyle analiz yapma olanağı tanınması, serbestlik derecesini artırırken değişkenler arası korelasyonu azaltmaktadır. Bu durum ise ekonomik tahminlerin doğruluğunu artırmaktadır (Hsiao, 2003: 4; Frees, 2004: 4-5).

Panel veri modeli denklemi aşağıdaki gibi ifade edilebilir (Tatoğlu: 2020: 4):

$$Y_{it} = a + C_{it}X_{it} + u_{it} \quad i=1, \dots, N; t=1, \dots, T \quad (1)$$

Modelin daha anlaşılır kılmak için denklemdeki ifadelerin açıklanması gerekmektedir. Denklemde yer alan Y bağımlı değişkeni göstermektedir. Denklemde yer alan X bağımsız değişkeni ifade etmekte ve birden fazla bağımsız değişken kullanılabilmektedir. Denklemdeki diğer ifadeler ise (a) sabit parametreyi, (C) eğim parametreleri, (u) hata terimidir. Ayrıca (i) alt indisi birey, şehir, ülke vb. birimleri gösterirken (t) alt indisi zamanı (gün, ay, yıl) ifade etmektedir. Değişkenlerin ve hata teriminin (i) ve (t) alt indisini taşıması, panel veri setinin olduğunu göstermektedir (Tatoğlu, 2020: 5)

$$u_{it} = v_{it} + \mu_i \quad (2)$$

Denklemde yer alan v_{it} skolaistik hata terimini ifade etmekte iken μ_i gözlemlenemeyen birim etkiyi ifade etmektedir (Baltagi, 2021: 14).

Yukarıdaki panel veri denklemi göz önünde bulundurularak tez kapsamında aşağıdaki gibi 4 tane model oluşturulmuştur.

$$\text{Model 1: CITR}_{it}=a_i+C_1\text{POP}_{it}+C_2\text{GDPPER}_{it}+C_3\text{TO}_{it}+C_4\text{KOFGL}_{it}+u_{it} \quad (3)$$

$$\text{Model 2: CITREV}_{it}=a_i+C_1\text{POP}_{it}+C_2\text{GDPPER}_{it}+C_3\text{TO}_{it}+C_4\text{KOFGL}_{it}+u_{it} \quad (4)$$

$$\text{Model 3: CITR}_{it}=a_i+C_1\text{TO}_{it}+C_2\text{FDI}_{it}+C_3\text{POP}_{it}+C_4\text{GDP}_{it}+u_{it} \quad (5)$$

$$\text{Model 4: CITREV}_{it}=a_i+C_1\text{TO}_{it}+C_2\text{FDI}_{it}+C_3\text{POP}_{it}+C_4\text{GDP}_{it}+u_{it} \quad (6)$$

t: 1989 ... 2020 i: 12 Gelişen Ülke Ekonomisi

Oluşturulan modellerdeki bağımlı ve bağımsız değişkenlerinin literatürde kullanan çalışmalar aşağıdaki tablo 3.2’de gösterilmektedir.

Tablo 3.2 Değişkenlerin Kullanıldığı Çalışmalar

Citr	Sevinç, Öz-Yalaman ve Sevil (2019), Hamer (2019), Shevlin, Shivakuma ve Urcan (2019), Dökmen (2018), Abdioğlu vd. (2016), Kersan-Škabić (2015), Cozmei (2014), Egger ve Raff (2014), Abbas vd. (2012), Sato (2012), Overesch ve Rincke (2009), Stinespring (2009), Çak ve Karakaş (2009), Piatkowski ve Jarmuzek (2008), Sudsawasd (2008), Mooij ve Nicodème (2008), Clausing (2008), Clausing (2007), Hasset (2007), Brill ve Hassett (2007), Agostini (2007), Slemrod (2003), Gelleny ve mccooy (2001)
Citrev	Dökmen (2018), Abbas vd (2012), Clausing (2008), Clausing (2007), Brill ve Hassett (2007), Hasset (2007)
Pop growth rate (%)	Sevinç, Öz-Yalaman ve Sevil (2019), Hamer (2019), Overesch ve Rincke (2009), Abdioğlu vd. (2016), Kersan-Škabić (2015), Çak ve Karakaş (2009), Quinn (1997)
GDP growth rate	Sevinç, Öz-Yalaman ve Sevil (2019), Shevlin, Shivakuma ve Urcan (2019), Hamer (2019), Dökmen (2018), Abdioğlu vd. (2016), Kersan-Škabić (2015), Egger ve Raff (2014), Cozmei (2014), Sato (2012), Abbas vd. (2012), Overesch ve Rincke (2009), Stinespring (2009), Sudsawasd (2008), Piatkowski ve Jarmuzek (2008), Mooij ve Nicodème (2008), Clausing (2008), Clausing (2007), Dreher (2005), Winner (2005), Slemrod (2003), Quinn (1997)
Gdpper	Sevinç, Öz-Yalaman ve Sevil (2019), Kersan-Škabić (2015), Egger ve Raff (2014), Cozmei (2014), Aizenaman ve Jinjark (2009), Çak ve Karakaş (2009), Clausing (2008), Clausing (2007), Quinn (1997)
FDI inflow/GDP	Abdioğlu vd. (2016), Kersan-Škabić (2015), Abbas vd. (2012), Sato (2012), Overesch ve Rincke (2009), Çak ve Karakaş (2009), Agostini (2007),
To	Sevinç, Öz-Yalaman ve Sevil (2019), Hamer (2019), Abdioğlu vd. (2016), Cozmei (2014), Aizenaman ve Jinjark (2009), Piatkowski ve Jarmuzek (2008), Slemrod (2003), Gelleny ve mccooy (2001)
Kofgl	Sevinç, Öz-Yalaman ve Sevil (2019), Hamer (2019), Dreher (2016), Dreher (2005)

Bir sonraki kısımda panel veri modelindeki klasik model, sabit etkiler modeli ve tesadüfi etkiler modelinin belirleme testlerine değinilecektir.

3.3.4. Panel Veri Modelleri Belirleme Testleri

Panel veri modelinin belirlenmesinde üç yaklaşım bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla Havuzlanmış EKK, Sabit Etkiler ve Tesadüfi Etkilerdir. F ve LR testleri yapılarak bunlardan hangisinin kullanılacağını belirlemektedir.

Moulton ve Randolph (1989) tarafından önerilen ve literatürde ANOVA F ya da kısıtlı F olarak bilinen F testi, klasik modelin çeşitli modellere karşı geçerliliğini test etmektedir. F testiyle kullanılan verilerin birimler arasında bir farklılık gösterip göstermediğini test etmektedir. Test sonucunda veriler, birimlere göre farklılık gösterirse klasik model geçersizken, birimlere göre farklılık göstermezse klasik model geçerlidir ve kısıtlı ve kısıtsız olmak üzere iki tür modelden hareket edilmektedir. Kısıtlı modelde değişkenlere ait verinin birim farklılıkları önemli olmazken, kısıtsız modelde birimlere göre değer aldığı varsayımı yapılmaktadır (Tatoğlu, 2020: 177).

Kısıtsız model;

$$Y_i = X_i C_i + u_i \quad i=1, \dots, N \quad (7)$$

şeklinde. Kısıtlı modelde ise;

$$Y = XC + u \quad (8)$$

olarak ifade edilmektedir. Sınanacak hipotez ise;

$$K_0 = C_i = C \quad (9)$$

şeklinde ifade edilmektedir. K_0 hipotezi reddedilmezse $C_0 = C$ 'dır. Dolayısıyla verilerin havuzlanmışlığı kabul edilmektedir. Bu durumda model, klasik modelle ifade edilmektedir ve havuzlanmış en küçük kareler yöntemiyle çözümlenmektedir (Tatoğlu, 2020: 177-178).

F testi ile sınanacak hipotez aşağıdaki şekildedir:

$K_0: C_0 = C$ Birim etki bulunmamaktadır. Klasik model (HEKK) uygundur

$K_0: C_0 \neq C$ Birim etki bulunmaktadır. Sabit etkiler (S.E) uygundur.

K_0 hipotezi reddedilmezse verinin havuzlanmışlığı kabul edilmektedir. Diğer bir ifadeyle klasik model (HEKK) tercih edilecektir. Eğer K_0 hipotezi reddedilirse model, sabit etkilerle (S.E) analiz edilmelidir.

Olabilirlik Oranı (LR) testi ise klasik modeli tesadüfi etkiler modeline karşı test etmektedir. LR test istatistiği hesaplanırken, tesadüfi etkiler modeli ve klasik model en çok olabilirlik yöntemi ile tahmin edilmekte ve her ikisinden elde edilen log-olabilirlik değerleri kullanılmaktadır. K_0 hipotezi reddedilmezse klasik model uygundur şeklinde kurulmaktadır. K_0 hipotezi reddedilirse, birim veya zaman etkilerinin olduğuna ya da her ikisinin birden etkisinin olmaktadır. Diğer bir ifadeyle klasik modelin uygun olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır (Tatoğlu, 2020: 182).

LR testi hipotezi aşağıdaki şekildedir:

$K_0: \sigma_\mu = 0$ Birim etki bulunmamaktadır. Klasik model (HEKK) uygundur.

$K_0: \sigma_\mu \neq 0$ Birim etki bulunmaktadır. Tesadüfi etkiler (TE) modeli uygundur.

Klasik model (HEKK) ile tesadüfi etkiler modelinden hangisinin uygun olduğunu belirten bazı testler mevcuttur.

Breusch-Pagan (1980) havuzlanmış en küçük kareler yönteminin uygun olup olmadığını sınamak için Lagrange Çarpanı (LM) testini geliştirmişlerdir. Diğer bir ifadeyle bu test ile havuzlanmış en küçük kareler yöntemini tesadüfi etkiler modeline karşı sınamaktadır. Bu testte, tesadüf etkiler modelinin varyansının sıfır olduğu hipotezi ($K_0: \sigma_\mu^2 = 0$) sınanmaktadır (Tatoğlu, 2020: 186).

Breusch-Pagan LM testi aşağıdaki şekildedir:

$$LM = \frac{NT}{2(T-1)} \left[\frac{\sum_{i=1}^N (\sum_{t=1}^T a_{it})^2}{\sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T a_{it}^2} - 1 \right]^2 \quad (10)$$

Denklemleri daha anlaşılır kılabilmek için açtığımızda denklemlerde bulunan (a), havuzlanmış en küçük kareler modelinin tahmininden elde edilen kalıntıları ifade etmektedir. LM test istatistikleri, 1 serbestlik dereceli χ^2 dağılımına uymaktadır. K_0 hipotezi reddedilmezse, birim etkilerin varlığı kabul edilmektedir. Diğer bir ifadeyle klasik model uygun olduğu ifade edilebilmektedir. K_0 reddedilirse klasik modelin uygun olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır (Tatoğlu, 2020: 186).

Klasik modelde heteroskedasite Breusch-Pagan (1979) /Cook-Weisberg (1983) modeli ile sınanabilmesi için, ilk modelin HEKK yöntemi ile tahmininden kalıntılar (u_{it}) elde edilmektedir. Daha sonra aşağıdaki regresyon denklemi tahmin edilmektedir;

$$\hat{u}_{it}^2 = L_0 + h_{it}L + \varepsilon_{it} \quad (11)$$

burada h_{it} , X_{it} 'nin tümünü bir alt kümesini veya bağımlı değişkenin tahmini değerini içerebilmektedir. Temel hipotez ise aşağıdaki gibidir;

K_0 :değişen varyans yoktur ($K_0: L=0$)

şeklinde oluşturulmaktadır (Tatoğlu, 2020: 230).

Wooldridge'in (2002) panel veri modelinde otokorelasyonu sınamak için K_0 hipotezi "birinci mertebeden otokorelasyon yoktur" şeklinde olan bir otokorelasyon testi önermiştir. Diğer bir ifadeyle birim etkinin varlığını sınamak için tesadüfi etkiler modeli üzerinden bir test geliştirmiştir. Tesadüfi etkiler modeli baz alındığında aşağıda;

$$Y_{it} = X_{it}C + v_{it} \quad v_{it} = \mu_i + u_{it} \quad (12)$$

Wooldridge modelinde birim etki içermediği zaman HEKK tahmincisi etkindir. Birim etkinin varlığını sınamak için geliştirilen hipotez ise;

$$K_0: \sigma_\mu^2 = 0 \quad (13)$$

şeklindedir. Temel hipotez, birim etkinin olmadığını ifade etmektedir. Diğer bir ifadeyle otokorelasyonun bulunmamaktadır. Bu ise klasik modelin geçerli olduğu anlamına gelmektedir (Tatoğlu, 2020: 234).

Sabit etkiler modelinde de klasik modelde olduğu gibi heteroskedasite, otokorelasyon ve birimler arası korelasyon testleri bulunmaktadır. Sabit etkiler modelinde heteroskedasite (değişen varyans)'yi varlığını sınamak için Değiştirilmiş Walt Testi yapılmaktadır.

Birimlere göre heteroskedasitenin, değiştirilmiş Walt ile sınanması için temel hipotez aşağıdaki gibidir;

$$K_0: \sigma_i^2 = \sigma^2 \text{ (Birimlere göre heteroskedasite yoktur)}$$

şeklinde kurulmaktadır ve birimlere göre sabit olduğunu ifade etmektedir (Tatoğlu, 2020: 236).

Sabit etkiler modelinde otokorelasyon için uygulanan 2 test bulunmaktadır. Bunlar Baltagi-Wu'nun En İyi Değişmez Testi (LBI) ve Bhargava, Franzini ve Narendranathan'ın Durbin-Watson Testi (DW)'dir.

Baltagi-Wu'nun (1999) En İyi Değişmez Testi (LBI)'ndeki,

$$K_0: \rho = 0 \text{ (otokorelasyon yoktur)}$$

şeklindeki temel hipotez,

$$K_0: \rho > 0 \text{ ya da } K_0: \rho < 0$$

alternatiflerine karşı sınanmaktadır (Tatoğlu, 2020: 239).

Bhargava, Franzini ve Narendranathan (1982) yılında, AR(1) modelini kullanarak Durbin-Watson test istatistiğini önermiştir. Temel ve alternatif hipotezler sırasıyla;

$$K_0: \rho = 0 \text{ (otokorelasyon yoktur)}$$

$$K_0: |\rho| < 1$$

şeklinde kurulmaktadır (Tatoğlu, 2020: 241).

Sabit etkiler modelinde birimler arası korelasyonun varlığını sınamak için Pesaran testi yapılmaktadır. Pesaran (2004) birimler arası korelasyonun varlığını test etmek için LM testine (Breusch-Pagan) testine alternatif olarak, aynı hipoteze sahip aşağıdaki test istatistiğini önermiştir. Bu istatistik:

$$CD = \sqrt{\frac{2}{N(N-1)}} \left(\sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \sqrt{T_{ij}} \rho_{ij} \right) \quad (14)$$

şeklinde hesaplanmaktadır (Tatoğlu, 2020: 245).

3.3.5. Bulgular

Tez kapsamında kullanılan değişkenlerin tanımlayıcı özet istatistiklerinin sonuçları aşağıdaki tablo 3.3'te bulunmaktadır.

Tablo 3.3 Değişkenlere Ait Özet İstatistikler

	Gözlem	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
Model 1: $CITR_{it}=a_i+C_1POP_{it}+C_2GDPPER_{it}+C_3TO_{it}+C_4KOFGL_{it}+u_{it}$					
CİTR	384	25.71	10.01	0	50
Pop	384	0.99	0.99	-3.85	2.69
Gdpper	384	2.55	6.04	-27.57	33.03
Kof	384	60.45	14.71	24.85	85.21
MODEL 2: $CITREV_{it}=a_i+C_1POP_{it}+C_2GDPPER_{it}+C_3TO_{it}+C_4KOFGL_{it}+u_{it}$					
Citrev	384	27.49	13.00	1.65	62.28
Gdpper	384	2.55	6.06	-27.57	33.03
Pop	384	0.21	0.99	-3.85	2.69
Kof	384	60.45	14.71	24.85	85.21
MODEL 3: $CITR_{it}=a_i+C_1TO_{it}+C_2FDI_{it}+C_3POP_{it}+C_4GDP_{it}+u_{it}$					
Citr	384	25.71	10.01	0	50
To	384	84.96	34.97	15.17	168.34
Fd1	384	5.06	10.42	-40.08	108.34
Pop	384	0.21	0.99	-3.85	2.69
Gdp	384	3.19	6.19	-28	34.5
Model 4: $CITREV_{it}=a_i+C_1TO_{it}+C_2FDI_{it}+C_3POP_{it}+C_4GDP_{it}+u_{it}$					
Citrev	384	27.49	13.00	1.65	62.28
To	384	84.96	34.97	15.17	168.34
Fd1	384	5.06	10.42	-40.08	108.42
Pop	384	0.21	0.99	-3.85	2.69
Gdp	384	3.19	6.19	-28	34.5

Tablo 3.3'e bakıldığında gözlem sayılarının tam olmasından dolayı dengeli panel veri olduğu görülmektedir. Ayrıca minimum ve maksimum değer aralıkları sıra dışı bir gözlem görülmediğinden beklenen düzeydedir.

Değişkenlere ait korelasyon matrisi aşağıda tablo 3.4'te gösterilmektedir.

Tablo 3.4 Değişkenlere Ait Korelasyon Matrisi

Model 1: $CITR_{it}=a_i+C_1POP_{it}+C_2GDPPER_{it}+C_3TO_{it}+C_4KOFGL_{it}+u_{it}$					
	Citr	Pop	Gdpper	Kof	
Citr	1.0000				
Pop	0.3588	1.0000			
Gdpper	-0.1812	-0.0239	1.0000		
Kof	-0.6723	-0.3404	0.2133	1.0000	

Model 2: $CITREV_{it}=a_i+C_1POP_{it}+C_2GDPPER_{it}+C_3TO_{it}+C_4KOFGL_{it}+u_{it}$					
	Citrev	Pop	Gdpper	Kof	
Citrev	1.0000				
Pop	0.3346	1.0000			
GDPper	0.0343	-0.0239	1.0000		
Kof	0.0670	-0.3404	0.2133	1.0000	
Model 3: $CITR_{it}=a_i+C_1TO_{it}+C_2FDI_{it}+C_3POP_{it}+C_4GDP_{it}+u_{it}$					
	Citr	To	Fdi	Pop	Gdp
Citr	1.0000				
To	-0.4423	1.0000			
FDI	-0.1955	0.2733	1.0000		
Pop	0.3588	-0.3005	0.0008	1.0000	
Gdp	-0.1352	0.0021	0.1743	0.1116	1.0000
Model 4: $CITREV_{it}=a_i+C_1TO_{it}+C_2FDI_{it}+C_3POP_{it}+C_4GDP_{it}+u_{it}$					
	Citrev	To	Fdi	Pop	Gdp
Citrev	1.0000				
To	-0.3966	1.0000			
FDI	0.0372	0.2732	1.0000		
Pop	0.3346	-0.3005	0.0008	1.0000	
Gdp	0.1003	0.0021	0.1744	0.1116	1.0000

Tablo 3.4’te korelasyon katsayısının 0.80’nin üzerinde bir değişken rastlanmadığından çoklu bağlantı sorunu bulunmamaktadır. Ayrıca tablo 20 incelendiğinde model 1 ve model 3’te kurumlar vergisi oranı ile nüfus hariç tüm değişkenler arasında negatif korelasyon bulunmak iken model 2’de kurumlar vergisi gelirleri ile tüm değişkenler arasında pozitif korelasyon bulunmaktadır. Model 4 ise kurumlar vergisi gelirleri ile ticari açıklık hariç tüm değişkenler arasında pozitif bir korelasyona sahiptir.

Değişkenlere ait korelasyon matrisine ek olarak kurumlar vergisi oranı, kurumlar vergisi geliri (toplam vergi gelirleri içerisindeki payı) ve kurumlar vergisi gelirinin toplam GSYH içerisindeki payının kullanılacak değişkenlerle arasındaki korelasyon ve R^2 katsayıları aşağıdaki tablo 3.5’te gösterilmektedir.

Tablo 3.5 Değişkenlere Ait Korelasyon Matrisi ve R2 Katsayıları

		Kof	To	Gdp	Gdpper	Pop	Fdi
Citr	Katsayı	-0,6723	-0,4423	-0,1352	-0,1812	0,3588	-0,1955
	R²	0,1514	0,2734	0,0424	0,5556	0,5448	0,0560
Citrev	Katsayı	0,0670	-0,3966	0,1003	0,0343	0,3346	0,0372
	R²	0,0814	0,2791	0,0841	0,1684	0,2468	0,0208
Citrev (gdp)	Katsayı	0,0187	-0,4362	0,0653	0,0235	0,3247	-0,0656
	R²	0,0748	0,0540	0,4316	0,0533	0,3228	0,3310

Tez kapsamında ele alınan ülkelerin değişkenlerinin analiz edilebilmesi için ilk olarak hangi tahmincinin kullanılacağına belirlenmesi gerekmektedir. Bu nedenle öncelikle verilerin birimlere göre farklılık gösterip göstermediği test edilmektedir. Diğer bir ifadeyle Havuzlanmış En Küçük Kareler (EKK) tahmincisinin geçerliliğine bakılacaktır. Bu amaçla yapılan F testi sonucuna göre model 1, model 2 ve model 3'te birim etki tespit edilirken model 4'te birim etkinin varlığı tespit edilememiştir. Diğer bir ifadeyle model 1, model 2 ve model 3'te Havuzlanmış EKK geçersizken model 4'te Havuzlanmış EKK geçerlidir. Ayrıca zaman etkinin sınanması amacıyla yapılan F testi sonuçlarında model 1, model 2 ve model 3'te zaman etkisi bulunmazken, model 4'te zaman etkisinin bulunduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

LR Olabilirlik ve LM testleri, Havuzlanmış EKK ile Rassal Etkiler tahmincilerinin arasında tercih yapmak için kullanılan diğer testlerdir. Bu testlerin sonucuna göre sırasıyla model 1 de LR testinde birim etki bulunurken LM testinde bulunmamakta, model 2'de LR ve LM testlerinde birim etki bulunmamakta, model 3'te LR ve LM testlerinde birim etki bulunmakta ve son olarak model 4'te ise LR ve LM testlerinde birim etki bulunmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Sonuç olarak model 1, model 2 ve model 3'te Havuzlanmış EKK tahmincisinin tercih edilemeyeceği ve yerine rassal etkiler tahmincisinin daha etkili sonuçlar vereceği sonucuna ulaşılrken, model 4'te tam tersi söz konusudur.

Model 1, model 2 ve model 3'te klasik modelin geçersiz olduğu tespit edildikten sonra, Hausman testiyle rassal etkiler modelinin sabit etkiler tahmincisine karşı sınanmaktadır. Hausman testi sonucuna göre model 1, model 2 ve model 3 %1, %5 ve %10 anlam düzeylerinde rassal etkiler tahmincisinin tutarsız olduğuna ve sabit etkiler tahmincisinin geçerli olduğu sonucuna varılmaktadır. Söz konusu yapılan testler aşağıdaki tablo 3.6'da gösterilmektedir.

Tablo 3.6 Tahmincilerin Belirlenmesi

	F testi (birim ve zaman etki)	LR testi (birim etki)	LM Testi (Breusch-Pagan Langrange Çarpanı-Birim Etki)	Hausman testi	Sonuç
Model 1	Porb>F= 0.00	Porb>F= 0.00	Prob>chibar2 = 1.00	0.00	Sabit Etkiler geçerlidir
Model 2	Porb>F= 0.00	Porb>F= 1.00	Prob>chibar2 = 1.00	0.00	Sabit Etkiler geçerlidir
Model 3	Porb>F= 0.00	Porb>F= 0.00	Prob>chibar2 = 0.00	0.00	Sabit Etkiler geçerlidir
Model 4	Porb>F= 0.99	Porb>F= 1.00	Prob>chibar2 = 1.00		Klasik model geçerlidir

Tabloda yer alan testler ilgili testlerin P olasılık değerlerini göstermektedir.

Tahmincilerin belirlenmesine yönelik yapılan testlerin sonucunda klasik model ve sabit etkiler modeli olmak üzere iki farklı tahmincinin kullanması gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır. Bu nedenle klasik ve sabit etkiler modeli için yapılacak varsayım testlerinde de farklılıklar olacaktır. İlk olarak sabit etkiler modelinin değişen varyans, otokorelasyon ve birimler arası korelasyonun olup olmadığına yönelik testlere bakılacaktır. Daha sonra ise klasik modelde değişen varyans ve otokorelasyon olup olmadığına bakılacaktır.

İlk olarak model 1, model 2 ve model 3 için sabit etkiler modeli olması nedeniyle değişen varyansı sınamak için Değiştirilmiş Wald Testi yapılmıştır ve değişen varyansın (heteroskedasite) olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sabit etkiler modelinde otokorelasyonun varlığının tespiti için Bhargava, Franzini ve Narendranathan (1982) tarafından önerilen DW testi ve Baltagi-Wu tarafından önerilen LBI testleri sonucunda otokorelasyonun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca sabit etkiler modelinde yatay kesit bağımlılığı için yapılan Pesaran CD testi sonucunda birimler arası korelasyonun olduğu sonucuna varılmıştır. Model 4 için klasik model olması nedeniyle değişen varyansı ve otokorelasyonun varlığını sınamak için Breush-Pagan (1980) / Cook-Weisberg testi ile Wooldridge (2002) testleri yapılmıştır. Testlerin sonuçlarına göre değişen varyans bulunmazken otokorelasyonun varlığı tespit edilmiştir. Tablo 3.7’de tahmincilerin varsayım testleri bulunmaktadır.

Tablo 3.7 Tahmincilerin Varsayım Testleri

	Değiştirilmiş Wald Testi	DW-LBI Testleri	Pesaran CD Testi	
Sabit Etkiler				
Model 1	0.00	DW= 2.13 LBI= 2.26	0.00	Değişen varyans var
Model 2	0.00	DW= 2.34 LBI= 2.39	0.00	Otokorelasyon yok
Model 3	0.00	DW= 2.06 LBI= 2.23	0.00	Birimler Arası korelasyon var
Klasik Model				
	Breush-Pagan (1980) / Cook- Weisberg (1983) Değişen Varyans	Wooldridge (2002)		
Model 4	Prob>chi2= 0.44	Prob>F=0.00		Değişen Varyans yok Birimler Arası Korelasyon yok

Model 1, model 2 ve model 3’ün panel veri analizinde belirtilen sabit etkiler modelinde değişen varyansın, otokorelasyonun ve birimler arası korelasyonun varlığında tutarlı sonuçlar verebilen Driscoll-Kraay (1998) tahmincisi ile analiz yapılmıştır. Model 4’ün analizinde

belirtilen Havuzlanmış EKK modelinde değişen varyansın olmayıp otokorelasyonun olduğu durumda tutarlı tahminler verebilen Newey-West (1987,1994) tahmincisi ile analiz edilmiştir.

Tablo 3.8 Klasik Model ve Sabit Etkiler Regresyon Sonuçları

		Pop	Gdpper	Kof	
Model 1	Katsayı	3.101	0.992	-2.802	
	P> z	0.000	0.010	0.001	
Model 2		Pop	Gdpper	Kof	
	Katsayı	0.276	6.959	0.564	
	P> z	0.000	0.000	0.001	
Model 3		Pop	Gdp	To	Fd1
	Katsayı	2.816	0.031	-0.041	-0.037
	P> z	0.002	0.624**	0.057*	0.187**
Model 4	Katsayı	2.546	0.240	-0.158	0.206
	P> z	0.002	0.153**	0.000	0.000

* İstatistiksel olarak %10 düzeyinde anlamlıdır.

** İstatistiksel olarak anlamsızdır.

Analiz sonuçlarına göre model 1’de nüfus oranında ve kişi başına düşen milli gelirdeki bir birimlik artış kurumlar vergisi oranını sırasıyla 3.101 ve 0.992 birim artırmaktadır. Aynı zamanda küreselleşme endeksindeki 1 birimlik artış kurumlar vergisi oranını 2.802 birim azaltmaktadır.

Model 2’nin analiz sonuçlarına göre nüfus, kişi başına düşen milli gelir ve küreselleşme endeksindeki 1 birimlik artış, kurumlar vergisi gelirlerini sırasıyla 0.276, 6.959 ve 0.564 birim artırmaktadır.

Model 3’ün analiz sonuçlarına göre GSYH’deki 1 birimlik artış kurumlar vergisi oranlarını 0.031 birim etkilemekteyken, ticari açıklıktaki 1 birimlik artış kurumlar vergisi oranlarını 0.041 birim azaltmaktadır. Bununla beraber GSYH ve doğrudan yabancı yatırım girişleri değişkenleri istatistiksel olarak anlamsız çıktığı için yorum dışı bırakılmıştır.

Son olarak model 4’ün analiz sonuçlarına göre nüfustaki 1 birimlik artış kurumlar vergisi gelirlerini 2.546 artırmakta iken ticari açıklık ve doğrudan yabancı yatırım girişlerindeki 1 birimlik artış kurumlar vergisi gelirlerini 0.158 ve 0.206 birim azaltmaktadır. Aynı zamanda GSYH değişkeni istatistiksel olarak anlamsız çıktığı için yorum dışı bırakılmıştır.

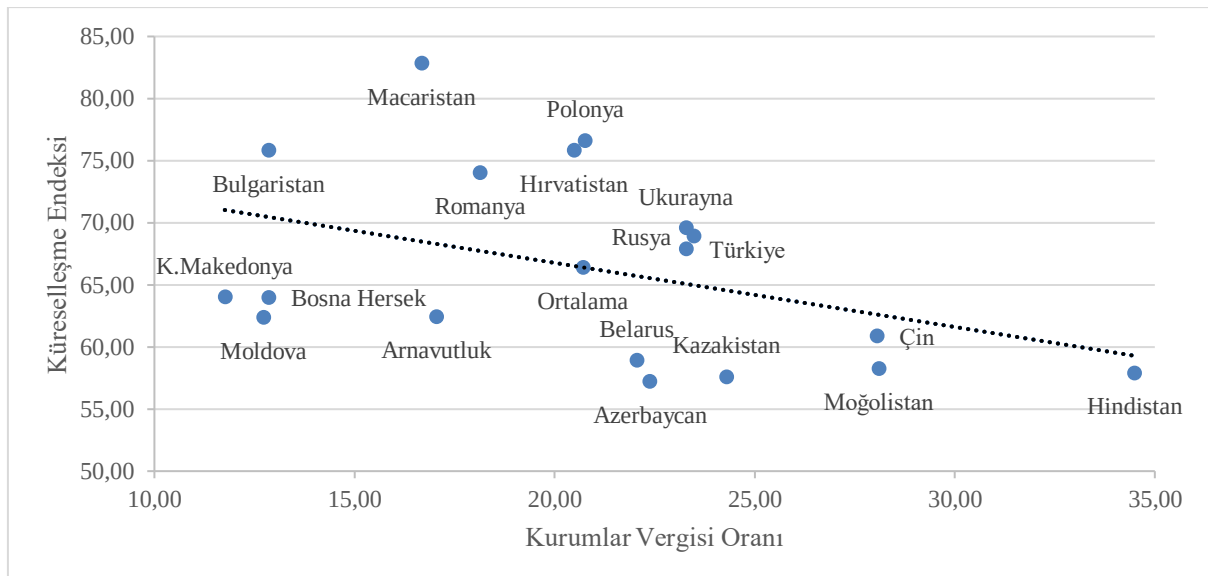
Analiz bulgularına göre gelişen ülkelerin küreselleşme sürecine entegre olması ve ticari açıklıklarının artması, kurumlar vergisi oranlarını düşürdüğü sonucuna ulaşılmaktadır. Aynı zamanda gelişen ülkelerin küreselleşme sürecine katılması, doğrudan yabancı yatırımlarındaki girişler ve nüfusun artması kurumlar vergisi gelirlerini arttırmakta iken ticari açıklık kurumlar vergisi gelirlerini azaltmaktadır. Bulgularımızla Sokolovska vd. (2020), Hamper (2019), Öz-Yalaman vd. (2019), Clausing (2008), Clausing (2007), Hansson ve Olofsdotter (2003),

Bretschger ve Hettich (2002), Gelleny ve McCoy (2001) ve Rodrik (1997) ile aynı sonuçlara ulaşmıştır.

Gelişen ülkelerin 2000-2020 yılları arasında ölçütler bazında ülkeler arası karşılaştırmalar yapılacaktır. Ülkeler arası karşılaştırılma yapılmasının nedeni, tüm ölçütlerin bir arada gösterilemediğinden ölçütler bazında ele alınacaktır.

Küreselleşme endeksi, küreselleşmenin sosyal, politik ve ekonomik boyutunu ölçmektedir. Sosyal küreselleşme kişilerarası, bilgi ve kültürel küreselleşmeyi kapsamakta iken; ekonomik küreselleşme ekonomik, ticari ve finansal küreselleşmeyi kapsamaktadır. Bu çalışma kapsamında kullanılan küreselleşme endeksinde sosyal, politik ve ekonomik küreselleşmenin genel ortalaması alınmaktadır. Özellikle 1970'lerden bu yana yükselişte olan sosyal, politik ve ekonomik küreselleşme, soğuk savaşın son bulup Sovyetlerin yıkılmasıyla beraber daha da hızlanmıştır. Sovyetlerin dağılmasıyla ortaya çıkan ülkelerin küreselleşme sürecine dahil olup yatırım çekmeye çalışmaları vergi rekabetini artırarak kurumlar vergisi oranlarını düşürmüştür. Abbas vd. (2012)'e göre bu vergi rekabeti neticesinde vergi oranlarındaki düşüş dibe doğru bir yarış olarak adlandırılmıştır. Daha önce gösterilen tablo 20 dibe doğru yarış açısından göz önünde bulundurulduğunda, kurumlar vergisi oranı ile büyüme arasında ters bir ilişki olduğunu gösterirken küreselleşmeyle büyüme arasında pozitif bir ilişki olduğu gösterilmektedir. Ayrıca Bretschger ve Hettich (2002, Hansson ve Olofsdotter (2003), Hamper (2019), Sevinç, Öz-Yalaman ve Sevil (2019) ve Sokolovska vd. (2020) ülkelerin küreselleşme sürecine katılmaları neticesinde kurumlar vergisi oranlarının düştüğü sonucuna varmıştır.

Küreselleşmenin kurumlar vergisi oranları üzerindeki etkisinin, ülkeler bazında karşılaştırılması şekil 3.1'de gösterilmektedir.

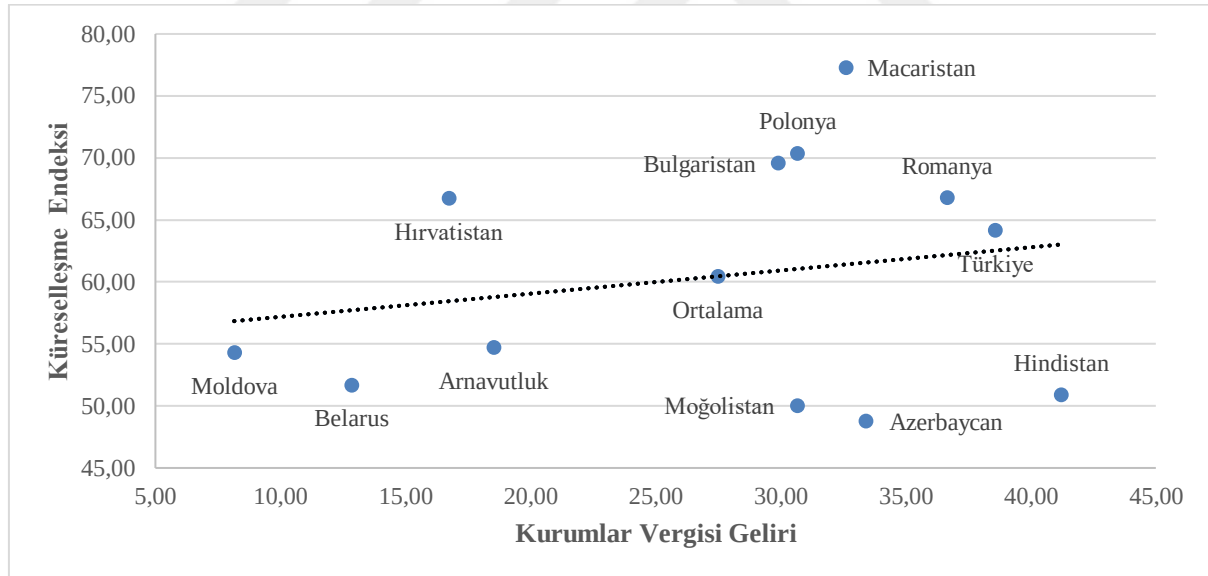

Şekil 3.1 Küreselleşme Endeksi ve Kurumlar Vergisi Oranı

Şekil 3.1’de sol üst ekseninde küreselleşme endeksi bulunmakta iken alt ekseninde kurumlar vergisi oranları bulunmaktadır. Ayrıca şekilde 7 ülke¹⁰ haricinde tüm ülkeler bulunmaktadır. 2000-2020 küreselleşme endeksinin ortalaması 66,41 olarak gerçekleşmiştir. Gelişen ülkelerden Bulgaristan, Hırvatistan, Macaristan, Polonya, Romanya, Ukrayna Rusya ve Türkiye bu oranın üstündedir. En yüksek küreselleşme endeksine sahip olan üç ülke ise Macaristan, Polonya ve Bulgaristan olurken; en düşük olan üç ülke ise Kazakistan, Hindistan ve Moğalistan’dır.

Kurumlar vergisi oranlarına bakıldığında 2000-2020 yılları arası ortalaması 20,71 olarak gerçekleşmiştir. Gelişen ülkelerde 20,71 ortalamasının altında kalan ülkeler Arnavutluk, Bosna Hersek, Bulgarsitan, Kuzey Makedonya, Macaristan, Moldova ve Romanya, olduğu görülmektedir. Ayrıca şekil 3.1’deki gelişen ülkelerdeki küreselleşme endeksi ile kurumlar vergisi oranları arasındaki eğilim çizgisi incelendiğinde aralarında negatif bir korelasyon olduğu görülmektedir. Bu sonuç tablo 3.4’teki değişkenlere ait korelasyon matrisiyle uyusmaktadır.

Küreselleşmenin kurumlar vergisi gelirleri üzerine etkisini ise şekil 3.2’de gösterilmektedir.

Şekil 3.2 Küreselleşme Endeksi ve Kurumlar Vergisi Geliri

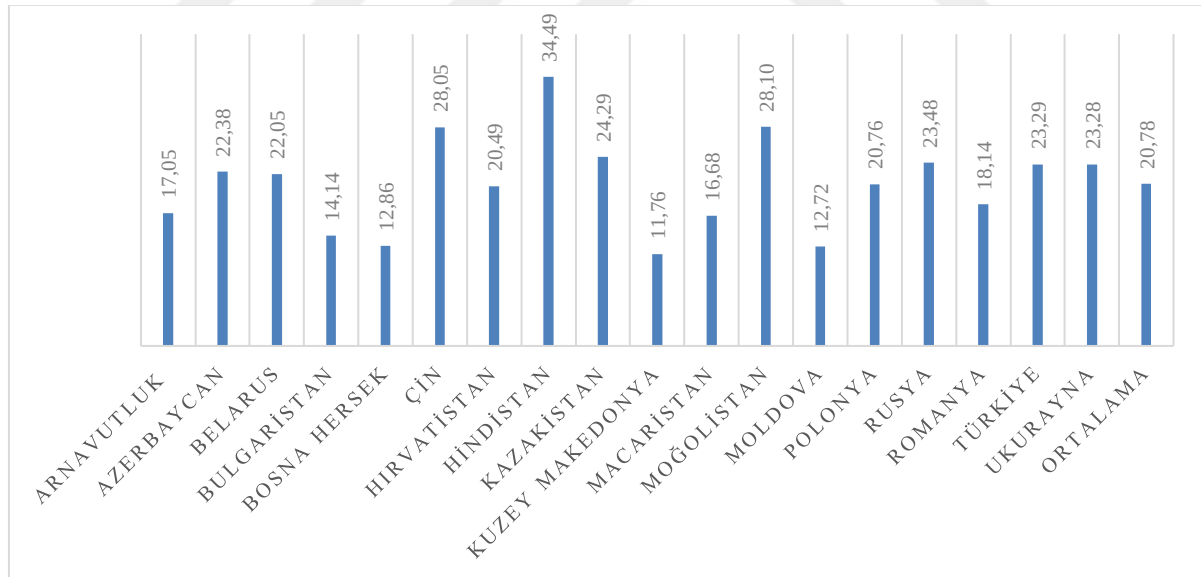
Şekil 3.2’de sol ekseninde küreselleşme endeksi ve alt ekseninde ise kurumlar vergisi gelirleri (vergi gelirleri içindeki payı) bulunmaktadır. Gelişen ülkelerde 1989-2020 yılları arasında kurumlar vergisi gelirlerinin ortalaması 27,49 olarak gerçekleşmiştir. Kurumlar vergisi geliri en çok elde eden ilk üç ülke sırasıyla Hindistan, Türkiye ve Romanya olarak

¹⁰ Karadağ, Kosova, Kırgızistan, Özbekistan, Sırbistan, Tacikistan ve Türkmenistan ülkeleri bulunmamaktadır.

gerçekleşmekte iken; en az kurumlar vergisi geliri toplayan ülkeler ise Moldova, Belarus ve Hırvatistan olarak gerçekleşmiştir.

Moğolistan ve Azerbaycan gibi kaynak zengini ülkeler dışında şekil 3.2 incelendiğinde ülkelerin küreselleşme sürecine katılmaları sonucunda kurumlar vergisi gelirlerinde bir artma meydana gelmiştir. Bu bir önceki şekil 3.1 ile birlikte değerlendirildiğinde gelişen ülkelerin küreselleşme sürecine katılmaları kurumlar vergisi oranlarını düşürmüş ve kurumlar vergisi gelirlerinde bir artışa yol açmıştır. Benzer şekilde Clausing (2007) çalışmasında 36 OECD vergi oranları ile gelirleri arasında vergi oranları ve vergi gelirleri arasında parabolik bir ilişki bulmuştur ve 1979-2002 yılları arasında kurumlar vergisini gelirlerini maksimize eden oranın yüzde 33 olarak bulmuştur. Ülkelerin küreselleşme sürecine katılarak dünyayla bütünleşmesi kurumlar vergisini maksimize eden kurumlar vergisi oranının (%33) yıllar içerisinde düştüğü sonucuna ulaşmıştır. Clausing (2008) bir başka çalışmasında da benzer sonuçlara ulaşmıştır. Ayrıca şekil 3.2'nin eğim çizgisine bakıldığında küreselleşme ile kurumlar vergisi gelirleri arasında pozitif bir korelasyon olduğu görülmektedir. Bu sonuç tablo 3.4'deki değişkenlere ait korelasyon matrisiyle uyumaktadır.

Gelişen ülkelerdeki kurumlar vergisi oranları ortalamasının ülkeler arası karşılaştırılması şekil 3.3'de gösterilmektedir.

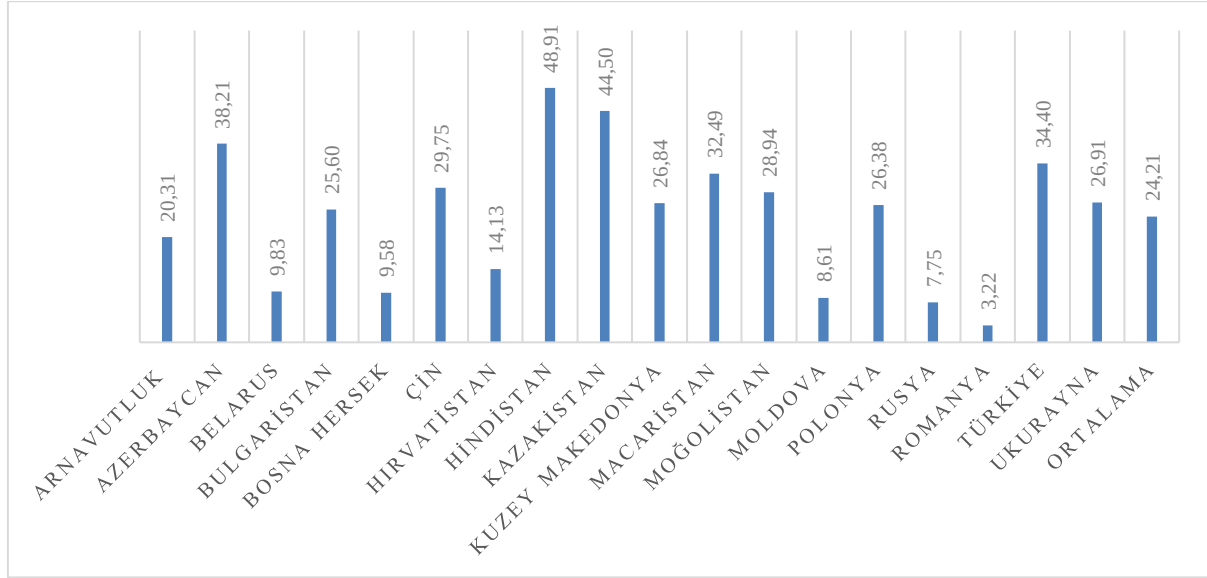

Şekil 3.3 Kurumlar Vergisi Ortalama Oranları Ülkeler Arası Karşılaştırılması

Şekil 3.3'de gelişen ülkelerde 2000-2020 yılları arasındaki ortalama kurumlar vergisi oranları gösterilmektedir. En yüksek ortalama kurumlar vergisi oranına sahip olan ilk üç ülke Hindistan(34,49), Moğolistan (28,10) ve Çin (28,05) iken; en düşük olan ülkeler ise Kuzey Makedonya (11,76), Moldova (12,72) ve Bosna Hersek (12,86) olarak gerçekleşmiştir.

2000-2020 yılları arasında ortalama kurumlar vergisi oranı yüzde 20,71 olarak gerçekleşmiştir. Bu oranın altında kalan ülkeler Azerbaycan, Bulgaristan, Bosna Hersek, Kuzey Makedonya Macaristan, Moldova ve Romanya olarak görülmektedir.

Gelişen ülkelerdeki kurumlar vergisi gelirleri ortalamasının ülkeler arası karşılaştırılması şekil 3.4’de gösterilmektedir.

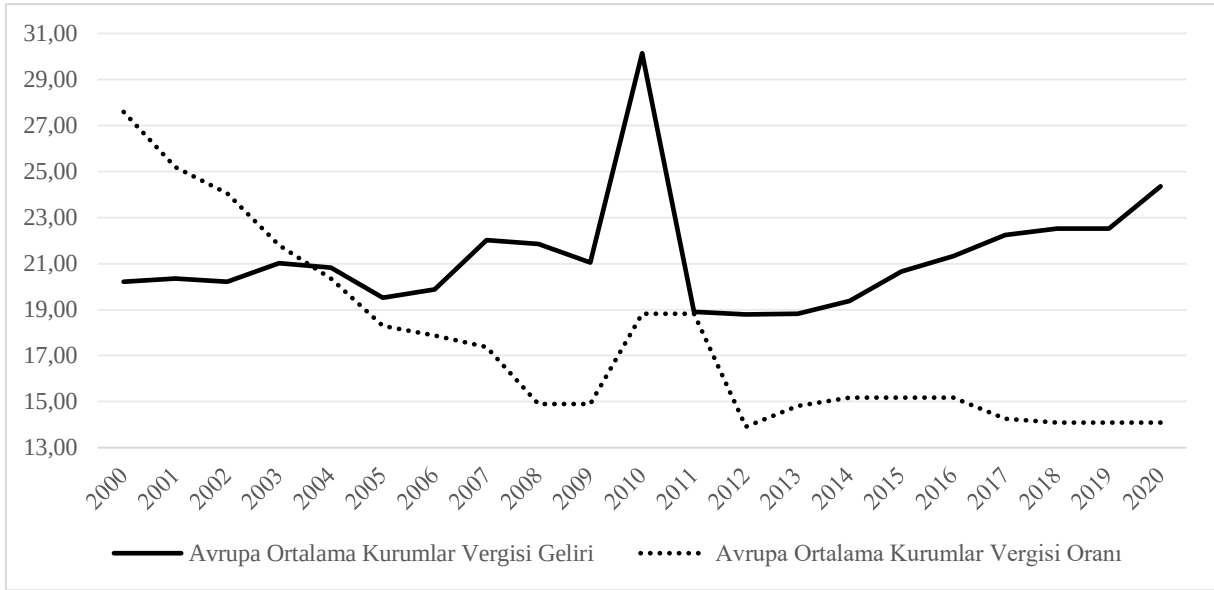

Şekil 3.4 Kurumlar Vergisi Gelirleri Ülkeler Arası Karşılaştırılması

Şekil 3.4’de gelişen ülkelerde 2000-2020 yılları arasındaki ortalama kurumlar vergisi gelirleri gösterilmektedir. Ortalama kurumlar vergisi geliri en yüksek olan ülkeler sırasıyla Hindistan (48,91), Kazakistan (44,50) ve Azerbaycan (38,21) iken; en düşük olan ülkeler ise Romanya (3,22), Bosna Hersek (9,58) ve Belarus (9,83) olduğu görülmektedir.

2000-2020 yılları arasında ortalama kurumlar vergisi geliri yüzde 24,21 olarak gerçekleşmiştir. Bu oranın üstünde kalan ülkeler ise Azerbaycan, Bulgaristan, Çin, Hindistan, Kazakistan, Kuzey Makedonya, Macaristan, Moğolistan, Polonya, Türkiye ve Ukrayna olduğu görülmektedir.

Kurumlar vergisi oranları ve gelirlerinin ülkeler arası karşılaştırılmasına ek olarak bölgesel bazda incelendiğinde yıllar itibarıyla değişimi şekil 3.5’te gösterilmektedir.

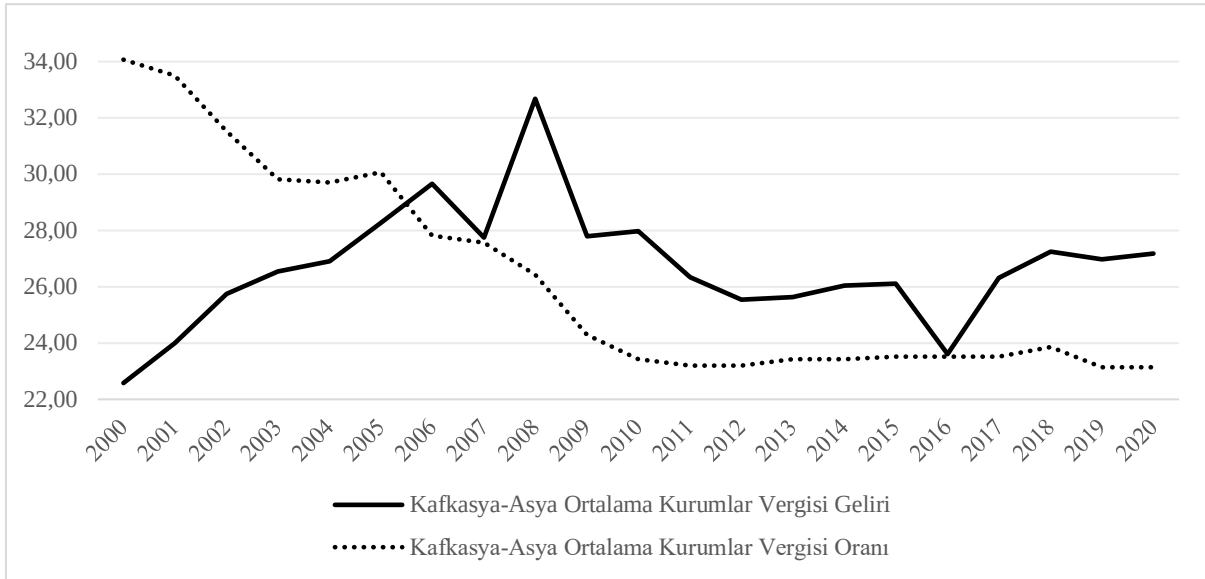

Şekil 3.5 Avrupa Bölgesinin Ortalama Kurumlar Vergisi Oranı ve Geliri

Avrupa bölgesinde bulunan gelişen ülkelerin 2000-2020 yılları arasındaki ortalama kurumlar vergisi oranı ve geliri şekil 3.5'te gösterilmektedir. Avrupa bölgesinde gelişen ülkelerin 2000 yılında ortalama kurumlar vergisi oranı 27,19 iken 2020 yılında bu oran 14,09'a düşmüştür. Kurumlar vergisi oranındaki bu düşüş yüzde 49'luk bir değişime denk gelmektedir. Diğer bir ifadeyle Avrupa bölgesindeki gelişen ülkelerin kurumlar vergisi oranları 2000 yılı baz alındığında 2020 yılında yüzde 49 düşmüştür.

Avrupa bölgesindeki gelişen ülkelerin kurumlar vergisi gelirlerine bakıldığında 2000 yılında yüzde 20,20'lik bir kurumlar vergisi geliri elde ederken 2020 yılında bu oran yüzde 24,40'a yükselmiştir. Kurumlar vergisi gelirinde yüzde 20,60'lık bir değişim yaşanmıştır. Diğer bir ifadeyle Avrupa bölgesindeki gelişen ülkelerin kurumlar vergisi gelirleri 2000 yılı baz alındığında 2020 yılında yüzde 20,60'lık bir artış yaşanmıştır.

Kafkasya (Güney Kafkasya)-Asya Bölgelerindeki gelişen ülkelerin kurumlar vergisi oranı ve gelirleri şekil 3.6'da gösterilmektedir.

Şekil 3.6 Kafkasya-Asya Bölgesinin Ortalama Kurumlar Vergisi Oranı ve Geliri

Kafkasya-Asya bölgesinde bulunan gelişen ülkelerin 2000-2020 yılları arasındaki ortalama kurumlar vergisi oranı ve geliri şekil 3.6'da gösterilmektedir. Kafkasya-Asya bölgesinde bulunan gelişen ülkelerin 2000 yılında ortalama kurumlar vergisi oranı 34,07 iken 2020 yılında bu oran 23,14'e düşmüştür. Kurumlar vergisi oranındaki bu düşüş yüzde 32,10'luk bir değişime denk gelmektedir. Diğer bir ifadeyle Kafkasya-Asya bölgesinde bulunan gelişen ülkelerin 2000 yılı baz alındığında 2020 yılında yüzde 32,10'luk bir düşüş yaşamıştır.

Kafkasya-Asya bölgesinde bulunan gelişen ülkelerin kurumlar vergisi gelirlerine bakıldığında 2000 yılında yüzde 22,60'lık bir kurumlar vergisi geliri elde ederken 2020 yılında bu oran yüzde 27,18'e yükselmiştir. Kurumlar vergisi gelirinde yüzde 20,40'lık bir değişim yaşanmıştır. Diğer bir ifadeyle Kafkasya-Asya bölgesindeki gelişen ülkelerin kurumlar vergisi gelirleri 2000 yılı baz alındığında 2020 yılında yüzde 20,40'lık bir artış yaşanmıştır.

2013 yılında, OECD ve G20 ülkeleri, kurumlar vergisinden kaçınmayı veya taban erozyonu ve kar kaydırmayı (Base Erosion and Profit Shifting: BEPS) en aza indirmek için bir proje başlattı. OECD (2021) 8 Ekim'de uluslararası vergi sistemiyle ilgili tamamladığı büyük bir reformu 2023'ten itibaren ÇUŞ'lara %15'lik bir asgari kurumlar vergisi oranı uygulamasını sağlayacaktır. Uluslararası vergi kurallarını 21. yüzyılın gerçeklerine uyarlamak amacıyla yıllarca süren yoğun müzakerelerin ardından 136 ülke (OECD/G20 kapsayıcı BEPS çerçevesinin 140 üyesinden 136'sı), ekonominin dijitalleşmesiyle ortaya çıkan vergi sorunlarını çözmek için İki Sütunlu Çözüm Deklarasyonu'na imza atmıştır. Dört ülke (Kenya, Nijerya, Pakistan ve Sri Lanka) bildirgeye henüz katılmamıştır. Küresel Asgari Vergi Anlaşması, vergi rekabetini sona erdirmeyi değil, üzerinde çok taraflı olarak kabul edilen sınırları belirlemeyi amaçlamaktadır. Ülkelerin her yıl yaklaşık 150 milyar ABD doları ek gelir elde etmelerini sağlayacaktır. Birinci sütun, en büyük ve en karlı çok uluslu şirketler için kar ve vergi haklarının

lkeler arasında daha adil bir Şekilde dağıtılmasını sağlayacaktır. ÇUŞ'ların vergilendirme haklarının bir kısmını menŐe ülkelerinden, fiziksel varlıkları olsun ya da olmasın, iş yaptıkları ve kâr elde ettikleri pazarlara yeniden tahsis edecek. Spesifik olarak, küresel cirosu 20 milyar Euro'yu aşan ve kârlılığı %10'un üzerinde olan (küreselleşmenin en büyük kazananları olarak kabul edilebilecek) ÇUŞ'lar yeni kurallar tarafından karŐılanacak ve %10'luk eŐiđin üzerindeki kârların %25'i pazarın yetki alanlarına yeniden tahsis edilecektir. İkinci sütün, oranı %15 olarak belirlenen dünya çapında asgari bir kurumlar vergisi getiriyor. Bu yeni asgari vergi oranı, cirosu en az 750 milyon Euro olan Şirketler için geçerli olacak ve dünya çapında yılda yaklaşık 150 milyar doları ek vergi geliri sağlaması beklenmektedir. Diğer faydaları ise uluslararası vergi sisteminin istikrara kavuŐturulmasından ve hem vergi mükellefleri hem de vergi idareleri için vergi konularında yasal kesinliğin geliŐtirilmesinden kaynaklanacaktır. Özetle lkeler, 2023'te etkin bir Şekilde uygulanması amacıyla 2022'de çok taraflı bir sözleşme imzalamayı planlamaktadır.

SONUÇ

Bu çalışmanın amacı küreselleşmenin kurumlar vergisi politikalarında bir etkide bulup bulunmadığını gelişen ülkeler örneğinde incelemektir. Bu amaçtan hareketle ilk bölümde küreselleşme kavramına ve kurumlar vergisinin teorik çerçevesine yer verilmiştir. İkinci bölümde ise küreselleşmenin kurumlar vergisi politikalarına olan etkisi uygulamada gelişen ülkelerde ne tür etkilere yol açtığı incelenmektedir. Çalışmada gelişen ülkelerin seçilmesinin nedeni, küreselleşme sürecinde kurumlar vergisi politikalarının en çok etkilenen ülkeler olmasıyla beraber başta iktisadi ve siyasi olarak da tarihsel miraslarının birbirlerine benzer olmasıdır. Son bölümde ise panel veri yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir.

Gelişmekte olan ülkeler kendilerine yatırım yapılması için çeşitli vergi teşvikleri ve politikalarına başvurarak uygun bir yatırım ortamı yaratmaya çalışmaktadırlar. Yatırımcı için bu yatırım ortamı önemlidir. Ancak uygun yatırım ortamının yanı sıra çeşitli endekslere de bakmaktadır. Örneğin vergi çekiciliği endeksi, iş yapma kolaylığı endeksi, ekonomik özgürlük endeksi ve uluslararası vergi rekabeti endeksi bunlardan bazılarıdır. Yatırımcılar yatırım yapacağı ülkelerin veya ülkenin şirketler için vergi ortamının çekiciliğini ölçen vergi çekiciliği endeksine ya da şirketlerin yapacağı yatırımcıların bürokratik işlemlere daha az tabi olmasını ve iş yapmasını kolaylığını ölçen iş yapma kolaylığı endeksine bakarak yatırım kararlarını belirlemektedir. Bunların yanı sıra mülkiyet haklarının güvenliğini ve bunların hukuken korunmasını gösteren ekonomik özgürlük endeksine ve yatırım yapacağı ülkedeki vergi sisteminin rekabet edilebilirliğe ne ölçüde bağlı olduğunu gösteren uluslararası vergi rekabeti endeksine bakmaktadırlar. Gelişen ülkeler açısından bu endekslerdeki yaşanan iyileşmeler hem yurtiçi yatırımlar hem de DYY için önemlidir. Dolayısıyla gelişen ülkeler kendilerine daha fazla yatırım yapılmasını için bu endekslere yönelik çeşitli yenilik veya reformlar yaparak iyileştirmelere gidebilirler.

Çalışmamızın bulgularına göre kurumlar vergisi oranı ile küreselleşme endeksi arasında negatif bir ilişki bulunmakta; kurumlar vergisi geliri ile küreselleşme endeksi arasında ise pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle ülkelerin küreselleşme sürecine katılmasıyla beraber kurumlar vergisi oranları düşmekteyken kurumlar vergisi gelirlerini artırmaktadır. Ayrıca kurumlar vergisi oranı ile nüfus ve kişi başına düşen milli gelirle arasında pozitif bir ilişki bulunmakta iken, ticari açıklıkla arasında negatif bir ilişki bulunmaktadır. Kurumlar vergisi geliri açısından bakıldığında ise doğrudan yabancı yatırım girişleri, nüfus ve kişi başına düşen milli gelirle arasında pozitif bir ilişki bulunmakta; ticari açıklıkla arasında ise negatif bir ilişki bulunmaktadır.

Ülkeler açısından ele alındığında 2000-2020 yılları arsaındaki ortalama kurumlar vergisi oranı en düşük olan üç ülke Kuzey Makedonya (11,76), Moldova (12,72) ve Bosna Hersek (12,86) iken; en yüksek olan ülkeler ise Hindistan(34,49), Moğolistan (28,10) ve Çin (28,05) olarak gerçekleşmiştir. Ortalama kurumlar vergisi geliri en düşük olan ülkeler Romanya (3,22), Bosna Hersek (9,58) ve Belarus (9,83) iken; en yüksek olan ülkeler Hindistan (48,91), Kazakistan (44,50) ve Azerbaycan (38,21) olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca bölgesel bazda bakıldığında Avrupa bölgesinde 2000 yılında ortalama kurumlar vergisi oranı 27,19 iken 2020 yılında bu oran 14,09'a düşerek yüzde 49'luk bir değişim yaşanmıştır. Ortalama kurumlar vergisi geliri açısından bakıldığında 2000 yılında yüzde 20,20'lik bir kurumlar vergisi geliri elde ederken 2020 yılında bu oran yüzde 24,40'a yükselerek yüzde 20,60'lık bir artış yaşanmıştır. Kafkasya-Asya bölgesine bakıldığında 2000 yılında ortalama kurumlar vergisi oranı 34,07 iken 2020 yılında bu oran 23,14'e düşerek yüzde 32,10'luk bir değişim yaşanmıştır. Ortalama kurumlar vergisi açısından bakıldığında 2000 yılında yüzde 22,60 iken 2020 yılında bu oran yüzde 27,18'e yükselerek 20,40'lık bir değişim yaşanmıştır.

ÇUŞ'lar yüksek kazançlarına rağmen sadece merkezlerinin olduğu düşük kurumlar vergisine sahip ülkelerde kurumlar vergisi ödemekteyken faaliyet gösterdiği diğer ülkelerde ise kurumlar vergisi ödememektedir. Dolayısıyla dijital teknoloji ve hizmet alanında çalışan birçok ÇUŞ merkezlerini kurumlar vergisinin düşük olduğu ülkelere taşıyarak karlarını maksimize ederken ülkelerin vergi gelirlerinin azalmasına neden olmaktadır. Bu konuda OECD ve G20 ülkeleri kurumlar vergisinden kaçınmayı veya taban erozyonu ve kar kaydırmayı en aza indirmek için yaptığı çalışmalar sonucunda 2021 yılında 2 basamaktan oluşan küresel vergi reformu konusunda anlaşmaya varmıştır. Reformun iki temel ayağı bulunmaktadır. Bunlardan ilkinin maliye kurumlarına merkezi ülke dışında olan çok uluslu şirketlerin kârlarının vergilendirilmesi imkânı tanımaktayken ikinci ayağını %15'lik küresel asgari kurumlar vergisi oluşturmaktadır. 1980'lerden beri düşen kurumlar vergisi oranları için önem arz etmektedir. OECD tahminlerine göre küresel düzeyde en az yüzde 12,5 vergi alınmasının yılda 81 milyar dolar ek kaynak yaratacağını öngörmekteyken Avrupa Vergi Kontrol Birimi'nin tahminlere göre ise şirketlerden yüzde 25 vergi alınması halinde, Avrupa Birliği ülkelerinin kurumlar vergisi geliri şimdiki yarısı kadar artacağını tahmin etmektedir. Uygulamaya konulacak asgari kurumlar vergisi oranı ÇUŞ'ların vergi cennetlerine yönelmesini engellemesi bakımından önemli bir adımdır.

1980 yılında Türkiye'nin küreselleşme genel endeksindeki puanı 43,5 iken 2020 yılında bu oran 70,6'ya yükselmiştir. İş yapma kolaylığı endeksinde dünya sıralaması 2006 yılında 93. sırada iken 2020 yılında 33. sıraya yükselmiş, ekonomik özgürlük endeksinde 1995 yılında

puanı 58,4 iken 2020 yılında 64,4 puana yükselmiş, vergi çekiciliği endeksinde 2007 yılında 81. sıradayken 2018 yılında 71. sıraya yükselmiş, uluslararası vergi rekabeti endeksinde 2005 yılında 71. sıradayken 2019 yılında 61. sıraya yükselmiştir. Diğer bir ifadeyle Türkiye'nin küreselleşme sürecine girmesiyle beraber tez kapsamında ele alınan tüm endekslerde bir iyileşme meydana gelmiştir. Ayrıca 1989 yılında kurumlar vergisi oranı yüzde 46 iken 2020 yılında yüzde 22'ye inmiş ve yüzde 24'lük bir düşüş yaşanmıştır. Kurumlar vergisi oranında %52,2'lik bir değişim yaşanmıştır Kurumlar vergisi geliri açısından bakıldığında ise oransal olarak düşüş yaşanmaktadır. Ancak oransal olarak düşüş yaşanırken elde edilen kurumlar vergisi geliri ise yıllar itibariyle artmaktadır. Örneğin kurumlar vergisi gelirinin toplam vergi gelirleri içindeki payı 1989 yılında 2 milyar TL iken 2020 yılında 190 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Özetleyecek olursak Türkiye'nin küreselleşme sürecine katılması kurumlar vergisi oranlarını düşürürken kurumlar vergisi gelirlerini artırmıştır.

Küreselleşmedeki 1 birimlik artış kurumlar vergisi oranlarını negatif etkilemekte; kurumlar vergisi gelirlerini ise pozitif etkilemektedir. Küreselleştikçe gelişen ülkelerin pazar payları artacaktır. Doğrudan yabancı yatırımların esnekliği vergi oranlarıyla doğrudan ilişkilidir. Yatırımcılar, yatırım tercihlerini vergi oranlarına bakarak belirlemektedir. Örneğin vergi oranlarını dünya ortalamasına bakarak belirleyecekleri için doğrudan yabancı sermaye yatırımları ülkelere gelecektir. Gelişen ülkelerin vergi oranlarını düşürmesi sadece doğrudan yabancı yatırımlarını artırmayabilir. Aynı zamanda gelişen ülkelerde küreselleşme siyasi, sosyal ve kültürel gibi birçok alanı etkilemiştir. Ancak bu çalışma kapsamında kurumlar vergisi oranlarını ve kurumlar vergisi gelirlerini etkilemiştir.

Gelişen ülkelerin kurumlar vergisi oranları düşürmesi doğrudan yabancı sermaye girişleri için önemli olduğu kadar ulusal şirketler içinde önemlidir. Kurumlar vergisi orandaki düşüş ulusal şirketlerin vergi yüklerini azalmaktadır ve mali karlarının artmasına yol açmaktadır. Ulusal şirketlerindeki mali karlarındaki artış reel yatırımlara dönüşmektedir. Dolayısıyla reel yatırımlar istihdamı artırmaktadır ve bunun sonucunda ekonomik büyüme yaşanmaktadır.

Kurumlar vergisi oranı düşmekte iken kurumlar vergisi gelirinin artması Haldun-Laffer kuralının geçerli olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla bu ülkelerin kamu harcamalarını finanse etmek için kamu gelirlerine ihtiyaç duyması amacına uygunluğunu göstermektedir. Ancak optimum kurumlar vergisi oranı düzgün bir şekilde hesaplanmalıdır. Her ülkenin kendine özgü optimum kurumlar vergisi oranı bulunmaktadır. Bunun nedeni maliye politikalarının sadece gelir artırma ve büyüme sağlayıcı bir hedefinin yoktur. Aynı zamanda gelir dağılımında adalet gibi sosyal hedefleri de vardır. Bunlar göz ardı edilmemelidir.

Bu tez demokrasi, vergi çekiciliği endeksi, şirketler için kurumlar vergisi oranı ile vergi yükü arasındaki ilişki, mülkiyet hakların güvence altına alınması ve kurumsal kalite gibi çeşitli değişkenlerle geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Abaç, S. (1974). *Kurumlar Vergisi Üzerine Bir İnceleme*. Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği, İstanbul.
- Abbas, S. A., Klemm, M. A., Bedi, M. S. ve Park, J. (2012). *A Partial Race To The Bottom: Corporate Tax Developments In Emerging And Developing Economies*. IMF Working Paper, Washington DC.
- Abdioğlu, N., Biniş, M. ve Arslan, M. (2016). “The Effect Of Corporate Tax Rate On Foreign Direct Investment: A Panel Study For OECD Countries”. *Ege Academic Review*, 16(4): 599-610.
- Accolley, D. (2003). “The Determinants And Impacts Of Foreign Direct Investment”. *Munich Personal RePEc Archive (MPRA)*, 1-59.
- Agostini, C. A. (2007). “The Impact Of State Corporate Taxes On FDI Location”. *Public Finance Review*, 35(3): 335-360.
- Aizenman, J. ve Jinjark, Y. (2009). “Globalisation And Developing Countries–A Shrinking Tax Base?”. *The Journal of Development Studies*, 45(5): 653-671.
- Aksoy, Ş. (1994). *Kamu Maliyesi: Kamu Harcamaları-Kamu Gelirleri-Bütçe-Maliye Politikası*. Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Aktan, C. C. (2013). ”Kurumsal Şirket Yönetimi”. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 5(1): 150-161.
- Alm, J., Bahl, R. ve Murray, M. N. (1991). “Tax Base Erosion In Developing Countries”. *Economic Development and Cultural Change*, 39(4): 849-872.
- Arnold, J. (2008). *Do Tax Structures Affect Aggregate Economic Growth? Empirical Evidence from a Panel of OECD Countries*. OECD, Paris.
- Asen, E. (2020). *Corporate Tax Rates Around The World*. Tax Foundation Washington DC.
- Aydın, S. (1999). “ABD Kurumlar Vergisi Uygulaması”. *Vergi Sorunları Dergisi*, 7-29.
- Azémar, C. ve Delios, A. (2008). “Tax Competition And FDI: The Special Case Of Developing Countries”. *Journal of the Japanese and International Economies*, 22(1): 85-108.
- Baltagi, B. (2021). *Econometric Analysis Of Panel Data*. John Wiley & Sons, England, Chichester.
- Beer, S., De Mooij, R. ve Liu, L. (2018). *International Corporate Tax Avoidance: A Review Of The Channels, Magnitudes, And Blind Spots*. IMF Working Paper, Washington DC.
- Bhagwati, J.N. (2004). *In Defense Of Globalization. Its Evolution and Contemporary Consequences*, New York.

- Bila, F. (1986). *Türkiye’de Kurumlar Vergisi Uygulamasının Mali ve Ekonomik Fonksiyonlarının Analizi (1950-1985)*. Basılmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Birinci, N. ve Eser, L. Y. (2017). “Vergi Kayıp ve Kaçaklarıyla Mücadelede Beps Eylem Planı ve Değerlendirilmesi”. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 3(3): 447-459.
- Blouin, J. L. (2012). “Taxation Of Multinational Corporations”. *Foundations and Trends in Accounting*, 6(1): 1-64.
- Blouin, J., Huizinga, H., Laeven, M. L. ve Nicodème, G. (2014). *Thin Capitalization Rules And Multinational Firm Capital Structure*. IMF Working Paper, Washington DC.
- Boadway, R. (1980). “Corporate Taxation And Investment: A Synthesis Of The Neo-Classical Theory”. *Canadian Journal of Economics*, (13): 250-267.
- Borkowski, S. C. (1997). “The Transfer Pricing Concerns Of Developed And Developing Countries”. *The International Journal of Accounting*, 32(3): 321-336.
- Bretschger, L. ve Hettich, F. (2002). “Globalisation, Capital Mobility And Tax Competition: Theory And Evidence For OECD Countries”. *European Journal Of Political Economy*, 18(4): 695-716.
- Brill, A. M. ve Hassett, K. A. (2007). “Revenue-Maximizing Corporate Income Taxes: The Laffer Curve In OECD Countries”. *AEI Working Paper*, (137): 1-19.
- Brochier, H., Llau, P. ve Michalet, A. (1981). *Maliye Ekonomisi*. (Çev. A. Erdaş) Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, Ankara.
- Bulutoğlu, K. (1960). “Kurumlar Vergisi Üzerine Bir Deneme”. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 20(1-4): 199-227.
- Bulutoğlu, K. (1962). *Vergi Politikası*. Maliye Enstitüsü Yayınları, İstanbul.
- Clark, W. S. (2001). *Corporate Tax Incentives For Foreign Direct Investment*. OECD, Paris.
- Clausing, K. A. (2007). “Corporate Tax Revenues in OECD Countries”. *International Tax And Public Finance*, 14(2): 115-133.
- Clausing, K. A. (2008). “Closer Economic İntegration and Corporate Tax Systems”. *Global Economy Journal*, 8(2): 1-28.
- Cooper, M. ve Nguyen, Q. T. (2020). “Multinational Enterprises and Corporate Tax Planning: A Review Of Literature and Suggestions for A Future Research Agenda”. *International Business Review*, 29(3): 1-20.
- Cozmei, C. (2015). “Is İt Any EU Corporate Income Tax Rate-Revenue Paradox?”. *Procedia Economics And Finance*, (23): 818-827.

- Çak, M. ve Karakaş, M. (2009). “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarını Belirleyen Unsurlar ve Etkileri”. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 26(1): 43-54.
- Çetinkaya, A. (2010). “Globalleşmenin Neden Olduğu Kurumlar Vergisi Reformları ve OECD Üyesi Ülkeler Üzerine Bir Değerlendirme”. *Maliye Dergisi*, (159): 36-52.
- Çölgezen, Ö. (2010). “Uluslararası Vergi Planlaması”. *Vergi Dünyası*, (349): 64-72.
- Dackehag, M. ve Hansson, A. (2012). "Taxation of Income and Economic Growth: An Empirical Analysis of 25 Rich OECD countries". *Journal of Economic Development*, 21(1): 93-118.
- Daly, H. E. (2006). “Population, Migration and Globalization”. *Ecological Economics*, 59(2): 187-190.
- De Mooij, R. A. ve Nicodème, G. (2008). “Corporate Tax Policy and Incorporation in The EU”. *International Tax and Public Finance*, 15(4): 478-498.
- De Vita, G. ve Kyaw, K. S. (2008). "Determinants of capital flows to developing countries: a structural VAR analysis". *Journal of Economic Studies*, 35(4): 304-322.
- Desai, M. A. ve Dharmapala, D. (2018). “Revisiting The Uneasy Case for Corporate Taxation in An Uneasy World”. *Journal Of The British Academy*, 6(1): 247-284.
- Devereux, M. P., Griffith, R. ve Klemm, A. (2002). “Corporate Income Tax Reforms and International Tax Competition”. *Economic Policy*, 17(35): 449-495.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2000). *Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
- Devrim, F., Sakal, M., Meriç, M. ve Yereli, A. B. (1992). *Kurumlar Vergisinde Yer Alan İstisna ve Muafiyet Hükümlerinin Sermaye Birikimini ve Şirketleşmeyi Teşvik Edici Yönü*. Dokuz Eylül Üniversitesi Araştırma Projesi.
- Dökmen, G. (2018). “Kurumlar Vergisi Oranı-Hasılat İlişkisi: OECD Örneği”. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(3): 77-97.
- Dreher, A. (2005). “Globalization and Taxation in The OECD: Evidence From A New Indicator of Integration”. *Public Finance And Management*, 5(3): 400-421.
- Dreher, A. (2006). “Does Globalization Affect Growth? Evidence From A New Index Of Globalization”. *Applied Economics*, 38(10): 1091-1110.
- Dreher, A. (2006). “The Influence Of Globalization On Taxes And Social Policy: An Empirical Analysis For OECD Countries”. *European Journal of Political Economy*, 22(1): 179-201.
- Duff, D. G. (2010). “Responses To Tax Treaty Shopping: A Comparative Evaluation” <http://ssrn.com/abstract=1688689>. (Erişim 01.02.2022).

- Dünya Bankası. (2002). *Globalization, Growth, And Poverty: Building An Inclusive World Economy*. World Bank and Oxford University Press, New York.
- Edizdoğan, N. ve Çelikkaya, A. (2012). *Vergilerin Ekonomik Analizi*. Dora Yayınları, Bursa.
- Edwards, C. ve De Rugy, V. (2002). “*International Tax Competition: A 21st Century Restraint on Government*”. Cato Institute, (431): 1-43.
- Egger, P. ve Raff, H. (2015). “Tax Rate And Tax Base Competition For Foreign Direct Investment”. *International Tax And Public Finance*, 22(5): 777-810.
- Eiteman, D. K., Stonehill, A. I. ve Moffett, M. H. (2016). *Multinational Business Finance*. Pearson Education, London.
- Eroğlu, N. (2002). “*Küreselleşme: İktisadi Yönelimler ve Sosyopolitik Karşıtlıklar*”. A Soyak (drl), Om Yayınevi, İstanbul.
- Exbrayat, N. (2017). “Does Trade Liberalisation Trigger Tax Competition? Theory And Evidence From OECD Countries”. *The World Economy*, 40(1): 88-115.
- Frees, E. W. (2004). *Longitudinal And Panel Data: Analysis And Applications In The Social Sciences*. Cambridge University Press, New York.
- Gamze, Ö. Y., Sevinç, D. ve Sevil, G. (2019). “The Impact of Globalization on Corporate Taxation: Evidence from The KOF Globalization Index”. *Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 4(3): 350-369.
- Gardner, W. D. (1978). *Government Finance: National, State, and Local*. Prentice Hall, New Jersey.
- Garrett, G. (1995). "Capital Mobility, Trade, And The Domestic Politics Of Economic Policy". *International Organization*, 49(4): 657-687.
- Gelleny, D. ve McCoy, M. (2001). “Globalization and Government Policy Independence: The Issue Of Taxation”. *Political Research Quarterly*, 54(3): 509-529.
- Giddens, A. (1994). *Beyond Left And Right: The Future of Radical Politics*. Stanford University Press, California.
- Giray, F. (2005). “Küreselleşme Sürecinde Vergi Rekabeti ve Boyutlar”. *Akdeniz İİBF Dergisi*, (9), 93-122.
- Goodspeed, T. J. (1998). “Tax competition, benefit taxes, and fiscal federalism”. *National Tax Journal*, 51(3): 579-586.
- Gökbunar, R. (2006). “Etkin Devletin Temel Unsurları”. *Türk İdare Dergisi*, (445), 19-41
- Gropp, R ve Kristina K. (2000). “The Disappearing Tax Base: Is Foreign Direct Investment Eroding Corporate Income Taxes?”. *IMF Working Paper*, (31): 1-35
- Groves, H. M. (1939). *Financing Government*. Henry Holt and Co, New York.

- Groves, H. M. (1950). "Personel Versus Corporate Income Taxes". *The American Economics Review*, 36(2): 241-249.
- Grubert, H. ve Mutti, J. (1991). "Taxes, Tariffs And Transfer Pricing In Multinational Corporate Decision Making". *The Review of Economics and Statistics*, 285-293.
- Gujarati, D. N ve Porter, D. (2012). *Temel Ekonometri* (Çev. Ü. Şenesen ve G. Günlük Şenesen). İstanbul Literatür Yayınlar, İstanbul.
- Gunter, B. G. ve Van der Hoeven, R. (2004). The Social Dimension Of Globalization: A Review Of The Literature. *International Labour Review*, (147): 7-43.
- Halil, S. (1997). *Uluslararası Finans*. Güzem Yayınları, İstanbul.
- Hamper, M. J. (2019). The Impact of Globalization on Corporate Income Taxation. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erasmus University, Rotterdam.
- Hansson, Å. ve Olofsdotter, K. (2003). "The effects of tax competition and new economic geography on taxation in OECD countries". Unpublished Paper. *Lund University International Fiscal Documentation*, (52): 290-296.
- Hartman, D.G. (1985). "Tax Policy and Foreign Direct Investment". *Journal of Public Economics*, 26 (1): 107-121.
- Hasanoğlu, M. (2001), 'Küreselleşmenin Devlet Yönetimine Etkileri'. *Sayıştay Dergisi*, (43): 68-82.
- Heady, C. (2002). "Tax Policy İn Developing Countries: What Can Be Learned From OECD Experience?". *Institute of Development Studies, University of Sussex*, 1-18.
- Hines, J.R. (2005). Corporate Taxation And International Competition. *Ross School of Business Working Paper Series Working Paper*, (1026): 1-41.
- İşeri, M. ve Aktaş, Z. (2005). "İMKB'de Yabancı Portföy Yatırımlarındaki Hareketler (1997-2005 Dönemi)". *Yaklaşım Dergisi*, 151(7): 371-385.
- Johansson, Å., Heady, C., Arnold, J., Brys, B. ve Vartia, L. (2008), *Taxation and Economic Growth*. OECD, Paris.
- Johansson, Å., Skeie, Ø. B., Sorbe, S. ve Menon, C. (2017). *Tax planning by multinational firms: Firm-level evidence from a cross-country database*. OECD, Paris.
- Karagöz, K. (2007). "Türkiye'de Doğrudan Yabancı Yatırım Girişlerini Belirleyen Faktörler: 1970-2005". *Journal of Yaşar University*, 2(8): 929-948.
- Kargi, V. ve Yaygır, T. (2016). "Küreselleşme, Vergi Rekabeti ve Türkiye'de Vergi Yüğü". *International Journal of Public Finance*, 1(1): 1-22.
- Kaymak, H. (2005). "Yabancı Doğrudan Yatırımları Artırmak İçin Teşvikler Gerekli ve/veya Yeterli mi?". *Maliye Dergisi*, 149(1): 74-104.

- Kenny, L. W. ve Winer, S. L. (2006). "Tax Systems İn The World: An Empirical Investigation Into The Importance Of Tax Bases, Administration Costs, Scale And Political Regime". *International Tax and Public Finance*, 13(2): 181-215.
- Kersan-Škabić, I. (2015). "The Importance Of Corporate Taxation For FDI Attractiveness Of Southeast European Countries". *Panoeconomicus*, 62(1): 105-122.
- Kızılot, Ş. (2002). *Türk Vergi Hukukunda Örtülü Kazanç ve Örtülü Sermaye*. Yaklaşım Yayınları, Ankara.
- Kubicova, J. (2013), "The Role of Corporate Income Tax in Foreign Direct Investment Inflows into the "Old" and "New" EU Member States". *Research Project VEGA*, 1(0238), 222-233.
- Laufenburger, H. (1956). *Mukayeseli Maliye*. (Çev. B N. Feyzioğlu ve S. Barda), İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Lee, S. Y., Karim, Z. A., Khalid, N ve Zaidi, M. A. S. (2022). "The push and pull factors of China's outward foreign direct investment in BRI countries". *Technological and Economic Development of Economy*, 28(3): 611-637.
- Lee, Y. ve Gordon, R. H. (2005). "Tax Structure and Economic Growth". *Journal of Public Economics*, 89(5-6): 1027-1043.
- Macek, R. (2015). "The Impact of Taxation on Economic Growth: Case study of OECD countries". *Review of Economic Perspectives*, 14(4): 309-328.
- Mandel, M. (2015). *The BEPS Effect: New International Tax Rules Could Kill US Jobs*. Progressive Policy Institute, Washington.
- Martin, C. J. (1989). "Business Influence and State Power: The Case of U.S. Corporate Tax Policy". *Politics and Society*, 17(2): 189-223.
- Musgrave, R., ve Musgrave, P. (1989). *Public Finance in Theory and Practice*. McGraw-Hill, New York.
- Muter, A.B., Çelebi, A.K. ve Sakınç, S. (2012). *Kamu Maliyesi*. Public Finance. Manisa
- Mutluer, M. K., Öner, E. ve Kesik, A. (2016). *Teoride ve Uygulamada Kamu Maliyesi*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Nadaroğlu, H. (2000). *Kamu Maliyesi Teorisi*. Beta Yayınları, İstanbul.
- Neumann, R., Holman, J. ve Alm, J. (2009). "Globalization and Tax Policy". *The North American Journal of Economics and Finance*, 20(2): 193-211.
- Oates, W. E. (2001). "Fiscal Competition or Harmonization? Some Reflections". *National Tax Journal*, 54(3): 507-512.
- OECD. (1998). *Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue*. OECD, Paris.

- Ogibayashi, S. ve Takashima, K (2014). “Influence Of The Corporation Tax Rate On GDP İn An Agent-Based Artificial Economic System”. *In Advances İn Computational Social Science*, (11): 117-173.
- Overesch, M. ve Rincke, J. (2009). “Competition from Low-Wage Countries and The Decline of Corporate Tax Rates: Evidence from European Integration”. *World Economy*, 32(9): 1348-1364.
- Ozansoy, A. (2010). “Kurumlar Vergisi ve Gelir Vergisinin Entegrasyonu”. *Mali Çözüm*, (97), 133-166.
- Önder, İ. (1980). Japonya’da ve Türkiye’de vergi sistemlerinin gelişimi. *Maliye Enstitüsü Konferansları* (26. Seri, Yıl 1979/1980), *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, Maliye Enstitüsü Yayınları*, İstanbul, 1-35.
- Öz, E. ve Yaraşır, S. (2010). “Global Bir Kavram: Vergi Rekabeti”. *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, (52): 1-39.
- Öztürk, S. ve Ülger, Ö. (2016). “Vergi Cennetlerinin Küresel Finansal Kriz Üzerine Ekonomik Etkileri: Vergi Kaçırma, Vergiden Kaçınma ve Kara Para Aklamadaki Rolü”. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(1): 237-254.
- Öz-Yalaman, G., Sevinç, D. ve Sevil, G. (2019). “The Impact of Globalization on Corporate Taxation: Evidence from The KOF Globalization Index”. *Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 4(3): 350-369.
- Pehlivan, O. (2004). *Kamu Maliyesi*. Derya Kitabevi, Trabzon.
- Pehlivan, O. ve Öz, E. (2011). *Uluslararası Vergilendirme*. Celepler Matbaacılık, Trabzon.
- Piatkowski, M. ve Jarmuzek, M. (2008). “Zero Corporate İncome Tax İn Moldova: Tax Competition And İts İmplications For Eastern Europe”. *IMF Working Papers*, (208): 1–31.
- Polat, B. (2015). “Determinants of FDI into Central and Eastern European Countries: Pull or Push Effect?”. *Eurasian Journal of Economics and Finance*, 3(4): 39-47.
- Quinn, D. (1997). “The Correlates Of Change İn İnternational Financial Regulation”. *American Political science review*, 91(3): 531-551.
- Reiter, S. L. ve Steensma, H. K. (2010). “Human Development and Foreign Direct İncvestment in Developing Countries: The İncfluence of FDI Policy and Corruption”. *World Development*, 38(12): 1678-1691.
- Rodrik, D. (1997). *Has Globalization Gone Too Far?*. Institute for International Economics, Washington DC.

- Sato, T. (2012). "Empirical Analysis of Corporate Tax and Corporate Tax and Foreign Direct Investment". *Public Policy Review*, 8 (1): 1- 20.
- Seyidoğlu, H. (1992). *Ekonomik Terimler: Ansiklopedik Sözlük*. Güzem yayınları, Ankara.
- Sharma, P. ve Dang, S. (2011). "Myth And Reality Of The İmbricating Concepts Of Tax Avoidance And Evasion". *Journal of Accounting and Taxation*, 3(3): 40-46.
- Shevlin, T., Shivakumar, L. ve Urcan, O. (2019). "Macroeconomic Effects of Corporate Tax Policy". *Journal of Accounting and Economics*, 68(1), 1-22.
- Slemrod, J. (2004). "Are Corporate Tax Rates, or Countries, Converging?". *Journal of Public Economics*, 88(6): 1169-1186.
- Sokolovska, A., Zatonatska, T., Stavytsky, A., Liulov, O. V. ve Giedraitis, V. (2020). "The Impact Of Globalization And International Tax Competition On Tax Policies". *Research in World Economy*, 11(4): 1-15.
- Steger, M. B. (2017). *Globalization: A Very Short Introduction*. Oxford University Press, Oxford.
- Stern, N. (2001). *A Strategy for Development*. World Bank, Washington DC.
- Stiglitz, J. E. (2002). *Globalization and Its Discontents*. W. W. Norton & Company, New York.
- Stinespring, J. R. (2009). "Are State Corporate Income Tax Rates Too High? A Panel Study Of Statewide Laffer Curves". *SSRN Electronic Jurnal*, 1-23.
- Sudsawasd, S. (2008). "Taxation, Business Regulation, And Foreign Direct Investment İn East Asia". *Deepening Economic İntegration, The ASEAN Economic Community And Beyond*. Chiba IDE-JETRO: ERIA Research Project Report, 239-265.
- Swank, D. (1998). "Funding The Welfare State: Globalization And The Taxation Of Business İn Advanced Market Economies". *Political Studies*, 46(4): 671-692.
- Şen, H. ve Sağbaş, İ. (2016). *Vergi Teorisi ve Politikası*. Kalkan Matbaacılık, Ankara.
- Tatoğlu, F. Y. (2016). *Panel Veri Ekonometrisi*. Beta Basım Yayım, İstanbul.
- Teather, R. (2005). *The Benefits Of Tax Competition*. The Institute Of Economics Affairs, London.
- Tekin, A. (2006). "Vergi Teşvikleri ve Ekonomik Etkileri". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (16): 301-316.
- Tiryakioğlu, B. (2001). *Doğrudan Yabancı Yatırımlara İlişkin Uluslararası Düzenlemeler: Ekonomik istikrar, Büyüme ve Yabancı Sermaye*. TCMB, Ankara.
- TİSK. (2006). *Üretim ve İşsizlik Sorununun Çözümü için Kurumsalcı Yaklaşım*. Tisk Yayın, Ankara.
- Tobin, J. (1999). "Financial Globalization". *American Philosophical Society*, 143(2): 161-167.

- Tuncer, S. ve Güney, M. (2003). “Alman Kurumlar Vergisi”. *Vergi Dünyası*, (267): 4-10.
- Turhan, S. (2020). *Vergi teorisi ve politikası*. Filiz Kitabevi, İstanbul
- UNCTAD. (2020). *World Investment Report 2020: International production beyond the pandemic*. UNCTAD, New York.
- Vedder, R. (2001). “Taxes and Economic Growth”. Ohio University.
- Winner, H. (2005). "Has Tax Competition Emerged İn OECD Countries? Evidence From Panel Data". *International Tax and Public Finance*, 12(5): 667-687.
- Wolf, M. (2001). “Will The Nation-State Survive Globalization”. *Foreign Affairs* 80(1): 178-190.
- Yaşar, E. ve Küpcü, O. (2020). “Reel Döviz Kurunun Firmaların İhracat Performansına Etkisi: Farklı Sektörlerdeki Firmalar Üzerine Ampirik Bir İnceleme”. *Balkan and Near Eastern Journal of Social Sciences*, 6(3): 67-78.
- Yazıcı, M. ve Durmuş A. H. (1973). *Muhasebe Kuramları ve Uygulamaları*. Nihad Sayar Yayın ve Yardım Vakfı, İstanbul.
- Yeldan, E. (2016). *Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi: Bölüşüm, Birikim ve Büyüme*. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Yetkiner, E. (2001). “Vergi cennetleri ve Yabancı Sermayenin Vergi Cenneti Ülkeleri Seçme Nedenleri”. *Vergi Dünyası*, (235): 92-96.
- Yıldıran, M., Öztürk, S. ve Bolat S. (2008). “Uluslararası Yatırımların Ülkelere Vergi Yönlü Mali Bozulma Etkileri: Kore, Türkiye ve Meksika Üzerine Karşılaştırmalı Analiz”. *Türkiye Maliye Sempozyumu*, (23): 1-17.

İnternet Kaynakları

- Aktan, Ç. C. ve Dileyici, D. (2006). “Genel Olarak Alt Yapı Hizmetleri”. <http://www.canaktan.org/ekonomi/altyapiekon/genel-olarak.htm> (erişim tarihi: 22.01.2022).
- Hsiao, C. (2014). *Analysis Of Panel Data* (No. 54). Cambridge University Press. New York. <https://www.forbes.com/global/2008/0407/060.html?sh=315e51ea339f> (erişim tarihi: 01.04.2022).
- OECD. (2021). International Community Strikes A Ground-Breaking Tax Deal For The Digital Age. <https://www.oecd.org/tax/international-community-strikes-a-ground-breaking-tax-deal-for-the-digital-age.htm> (erişim tarihi: 15.05.2022).

EKLER

Ek Tablo 1. Model 1 Veri Seti

Yıllar	Ülkeler	CIT	Pop	GDPcap	Kof
1989	Arnavutluk	30,0	2,69	-6,92	32,73
1990	Arnavutluk	30,0	1,80	-11,19	31,04
1991	Arnavutluk	30,0	-0,60	-27,57	32,88
1992	Arnavutluk	30,0	-0,61	-6,62	41,30
1993	Arnavutluk	30,0	-0,61	10,23	42,01
1994	Arnavutluk	30,0	-0,61	8,97	40,96
1995	Arnavutluk	30,0	-0,62	14,02	43,74
1996	Arnavutluk	30,0	-0,62	9,78	40,56
1997	Arnavutluk	30,0	-0,63	-10,36	42,96
1998	Arnavutluk	30,0	-0,63	9,52	45,86
1999	Arnavutluk	30,0	-0,63	13,61	46,06
2000	Arnavutluk	30,0	-0,64	7,63	48,72
2001	Arnavutluk	25,0	-0,94	9,31	52,60
2002	Arnavutluk	25,0	-0,30	4,85	56,17
2003	Arnavutluk	25,0	-0,37	5,92	55,29
2004	Arnavutluk	25,0	-0,42	5,96	56,83
2005	Arnavutluk	23,0	-0,51	6,07	56,71
2006	Arnavutluk	20,0	-0,63	6,57	60,46
2007	Arnavutluk	20,0	-0,76	6,79	63,15
2008	Arnavutluk	10,0	-0,77	8,33	64,71
2009	Arnavutluk	10,0	-0,67	4,05	67,29
2010	Arnavutluk	10,0	-0,50	4,22	68,84
2011	Arnavutluk	10,0	-0,27	2,82	65,16
2012	Arnavutluk	10,0	-0,17	1,58	62,68
2013	Arnavutluk	10,0	-0,18	1,19	65,51
2014	Arnavutluk	15,0	-0,21	1,99	67,69
2015	Arnavutluk	15,0	-0,29	2,52	68,44
2016	Arnavutluk	15,0	-0,16	3,48	65,91
2017	Arnavutluk	15,0	-0,09	3,90	66,48
2018	Arnavutluk	15,0	-0,25	4,28	66,12
2019	Arnavutluk	15,0	-0,43	2,55	66,34
2020	Arnavutluk	15,0	-0,58	-3,40	66,00
1989	Azerbaycan	35,0	1,65	-0,45	26,00
1990	Azerbaycan	35,0	0,68	-1,57	27,00
1991	Azerbaycan	35,0	1,33	-2,01	27,78
1992	Azerbaycan	35,0	1,51	-23,76	30,08
1993	Azerbaycan	35,0	1,52	-24,26	31,32
1994	Azerbaycan	35,0	1,35	-20,78	31,76
1995	Azerbaycan	35,0	1,16	-12,81	33,30
1996	Azerbaycan	35,0	1,01	0,28	35,48
1997	Azerbaycan	32,0	0,96	4,78	37,51

1998	Azerbaycan	32,0	0,95	8,96	38,94
1999	Azerbaycan	32,0	0,88	6,46	40,38
2000	Azerbaycan	32,0	0,82	10,19	42,54
2001	Azerbaycan	27,0	0,77	9,05	44,22
2002	Azerbaycan	27,0	0,75	8,63	47,72
2003	Azerbaycan	25,0	0,76	9,38	48,58
2004	Azerbaycan	25,0	0,88	8,30	50,50
2005	Azerbaycan	24,0	1,02	26,66	51,77
2006	Azerbaycan	24,0	1,10	33,03	52,33
2007	Azerbaycan	22,0	1,13	23,59	55,72
2008	Azerbaycan	22,0	2,10	8,46	56,95
2009	Azerbaycan	22,0	2,08	7,05	57,40
2010	Azerbaycan	20,0	1,19	3,81	58,46
2011	Azerbaycan	20,0	1,30	-1,20	59,16
2012	Azerbaycan	20,0	1,33	0,82	61,35
2013	Azerbaycan	20,0	1,29	4,45	61,16
2014	Azerbaycan	20,0	1,25	1,48	62,01
2015	Azerbaycan	20,0	1,19	-0,10	62,51
2016	Azerbaycan	20,0	1,12	-4,18	63,50
2017	Azerbaycan	20,0	0,98	-0,78	64,04
2018	Azerbaycan	20,0	0,87	0,62	67,43
2019	Azerbaycan	20,0	0,85	1,64	67,20
2020	Azerbaycan	20,0	0,68	-4,95	67,00
1989	Belarus	30,0	0,30	-0,32	32,00
1990	Belarus	30,0	0,19	-0,84	32,00
1991	Belarus	30,0	0,05	-1,25	32,93
1992	Belarus	30,0	0,22	-9,80	33,43
1993	Belarus	30,0	0,22	-7,80	35,29
1994	Belarus	30,0	-0,12	-11,60	37,13
1995	Belarus	30,0	-0,32	-10,11	40,67
1996	Belarus	30,0	-0,34	3,15	42,49
1997	Belarus	30,0	-0,42	11,86	42,57
1998	Belarus	30,0	-0,45	8,89	42,80
1999	Belarus	30,0	-0,45	3,87	45,07
2000	Belarus	30,0	-0,47	6,30	46,79
2001	Belarus	30,0	-0,51	5,26	48,41
2002	Belarus	25,0	-0,64	5,72	49,19
2003	Belarus	24,0	-0,70	7,79	50,16
2004	Belarus	24,0	-0,68	12,21	50,26
2005	Belarus	24,0	-0,68	10,15	50,53
2006	Belarus	24,0	-0,61	10,68	52,22
2007	Belarus	24,0	-0,46	9,10	54,78
2008	Belarus	24,0	-0,35	10,58	56,09
2009	Belarus	24,0	-0,25	0,45	57,82
2010	Belarus	24,0	-0,22	8,03	59,78
2011	Belarus	24,0	-0,23	5,63	64,44
2012	Belarus	18,0	-0,16	1,85	65,12

2013	Belarus	18,0	-0,04	1,04	65,56
2014	Belarus	18,0	0,06	1,67	64,84
2015	Belarus	18,0	0,13	-3,96	66,03
2016	Belarus	18,0	0,09	-2,61	67,26
2017	Belarus	18,0	-0,11	2,64	67,16
2018	Belarus	18,0	-0,21	3,37	67,30
2019	Belarus	18,0	-0,20	1,60	67,25
2020	Belarus	18,0	-0,42	-0,48	67,00
1989	Bulgaristan	40,0	-1,17	-2,15	49,77
1990	Bulgaristan	40,0	-1,80	-7,46	48,36
1991	Bulgaristan	40,0	-0,99	-7,53	48,83
1992	Bulgaristan	40,0	-1,07	-6,27	55,51
1993	Bulgaristan	40,0	-0,80	-0,69	56,85
1994	Bulgaristan	40,0	-0,34	2,16	57,37
1995	Bulgaristan	40,0	-0,45	3,31	59,22
1996	Bulgaristan	40,0	-0,52	5,75	63,32
1997	Bulgaristan	40,2	-0,61	-13,59	64,57
1998	Bulgaristan	37,0	-0,67	4,48	64,58
1999	Bulgaristan	34,3	-0,56	-7,88	66,65
2000	Bulgaristan	32,5	-0,49	5,11	68,88
2001	Bulgaristan	28,0	-1,99	5,91	69,33
2002	Bulgaristan	23,5	-2,17	8,20	67,94
2003	Bulgaristan	23,5	-0,79	6,07	70,78
2004	Bulgaristan	19,5	-0,75	7,32	71,29
2005	Bulgaristan	15,0	-0,75	7,87	70,98
2006	Bulgaristan	15,0	-0,76	7,62	73,91
2007	Bulgaristan	10,0	-0,74	7,38	77,25
2008	Bulgaristan	10,0	-0,70	6,86	77,85
2009	Bulgaristan	10,0	-0,64	-2,65	76,38
2010	Bulgaristan	10,0	-0,66	2,21	76,37
2011	Bulgaristan	10,0	-0,64	2,76	76,47
2012	Bulgaristan	10,0	-0,58	1,34	77,82
2013	Bulgaristan	10,0	-0,56	0,00	78,84
2014	Bulgaristan	10,0	-0,57	1,54	79,49
2015	Bulgaristan	10,0	-0,64	4,09	79,64
2016	Bulgaristan	10,0	-0,70	3,77	79,77
2017	Bulgaristan	10,0	-0,73	3,52	80,25
2018	Bulgaristan	10,0	-0,72	3,43	79,80
2019	Bulgaristan	10,0	-0,70	4,77	79,56
2020	Bulgaristan	10,0	-0,60	-3,81	80,00
1989	Hrvatistan	25,0	0,25	4,30	44,00
1990	Hrvatistan	25,0	0,21	2,84	44,00
1991	Hrvatistan	25,0	-1,87	1,59	44,38
1992	Hrvatistan	25,0	-2,44	-3,33	44,25
1993	Hrvatistan	25,0	0,54	-4,84	45,11
1994	Hrvatistan	25,0	1,11	-5,48	47,71
1995	Hrvatistan	25,0	-0,69	-4,91	49,08

1996	Hrvatistan	25,0	-1,37	7,44	51,84
1997	Hrvatistan	25,0	-0,49	6,65	55,43
1998	Hrvatistan	35,0	-0,06	2,27	56,67
1999	Hrvatistan	35,0	-0,43	-0,45	61,14
2000	Hrvatistan	35,0	-0,99	3,92	63,73
2001	Hrvatistan	20,0	-3,85	7,07	65,51
2002	Hrvatistan	20,0	0,06	5,66	67,21
2003	Hrvatistan	20,3	0,03	5,50	69,91
2004	Hrvatistan	20,3	0,03	4,12	73,38
2005	Hrvatistan	20,3	0,13	4,18	74,66
2006	Hrvatistan	20,3	0,02	4,91	75,32
2007	Hrvatistan	20,0	-0,02	4,94	77,45
2008	Hrvatistan	20,0	-0,01	1,91	77,80
2009	Hrvatistan	20,0	-0,11	-7,18	77,17
2010	Hrvatistan	20,0	-0,23	-1,03	76,79
2011	Hrvatistan	20,0	-0,35	0,26	76,85
2012	Hrvatistan	20,0	-0,31	-1,98	77,64
2013	Hrvatistan	20,0	-0,28	-0,09	77,46
2014	Hrvatistan	20,0	-0,41	0,06	79,07
2015	Hrvatistan	20,0	-0,82	3,37	79,41
2016	Hrvatistan	20,0	-0,70	4,26	79,60
2017	Hrvatistan	20,0	-1,20	4,66	79,90
2018	Hrvatistan	18,0	-0,89	3,82	81,02
2019	Hrvatistan	18,0	-0,55	4,06	81,49
2020	Hrvatistan	18,0	-0,45	-7,69	81,00
1989	Hindistan	50,0	2,11	3,73	31,90
1990	Hindistan	50,0	2,08	3,37	31,77
1991	Hindistan	40,0	2,04	-0,98	32,58
1992	Hindistan	45,0	2,00	3,39	33,23
1993	Hindistan	45,0	1,97	2,71	34,62
1994	Hindistan	45,0	1,94	4,61	37,75
1995	Hindistan	40,0	1,92	5,53	39,29
1996	Hindistan	40,0	1,90	5,53	41,28
1997	Hindistan	35,0	1,87	2,12	42,56
1998	Hindistan	35,0	1,84	4,25	43,30
1999	Hindistan	35,0	1,81	6,90	44,37
2000	Hindistan	38,5	1,77	2,02	46,11
2001	Hindistan	39,6	1,73	3,03	48,37
2002	Hindistan	35,7	1,69	2,06	50,35
2003	Hindistan	36,8	1,65	6,09	52,02
2004	Hindistan	35,9	1,62	6,19	53,10
2005	Hindistan	36,6	1,58	6,23	55,03
2006	Hindistan	33,7	1,55	6,40	56,65
2007	Hindistan	34,0	1,51	6,05	57,74
2008	Hindistan	34,0	1,46	1,59	59,25
2009	Hindistan	34,0	1,41	6,35	59,70
2010	Hindistan	34,0	1,35	7,04	60,89

2011	Hindistan	32,4	1,29	3,89	61,55
2012	Hindistan	32,5	1,23	4,17	61,79
2013	Hindistan	34,0	1,18	5,14	61,74
2014	Hindistan	34,0	1,15	6,19	61,66
2015	Hindistan	34,6	1,12	6,80	60,75
2016	Hindistan	34,6	1,09	7,08	60,85
2017	Hindistan	34,6	1,06	5,67	61,53
2018	Hindistan	35,0	1,04	5,43	62,81
2019	Hindistan	30,0	1,01	2,99	62,48
2020	Hindistan	30,0	0,99	-8,16	62,00
1989	Macaristan	50,0	-1,09	-1,32	56,68
1990	Macaristan	40,0	-1,03	-2,14	58,31
1991	Macaristan	40,0	-0,01	-2,85	60,29
1992	Macaristan	40,0	-0,04	-3,03	62,59
1993	Macaristan	40,0	-0,11	-0,46	64,77
1994	Macaristan	36,0	-0,14	3,09	67,04
1995	Macaristan	18,0	-0,14	1,63	68,91
1996	Macaristan	18,0	-0,17	0,25	71,45
1997	Macaristan	18,0	-0,20	3,35	73,15
1998	Macaristan	18,0	-0,23	4,14	74,55
1999	Macaristan	18,0	-0,28	3,36	75,75
2000	Macaristan	18,0	-0,26	4,75	76,82
2001	Macaristan	18,0	-0,23	4,31	78,60
2002	Macaristan	18,0	-0,28	5,04	78,31
2003	Macaristan	18,0	-0,29	4,38	79,09
2004	Macaristan	16,0	-0,22	5,23	81,37
2005	Macaristan	16,0	-0,20	4,50	82,18
2006	Macaristan	17,3	-0,16	4,11	82,92
2007	Macaristan	20,0	-0,15	0,43	84,14
2008	Macaristan	20,0	-0,18	1,18	84,40
2009	Macaristan	20,0	-0,15	-6,45	84,94
2010	Macaristan	19,0	-0,23	1,31	84,89
2011	Macaristan	19,0	-0,28	2,15	84,48
2012	Macaristan	19,0	-0,52	-0,75	84,13
2013	Macaristan	19,0	-0,28	2,09	84,13
2014	Macaristan	19,0	-0,27	4,50	85,21
2015	Macaristan	19,0	-0,24	3,95	84,09
2016	Macaristan	19,0	-0,30	2,49	84,26
2017	Macaristan	9,0	-0,27	4,55	84,43
2018	Macaristan	9,0	-0,13	5,49	83,96
2019	Macaristan	9,0	-0,05	4,60	83,83
2020	Macaristan	9,0	-0,22	-4,47	84,00
1989	Moğolistan	40,0	2,43	1,68	24,85
1990	Moğolistan	40,0	1,99	-5,10	25,72
1991	Moğolistan	40,0	1,53	-10,08	28,16
1992	Moğolistan	40,0	1,15	-10,29	30,64
1993	Moğolistan	40,0	0,87	-4,01	34,33

1994	Moğolistan	40,0	0,76	1,36	35,12
1995	Moğolistan	40,0	0,77	5,56	35,23
1996	Moğolistan	40,0	0,80	1,42	38,40
1997	Moğolistan	40,0	0,82	3,04	40,21
1998	Moğolistan	40,0	0,85	2,47	42,83
1999	Moğolistan	40,0	0,87	2,18	42,69
2000	Moğolistan	40,0	0,89	0,25	43,99
2001	Moğolistan	40,0	0,92	2,01	44,93
2002	Moğolistan	30,0	0,97	3,72	49,51
2003	Moğolistan	30,0	1,04	5,90	51,58
2004	Moğolistan	30,0	1,11	9,40	52,92
2005	Moğolistan	30,0	1,20	5,98	55,89
2006	Moğolistan	30,0	1,28	7,18	57,21
2007	Moğolistan	30,0	1,36	8,76	58,07
2008	Moğolistan	30,0	1,46	7,32	57,60
2009	Moğolistan	25,0	1,58	-2,82	58,48
2010	Moğolistan	25,0	1,71	4,56	60,33
2011	Moğolistan	25,0	1,84	15,15	60,93
2012	Moğolistan	25,0	1,94	10,16	62,68
2013	Moğolistan	25,0	2,00	9,44	62,18
2014	Moğolistan	25,0	2,00	5,74	63,29
2015	Moğolistan	25,0	1,96	0,39	62,48
2016	Moğolistan	25,0	1,91	-0,43	63,33
2017	Moğolistan	25,0	1,86	3,69	63,93
2018	Moğolistan	25,0	1,80	5,83	64,16
2019	Moğolistan	25,0	1,72	3,80	64,86
2020	Moğolistan	25,0	1,63	-6,10	65,00
1989	Moldova	32,0	0,57	-1,17	30,00
1990	Moldova	32,0	0,41	-1,83	31,00
1991	Moldova	32,0	0,22	-2,13	31,26
1992	Moldova	32,0	0,05	-2,58	33,53
1993	Moldova	32,0	-0,13	-3,24	36,08
1994	Moldova	32,0	-0,30	-3,96	38,79
1995	Moldova	32,0	-0,40	-4,40	40,39
1996	Moldova	32,0	-0,20	-5,69	43,41
1997	Moldova	32,0	-0,37	2,02	45,92
1998	Moldova	32,0	-0,04	-6,50	47,73
1999	Moldova	28,0	-0,16	-3,22	48,74
2000	Moldova	28,0	-0,20	2,32	49,28
2001	Moldova	28,0	-0,22	6,34	50,57
2002	Moldova	25,0	-0,23	8,05	51,69
2003	Moldova	22,0	-0,28	6,90	56,11
2004	Moldova	20,0	-0,25	7,67	57,43
2005	Moldova	18,0	-0,24	7,76	58,32
2006	Moldova	15,0	-0,28	5,09	60,55
2007	Moldova	15,0	-0,23	3,24	62,58
2008	Moldova	0,0	-0,19	8,01	63,73

2009	Moldova	0,0	-0,13	-5,88	63,32
2010	Moldova	0,0	-0,10	7,21	64,03
2011	Moldova	0,0	-0,06	5,88	64,91
2012	Moldova	0,0	-0,01	-0,58	65,84
2013	Moldova	12,0	-0,03	9,07	66,68
2014	Moldova	12,0	-0,06	5,06	67,60
2015	Moldova	12,0	-0,79	0,45	68,14
2016	Moldova	12,0	-1,15	5,61	68,16
2017	Moldova	12,0	-1,69	6,48	68,09
2018	Moldova	12,0	-1,72	6,11	68,06
2019	Moldova	12,0	-1,61	5,37	67,55
2020	Moldova	12,0	-1,68	-5,39	68,00
1989	Polonya	40,0	0,36	3,49	49,56
1990	Polonya	40,0	0,39	4,74	50,94
1991	Polonya	40,0	0,35	-7,34	52,29
1992	Polonya	40,0	0,31	2,20	55,41
1993	Polonya	40,0	0,25	3,47	58,39
1994	Polonya	40,0	0,21	5,07	60,55
1995	Polonya	40,0	0,14	6,96	62,23
1996	Polonya	40,0	0,08	6,03	61,87
1997	Polonya	38,0	0,07	6,38	63,04
1998	Polonya	36,0	0,04	4,60	64,48
1999	Polonya	34,0	-0,01	4,66	65,30
2000	Polonya	30,0	-1,04	5,66	67,66
2001	Polonya	28,0	-0,03	1,29	67,67
2002	Polonya	28,0	-0,05	2,08	69,83
2003	Polonya	27,0	-0,07	3,57	71,05
2004	Polonya	19,0	-0,06	5,04	75,00
2005	Polonya	19,0	-0,04	3,55	74,73
2006	Polonya	19,0	-0,06	6,20	75,67
2007	Polonya	19,0	-0,05	7,12	77,52
2008	Polonya	19,0	0,01	4,19	77,28
2009	Polonya	19,0	0,07	2,76	77,54
2010	Polonya	19,0	-0,29	4,04	77,48
2011	Polonya	19,0	0,05	4,70	77,66
2012	Polonya	19,0	0,00	1,33	78,70
2013	Polonya	19,0	-0,06	1,19	79,15
2014	Polonya	19,0	-0,07	3,46	80,03
2015	Polonya	19,0	-0,07	4,31	80,57
2016	Polonya	19,0	-0,04	3,19	80,81
2017	Polonya	19,0	0,01	4,82	80,43
2018	Polonya	19,0	0,00	5,35	79,97
2019	Polonya	19,0	-0,02	4,77	80,02
2020	Polonya	19,0	-0,04	-2,50	80,00
1989	Romanya	45,0	0,45	-5,11	43,11
1990	Romanya	45,0	0,17	-8,47	42,53
1991	Romanya	45,0	-0,87	-12,16	46,82

1992	Romanya	45,0	-0,90	-7,94	49,00
1993	Romanya	45,0	-0,14	1,67	51,38
1994	Romanya	45,0	-0,15	4,08	54,20
1995	Romanya	38,0	-0,20	6,45	56,39
1996	Romanya	38,0	-0,29	4,21	57,80
1997	Romanya	38,0	-0,29	-4,57	59,80
1998	Romanya	38,0	-0,21	-1,83	59,99
1999	Romanya	38,0	-0,16	-0,22	60,22
2000	Romanya	25,0	-0,13	2,59	62,74
2001	Romanya	25,0	-1,40	6,70	63,61
2002	Romanya	25,0	-1,83	7,66	65,61
2003	Romanya	25,0	-0,72	3,08	66,12
2004	Romanya	25,0	-0,57	11,06	67,85
2005	Romanya	16,0	-0,62	5,32	71,23
2006	Romanya	16,0	-0,59	8,67	72,10
2007	Romanya	16,0	-1,48	8,83	75,98
2008	Romanya	16,0	-1,67	11,14	75,96
2009	Romanya	16,0	-0,83	-4,73	75,51
2010	Romanya	16,0	-0,59	-3,33	75,91
2011	Romanya	16,0	-0,49	2,41	76,11
2012	Romanya	16,0	-0,45	2,50	76,77
2013	Romanya	16,0	-0,37	4,16	77,07
2014	Romanya	16,0	-0,37	4,00	78,50
2015	Romanya	16,0	-0,47	3,44	79,01
2016	Romanya	16,0	-0,57	5,31	79,13
2017	Romanya	16,0	-0,58	7,94	79,42
2018	Romanya	16,0	-0,59	5,09	78,90
2019	Romanya	16,0	-0,53	4,74	79,44
2020	Romanya	16,0	-0,44	-3,50	79,00
1989	Türkiye	46,0	1,79	-1,49	51,41
1990	Türkiye	46,0	1,74	7,38	51,03
1991	Türkiye	46,0	1,69	-0,97	52,94
1992	Türkiye	46,0	1,64	3,32	54,69
1993	Türkiye	46,0	1,61	5,93	56,37
1994	Türkiye	25,0	1,59	-6,18	59,60
1995	Türkiye	25,0	1,59	6,18	60,25
1996	Türkiye	25,0	1,59	5,69	58,54
1997	Türkiye	25,0	1,58	5,89	60,72
1998	Türkiye	25,0	1,57	0,81	60,09
1999	Türkiye	30,0	1,55	-4,75	61,09
2000	Türkiye	30,0	1,52	5,32	63,08
2001	Türkiye	30,0	1,49	-7,15	64,40
2002	Türkiye	30,0	1,47	4,89	61,64
2003	Türkiye	30,0	1,44	4,25	61,66
2004	Türkiye	30,0	1,38	8,29	62,31
2005	Türkiye	33,0	1,32	7,56	64,47
2006	Türkiye	20,0	1,25	5,62	65,31

2007	Türkiye	20,0	1,19	3,80	66,72
2008	Türkiye	20,0	1,20	-0,38	69,18
2009	Türkiye	20,0	1,27	-6,03	69,74
2010	Türkiye	20,0	1,40	6,92	69,51
2011	Türkiye	20,0	1,53	9,51	70,12
2012	Türkiye	20,0	1,63	3,09	70,72
2013	Türkiye	20,0	1,69	6,66	70,44
2014	Türkiye	20,0	1,70	3,17	71,85
2015	Türkiye	20,0	1,67	4,33	71,24
2016	Türkiye	20,0	1,64	1,64	70,73
2017	Türkiye	20,0	1,60	5,79	71,13
2018	Türkiye	22,0	1,50	1,45	70,37
2019	Türkiye	22,0	1,31	-0,43	70,64
2020	Türkiye	22,0	1,08	0,70	71,00

Ek Tablo 2. Model 2 Veri Seti

Yıllar	Ülkeler	CITrev	Pop	GDPcap	Kof
1989	Arnavutluk	20,34	2,69	-6,92	32,73
1990	Arnavutluk	18,12	1,80	-11,19	31,04
1991	Arnavutluk	17,11	-0,60	-27,57	32,88
1992	Arnavutluk	18,25	-0,61	-6,62	41,30
1993	Arnavutluk	15,49	-0,61	10,23	42,01
1994	Arnavutluk	12,43	-0,61	8,97	40,96
1995	Arnavutluk	13,31	-0,62	14,02	43,74
1996	Arnavutluk	16,23	-0,62	9,78	40,56
1997	Arnavutluk	10,95	-0,63	-10,36	42,96
1998	Arnavutluk	11,41	-0,63	9,52	45,86
1999	Arnavutluk	12,98	-0,63	13,61	46,06
2000	Arnavutluk	14,75	-0,64	7,63	48,72
2001	Arnavutluk	16,47	-0,94	9,31	52,60
2002	Arnavutluk	20,76	-0,30	4,85	56,17
2003	Arnavutluk	19,31	-0,37	5,92	55,29
2004	Arnavutluk	20,54	-0,42	5,96	56,83
2005	Arnavutluk	19,42	-0,51	6,07	56,71
2006	Arnavutluk	20,12	-0,63	6,57	60,46
2007	Arnavutluk	21,45	-0,76	6,79	63,15
2008	Arnavutluk	20,88	-0,77	8,33	64,71
2009	Arnavutluk	19,13	-0,67	4,05	67,29
2010	Arnavutluk	19,54	-0,50	4,22	68,84
2011	Arnavutluk	19,81	-0,27	2,82	65,16
2012	Arnavutluk	19,09	-0,17	1,58	62,68
2013	Arnavutluk	19,75	-0,18	1,19	65,51
2014	Arnavutluk	19,08	-0,21	1,99	67,69
2015	Arnavutluk	20,57	-0,29	2,52	68,44
2016	Arnavutluk	16,52	-0,16	3,48	65,91
2017	Arnavutluk	21,77	-0,09	3,90	66,48
2018	Arnavutluk	23,38	-0,25	4,28	66,12
2019	Arnavutluk	26,01	-0,43	2,55	66,34
2020	Arnavutluk	28,12	-0,58	-3,40	66,00
1989	Azerbaycan	12,41	1,65	-0,45	26,00
1990	Azerbaycan	20,53	0,68	-1,57	27,00
1991	Azerbaycan	23,71	1,33	-2,01	27,78
1992	Azerbaycan	25,73	1,51	-23,76	30,08
1993	Azerbaycan	19,22	1,52	-24,26	31,32
1994	Azerbaycan	17,54	1,35	-20,78	31,76
1995	Azerbaycan	30,86	1,16	-12,81	33,30
1996	Azerbaycan	28,42	1,01	0,28	35,48
1997	Azerbaycan	28,42	0,96	4,78	37,51
1998	Azerbaycan	29,59	0,95	8,96	38,94

1999	Azerbaijan	30,18	0,88	6,46	40,38
2000	Azerbaijan	32,41	0,82	10,19	42,54
2001	Azerbaijan	34,31	0,77	9,05	44,22
2002	Azerbaijan	35,71	0,75	8,63	47,72
2003	Azerbaijan	37,42	0,76	9,38	48,58
2004	Azerbaijan	32,37	0,88	8,30	50,50
2005	Azerbaijan	38,45	1,02	26,66	51,77
2006	Azerbaijan	40,54	1,10	33,03	52,33
2007	Azerbaijan	45,24	1,13	23,59	55,72
2008	Azerbaijan	53,08	2,10	8,46	56,95
2009	Azerbaijan	38,24	2,08	7,05	57,40
2010	Azerbaijan	39,25	1,19	3,81	58,46
2011	Azerbaijan	44,94	1,30	-1,20	59,16
2012	Azerbaijan	43,93	1,33	0,82	61,35
2013	Azerbaijan	41,69	1,29	4,45	61,16
2014	Azerbaijan	39,25	1,25	1,48	62,01
2015	Azerbaijan	37,92	1,19	-0,10	62,51
2016	Azerbaijan	35,58	1,12	-4,18	63,50
2017	Azerbaijan	35,92	0,98	-0,78	64,04
2018	Azerbaijan	33,65	0,87	0,62	67,43
2019	Azerbaijan	30,04	0,85	1,64	67,20
2020	Azerbaijan	32,41	0,68	-4,95	67,00
1989	Belarus	17,88	0,30	-0,32	32,00
1990	Belarus	17,24	0,19	-0,84	32,00
1991	Belarus	17,83	0,05	-1,25	32,93
1992	Belarus	17,99	0,22	-9,80	33,43
1993	Belarus	17,95	0,22	-7,80	35,29
1994	Belarus	28,10	-0,12	-11,60	37,13
1995	Belarus	24,58	-0,32	-10,11	40,67
1996	Belarus	12,54	-0,34	3,15	42,49
1997	Belarus	14,78	-0,42	11,86	42,57
1998	Belarus	17,59	-0,45	8,89	42,80
1999	Belarus	18,46	-0,45	3,87	45,07
2000	Belarus	18,90	-0,47	6,30	46,79
2001	Belarus	17,32	-0,51	5,26	48,41
2002	Belarus	12,32	-0,64	5,72	49,19
2003	Belarus	10,64	-0,70	7,79	50,16
2004	Belarus	12,56	-0,68	12,21	50,26
2005	Belarus	13,40	-0,68	10,15	50,53
2006	Belarus	10,60	-0,61	10,68	52,22
2007	Belarus	9,91	-0,46	9,10	54,78
2008	Belarus	10,75	-0,35	10,58	56,09
2009	Belarus	10,89	-0,25	0,45	57,82
2010	Belarus	12,71	-0,22	8,03	59,78

2011	Belarus	6,32	-0,23	5,63	64,44
2012	Belarus	6,84	-0,16	1,85	65,12
2013	Belarus	5,86	-0,04	1,04	65,56
2014	Belarus	6,44	0,06	1,67	64,84
2015	Belarus	6,43	0,13	-3,96	66,03
2016	Belarus	5,57	0,09	-2,61	67,26
2017	Belarus	7,42	-0,11	2,64	67,16
2018	Belarus	7,18	-0,21	3,37	67,30
2019	Belarus	7,19	-0,20	1,60	67,25
2020	Belarus	7,16	-0,42	-0,48	67,00
1989	Bulgaristan	45,93	-1,17	-2,15	49,77
1990	Bulgaristan	58,73	-1,80	-7,46	48,36
1991	Bulgaristan	62,28	-0,99	-7,53	48,83
1992	Bulgaristan	44,47	-1,07	-6,27	55,51
1993	Bulgaristan	27,74	-0,80	-0,69	56,85
1994	Bulgaristan	26,52	-0,34	2,16	57,37
1995	Bulgaristan	31,53	-0,45	3,31	59,22
1996	Bulgaristan	34,86	-0,52	5,75	63,32
1997	Bulgaristan	35,56	-0,61	-13,59	64,57
1998	Bulgaristan	26,41	-0,67	4,48	64,58
1999	Bulgaristan	24,78	-0,56	-7,88	66,65
2000	Bulgaristan	22,17	-0,49	5,11	68,88
2001	Bulgaristan	24,42	-1,99	5,91	69,33
2002	Bulgaristan	21,30	-2,17	8,20	67,94
2003	Bulgaristan	29,26	-0,79	6,07	70,78
2004	Bulgaristan	26,06	-0,75	7,32	71,29
2005	Bulgaristan	21,89	-0,75	7,87	70,98
2006	Bulgaristan	21,74	-0,76	7,62	73,91
2007	Bulgaristan	31,40	-0,74	7,38	77,25
2008	Bulgaristan	25,96	-0,70	6,86	77,85
2009	Bulgaristan	27,13	-0,64	-2,65	76,38
2010	Bulgaristan	25,67	-0,66	2,21	76,37
2011	Bulgaristan	25,13	-0,64	2,76	76,47
2012	Bulgaristan	23,88	-0,58	1,34	77,82
2013	Bulgaristan	24,74	-0,56	0,00	78,84
2014	Bulgaristan	26,69	-0,57	1,54	79,49
2015	Bulgaristan	25,65	-0,64	4,09	79,64
2016	Bulgaristan	26,44	-0,70	3,77	79,77
2017	Bulgaristan	27,41	-0,73	3,52	80,25
2018	Bulgaristan	27,68	-0,72	3,43	79,80
2019	Bulgaristan	26,22	-0,70	4,77	79,56
2020	Bulgaristan	26,84	-0,60	-3,81	80,00
1989	Hırvatistan	31,41	0,25	4,30	44,00
1990	Hırvatistan	35,34	0,21	2,84	44,00

1991	Hrvatistan	37,36	-1,87	1,59	44,38
1992	Hrvatistan	15,73	-2,44	-3,33	44,25
1993	Hrvatistan	11,13	0,54	-4,84	45,11
1994	Hrvatistan	16,19	1,11	-5,48	47,71
1995	Hrvatistan	16,82	-0,69	-4,91	49,08
1996	Hrvatistan	18,86	-1,37	7,44	51,84
1997	Hrvatistan	18,44	-0,49	6,65	55,43
1998	Hrvatistan	19,15	-0,06	2,27	56,67
1999	Hrvatistan	18,20	-0,43	-0,45	61,14
2000	Hrvatistan	14,41	-0,99	3,92	63,73
2001	Hrvatistan	13,07	-3,85	7,07	65,51
2002	Hrvatistan	13,93	0,06	5,66	67,21
2003	Hrvatistan	13,72	0,03	5,50	69,91
2004	Hrvatistan	13,47	0,03	4,12	73,38
2005	Hrvatistan	14,41	0,13	4,18	74,66
2006	Hrvatistan	16,01	0,02	4,91	75,32
2007	Hrvatistan	17,81	-0,02	4,94	77,45
2008	Hrvatistan	17,03	-0,01	1,91	77,80
2009	Hrvatistan	17,27	-0,11	-7,18	77,17
2010	Hrvatistan	14,97	-0,23	-1,03	76,79
2011	Hrvatistan	14,68	-0,35	0,26	76,85
2012	Hrvatistan	12,08	-0,31	-1,98	77,64
2013	Hrvatistan	12,31	-0,28	-0,09	77,46
2014	Hrvatistan	11,17	-0,41	0,06	79,07
2015	Hrvatistan	12,44	-0,82	3,37	79,41
2016	Hrvatistan	13,74	-0,70	4,26	79,60
2017	Hrvatistan	13,47	-1,20	4,66	79,90
2018	Hrvatistan	13,26	-0,89	3,82	81,02
2019	Hrvatistan	13,56	-0,55	4,06	81,49
2020	Hrvatistan	13,87	-0,45	-7,69	81,00
1989	Hindistan	18,93	2,11	3,73	31,90
1990	Hindistan	18,60	2,08	3,37	31,77
1991	Hindistan	22,10	2,04	-0,98	32,58
1992	Hindistan	23,45	2,00	3,39	33,23
1993	Hindistan	26,62	1,97	2,71	34,62
1994	Hindistan	28,87	1,94	4,61	37,75
1995	Hindistan	29,90	1,92	5,53	39,29
1996	Hindistan	29,91	1,90	5,53	41,28
1997	Hindistan	27,52	1,87	2,12	42,56
1998	Hindistan	32,01	1,84	4,25	43,30
1999	Hindistan	33,51	1,81	6,90	44,37
2000	Hindistan	36,00	1,77	2,02	46,11
2001	Hindistan	36,78	1,73	3,03	48,37
2002	Hindistan	38,27	1,69	2,06	50,35

2003	Hindistan	41,26	1,65	6,09	52,02
2004	Hindistan	43,30	1,62	6,19	53,10
2005	Hindistan	44,27	1,58	6,23	55,03
2006	Hindistan	47,47	1,55	6,40	56,65
2007	Hindistan	52,58	1,51	6,05	57,74
2008	Hindistan	52,78	1,46	1,59	59,25
2009	Hindistan	58,78	1,41	6,35	59,70
2010	Hindistan	55,21	1,35	7,04	60,89
2011	Hindistan	54,81	1,29	3,89	61,55
2012	Hindistan	52,25	1,23	4,17	61,79
2013	Hindistan	53,44	1,18	5,14	61,74
2014	Hindistan	55,21	1,15	6,19	61,66
2015	Hindistan	50,39	1,12	6,80	60,75
2016	Hindistan	48,99	1,09	7,08	60,85
2017	Hindistan	51,24	1,06	5,67	61,53
2018	Hindistan	50,15	1,04	5,43	62,81
2019	Hindistan	52,58	1,01	2,99	62,48
2020	Hindistan	51,42	0,99	-8,16	62,00
1989	Macaristan	32,40	-1,09	-1,32	56,68
1990	Macaristan	32,41	-1,03	-2,14	58,31
1991	Macaristan	41,47	-0,01	-2,85	60,29
1992	Macaristan	30,63	-0,04	-3,03	62,59
1993	Macaristan	31,40	-0,11	-0,46	64,77
1994	Macaristan	31,85	-0,14	3,09	67,04
1995	Macaristan	28,77	-0,14	1,63	68,91
1996	Macaristan	32,21	-0,17	0,25	71,45
1997	Macaristan	33,25	-0,20	3,35	73,15
1998	Macaristan	32,55	-0,23	4,14	74,55
1999	Macaristan	33,74	-0,28	3,36	75,75
2000	Macaristan	33,86	-0,26	4,75	76,82
2001	Macaristan	36,60	-0,23	4,31	78,60
2002	Macaristan	37,21	-0,28	5,04	78,31
2003	Macaristan	33,70	-0,29	4,38	79,09
2004	Macaristan	31,30	-0,22	5,23	81,37
2005	Macaristan	32,81	-0,20	4,50	82,18
2006	Macaristan	35,12	-0,16	4,11	82,92
2007	Macaristan	36,79	-0,15	0,43	84,14
2008	Macaristan	43,05	-0,18	1,18	84,40
2009	Macaristan	40,08	-0,15	-6,45	84,94
2010	Macaristan	33,25	-0,23	1,31	84,89
2011	Macaristan	28,41	-0,28	2,15	84,48
2012	Macaristan	28,37	-0,52	-0,75	84,13
2013	Macaristan	27,45	-0,28	2,09	84,13
2014	Macaristan	28,08	-0,27	4,50	85,21

2015	Macaristan	28,31	-0,24	3,95	84,09
2016	Macaristan	30,39	-0,30	2,49	84,26
2017	Macaristan	30,33	-0,27	4,55	84,43
2018	Macaristan	28,37	-0,13	5,49	83,96
2019	Macaristan	28,64	-0,05	4,60	83,83
2020	Macaristan	30,27	-0,22	-4,47	84,00
1989	Moğolistan	15,48	2,43	1,68	24,85
1990	Moğolistan	19,61	1,99	-5,10	25,72
1991	Moğolistan	25,19	1,53	-10,08	28,16
1992	Moğolistan	33,59	1,15	-10,29	30,64
1993	Moğolistan	55,12	0,87	-4,01	34,33
1994	Moğolistan	48,91	0,76	1,36	35,12
1995	Moğolistan	54,16	0,77	5,56	35,23
1996	Moğolistan	41,13	0,80	1,42	38,40
1997	Moğolistan	42,81	0,82	3,04	40,21
1998	Moğolistan	24,00	0,85	2,47	42,83
1999	Moğolistan	13,06	0,87	2,18	42,69
2000	Moğolistan	21,04	0,89	0,25	43,99
2001	Moğolistan	13,66	0,92	2,01	44,93
2002	Moğolistan	22,17	0,97	3,72	49,51
2003	Moğolistan	28,21	1,04	5,90	51,58
2004	Moğolistan	34,48	1,11	9,40	52,92
2005	Moğolistan	40,18	1,20	5,98	55,89
2006	Moğolistan	46,69	1,28	7,18	57,21
2007	Moğolistan	24,31	1,36	8,76	58,07
2008	Moğolistan	52,40	1,46	7,32	57,60
2009	Moğolistan	35,95	1,58	-2,82	58,48
2010	Moğolistan	42,57	1,71	4,56	60,33
2011	Moğolistan	24,72	1,84	15,15	60,93
2012	Moğolistan	20,52	1,94	10,16	62,68
2013	Moğolistan	21,89	2,00	9,44	62,18
2014	Moğolistan	21,66	2,00	5,74	63,29
2015	Moğolistan	25,28	1,96	0,39	62,48
2016	Moğolistan	19,14	1,91	-0,43	63,33
2017	Moğolistan	25,36	1,86	3,69	63,93
2018	Moğolistan	29,45	1,80	5,83	64,16
2019	Moğolistan	27,64	1,72	3,80	64,86
2020	Moğolistan	30,48	1,63	-6,10	65,00
1989	Moldova	5,61	0,57	-1,17	30,00
1990	Moldova	7,23	0,41	-1,83	31,00
1991	Moldova	8,54	0,22	-2,13	31,26
1992	Moldova	6,45	0,05	-2,58	33,53
1993	Moldova	5,85	-0,13	-3,24	36,08
1994	Moldova	5,32	-0,30	-3,96	38,79

1995	Moldova	5,83	-0,40	-4,40	40,39
1996	Moldova	12,33	-0,20	-5,69	43,41
1997	Moldova	9,07	-0,37	2,02	45,92
1998	Moldova	6,48	-0,04	-6,50	47,73
1999	Moldova	7,29	-0,16	-3,22	48,74
2000	Moldova	5,79	-0,20	2,32	49,28
2001	Moldova	5,16	-0,22	6,34	50,57
2002	Moldova	4,83	-0,23	8,05	51,69
2003	Moldova	5,23	-0,28	6,90	56,11
2004	Moldova	5,38	-0,25	7,67	57,43
2005	Moldova	4,34	-0,24	7,76	58,32
2006	Moldova	4,83	-0,28	5,09	60,55
2007	Moldova	5,87	-0,23	3,24	62,58
2008	Moldova	2,36	-0,19	8,01	63,73
2009	Moldova	1,71	-0,13	-5,88	63,32
2010	Moldova	1,65	-0,10	7,21	64,03
2011	Moldova	1,72	-0,06	5,88	64,91
2012	Moldova	4,68	-0,01	-0,58	65,84
2013	Moldova	4,33	-0,03	9,07	66,68
2014	Moldova	11,82	-0,06	5,06	67,60
2015	Moldova	16,66	-0,79	0,45	68,14
2016	Moldova	17,85	-1,15	5,61	68,16
2017	Moldova	17,76	-1,69	6,48	68,09
2018	Moldova	20,16	-1,72	6,11	68,06
2019	Moldova	18,84	-1,61	5,37	67,55
2020	Moldova	19,83	-1,68	-5,39	68,00
1989	Polonya	40,81	0,36	3,49	49,56
1990	Polonya	36,71	0,39	4,74	50,94
1991	Polonya	38,18	0,35	-7,34	52,29
1992	Polonya	36,15	0,31	2,20	55,41
1993	Polonya	40,18	0,25	3,47	58,39
1994	Polonya	42,26	0,21	5,07	60,55
1995	Polonya	42,46	0,14	6,96	62,23
1996	Polonya	39,53	0,08	6,03	61,87
1997	Polonya	39,55	0,07	6,38	63,04
1998	Polonya	40,44	0,04	4,60	64,48
1999	Polonya	31,33	-0,01	4,66	65,30
2000	Polonya	31,47	-1,04	5,66	67,66
2001	Polonya	28,94	-0,03	1,29	67,67
2002	Polonya	28,88	-0,05	2,08	69,83
2003	Polonya	27,77	-0,07	3,57	71,05
2004	Polonya	23,80	-0,06	5,04	75,00
2005	Polonya	24,76	-0,04	3,55	74,73
2006	Polonya	26,06	-0,06	6,20	75,67

2007	Polonya	28,13	-0,05	7,12	77,52
2008	Polonya	28,06	0,01	4,19	77,28
2009	Polonya	27,05	0,07	2,76	77,54
2010	Polonya	24,21	-0,29	4,04	77,48
2011	Polonya	24,18	0,05	4,70	77,66
2012	Polonya	25,96	0,00	1,33	78,70
2013	Polonya	25,13	-0,06	1,19	79,15
2014	Polonya	25,01	-0,07	3,46	80,03
2015	Polonya	25,26	-0,07	4,31	80,57
2016	Polonya	24,88	-0,04	3,19	80,81
2017	Polonya	24,96	0,01	4,82	80,43
2018	Polonya	25,78	0,00	5,35	79,97
2019	Polonya	26,50	-0,02	4,77	80,02
2020	Polonya	27,13	-0,04	-2,50	80,00
1989	Romanya	26,21	0,45	-5,11	43,11
1990	Romanya	28,24	0,17	-8,47	42,53
1991	Romanya	55,81	-0,87	-12,16	46,82
1992	Romanya	57,23	-0,90	-7,94	49,00
1993	Romanya	46,80	-0,14	1,67	51,38
1994	Romanya	50,34	-0,15	4,08	54,20
1995	Romanya	48,49	-0,20	6,45	56,39
1996	Romanya	47,30	-0,29	4,21	57,80
1997	Romanya	47,74	-0,29	-4,57	59,80
1998	Romanya	36,92	-0,21	-1,83	59,99
1999	Romanya	30,10	-0,16	-0,22	60,22
2000	Romanya	35,26	-0,13	2,59	62,74
2001	Romanya	34,14	-1,40	6,70	63,61
2002	Romanya	32,03	-1,83	7,66	65,61
2003	Romanya	32,45	-0,72	3,08	66,12
2004	Romanya	35,32	-0,57	11,06	67,85
2005	Romanya	28,86	-0,62	5,32	71,23
2006	Romanya	31,98	-0,59	8,67	72,10
2007	Romanya	35,40	-1,48	8,83	75,98
2008	Romanya	36,49	-1,67	11,14	75,96
2009	Romanya	37,03	-0,83	-4,73	75,51
2010	Romanya	32,75	-0,59	-3,33	75,91
2011	Romanya	31,58	-0,49	2,41	76,11
2012	Romanya	30,00	-0,45	2,50	76,77
2013	Romanya	31,05	-0,37	4,16	77,07
2014	Romanya	32,09	-0,37	4,00	78,50
2015	Romanya	32,63	-0,47	3,44	79,01
2016	Romanya	35,71	-0,57	5,31	79,13
2017	Romanya	36,89	-0,58	7,94	79,42
2018	Romanya	31,54	-0,59	5,09	78,90

2019	Romanya	30,97	-0,53	4,74	79,44
2020	Romanya	33,47	-0,44	-3,50	79,00
1989	Türkiye	52,67	1,79	-1,49	51,41
1990	Türkiye	51,17	1,74	7,38	51,03
1991	Türkiye	51,34	1,69	-0,97	52,94
1992	Türkiye	49,46	1,64	3,32	54,69
1993	Türkiye	47,57	1,61	5,93	56,37
1994	Türkiye	41,93	1,59	-6,18	59,60
1995	Türkiye	40,19	1,59	6,18	60,25
1996	Türkiye	38,57	1,59	5,69	58,54
1997	Türkiye	41,23	1,58	5,89	60,72
1998	Türkiye	47,16	1,57	0,81	60,09
1999	Türkiye	50,52	1,55	-4,75	61,09
2000	Türkiye	46,01	1,52	5,32	63,08
2001	Türkiye	44,18	1,49	-7,15	64,40
2002	Türkiye	47,95	1,47	4,89	61,64
2003	Türkiye	43,85	1,44	4,25	61,66
2004	Türkiye	42,82	1,38	8,29	62,31
2005	Türkiye	36,58	1,32	7,56	64,47
2006	Türkiye	32,74	1,25	5,62	65,31
2007	Türkiye	32,13	1,19	3,80	66,72
2008	Türkiye	31,17	1,20	-0,38	69,18
2009	Türkiye	31,01	1,27	-6,03	69,74
2010	Türkiye	28,90	1,40	6,92	69,51
2011	Türkiye	29,03	1,53	9,51	70,12
2012	Türkiye	30,04	1,63	3,09	70,72
2013	Türkiye	27,55	1,69	6,66	70,44
2014	Türkiye	29,86	1,70	3,17	71,85
2015	Türkiye	28,44	1,67	4,33	71,24
2016	Türkiye	29,69	1,64	1,64	70,73
2017	Türkiye	30,21	1,60	5,79	71,13
2018	Türkiye	34,18	1,50	1,45	70,37
2019	Türkiye	34,67	1,31	-0,43	70,64
2020	Türkiye	31,39	1,08	0,70	71,00

Ek Tablo 3. Model 3 Veri Seti

Yıllar	Ülkeler	CIT	Trade Op.	FDI	Pop	Gdp
1989	Arnavutluk	30,0	40,07	0,0	2,69	9,84
1990	Arnavutluk	30,0	39,44	0,0	1,80	-9,58
1991	Arnavutluk	30,0	36,07	0,0	-0,60	-28,00
1992	Arnavutluk	30,0	108,79	3,07	-0,61	-7,19
1993	Arnavutluk	30,0	80,52	4,89	-0,61	9,56
1994	Arnavutluk	30,0	53,10	2,82	-0,61	8,30
1995	Arnavutluk	30,0	47,61	2,93	-0,62	13,32
1996	Arnavutluk	30,0	44,90	2,82	-0,62	9,10
1997	Arnavutluk	30,0	45,43	2,10	-0,63	-10,92
1998	Arnavutluk	30,0	48,14	1,77	-0,63	8,83
1999	Arnavutluk	30,0	51,01	1,28	-0,63	12,89
2000	Arnavutluk	30,0	63,45	4,11	-0,64	6,95
2001	Arnavutluk	25,0	66,49	5,29	-0,94	8,29
2002	Arnavutluk	25,0	68,53	3,10	-0,30	4,54
2003	Arnavutluk	25,0	67,02	3,17	-0,37	5,53
2004	Arnavutluk	25,0	67,05	4,75	-0,42	5,51
2005	Arnavutluk	23,0	70,87	3,26	-0,51	5,53
2006	Arnavutluk	20,0	74,27	3,65	-0,63	5,90
2007	Arnavutluk	20,0	83,20	6,11	-0,76	5,98
2008	Arnavutluk	10,0	77,45	9,68	-0,77	7,50
2009	Arnavutluk	10,0	75,09	11,17	-0,67	3,35
2010	Arnavutluk	10,0	76,54	9,14	-0,50	3,71
2011	Arnavutluk	10,0	81,22	8,14	-0,27	2,55
2012	Arnavutluk	10,0	76,51	7,45	-0,17	1,42
2013	Arnavutluk	10,0	75,87	9,82	-0,18	1,00
2014	Arnavutluk	15,0	75,41	8,69	-0,21	1,77
2015	Arnavutluk	15,0	71,80	8,69	-0,29	2,22
2016	Arnavutluk	15,0	74,81	8,81	-0,16	3,31
2017	Arnavutluk	15,0	78,19	7,86	-0,09	3,80
2018	Arnavutluk	15,0	76,81	7,95	-0,25	4,02
2019	Arnavutluk	15,0	76,29	7,80	-0,43	2,11
2020	Arnavutluk	15,0	60,97	7,19	-0,58	-3,96
1989	Azerbaycan	35,0	83,08	0,00	1,65	-2,20
1990	Azerbaycan	35,0	83,08	0,00	0,68	-1,50
1991	Azerbaycan	35,0	86,86	0,00	1,33	-0,70
1992	Azerbaycan	35,0	140,80	0,00	1,51	-22,60
1993	Azerbaycan	35,0	133,49	0,00	1,52	-23,10
1994	Azerbaycan	35,0	55,35	1,84	1,35	-19,70
1995	Azerbaycan	35,0	85,89	13,65	1,16	-11,80
1996	Azerbaycan	35,0	80,85	19,75	1,01	1,30
1997	Azerbaycan	32,0	82,08	28,14	0,96	5,80
1998	Azerbaycan	32,0	77,23	23,01	0,95	10,00
1999	Azerbaycan	32,0	69,83	11,14	0,88	7,40

2000	Azerbaijan	32,0	78,55	2,46	0,82	11,10
2001	Azerbaijan	27,0	78,82	14,36	0,77	9,90
2002	Azerbaijan	27,0	92,82	32,47	0,75	9,44
2003	Azerbaijan	25,0	107,55	55,07	0,76	10,21
2004	Azerbaijan	25,0	121,51	54,37	0,88	9,25
2005	Azerbaijan	24,0	115,84	33,80	1,02	27,96
2006	Azerbaijan	24,0	105,26	21,38	1,10	34,50
2007	Azerbaijan	22,0	96,64	13,90	1,13	25,00
2008	Azerbaijan	22,0	89,24	8,16	2,10	10,76
2009	Azerbaijan	22,0	74,74	6,55	2,08	9,30
2010	Azerbaijan	20,0	74,99	6,34	1,19	5,05
2011	Azerbaijan	20,0	80,51	6,80	1,30	0,10
2012	Azerbaijan	20,0	78,26	7,60	1,33	2,17
2013	Azerbaijan	20,0	74,68	3,53	1,29	5,81
2014	Azerbaijan	20,0	69,48	5,89	1,25	2,75
2015	Azerbaijan	20,0	72,60	7,63	1,19	1,09
2016	Azerbaijan	20,0	90,08	11,88	1,12	-3,10
2017	Azerbaijan	20,0	90,40	7,02	0,98	0,20
2018	Azerbaijan	20,0	91,67	2,98	0,87	1,50
2019	Azerbaijan	20,0	85,82	3,12	0,85	2,50
2020	Azerbaijan	20,0	72,16	1,19	0,68	-4,30
1989	Belarus	30,0	78,14	0,06	0,30	-0,20
1990	Belarus	30,0	89,61	0,04	0,19	-0,50
1991	Belarus	30,0	66,67	0,05	0,05	-1,20
1992	Belarus	30,0	117,39	0,08	0,22	-9,60
1993	Belarus	30,0	150,96	0,08	0,22	-7,60
1994	Belarus	30,0	155,38	0,06	-0,12	-11,70
1995	Belarus	30,0	103,72	0,11	-0,32	-10,40
1996	Belarus	30,0	96,77	0,71	-0,34	2,80
1997	Belarus	30,0	125,52	2,49	-0,42	11,40
1998	Belarus	30,0	122,96	1,33	-0,45	8,40
1999	Belarus	30,0	120,84	3,65	-0,45	3,40
2000	Belarus	30,0	141,61	0,93	-0,47	5,80
2001	Belarus	30,0	137,04	0,78	-0,51	4,73
2002	Belarus	25,0	131,00	1,69	-0,64	5,05
2003	Belarus	24,0	134,14	0,96	-0,70	7,04
2004	Belarus	24,0	142,14	0,71	-0,68	11,45
2005	Belarus	24,0	118,88	1,01	-0,68	9,40
2006	Belarus	24,0	124,30	0,97	-0,61	10,00
2007	Belarus	24,0	128,15	3,99	-0,46	8,60
2008	Belarus	24,0	129,60	3,60	-0,35	10,20
2009	Belarus	24,0	108,64	3,69	-0,25	0,20
2010	Belarus	24,0	115,92	2,44	-0,22	7,80
2011	Belarus	24,0	157,97	6,48	-0,23	5,38
2012	Belarus	18,0	153,09	2,23	-0,16	1,69
2013	Belarus	18,0	119,82	2,97	-0,04	1,00
2014	Belarus	18,0	110,65	2,36	0,06	1,73

2015	Belarus	18,0	115,91	2,93	0,13	-3,83
2016	Belarus	18,0	125,21	2,61	0,09	-2,53
2017	Belarus	18,0	133,37	2,33	-0,11	2,53
2018	Belarus	18,0	139,39	2,38	-0,21	3,15
2019	Belarus	18,0	130,85	1,98	-0,20	1,40
2020	Belarus	18,0	120,68	2,31	-0,42	-0,90
1989	Bulgaristan	40,0	94,58	0,02	-1,17	-3,29
1990	Bulgaristan	40,0	69,85	0,02	-1,80	-9,12
1991	Bulgaristan	40,0	82,68	0,51	-0,99	-8,45
1992	Bulgaristan	40,0	100,05	0,40	-1,07	-7,27
1993	Bulgaristan	40,0	84,04	0,37	-0,80	-1,48
1994	Bulgaristan	40,0	90,72	1,09	-0,34	1,82
1995	Bulgaristan	40,0	55,26	0,48	-0,45	2,86
1996	Bulgaristan	40,0	85,82	0,89	-0,52	5,21
1997	Bulgaristan	40,2	86,46	4,46	-0,61	-14,12
1998	Bulgaristan	37,0	77,05	3,57	-0,67	3,79
1999	Bulgaristan	34,3	90,07	6,01	-0,56	-8,40
2000	Bulgaristan	32,5	77,75	7,56	-0,49	4,59
2001	Bulgaristan	28,0	79,08	5,73	-1,99	3,82
2002	Bulgaristan	23,5	75,27	5,52	-2,17	5,87
2003	Bulgaristan	23,5	79,01	9,92	-0,79	5,24
2004	Bulgaristan	19,5	93,06	11,75	-0,75	6,51
2005	Bulgaristan	15,0	99,71	13,72	-0,75	7,06
2006	Bulgaristan	15,0	111,05	22,90	-0,76	6,80
2007	Bulgaristan	10,0	123,61	31,25	-0,74	6,59
2008	Bulgaristan	10,0	124,79	18,91	-0,70	6,12
2009	Bulgaristan	10,0	92,69	7,49	-0,64	-3,27
2010	Bulgaristan	10,0	103,41	3,64	-0,66	1,54
2011	Bulgaristan	10,0	117,46	3,65	-0,64	2,10
2012	Bulgaristan	10,0	123,99	3,29	-0,58	0,75
2013	Bulgaristan	10,0	129,73	3,56	-0,56	-0,56
2014	Bulgaristan	10,0	130,29	1,92	-0,57	0,97
2015	Bulgaristan	10,0	126,70	4,37	-0,64	3,43
2016	Bulgaristan	10,0	122,83	2,76	-0,70	3,04
2017	Bulgaristan	10,0	129,68	3,39	-0,73	2,76
2018	Bulgaristan	10,0	128,85	2,73	-0,72	2,68
2019	Bulgaristan	10,0	124,64	3,22	-0,70	4,04
2020	Bulgaristan	10,0	109,18	3,87	-0,60	-4,39
1989	Hrvatistan	25,0	59,42	0,25	0,25	-4,40
1990	Hrvatistan	25,0	59,58	0,28	0,21	-5,70
1991	Hrvatistan	25,0	60,13	0,30	-1,87	-3,03
1992	Hrvatistan	25,0	60,45	0,35	-2,44	-2,90
1993	Hrvatistan	25,0	60,58	0,40	0,54	3,40
1994	Hrvatistan	25,0	61,25	0,47	1,11	5,50
1995	Hrvatistan	25,0	62,59	0,48	-0,69	4,20
1996	Hrvatistan	25,0	66,87	2,05	-1,37	5,98
1997	Hrvatistan	25,0	74,70	2,48	-0,49	6,13

1998	Hrvatistan	35,0	64,84	3,89	-0,06	2,21
1999	Hrvatistan	35,0	66,15	6,14	-0,43	-0,88
2000	Hrvatistan	35,0	74,44	4,65	-0,99	2,90
2001	Hrvatistan	20,0	79,36	4,45	-3,85	3,03
2002	Hrvatistan	20,0	81,15	3,62	0,06	5,72
2003	Hrvatistan	20,3	81,54	5,28	0,03	5,53
2004	Hrvatistan	20,3	81,69	3,13	0,03	4,15
2005	Hrvatistan	20,3	81,54	3,96	0,13	4,31
2006	Hrvatistan	20,3	83,67	6,58	0,02	4,94
2007	Hrvatistan	20,0	83,55	7,67	-0,02	4,91
2008	Hrvatistan	20,0	82,46	7,42	-0,01	1,90
2009	Hrvatistan	20,0	70,40	4,87	-0,11	-7,28
2010	Hrvatistan	20,0	73,28	2,56	-0,23	-1,25
2011	Hrvatistan	20,0	78,44	1,98	-0,35	-0,09
2012	Hrvatistan	20,0	79,71	2,56	-0,31	-2,28
2013	Hrvatistan	20,0	81,71	1,66	-0,28	-0,36
2014	Hrvatistan	20,0	85,94	5,46	-0,41	-0,35
2015	Hrvatistan	20,0	91,36	0,09	-0,82	2,53
2016	Hrvatistan	20,0	92,87	0,82	-0,70	3,53
2017	Hrvatistan	20,0	97,89	0,82	-1,20	3,41
2018	Hrvatistan	18,0	99,85	2,12	-0,89	2,90
2019	Hrvatistan	18,0	101,80	6,27	-0,55	3,48
2020	Hrvatistan	18,0	90,81	2,06	-0,45	-8,10
1989	Hindistan	50,0	15,17	0,09	2,11	5,95
1990	Hindistan	50,0	15,51	0,07	2,08	5,53
1991	Hindistan	40,0	16,99	0,03	2,04	1,06
1992	Hindistan	45,0	18,43	0,10	2,00	5,48
1993	Hindistan	45,0	19,65	0,20	1,97	4,75
1994	Hindistan	45,0	20,08	0,30	1,94	6,66
1995	Hindistan	40,0	22,87	0,59	1,92	7,57
1996	Hindistan	40,0	21,93	0,62	1,90	7,55
1997	Hindistan	35,0	22,62	0,86	1,87	4,05
1998	Hindistan	35,0	23,70	0,63	1,84	6,18
1999	Hindistan	35,0	24,82	0,47	1,81	8,85
2000	Hindistan	38,5	26,90	0,77	1,77	3,84
2001	Hindistan	39,6	25,99	1,06	1,73	4,82
2002	Hindistan	35,7	29,51	1,01	1,69	3,80
2003	Hindistan	36,8	30,59	0,61	1,65	7,86
2004	Hindistan	35,9	37,50	0,77	1,62	7,92
2005	Hindistan	36,6	42,00	0,89	1,58	7,92
2006	Hindistan	33,7	45,72	2,13	1,55	8,06
2007	Hindistan	34,0	45,69	2,07	1,51	7,66
2008	Hindistan	34,0	53,37	3,62	1,46	3,09
2009	Hindistan	34,0	46,27	2,65	1,41	7,86
2010	Hindistan	34,0	49,26	1,64	1,35	8,50
2011	Hindistan	32,4	55,62	2,00	1,29	5,24
2012	Hindistan	32,5	55,79	1,31	1,23	5,46

2013	Hindistan	34,0	53,84	1,52	1,18	6,39
2014	Hindistan	34,0	48,92	1,70	1,15	7,41
2015	Hindistan	34,6	41,92	2,09	1,12	8,00
2016	Hindistan	34,6	40,08	1,94	1,09	8,26
2017	Hindistan	34,6	40,74	1,51	1,06	6,80
2018	Hindistan	35,0	43,60	1,56	1,04	6,53
2019	Hindistan	30,0	39,39	1,76	1,01	4,04
2020	Hindistan	30,0	37,87	2,42	0,99	-7,25
1989	Macaristan	50,0	57,32	2,14	-1,09	-1,20
1990	Macaristan	40,0	59,51	2,25	-1,03	-2,45
1991	Macaristan	40,0	58,36	4,21	-0,01	-2,83
1992	Macaristan	40,0	55,44	3,82	-0,04	-3,06
1993	Macaristan	40,0	53,56	5,86	-0,11	-0,58
1994	Macaristan	36,0	56,46	2,65	-0,14	2,95
1995	Macaristan	18,0	78,38	10,35	-0,14	1,49
1996	Macaristan	18,0	83,29	7,05	-0,17	0,08
1997	Macaristan	18,0	94,85	8,80	-0,20	3,14
1998	Macaristan	18,0	107,43	6,70	-0,23	3,90
1999	Macaristan	18,0	114,03	6,90	-0,28	3,07
2000	Macaristan	18,0	137,41	5,82	-0,26	4,48
2001	Macaristan	18,0	131,05	7,55	-0,23	4,07
2002	Macaristan	18,0	118,32	5,39	-0,28	4,74
2003	Macaristan	18,0	116,61	4,87	-0,29	4,08
2004	Macaristan	16,0	123,42	4,36	-0,22	5,00
2005	Macaristan	16,0	127,78	24,28	-0,20	4,30
2006	Macaristan	17,3	148,96	16,14	-0,16	3,95
2007	Macaristan	20,0	155,45	50,37	-0,15	0,28
2008	Macaristan	20,0	158,28	47,42	-0,18	1,01
2009	Macaristan	20,0	144,95	-2,13	-0,15	-6,60
2010	Macaristan	19,0	157,40	-15,71	-0,23	1,08
2011	Macaristan	19,0	166,37	7,56	-0,28	1,86
2012	Macaristan	19,0	165,59	8,39	-0,52	-1,26
2013	Macaristan	19,0	164,29	-2,64	-0,28	1,81
2014	Macaristan	19,0	168,34	9,26	-0,27	4,22
2015	Macaristan	19,0	167,27	-4,21	-0,24	3,70
2016	Macaristan	19,0	164,37	54,17	-0,30	2,19
2017	Macaristan	9,0	165,20	-8,48	-0,27	4,27
2018	Macaristan	9,0	163,24	-40,08	-0,13	5,36
2019	Macaristan	9,0	161,24	60,06	-0,05	4,55
2020	Macaristan	9,0	157,26	108,42	-0,22	-4,68
1989	Moğolistan	40,0	76,36	0,45	2,43	4,18
1990	Moğolistan	40,0	58,62	0,46	1,99	-3,18
1991	Moğolistan	40,0	136,60	0,47	1,53	-8,69
1992	Moğolistan	40,0	65,30	0,15	1,15	-9,26
1993	Moğolistan	40,0	129,74	1,00	0,87	-3,17
1994	Moğolistan	40,0	99,16	0,75	0,76	2,13
1995	Moğolistan	40,0	82,10	0,67	0,77	6,38

1996	Moğolistan	40,0	77,97	1,18	0,80	2,24
1997	Moğolistan	40,0	99,99	2,12	0,82	3,90
1998	Moğolistan	40,0	107,35	1,68	0,85	3,34
1999	Moğolistan	40,0	112,24	2,87	0,87	3,07
2000	Moğolistan	40,0	121,89	4,72	0,89	1,15
2001	Moğolistan	40,0	115,82	4,97	0,92	2,95
2002	Moğolistan	30,0	118,52	5,57	0,97	4,73
2003	Moğolistan	30,0	120,30	8,25	1,04	7,00
2004	Moğolistan	30,0	131,33	4,66	1,11	10,63
2005	Moğolistan	30,0	122,38	7,43	1,20	7,25
2006	Moğolistan	30,0	112,93	7,19	1,28	8,56
2007	Moğolistan	30,0	117,88	8,80	1,36	10,25
2008	Moğolistan	30,0	121,20	15,02	1,46	8,90
2009	Moğolistan	25,0	107,81	13,60	1,58	-1,27
2010	Moğolistan	25,0	103,35	23,53	1,71	6,37
2011	Moğolistan	25,0	127,00	43,91	1,84	17,29
2012	Moğolistan	25,0	109,59	34,76	1,94	12,32
2013	Moğolistan	25,0	100,31	16,37	2,00	11,65
2014	Moğolistan	25,0	109,32	2,76	2,00	7,89
2015	Moğolistan	25,0	89,65	0,81	1,96	2,38
2016	Moğolistan	25,0	101,06	-37,17	1,91	1,49
2017	Moğolistan	25,0	115,93	13,02	1,86	5,64
2018	Moğolistan	25,0	126,36	14,81	1,80	7,74
2019	Moğolistan	25,0	124,40	17,20	1,72	5,60
2020	Moğolistan	25,0	112,84	12,91	1,63	-4,56
1989	Moldova	32,0	118,52	0,68	0,57	-1,45
1990	Moldova	32,0	120,16	0,70	0,41	-3,20
1991	Moldova	32,0	122,48	0,73	0,22	-4,20
1992	Moldova	32,0	124,84	0,81	0,05	-6,58
1993	Moldova	32,0	127,48	0,70	-0,13	-5,40
1994	Moldova	32,0	126,45	0,85	-0,30	-4,28
1995	Moldova	32,0	128,02	3,82	-0,40	-3,62
1996	Moldova	32,0	129,24	1,40	-0,20	-5,88
1997	Moldova	32,0	127,56	4,08	-0,37	1,65
1998	Moldova	32,0	116,80	4,45	-0,04	-6,54
1999	Moldova	28,0	117,53	3,23	-0,16	-3,37
2000	Moldova	28,0	126,16	9,90	-0,20	2,11
2001	Moldova	28,0	124,50	6,99	-0,22	6,10
2002	Moldova	25,0	129,84	5,06	-0,23	7,80
2003	Moldova	22,0	140,06	3,72	-0,28	6,60
2004	Moldova	20,0	132,70	5,81	-0,25	7,40
2005	Moldova	18,0	143,02	6,38	-0,24	7,50
2006	Moldova	15,0	137,15	7,59	-0,28	4,80
2007	Moldova	15,0	142,72	12,18	-0,23	3,00
2008	Moldova	0,0	134,42	12,00	-0,19	7,80
2009	Moldova	0,0	110,36	4,85	-0,13	-6,00
2010	Moldova	0,0	87,94	4,26	-0,10	7,10

2011	Moldova	0,0	98,62	4,43	-0,06	5,82
2012	Moldova	0,0	96,31	2,88	-0,01	-0,59
2013	Moldova	12,0	95,69	2,55	-0,03	9,04
2014	Moldova	12,0	93,16	3,64	-0,06	5,00
2015	Moldova	12,0	89,33	2,92	-0,79	-0,34
2016	Moldova	12,0	87,64	1,08	-1,15	4,41
2017	Moldova	12,0	85,64	1,55	-1,69	4,69
2018	Moldova	12,0	85,87	2,56	-1,72	4,30
2019	Moldova	12,0	85,90	4,23	-1,61	3,68
2020	Moldova	12,0	75,69	1,32	-1,68	-6,97
1989	Polonya	40,0	38,19	0,00	0,36	-3,69
1990	Polonya	40,0	39,48	0,13	0,39	-5,72
1991	Polonya	40,0	40,03	0,34	0,35	-7,02
1992	Polonya	40,0	40,15	0,72	0,31	2,51
1993	Polonya	40,0	41,42	1,79	0,25	3,74
1994	Polonya	40,0	42,15	1,69	0,21	5,29
1995	Polonya	40,0	43,72	2,57	0,14	7,10
1996	Polonya	40,0	45,55	2,81	0,08	6,12
1997	Polonya	38,0	50,55	3,08	0,07	6,45
1998	Polonya	36,0	56,74	3,65	0,04	4,64
1999	Polonya	34,0	54,11	4,36	-0,01	4,65
2000	Polonya	30,0	60,87	5,42	-1,04	4,56
2001	Polonya	28,0	58,16	2,97	-0,03	1,26
2002	Polonya	28,0	60,99	2,06	-0,05	2,04
2003	Polonya	27,0	69,45	2,47	-0,07	3,50
2004	Polonya	19,0	71,45	5,44	-0,06	4,98
2005	Polonya	19,0	70,53	3,61	-0,04	3,51
2006	Polonya	19,0	77,97	6,23	-0,06	6,13
2007	Polonya	19,0	80,83	5,83	-0,05	7,06
2008	Polonya	19,0	80,91	2,73	0,01	4,20
2009	Polonya	19,0	75,27	3,19	0,07	2,83
2010	Polonya	19,0	81,93	3,83	-0,29	3,74
2011	Polonya	19,0	86,95	3,51	0,05	4,76
2012	Polonya	19,0	89,27	1,48	0,00	1,32
2013	Polonya	19,0	90,56	0,15	-0,06	1,13
2014	Polonya	19,0	93,47	3,65	-0,07	3,38
2015	Polonya	19,0	95,43	3,15	-0,07	4,24
2016	Polonya	19,0	100,08	3,88	-0,04	3,14
2017	Polonya	19,0	104,55	2,23	0,01	4,83
2018	Polonya	19,0	107,42	3,00	0,00	5,35
2019	Polonya	19,0	106,04	2,82	-0,02	4,74
2020	Polonya	19,0	105,58	2,91	-0,04	-2,54
1989	Romanya	45,0	40,15	0,00	0,45	-4,25
1990	Romanya	45,0	42,91	0,00	0,17	-9,80
1991	Romanya	45,0	39,14	0,14	-0,87	-12,92
1992	Romanya	45,0	63,99	0,31	-0,90	-8,77
1993	Romanya	45,0	51,00	0,36	-0,14	1,53

1994	Romanya	45,0	51,87	1,13	-0,15	3,93
1995	Romanya	38,0	56,29	1,12	-0,20	6,23
1996	Romanya	38,0	60,78	0,71	-0,29	3,91
1997	Romanya	38,0	63,21	3,42	-0,29	-4,85
1998	Romanya	38,0	53,84	4,87	-0,21	-2,03
1999	Romanya	38,0	57,97	2,90	-0,16	-0,38
2000	Romanya	25,0	48,52	2,78	-0,13	2,46
2001	Romanya	25,0	51,93	2,86	-1,40	5,22
2002	Romanya	25,0	53,71	2,48	-1,83	5,70
2003	Romanya	25,0	56,18	3,19	-0,72	2,34
2004	Romanya	25,0	60,63	8,59	-0,57	10,43
2005	Romanya	16,0	59,36	6,60	-0,62	4,67
2006	Romanya	16,0	61,68	9,02	-0,59	8,03
2007	Romanya	16,0	63,51	5,79	-1,48	7,23
2008	Romanya	16,0	65,17	6,38	-1,67	9,31
2009	Romanya	16,0	58,47	2,66	-0,83	-5,52
2010	Romanya	16,0	71,40	1,93	-0,59	-3,90
2011	Romanya	16,0	80,00	1,29	-0,49	1,91
2012	Romanya	16,0	80,35	1,79	-0,45	2,04
2013	Romanya	16,0	80,97	2,02	-0,37	3,77
2014	Romanya	16,0	83,28	1,93	-0,37	3,61
2015	Romanya	16,0	83,59	2,43	-0,47	2,95
2016	Romanya	16,0	84,60	3,32	-0,57	4,70
2017	Romanya	16,0	86,52	2,81	-0,58	7,32
2018	Romanya	16,0	87,14	3,04	-0,59	4,47
2019	Romanya	16,0	84,89	2,95	-0,53	4,19
2020	Romanya	16,0	78,98	1,45	-0,44	-3,93
1989	Türkiye	46,0	33,98	0,62	1,79	0,29
1990	Türkiye	46,0	30,94	0,47	1,74	9,27
1991	Türkiye	46,0	30,48	0,54	1,69	0,72
1992	Türkiye	46,0	31,74	0,53	1,64	5,04
1993	Türkiye	46,0	33,02	0,38	1,61	7,65
1994	Türkiye	25,0	41,75	0,47	1,59	-4,67
1995	Türkiye	25,0	44,24	0,52	1,59	7,88
1996	Türkiye	25,0	49,37	0,40	1,59	7,38
1997	Türkiye	25,0	54,97	0,42	1,58	7,58
1998	Türkiye	25,0	40,40	0,34	1,57	2,40
1999	Türkiye	30,0	37,66	0,31	1,55	-3,26
2000	Türkiye	30,0	42,35	0,36	1,52	6,93
2001	Türkiye	30,0	49,87	1,66	1,49	-5,75
2002	Türkiye	30,0	47,98	0,45	1,47	6,45
2003	Türkiye	30,0	46,23	0,54	1,44	5,76
2004	Türkiye	30,0	48,83	0,68	1,38	9,80
2005	Türkiye	33,0	46,14	1,98	1,32	8,99
2006	Türkiye	20,0	48,76	3,62	1,25	6,95
2007	Türkiye	20,0	47,85	3,24	1,19	5,04
2008	Türkiye	20,0	50,55	2,58	1,20	0,82

2009	Türkiye	20,0	46,79	1,32	1,27	-4,82
2010	Türkiye	20,0	46,69	1,17	1,40	8,43
2011	Türkiye	20,0	53,30	1,93	1,53	11,20
2012	Türkiye	20,0	52,83	1,56	1,63	4,79
2013	Türkiye	20,0	52,53	1,42	1,69	8,49
2014	Türkiye	20,0	53,77	1,42	1,70	4,94
2015	Türkiye	20,0	51,09	2,23	1,67	6,08
2016	Türkiye	20,0	48,33	1,59	1,64	3,32
2017	Türkiye	20,0	55,76	1,29	1,60	7,50
2018	Türkiye	22,0	62,55	1,65	1,50	2,98
2019	Türkiye	22,0	62,61	1,22	1,31	0,89
2020	Türkiye	22,0	61,14	1,06	1,08	1,79

Ek Tablo 4. Model 4 Veri Seti

Yıllar	Ülkeler	CITrev	Trade Op.	FDI	Pop	Gdp
1989	Arnavutluk	20,34	40,07	0,0	2,69	9,84
1990	Arnavutluk	18,12	39,44	0,0	1,80	-9,58
1991	Arnavutluk	17,11	36,07	0,0	-0,60	-28,00
1992	Arnavutluk	18,25	108,79	3,07	-0,61	-7,19
1993	Arnavutluk	15,49	80,52	4,89	-0,61	9,56
1994	Arnavutluk	12,43	53,10	2,82	-0,61	8,30
1995	Arnavutluk	13,31	47,61	2,93	-0,62	13,32
1996	Arnavutluk	16,23	44,90	2,82	-0,62	9,10
1997	Arnavutluk	10,95	45,43	2,10	-0,63	-10,92
1998	Arnavutluk	11,41	48,14	1,77	-0,63	8,83
1999	Arnavutluk	12,98	51,01	1,28	-0,63	12,89
2000	Arnavutluk	14,75	63,45	4,11	-0,64	6,95
2001	Arnavutluk	16,47	66,49	5,29	-0,94	8,29
2002	Arnavutluk	20,76	68,53	3,10	-0,30	4,54
2003	Arnavutluk	19,31	67,02	3,17	-0,37	5,53
2004	Arnavutluk	20,54	67,05	4,75	-0,42	5,51
2005	Arnavutluk	19,42	70,87	3,26	-0,51	5,53
2006	Arnavutluk	20,12	74,27	3,65	-0,63	5,90
2007	Arnavutluk	21,45	83,20	6,11	-0,76	5,98
2008	Arnavutluk	20,88	77,45	9,68	-0,77	7,50
2009	Arnavutluk	19,13	75,09	11,17	-0,67	3,35
2010	Arnavutluk	19,54	76,54	9,14	-0,50	3,71
2011	Arnavutluk	19,81	81,22	8,14	-0,27	2,55
2012	Arnavutluk	19,09	76,51	7,45	-0,17	1,42
2013	Arnavutluk	19,75	75,87	9,82	-0,18	1,00
2014	Arnavutluk	19,08	75,41	8,69	-0,21	1,77
2015	Arnavutluk	20,57	71,80	8,69	-0,29	2,22
2016	Arnavutluk	16,52	74,81	8,81	-0,16	3,31
2017	Arnavutluk	21,77	78,19	7,86	-0,09	3,80
2018	Arnavutluk	23,38	76,81	7,95	-0,25	4,02
2019	Arnavutluk	26,01	76,29	7,80	-0,43	2,11
2020	Arnavutluk	28,12	60,97	7,19	-0,58	-3,96
1989	Azerbaycan	12,41	83,08	0,00	1,65	-2,20
1990	Azerbaycan	20,53	83,08	0,00	0,68	-1,50
1991	Azerbaycan	23,71	86,86	0,00	1,33	-0,70
1992	Azerbaycan	25,73	140,80	0,00	1,51	-22,60
1993	Azerbaycan	19,22	133,49	0,00	1,52	-23,10
1994	Azerbaycan	17,54	55,35	1,84	1,35	-19,70
1995	Azerbaycan	30,86	85,89	13,65	1,16	-11,80
1996	Azerbaycan	28,42	80,85	19,75	1,01	1,30
1997	Azerbaycan	28,42	82,08	28,14	0,96	5,80
1998	Azerbaycan	29,59	77,23	23,01	0,95	10,00
1999	Azerbaycan	30,18	69,83	11,14	0,88	7,40
2000	Azerbaycan	32,41	78,55	2,46	0,82	11,10
2001	Azerbaycan	34,31	78,82	14,36	0,77	9,90

2002	Azerbaycan	35,71	92,82	32,47	0,75	9,44
2003	Azerbaycan	37,42	107,55	55,07	0,76	10,21
2004	Azerbaycan	32,37	121,51	54,37	0,88	9,25
2005	Azerbaycan	38,45	115,84	33,80	1,02	27,96
2006	Azerbaycan	40,54	105,26	21,38	1,10	34,50
2007	Azerbaycan	45,24	96,64	13,90	1,13	25,00
2008	Azerbaycan	53,08	89,24	8,16	2,10	10,76
2009	Azerbaycan	38,24	74,74	6,55	2,08	9,30
2010	Azerbaycan	39,25	74,99	6,34	1,19	5,05
2011	Azerbaycan	44,94	80,51	6,80	1,30	0,10
2012	Azerbaycan	43,93	78,26	7,60	1,33	2,17
2013	Azerbaycan	41,69	74,68	3,53	1,29	5,81
2014	Azerbaycan	39,25	69,48	5,89	1,25	2,75
2015	Azerbaycan	37,92	72,60	7,63	1,19	1,09
2016	Azerbaycan	35,58	90,08	11,88	1,12	-3,10
2017	Azerbaycan	35,92	90,40	7,02	0,98	0,20
2018	Azerbaycan	33,65	91,67	2,98	0,87	1,50
2019	Azerbaycan	30,04	85,82	3,12	0,85	2,50
2020	Azerbaycan	32,41	72,16	1,19	0,68	-4,30
1989	Belarus	17,88	78,14	0,06	0,30	-0,20
1990	Belarus	17,24	89,61	0,04	0,19	-0,50
1991	Belarus	17,83	66,67	0,05	0,05	-1,20
1992	Belarus	17,99	117,39	0,03	0,22	-9,60
1993	Belarus	17,95	150,96	0,08	0,22	-7,60
1994	Belarus	28,10	155,38	0,06	-0,12	-11,70
1995	Belarus	24,58	103,72	0,11	-0,32	-10,40
1996	Belarus	12,54	96,77	0,71	-0,34	2,80
1997	Belarus	14,78	125,52	2,49	-0,42	11,40
1998	Belarus	17,59	122,96	1,33	-0,45	8,40
1999	Belarus	18,46	120,84	3,65	-0,45	3,40
2000	Belarus	18,90	141,61	0,93	-0,47	5,80
2001	Belarus	17,32	137,04	0,78	-0,51	4,73
2002	Belarus	12,32	131,00	1,69	-0,64	5,05
2003	Belarus	10,64	134,14	0,96	-0,70	7,04
2004	Belarus	12,56	142,14	0,71	-0,68	11,45
2005	Belarus	13,40	118,88	1,01	-0,68	9,40
2006	Belarus	10,60	124,30	0,97	-0,61	10,00
2007	Belarus	9,91	128,15	3,99	-0,46	8,60
2008	Belarus	10,75	129,60	3,60	-0,35	10,20
2009	Belarus	10,89	108,64	3,69	-0,25	0,20
2010	Belarus	12,71	115,92	2,44	-0,22	7,80
2011	Belarus	6,32	157,97	6,48	-0,23	5,38
2012	Belarus	6,84	153,09	2,23	-0,16	1,69
2013	Belarus	5,86	119,82	2,97	-0,04	1,00
2014	Belarus	6,44	110,65	2,36	0,06	1,73
2015	Belarus	6,43	115,91	2,93	0,13	-3,83
2016	Belarus	5,57	125,21	2,61	0,09	-2,53

2017	Belarus	7,42	133,37	2,33	-0,11	2,53
2018	Belarus	7,18	139,39	2,38	-0,21	3,15
2019	Belarus	7,19	130,85	1,98	-0,20	1,40
2020	Belarus	7,16	120,68	2,31	-0,42	-0,90
1989	Bulgaristan	45,93	94,58	0,00	-1,17	-3,29
1990	Bulgaristan	58,73	69,85	0,02	-1,80	-9,12
1991	Bulgaristan	62,28	82,68	0,51	-0,99	-8,45
1992	Bulgaristan	44,47	100,05	0,40	-1,07	-7,27
1993	Bulgaristan	27,74	84,04	0,37	-0,80	-1,48
1994	Bulgaristan	26,52	90,72	1,09	-0,34	1,82
1995	Bulgaristan	31,53	55,26	0,48	-0,45	2,86
1996	Bulgaristan	34,86	85,82	0,89	-0,52	5,21
1997	Bulgaristan	35,56	86,46	4,46	-0,61	-14,12
1998	Bulgaristan	26,41	77,05	3,57	-0,67	3,79
1999	Bulgaristan	24,78	90,07	6,01	-0,56	-8,40
2000	Bulgaristan	22,17	77,75	7,56	-0,49	4,59
2001	Bulgaristan	24,42	79,08	5,73	-1,99	3,82
2002	Bulgaristan	21,30	75,27	5,52	-2,17	5,87
2003	Bulgaristan	29,26	79,01	9,92	-0,79	5,24
2004	Bulgaristan	26,06	93,06	11,75	-0,75	6,51
2005	Bulgaristan	21,89	99,71	13,72	-0,75	7,06
2006	Bulgaristan	21,74	111,05	22,90	-0,76	6,80
2007	Bulgaristan	31,40	123,61	31,25	-0,74	6,59
2008	Bulgaristan	25,96	124,79	18,91	-0,70	6,12
2009	Bulgaristan	27,13	92,69	7,49	-0,64	-3,27
2010	Bulgaristan	25,67	103,41	3,64	-0,66	1,54
2011	Bulgaristan	25,13	117,46	3,65	-0,64	2,10
2012	Bulgaristan	23,88	123,99	3,29	-0,58	0,75
2013	Bulgaristan	24,74	129,73	3,56	-0,56	-0,56
2014	Bulgaristan	26,69	130,29	1,92	-0,57	0,97
2015	Bulgaristan	25,65	126,70	4,37	-0,64	3,43
2016	Bulgaristan	26,44	122,83	2,76	-0,70	3,04
2017	Bulgaristan	27,41	129,68	3,39	-0,73	2,76
2018	Bulgaristan	27,68	128,85	2,73	-0,72	2,68
2019	Bulgaristan	26,22	124,64	3,22	-0,70	4,04
2020	Bulgaristan	26,84	109,18	3,87	-0,60	-4,39
1989	Hrvatistan	31,41	59,42	0,47	0,25	-4,40
1990	Hrvatistan	35,34	59,58	0,47	0,21	-5,70
1991	Hrvatistan	37,36	60,13	0,42	-1,87	-3,03
1992	Hrvatistan	15,73	60,45	0,35	-2,44	-2,90
1993	Hrvatistan	11,13	60,58	0,59	0,54	3,40
1994	Hrvatistan	16,19	61,25	0,52	1,11	5,50
1995	Hrvatistan	16,82	62,59	0,48	-0,69	4,20
1996	Hrvatistan	18,86	66,87	2,05	-1,37	5,98
1997	Hrvatistan	18,44	74,70	2,48	-0,49	6,13
1998	Hrvatistan	19,15	64,84	3,89	-0,06	2,21
1999	Hrvatistan	18,20	66,15	6,14	-0,43	-0,88

2000	Hrvatistan	14,41	74,44	4,65	-0,99	2,90
2001	Hrvatistan	13,07	79,36	4,45	-3,85	3,03
2002	Hrvatistan	13,93	81,15	3,62	0,06	5,72
2003	Hrvatistan	13,72	81,54	5,28	0,03	5,53
2004	Hrvatistan	13,47	81,69	3,13	0,03	4,15
2005	Hrvatistan	14,41	81,54	3,96	0,13	4,31
2006	Hrvatistan	16,01	83,67	6,58	0,02	4,94
2007	Hrvatistan	17,81	83,55	7,67	-0,02	4,91
2008	Hrvatistan	17,03	82,46	7,42	-0,01	1,90
2009	Hrvatistan	17,27	70,40	4,87	-0,11	-7,28
2010	Hrvatistan	14,97	73,28	2,56	-0,23	-1,25
2011	Hrvatistan	14,68	78,44	1,98	-0,35	-0,09
2012	Hrvatistan	12,08	79,71	2,56	-0,31	-2,28
2013	Hrvatistan	12,31	81,71	1,66	-0,28	-0,36
2014	Hrvatistan	11,17	85,94	5,46	-0,41	-0,35
2015	Hrvatistan	12,44	91,36	0,09	-0,82	2,53
2016	Hrvatistan	13,74	92,87	0,82	-0,70	3,53
2017	Hrvatistan	13,47	97,89	0,82	-1,20	3,41
2018	Hrvatistan	13,26	99,85	2,12	-0,89	2,90
2019	Hrvatistan	13,56	101,80	6,27	-0,55	3,48
2020	Hrvatistan	13,87	90,81	2,06	-0,45	-8,10
1989	Hindistan	18,93	15,17	0,09	2,11	5,95
1990	Hindistan	18,60	15,51	0,07	2,08	5,53
1991	Hindistan	22,10	16,99	0,03	2,04	1,06
1992	Hindistan	23,45	18,43	0,10	2,00	5,48
1993	Hindistan	26,62	19,65	0,20	1,97	4,75
1994	Hindistan	28,87	20,08	0,30	1,94	6,66
1995	Hindistan	29,90	22,87	0,59	1,92	7,57
1996	Hindistan	29,91	21,93	0,62	1,90	7,55
1997	Hindistan	27,52	22,62	0,86	1,87	4,05
1998	Hindistan	32,01	23,70	0,63	1,84	6,18
1999	Hindistan	33,51	24,82	0,47	1,81	8,85
2000	Hindistan	36,00	26,90	0,77	1,77	3,84
2001	Hindistan	36,78	25,99	1,06	1,73	4,82
2002	Hindistan	38,27	29,51	1,01	1,69	3,80
2003	Hindistan	41,26	30,59	0,61	1,65	7,86
2004	Hindistan	43,30	37,50	0,77	1,62	7,92
2005	Hindistan	44,27	42,00	0,89	1,58	7,92
2006	Hindistan	47,47	45,72	2,13	1,55	8,06
2007	Hindistan	52,58	45,69	2,07	1,51	7,66
2008	Hindistan	52,78	53,37	3,62	1,46	3,09
2009	Hindistan	58,78	46,27	2,65	1,41	7,86
2010	Hindistan	55,21	49,26	1,64	1,35	8,50
2011	Hindistan	54,81	55,62	2,00	1,29	5,24
2012	Hindistan	52,25	55,79	1,31	1,23	5,46
2013	Hindistan	53,44	53,84	1,52	1,18	6,39
2014	Hindistan	55,21	48,92	1,70	1,15	7,41

2015	Hindistan	50,39	41,92	2,09	1,12	8,00
2016	Hindistan	48,99	40,08	1,94	1,09	8,26
2017	Hindistan	51,24	40,74	1,51	1,06	6,80
2018	Hindistan	50,15	43,60	1,56	1,04	6,53
2019	Hindistan	52,58	39,39	1,76	1,01	4,04
2020	Hindistan	51,42	37,87	2,42	0,99	-7,25
1989	Macaristan	32,40	57,32	2,14	-1,09	-1,20
1990	Macaristan	32,41	59,51	2,25	-1,03	-2,45
1991	Macaristan	41,47	58,36	4,21	-0,01	-2,83
1992	Macaristan	30,63	55,44	3,82	-0,04	-3,06
1993	Macaristan	31,40	53,56	5,86	-0,11	-0,58
1994	Macaristan	31,85	56,46	2,65	-0,14	2,95
1995	Macaristan	28,77	78,38	10,35	-0,14	1,49
1996	Macaristan	32,21	83,29	7,05	-0,17	0,08
1997	Macaristan	33,25	94,85	8,80	-0,20	3,14
1998	Macaristan	32,55	107,43	6,70	-0,23	3,90
1999	Macaristan	33,74	114,03	6,90	-0,28	3,07
2000	Macaristan	33,86	137,41	5,82	-0,26	4,48
2001	Macaristan	36,60	131,05	7,55	-0,23	4,07
2002	Macaristan	37,21	118,32	5,39	-0,28	4,74
2003	Macaristan	33,70	116,61	4,87	-0,29	4,08
2004	Macaristan	31,30	123,42	4,36	-0,22	5,00
2005	Macaristan	32,81	127,78	24,28	-0,20	4,30
2006	Macaristan	35,12	148,96	16,14	-0,16	3,95
2007	Macaristan	36,79	155,45	50,37	-0,15	0,28
2008	Macaristan	43,05	158,28	47,42	-0,18	1,01
2009	Macaristan	40,08	144,95	-2,13	-0,15	-6,60
2010	Macaristan	33,25	157,40	-15,71	-0,23	1,08
2011	Macaristan	28,41	166,37	7,56	-0,28	1,86
2012	Macaristan	28,37	165,59	8,39	-0,52	-1,26
2013	Macaristan	27,45	164,29	-2,64	-0,28	1,81
2014	Macaristan	28,08	168,34	9,26	-0,27	4,22
2015	Macaristan	28,31	167,27	-4,21	-0,24	3,70
2016	Macaristan	30,39	164,37	54,17	-0,30	2,19
2017	Macaristan	30,33	165,20	-8,48	-0,27	4,27
2018	Macaristan	28,37	163,24	-40,08	-0,13	5,36
2019	Macaristan	28,64	161,24	60,06	-0,05	4,55
2020	Macaristan	30,27	157,26	108,42	-0,22	-4,68
1989	Moğolistan	15,48	76,36	0,45	2,43	4,18
1990	Moğolistan	19,61	58,62	0,46	1,99	-3,18
1991	Moğolistan	25,19	136,60	0,47	1,53	-8,69
1992	Moğolistan	33,59	65,30	0,15	1,15	-9,26
1993	Moğolistan	55,12	129,74	1,00	0,87	-3,17
1994	Moğolistan	48,91	99,16	0,75	0,76	2,13
1995	Moğolistan	54,16	82,10	0,67	0,77	6,38
1996	Moğolistan	41,13	77,97	1,18	0,80	2,24
1997	Moğolistan	42,81	99,99	2,12	0,82	3,90

1998	Moğolistan	24,00	107,35	1,68	0,85	3,34
1999	Moğolistan	13,06	112,24	2,87	0,87	3,07
2000	Moğolistan	21,04	121,89	4,72	0,89	1,15
2001	Moğolistan	13,66	115,82	4,97	0,92	2,95
2002	Moğolistan	22,17	118,52	5,57	0,97	4,73
2003	Moğolistan	28,21	120,30	8,25	1,04	7,00
2004	Moğolistan	34,48	131,33	4,66	1,11	10,63
2005	Moğolistan	40,18	122,38	7,43	1,20	7,25
2006	Moğolistan	46,69	112,93	7,19	1,28	8,56
2007	Moğolistan	24,31	117,88	8,80	1,36	10,25
2008	Moğolistan	52,40	121,20	15,02	1,46	8,90
2009	Moğolistan	35,95	107,81	13,60	1,58	-1,27
2010	Moğolistan	42,57	103,35	23,53	1,71	6,37
2011	Moğolistan	24,72	127,00	43,91	1,84	17,29
2012	Moğolistan	20,52	109,59	34,76	1,94	12,32
2013	Moğolistan	21,89	100,31	16,37	2,00	11,65
2014	Moğolistan	21,66	109,32	2,76	2,00	7,89
2015	Moğolistan	25,28	89,65	0,81	1,96	2,38
2016	Moğolistan	19,14	101,06	-37,17	1,91	1,49
2017	Moğolistan	25,36	115,93	13,02	1,86	5,64
2018	Moğolistan	29,45	126,36	14,81	1,80	7,74
2019	Moğolistan	27,64	124,40	17,20	1,72	5,60
2020	Moğolistan	30,48	112,84	12,91	1,63	-4,56
1989	Moldova	5,61	118,52	0,68	0,57	-1,45
1990	Moldova	7,23	120,16	0,70	0,41	-3,20
1991	Moldova	8,54	122,48	0,73	0,22	-4,20
1992	Moldova	6,45	124,84	0,81	0,05	-6,58
1993	Moldova	5,85	127,48	0,70	-0,13	-5,40
1994	Moldova	5,32	126,45	0,85	-0,30	-4,28
1995	Moldova	5,83	128,02	3,82	-0,40	-3,62
1996	Moldova	12,33	129,24	1,40	-0,20	-5,88
1997	Moldova	9,07	127,56	4,08	-0,37	1,65
1998	Moldova	6,48	116,80	4,45	-0,04	-6,54
1999	Moldova	7,29	117,53	3,23	-0,16	-3,37
2000	Moldova	5,79	126,16	9,90	-0,20	2,11
2001	Moldova	5,16	124,50	6,99	-0,22	6,10
2002	Moldova	4,83	129,84	5,06	-0,23	7,80
2003	Moldova	5,23	140,06	3,72	-0,28	6,60
2004	Moldova	5,38	132,70	5,81	-0,25	7,40
2005	Moldova	4,34	143,02	6,38	-0,24	7,50
2006	Moldova	4,83	137,15	7,59	-0,28	4,80
2007	Moldova	5,87	142,72	12,18	-0,23	3,00
2008	Moldova	2,36	134,42	12,00	-0,19	7,80
2009	Moldova	1,71	110,36	4,85	-0,13	-6,00
2010	Moldova	1,65	87,94	4,26	-0,10	7,10
2011	Moldova	1,72	98,62	4,43	-0,06	5,82
2012	Moldova	4,68	96,31	2,88	-0,01	-0,59

2013	Moldova	4,33	95,69	2,55	-0,03	9,04
2014	Moldova	11,82	93,16	3,64	-0,06	5,00
2015	Moldova	16,66	89,33	2,92	-0,79	-0,34
2016	Moldova	17,85	87,64	1,08	-1,15	4,41
2017	Moldova	17,76	85,64	1,55	-1,69	4,69
2018	Moldova	20,16	85,87	2,56	-1,72	4,30
2019	Moldova	18,84	85,90	4,23	-1,61	3,68
2020	Moldova	19,83	75,69	1,32	-1,68	-6,97
1989	Polonya	40,81	38,19	0,00	0,36	-3,69
1990	Polonya	36,71	39,48	0,13	0,39	-5,72
1991	Polonya	38,18	40,03	0,34	0,35	-7,02
1992	Polonya	36,15	40,15	0,72	0,31	2,51
1993	Polonya	40,18	41,42	1,79	0,25	3,74
1994	Polonya	42,26	42,15	1,69	0,21	5,29
1995	Polonya	42,46	43,72	2,57	0,14	7,10
1996	Polonya	39,53	45,55	2,81	0,08	6,12
1997	Polonya	39,55	50,55	3,08	0,07	6,45
1998	Polonya	40,44	56,74	3,65	0,04	4,64
1999	Polonya	31,33	54,11	4,36	-0,01	4,65
2000	Polonya	31,47	60,87	5,42	-1,04	4,56
2001	Polonya	28,94	58,16	2,97	-0,03	1,26
2002	Polonya	28,88	60,99	2,06	-0,05	2,04
2003	Polonya	27,77	69,45	2,47	-0,07	3,50
2004	Polonya	23,80	71,45	5,44	-0,06	4,98
2005	Polonya	24,76	70,53	3,61	-0,04	3,51
2006	Polonya	26,06	77,97	6,23	-0,06	6,13
2007	Polonya	28,13	80,83	5,83	-0,05	7,06
2008	Polonya	28,06	80,91	2,73	0,01	4,20
2009	Polonya	27,05	75,27	3,19	0,07	2,83
2010	Polonya	24,21	81,93	3,83	-0,29	3,74
2011	Polonya	24,18	86,95	3,51	0,05	4,76
2012	Polonya	25,96	89,27	1,48	0,00	1,32
2013	Polonya	25,13	90,56	0,15	-0,06	1,13
2014	Polonya	25,01	93,47	3,65	-0,07	3,38
2015	Polonya	25,26	95,43	3,15	-0,07	4,24
2016	Polonya	24,88	100,08	3,88	-0,04	3,14
2017	Polonya	24,96	104,55	2,23	0,01	4,83
2018	Polonya	25,78	107,42	3,00	0,00	5,35
2019	Polonya	26,50	106,04	2,82	-0,02	4,74
2020	Polonya	27,13	105,58	2,91	-0,04	-2,54
1989	Romanya	26,21	40,15	0,00	0,45	-4,25
1990	Romanya	28,24	42,91	0,00	0,17	-9,80
1991	Romanya	55,81	39,14	0,14	-0,87	-12,92
1992	Romanya	57,23	63,99	0,31	-0,90	-8,77
1993	Romanya	46,80	51,00	0,36	-0,14	1,53
1994	Romanya	50,34	51,87	1,13	-0,15	3,93
1995	Romanya	48,49	56,29	1,12	-0,20	6,23

1996	Romanya	47,30	60,78	0,71	-0,29	3,91
1997	Romanya	47,74	63,21	3,42	-0,29	-4,85
1998	Romanya	36,92	53,84	4,87	-0,21	-2,03
1999	Romanya	30,10	57,97	2,90	-0,16	-0,38
2000	Romanya	35,26	48,52	2,78	-0,13	2,46
2001	Romanya	34,14	51,93	2,86	-1,40	5,22
2002	Romanya	32,03	53,71	2,48	-1,83	5,70
2003	Romanya	32,45	56,18	3,19	-0,72	2,34
2004	Romanya	35,32	60,63	8,59	-0,57	10,43
2005	Romanya	28,86	59,36	6,60	-0,62	4,67
2006	Romanya	31,98	61,68	9,02	-0,59	8,03
2007	Romanya	35,40	63,51	5,79	-1,48	7,23
2008	Romanya	36,49	65,17	6,38	-1,67	9,31
2009	Romanya	37,03	58,47	2,66	-0,83	-5,52
2010	Romanya	32,75	71,40	1,93	-0,59	-3,90
2011	Romanya	31,58	80,00	1,29	-0,49	1,91
2012	Romanya	30,00	80,35	1,79	-0,45	2,04
2013	Romanya	31,05	80,97	2,02	-0,37	3,77
2014	Romanya	32,09	83,28	1,93	-0,37	3,61
2015	Romanya	32,63	83,59	2,43	-0,47	2,95
2016	Romanya	35,71	84,60	3,32	-0,57	4,70
2017	Romanya	36,89	86,52	2,81	-0,58	7,32
2018	Romanya	31,54	87,14	3,04	-0,59	4,47
2019	Romanya	30,97	84,89	2,95	-0,53	4,19
2020	Romanya	33,47	78,98	1,45	-0,44	-3,93
1989	Türkiye	52,67	33,98	0,62	1,79	0,29
1990	Türkiye	51,17	30,94	0,47	1,74	9,27
1991	Türkiye	51,34	30,48	0,54	1,69	0,72
1992	Türkiye	49,46	31,74	0,53	1,64	5,04
1993	Türkiye	47,57	33,02	0,38	1,61	7,65
1994	Türkiye	41,93	41,75	0,47	1,59	-4,67
1995	Türkiye	40,19	44,24	0,52	1,59	7,88
1996	Türkiye	38,57	49,37	0,40	1,59	7,38
1997	Türkiye	41,23	54,97	0,42	1,58	7,58
1998	Türkiye	47,16	40,40	0,34	1,57	2,40
1999	Türkiye	50,52	37,66	0,31	1,55	-3,26
2000	Türkiye	46,01	42,35	0,36	1,52	6,93
2001	Türkiye	44,18	49,87	1,66	1,49	-5,75
2002	Türkiye	47,95	47,98	0,45	1,47	6,45
2003	Türkiye	43,85	46,23	0,54	1,44	5,76
2004	Türkiye	42,82	48,83	0,68	1,38	9,80
2005	Türkiye	36,58	46,14	1,98	1,32	8,99
2006	Türkiye	32,74	48,76	3,62	1,25	6,95
2007	Türkiye	32,13	47,85	3,24	1,19	5,04
2008	Türkiye	31,17	50,55	2,58	1,20	0,82
2009	Türkiye	31,01	46,79	1,32	1,27	-4,82
2010	Türkiye	28,90	46,69	1,17	1,40	8,43

2011	Türkiye	29,03	53,30	1,93	1,53	11,20
2012	Türkiye	30,04	52,83	1,56	1,63	4,79
2013	Türkiye	27,55	52,53	1,42	1,69	8,49
2014	Türkiye	29,86	53,77	1,42	1,70	4,94
2015	Türkiye	28,44	51,09	2,23	1,67	6,08
2016	Türkiye	29,69	48,33	1,59	1,64	3,32
2017	Türkiye	30,21	55,76	1,29	1,60	7,50
2018	Türkiye	34,18	62,55	1,65	1,50	2,98
2019	Türkiye	34,67	62,61	1,22	1,31	0,89
2020	Türkiye	31,39	61,14	1,06	1,08	1,79

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Muhammet ÇEÇEN
Eğitim Durumu	
Mezun Olduğu Lise	Aybers Hikmet Karabacak Lisesi, İzmir, 2014
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, Antalya, 2020
Tezli Yüksek Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Ana Bilim Dalı, Antalya, 2022
Tez Konusu	Küreselleşmenin Kurumlar Vergisi Politikası Trendleri Üzerine Etkisi: Gelişen Ülkelerden Kanıtlar 1989-2020
Yabancı Dil / Diller	İngilizce
E-Posta	